תלמוד בבלי · ראשונים · רש״י · סדר מועד

רש"י על פסחים

רש״י

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רש"י על פסחים

רש״י

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רשי-על-פסחים/
הקובץ נוצר ב־15 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 7
דף ב: 8
דף ג. 10
דף ג: 12
דף ד. 13
דף ד: 15
דף ה. 16
דף ה: 18
דף ו. 20
דף ו: 21
דף ז. 23
דף ז: 24
דף ח. 25
דף ח: 27
דף ט. 29
דף ט: 31
דף י. 32
דף י: 34
דף יא. 35
דף יא: 37
דף יב. 39
דף יב: 41
דף יג. 43
דף יג: 45
דף יד. 47
דף יד: 48
דף טו. 50
דף טו: 52
דף טז. 54
דף טז: 57
דף יז. 59
דף יז: 61
דף יח. 63
דף יח: 65
דף יט. 66
דף יט: 69
דף כ. 71
דף כ: 73
דף כא. 75
דף כא: 76
דף כב. 77
דף כב: 79
דף כג. 80
דף כג: 82
דף כד. 83
דף כד: 85
דף כה. 86
דף כה: 88
דף כו. 89
דף כו: 91
דף כז. 93
דף כז: 94
דף כח. 95
דף כח: 97
דף כט. 98
דף כט: 99
דף ל. 100
דף ל: 101
דף לא. 102
דף לא: 104
דף לב. 106
דף לב: 108

דף לג. 109
דף לג: 111
דף לד. 113
דף לד: 114
דף לה. 117
דף לה: 119
דף לו. 120
דף לו: 121
דף לז. 122
דף לז: 124
דף לח. 125
דף לח: 126
דף לט. 128
דף לט: 130
דף מ. 132
דף מ: 134
דף מא. 135
דף מא: 136
דף מב. 138
דף מב: 139
דף מג. 141
דף מג: 143
דף מד. 144
דף מד: 146
דף מה. 148
דף מה: 149
דף מו. 151
דף מו: 153
דף מז. 155
דף מז: 156
דף מח. 157
דף מח: 159
דף מט. 162
דף מט: 163
דף נ. 164
דף נ: 165
דף נא. 167
דף נא: 168
דף נב. 169
דף נב: 170
דף נג. 172
דף נג: 174
דף נד. 176
דף נד: 178
דף נה. 179
דף נה: 181
דף נו. 183
דף נו: 184
דף נז. 185
דף נז: 187
דף נח. 187
דף נח: 189
דף נט. 191
דף נט: 192
דף ס. 194
דף ס: 196
דף סא. 197
דף סא: 199
דף סב. 200
דף סב: 201
דף סג. 203
דף סג: 205
דף סד. 207
דף סד: 209

דף סה. 211
דף סה: 212
דף סו. 214
דף סו: 215
דף סז. 216
דף סז: 218
דף סח. 220
דף סח: 222
דף סט. 223
דף סט: 225
דף ע. 226
דף ע: 228
דף עא. 230
דף עא: 231
דף עב. 233
דף עב: 235
דף עג. 237
דף עג: 238
דף עד. 240
דף עד: 242
דף עה. 243
דף עה: 244
דף עו. 246
דף עו: 247
דף עז. 248
דף עז: 250
דף עח. 251
דף עח: 253
דף עט. 254
דף עט: 255
דף פ. 256
דף פ: 257
דף פא. 259
דף פא: 261
דף פב. 263
דף פב: 264
דף פג. 266
דף פג: 268
דף פד. 270
דף פד: 271
דף פה. 272
דף פה: 274
דף פו. 275
דף פו: 278
דף פז. 279
דף פז: 281
דף פח. 282
דף פח: 283
דף פט. 284
דף פט: 286
דף צ. 287
דף צ: 289
דף צא. 290
דף צא: 292
דף צב. 294
דף צב: 295
דף צג. 297
דף צג: 298
דף צד. 300
דף צד: 301
דף צה. 303
דף צה: 305
דף צו. 307
דף צו: 308

דף צז. 310
דף צז: 312
דף צח. 314
דף צח: 316
דף צט. 319
דף צט: 320
דף ק. 320
דף ק: 321
דף קא. 321
דף קא: 321
דף קב. 322
דף קב: 323
דף קג. 323
דף קג: 323
דף קד. 324
דף קד: 324
דף קה. 325
דף קה: 326
דף קו. 326
דף קו: 327
דף קז. 327
דף קז: 328
דף קח. 328
דף קח: 329
דף קט. 329
דף קט: 330
דף קי. 331
דף קי: 332
דף קיא. 333
דף קיא: 334
דף קיב. 335
דף קיב: 336
דף קיג. 336
דף קיג: 338
דף קיד. 338
דף קיד: 339
דף קטו. 339
דף קטו: 339
דף קטז. 340
דף קטז: 341
דף קיז. 341
דף קיז: 341
דף קיח. 342
דף קיח: 342
דף קיט. 343
דף קיט: 343
דף קכ. 344
דף קכ: 344
דף קכא. 344

דף ב.

מתני' אור לארבעה עשר גרסי':
לאור הנר - בגמרא (דף ז:) מפרש טעמא:
בודקין - שלא יעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא:
ובמה אמרו - לקמן במתניתין:
שתי שורות - של חביות הסדורות במרתף של יין צריך לבדוק ביניהם אחרי שאמרנו כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך לבדוק למה הוצרכו לבודקן ומפרש לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ כגון מרתף שמסתפק ממנו יין לשולחנו ופעמים שהשמש עומד למזוג יין ופתו בידו וכשהיין כלה נכנס למרתף להביא יין:
שתי שורות על פני כל המרתף - בגמ' (דף ח:) מפרש מאי היא:
שתי שורות החיצונות כו' - מפרש בגמ' (שם):
גמ' ה"ג קא סלקא דעתך מאן דאמר נגהי נגהי ממש - כשיאיר השחר שחרית של י"ד:
מאן דאמר לילי לילי ממש - לא גרסינן דהא ודאי לילי הוא ממש:
הבקר אור - קס"ד דה"ק ולבקר דהיינו אור כלומר ששמו אור האנשים שולחו:
מי כתיב האור בקר - דלשתמע ולאור דהיינו בקר דתימצי לומר דאור שם דבר הוא וקרי לבקר אור:
הבקר אור כתיב - האי אור לאו שם דבר הוא אלא הבקר האיר והאנשים שולחו כמאן דאמר צפרא נהר ולפי דרכו לימדך הכתוב דרך ארץ מאחי יוסף שהמתינו עד שהאיר המזרח כדרב יהודה אבל אור שהוא שם דבר אינו אלא לילה:
בכי טוב - היוצא לדרך יכנס ערבית לבית מלון בעוד החמה זורחת ולמחר ימתין עד הנץ החמה ויצא ואז טוב לו שהאור טוב לו שנאמר באור כי טוב ומה היא טובתו מפני החיות ומפני הלסטים:
וכאור בקר - השתא משמע לן דשם דבר הוא והכי קאמר דוד וכאור זה דהיינו בקר כן יזרח שמש לצדיקים שיצאו מאפילתן לעולם הבא:
מי כתיב אור בקר - דהיינו שם דבר ונימא אור הוא בקר וכן יזרח שמש:
וכאור בקר כתיב - ואין זה שם דבר אלא כמאיר של בקר יזרח שמש כשמתחיל הבקר להאיר בעולם הזה והוא חשך ואפל בעלות השחר נוגה כזריחת השמש של עכשיו תהיה אותה שעה לצדיקים לעתיד לבא לפי שיהא אור החמה גדול מאד ואפילו עלות השחר שלה יאיר כהנץ החמה של עכשיו:
למאיר ובא קראו יום - משעה שמתחיל להאיר והאי אור לאו שם דבר הוא:

והא קיימא לן - בשמעתא קמייתא דברכות:
עד צאת הכוכבים יממא - כדכתיב מעלות השחר ועד צאת הכוכבים דעזרא (נחמיה ד':ט"ו):
אלא - תריץ הכי:
קריה רחמנא לנהורא כו' - האי ויקרא לאו קריאת שם הוא דתימא שקרא את שם האור יום אלא קרא לבריאה המאירה שברא מהוד מעטה לבושו:
ופקדיה אמצותא דיממא - צוהו לשמש ביום ולחושך צוה לשמש בלילה קרא כמלך שקרא לעבדו שיבא לפניו:
הא קמ"ל דאור כוכבים נמי אור הוא - לעולם כוכבים המאירים קאמר ודקא קשיא לך הא שאינן מאירין לא הא דנקט כוכבי אור לאו למעוטי כוכבים שאינן מאירין דכל כוכבים יש להם אור וליכא למעוטי מידי וקרא אשמעינן דאור כוכבים קרוי אור ונפקא מינה לנודר הנאה מן האור שיאסר באורן של כוכבים:

דף ב:

מדקאמר ובלילה יהי כגנב - מכלל דאור דרישיה דקרא יממא הוא והכי קאמר ביום כשעוברי דרכים הולכים עומד רוצח באם הדרכים והורגן ונוטל את ממונם ובלילה הוא נעשה כגנב לחתור בתים ולגנוב:
הכי קאמר - מה שנתנה לך תורה רשות על הבא במחתרת להורגו כדכתיב (שמות כ"ב:א'-ב') אם במחתרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים אם ברור לך הדבר כאור שהוא בא על עסקי נפשות דהיינו כל אדם חוץ מאב על הבן וכיוצא בו שמכיר בו שהוא אוהבו מאד אבל שאר כל אדם אם היה בעל הממון עומד כנגדו להציל ממנו ממונו זה עומד עליו והורגו רוצח הוא וניתן רשות לכל הקודם להציל את בעל הממון בנפשו של בא במחתרת ובלילה אם מספקא לך כלילה כגון שאדם אוהבך שהוא אביך ורחמיו עליך ואם היית עומד כנגדו להציל ממונך אינו הורגך יהי בעיניך כגנב ולא ניתן להורגו והכי אמרינן בסנהדרין (דף עב:) דאב על הבן אינו נהרג במחתרת:
כוכבי נשפו - כוכבי לילו:
יקו לאור - יצפה ליום:
עפעפי - זיהור:
לנהורא - לדבר המאיר ולא שיהיה שם היום אור ולא קאמר יקו ליום אלא יקו שיאיר ואין:

ואומר אך חושך ישופני - ואומר סבור הייתי בעוניי כשהייתי נרדף אך בחשך זה אמות והוא ישופני והוא יחשיך תמיד עלי לשון נשף ולילה וחשך שהייתי שרוי בו נעשה אור בעדני אצלי וגבי לילה שייך למימר יום אלמא הכי קאמר דוד הלילה נעשה לי יום:

אני אמרתי - מפני חטאי שאף מן העולם הבא אטרד ועכשיו שמחל לי על אותו עון אף מן העולם הזה שהייתי שרוי בו בחשך ובחרפה האיר בעדני שהודיע הקב"ה לשונאי דוד בימי שלמה שמחל לדוד כשבקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים ודבקו שערים זה בזה במועד קטן (דף ט.):

בודקין - חמץ:

מדקאמר וביי"ד שחרית מכלל דאור אורתא הוא - וטעמא דר' יהודה מפרש לקמן בפירקין:

אסור בעשיית מלאכה - במקום שנהגו בו לנהוג איסור דאמרינן לקמן (דף נ.) מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין:

משעת האור - אבל קודם לכן אפילו נהגו בטלה דעתן:

מותר באכילת חמץ - עד שש שעות כדלקמן בפרקין (ד' יא:):

אורתא הוא - משחשיכה ושקעה חמה של שלשה עשר:

נימא איהו לנפשיה - היכן מצינו שהיום אסור והלילה מותר:

הכי קאמר ליה - הך איסורא דרבנן היא ולאו דאורייתא ובשלמא לדידי דאמינא משעת עמוד השחר אשכחן בעלמא במידי דרבנן דהלילה מותר והיום אסור:

דפלגי ביה רבנן - שנתנו חילוק בשיעורים זה לאיסור וזה להיתר:

אמינא לך אנא דרבנן - היכן הורגלו לעשות כן דנימא דהכא נמי כך גזרו:

ואת אמרת לי - ראיה במילי דאורייתא שגזירת הכתוב כך היא ואין זו מדת חכמים:

שעות דרבנן - לבד איסור של תורה שהוא משש שעות ולמעלה כדלקמן (ד' יא:) הוסיפו חכמים שתי שעות כדתנן אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש הרי לך בשל דבריהם שתי שעות אסורות והארבע ראשונות לא אסרו:

ואידך - ההוא לא דמי להכא דהרחקה עבוד רבנן לדאורייתא משום יום המעונן ובני אדם שאינן בקיאין בשעות ויטעו בין שש לשבע אבל באיסור זה כוליה דרבנן אחר שגזרו איסור כל היום גזרו:

אין משיאין משואות - אבוקות בראשי הרים היו שלוחי בית דין עושין להודיע שהיום קידשו בית דין את החדש:

אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו - ביום שלשים שנראה לקדש דאילו כשהחדש מעובר ועושין ראש חדש ביום שלשים ואחד אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים

ואשמעינן האי תנא דאחסר עבדינן משואות ואמלא לא עבדינן משואות וכשאין רואין משואות יודעין שהחדש מעובר:
לאור עבורו - ליל שעבר שלשים להודיע שהיום נתקדש (ליל) שלשים [ואחד] קרי (אור) עבורו על שם שבו נעשה החדש מעובר כשאין קובעין בו את ראש חדש:
אלמא אור אורתא הוא - דהא ביום אין משואות של אור נראין מרחוק:
עומד ומקריב כל הלילה לאורה טעון קידוש ידים ורגלים - דקסבר רבי לינה פוסלת בקידוש ידים ורגלים וטעמא מפרש בזבחים:
אורה שאני - היכא דתני אורה לא פליג רב יהודה דהוא לשון יום:

דף ג.

המפלת אור לשמנים ואחד - בכריתות בפרק קמא דקיימא לן זאת תורת היולדת מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה יכול שתביא על הלידה שלפני מלאות ועל הלידה שלאחר מלאות קרבן אחד ולא יותר תלמוד לומר זאת שאם ילדה לאחר מלאות כגון שטבלה לסוף שבועיים של נקבה ונתעברה והפילה אם תוך מלאות הפילה נפטרת בקרבן אחד ואם לאחר מלאות הפילה כבר נתחייב' בקרבן הראשון קודם לידה שניה ולבסוף מלאות של לידה שניה תביא שתי קרבנות ואם הפילה ליל של כניסת שמונים ואחד שכבר עברה מלאות שלה אבל עדיין אינה ראויה להבאת קרבן שאין קרבן נשחט בלילה:
בית הלל מחייבי - שתי קרבנות דלאחר מלאות קרינא ביה ובית שמאי פוטרין אותה בקרבן אחד כדמפרש טעמייהו:
מאי שנא אור שמונים ואחד מיום שמונים וא' - הלא אתם מודים לנו שאם לא הפילה הלילה והפילה למחר שחייבת אף כשהפילה אור לשמונים ואחד תתחייב שהרי לכל דבר זמן היום והלילה שוים:
אם שיוה לו לטומאה לא ישוה לו לקרבן - בתמיה ועוד ראיה אחרת דהואיל ושוה לו לטומאה שעד שקיעת החמה של שמונים דמיה טהורים ואם תראה לאחר שקיעת החמה דמיה טמאין כאילו היא רואה למחר ולמה לא ישוה לו אף לקרבן שכשם שאם תפיל למחר תתחייב כך תתחייב על הוולד של לילו ותשובת בית שמאי במסכת כריתות היא שנויה לא אם אמרתם ביום שמונים ואחד שכן יצתה לשעה הראויה להביא בה קרבן לפיכך נתחייבה בקרבן הראשון ושוב אין לידה השניה נפטרת בו תאמרו במפלת אור לשמונים ואחד שלא יצתה מידי וולד הראשון לשעה הראויה לקרבן והדמים שאתם

אומרים אינן מוכיחים שהרי הפילה תוך מלאות דמיה של לידה טמאין ופטורה מן הקרבן:

אור לשלישי - לאור כניסתו של שלישי ה"נ גרסינן אור לשלישי ואשלמים קאי דכתיב בהו ביום זבחכם יאכל וממחרת וצוה לשורפו לבוקרו של שלישי יכול יהא נאכל ליל שלפניו:

זבחים נאכלים ליום אחד - תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל ושלמים נאכלים לשני ימים מה להלן לילה אחר היום דכתיב בגופיה דקרא לא יניח ממנו עד בוקר הא כל הלילה אוכל וכן פסח לא תותירו ממנו עד בוקר אף כאן לילה אחר הימים הכתובים בה:

ת"ל וממחרת והנותר עד יום - בעוד שהוא יום ממחרת אכול ולא משתחשך:

מה להלן תיכף לאכילה שריפה - כשכלה זמן אכילתן מתחיל זמן שריפתו כדכתיב והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו:

אף כאן - זמן אכילתו כלה ערבית כדאמר וישרף בלילה:

תלמוד לומר - בצו את אהרן ביום השלישי באש ישרף כאן לא נאמר עד יום אלא ביום משום דהאי קרא לא איירי בזמן אכילה אלא בשריפה להורות שביום הוא נשרף ולא בלילה וקרא דלעיל בקדושים תהיו:

באתריה דרב הונא קרו - לאורתא נגהי:

מאי טעמא לא תני לילי - כדתנא דבי שמואל ומשני אלישנא מעליא קא מיהדר שמצוה ודרך נקיי הדעת לספר בלשון נקיה:

דבר מגונה - לאו משום דלילי דבר מגונה הוא והא דר' יהושע בן לוי בעלמא איתמר ומיהו שמעינן מינה לשון חכמים לחזר אחר לשון צח ונקי:

אשר איננה טהורה - ולא כתיב הבהמה הטמאה כי אורחיה הרי שמונה אותיות עקם הטמאה חמש אותיות הן אשר איננה טהורה שלש עשרה אותיות ואע"ג דבאורייתא כתיב טמא שני אורחיה בחד דוכתא ללמדך לחזר על לשון נקיה:

אשר לא יהיה טהור - הוה ליה למיכתב איש טמא וכי נמי משוית לטהור חסר ו' איכא עיקום תשע שהרי שתים עשרה יש וטמא אינו אלא שלש:

ו' דטהור - דהא לא חסר הוא:

כי אמר מקרה - טמא הוא לכתוב ולשתוק ויש כאן עיקום י"ו אותיות:

בזב כתיב (ויקרא ט"ו:ט') וכל המרכב אשר ירכב ובאשה כתיב (שם) או על הכלי אשר היא יושבת לפי שאין הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים באשה ואע"פ שהמרכב והמושב שוין בשניהם:

ותבחר לשון ערומים - מצוה עליך כך:

ברור מללו - ל' נקי ומבורר:
מאי ואומר - למה לו ואומר הא נפקא ליה מקמא:
ה"ק וכי תימא ה"מ בדאורייתא - תורה הקפידה בלשונה שיצאתה מפי הגבורה אבל חכמים במשנה ובריייתא אין להקפיד על לשונם:
ת"ש ותבחר לשון ערומים - שמענו שהערומים בוחרי לשון הם:
משום ביעתותא דגמלים - שהוא גבוה ומתייירא שלא תפול אורחה דאשה לרכוב כדי שתהא מחזקת בו בידים ורגלים:

דף ג:

משום בניו - שהן זכרים כתב לשון רכיבה:
דכי הדדי נינהו - שאין אורך בלשון צח מן המגונה משתעי בלשון כבוד:
וכל היכא כו' - והני דלעיל עיקם ללמדך שצריך לחזר אחר לשון נקי ובשאר מקומות כתיב לשון מגונה וקצר ללמדך שישנה אדם לתלמידו לשון קצרה לפי שמתקיימת גירסא שלה יותר מן הארוכה:
רכבת כתיב - ואע"ג דמצי למיכתב נמי ישבת חסר מיהו כל חסירות שבתורה לדרוש הן באין וכאן למדך בחסרון זה שתתפוס לשון קצרה ואפילו הוא מגונה שהרי כאן תפס לשון מגונה וקצר:
כגדי מסנקן - כגדי עייף סינוק לשון עייפות ודומה לו גד גדי וסינק לא בגמרא דשבת בפרק במה אשה יוצאה (שבת דף סז:) התגבר מזלי ואל תהי עייף:
מפני מה בוצרים בטהרה - בכלים טהורים:
ואין מוסקין בטהרה - בזיתים קא קרי מסיקה ואין צריך למוסקן בטהרה כדאמר במסכת שבת ביציאות שבת (ד' יז.) דלא חשיב מוהל היוצא מהן להכשיר שאינו שמן גמור אלא היוצא ע"י הבד אבל יין הזב על הענבים מכשירן דניחא ליה ביה:
הגיעני כפול - מלחם הפנים לחלקי:
שמץ פסול - פסול כהונה חלל:
אין בודקין - לענין יוחסין לישא אשה:
מן המזבח ולמעלה - אם שימש במזבח אין צריך לבדוק למעלה הימנו דאם לא היה ראוי לכהונה לא היו מניחין אותו לשמש כדתנן במסכת מדות (פ"ה משנה ד') לשכת הגזית שם היו יושבים ב"ד מיחסי כהונה ולויה כל כהן שנמצא בו פסול כשהיה רוצה להתחנך לעבודה לובש שחורים ויוצא:

שחץ פסול - הוא עצמו היה גס רוח ומבזה קדשי שמים ואין ראוי לשמש כדקיימא לן [במנחות] (דף יח:) עבודה המסורה לבני אהרן כהן שאינו מודה בכולן אף במגונה שבהן אין לו חלק בכהונה:

דארע אנפשיה - והצריך בדיקה אחריו וגלה שלא בדקוהו יפה מתחלה:

מי קא ספו לך - כלום נותנין לך מן האליה לאכול אין נותנין לך אלא מן הכחוש שבו ונתכוון להטעותו לכשילך עוד ישאל מן האליה וביד ר' יהודה בן בתירא לא היה להורגו:

ספו לי מאליה - הלעיטוני מן האליה וכבש היה ואלייתה קריבה לגבוה דכתיב בכבש (ויקרא ג) האליה תמימה:

ר' יהודה בן בתירא - קאמר לי שאין אתם נותנים לי חלק יפה אלא מן הכחוש ואני נתתי דמים כמו כן:

מאי דקמן - מה הדבר הזה שבא לפנינו:

נציבין - שם עירו האי עובדא נקט הכא משום ההוא דלעיל דגרמו שניהם לבדוק אחריהם וההוא נקט משום לשון מגונה:

בדוק מאי דיניה - בדוק ודע מה נהייתה בו:

אהדרי' לקרעיה לאחוריה - שלא יבינו מהר להדיא ויצא לבם:

חקוקאה - כינוי השם:

לקרייתא - לכפרים לראות בתבואות:

שעורין נעשו יפות - ומכלל דבריו משמע שהחטים לא נעשו יפות ולא היה רוצה להוציא דבר קללה מפיו:

עדשים נעשו יפות - מאכל אדם:

דף ד.

רב בר אחוה ובר אחתיה דר' חייא הוה - אייבו אביו של רב אחיו של ר' חייא היה מן האב כדאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף ה.) אייבו וחנא ושילא ומרתא ור' חייא כולהו בני דר' אחא מכפרי הוו ואימא שהיתה אמו של רב אחותו של ר' חייא היתה מן האם:

כי סליק - רב מעירו מבבל לארץ ישראל שהיה ר' חייא שם:

אמר - ר' חייא לרב אייבו אביך הוא קיים:

א"ל - רב:

אימא קיימת - בלשון שאילה כלומר עד שאתה משאיל על אבי שאל על אמי שאף היא אחותך:

אמר לו - עוד ר' חייא לרב ואימא אחותי קיימת:

אמר ליה - רב:
אייבו קיים - ואבי כלום קיים הוא עדיין לא השיבותיך עליו ומאליו הבין וי"א בניחותא היה משיבו רב על מי שאינו שואל כדי שיבין מן הכלל וקשה בעיני לומר שיוציא רב דבר שקר מפיו:
חלוץ לי מנעלי - להתאבל על אחי ואחותי:
והולך כלי אחרי לבית המרחץ - ללמד הלכה לתלמידים נתכוון שאין שמועה רחוקה שלאחר שלשים יום נוהגת אלא יום אחד ומקצתו ככולו ואינו צריך לישב כל היום כולו מדאמר ליה והולך לי כלי אחרי לבית המרחץ ולא המתין עד למחר אלמא שעה אחת די:
ההוא דהוה קאמר דונו דיני - בכל דבר משא ומתן שהיה לו עם אדם היה אומר תמיד בא לדין ואינו נשמע לדבר אדם אלא על פי דיין:
אכיף ימא אסיסני ביראתא - אתקן בירונות אם היו לי פלטין לבנות לא הייתי קובעם אלא על שפת הים ותמיד היה משתבח בשפת הים ובתשובות הגאונים מצאתי אכיף ימא אסנא בראתא ופירוש כך היה משתבח בשפת הים ואומר תמיד סנאים שעל שפת הים ברושים הם במקומות אחרים ולשון זה הגון סנה בלשון ארמי אסנה ברוש ברותא:
בין לר' מאיר ובין לרבי יהודה - דאיפליגו במתניתין בהרחקה דעבוד רבנן לדאורייתא חמץ אינו אסור מן התורה בבל יראה ובאכילה אלא משש שעות משעברו שש שעות כדיליף לקמן מן אך חלק ומן לא תשחט על חמץ:
נבדוק - חמץ בתחלת שש וקודם איסורו יבערנו למה לי לאקדומי כולי האי דבשלמא אי אור יממא הוא איכא לתרוצי דמתניתין נמי בשש קאמר אבל השתא תקשה:
נבדוק מצפרא - דאיכא הקדמה לזריזים כדאשכחן גבי מילה ובזריזותיה דאברהם שנאמר וישכם אברהם בבקר שלא המתין עד הנץ החמה ומכל מקום בלילה לא הקדים:
ואור הנר יפה לבדיקה - בלילה אבל ביום מחשיך ואם תאמר יבדוק לאור היום הא ילפינן לקמן מחיפוש שמצותו בנר:
לא יפתח בעידנא - לא יתחיל בגירסא אם קבע עת לתורה בלילות לא יתחיל להתעסק בשמעתתא:
באורתא דתליסר נגהי ארבסר - לילי יציאת שלשה עשר שהוא כניסת ארבעה עשר והוא ליל בדיקת חמץ:
דחמירא דידיה הוא - החמץ שבבית שלו הוא:
ברשותיה קאי - שהרי עתה הבית שלו:
לעשות לו מזוזה - אלמא מידי דמצוה עליה רמיא:

חובת הדר - לפי שהיא משמרתו וכתיב ביתך ביאתך נכנס ויוצא בה אבל הכא בדיקת חמץ דרבנן דאי משום בל יראה ובל ימצא הא אמר לקמן דסגי ליה בבטול בעלמא אי מסיח דעתיה מיניה ומשוי ליה כעפרא ואמר כל חמירא דבביתא הדין כו' ורבנן הוא דאצרוך בדיקה והשתא כי האי גוונא מיבעיא לן טורח זה על מי מוטל:

מסירת מפתח - הוא קנין השכירות ואם עד שלא מסר המפתח נכנס ליל ארבעה עשר חלה חובת הבדיקה על המשכיר שעדיין היתה ברשותו ואף על פי שמסר לו ביום כבר חלה חובה עליו:

בארבעה עשר - שחרית מי מחזקינן ליה להאי משכיר דודאי בדקו אמש כמצות חכמים אי לא:

למאי נפקא מיניה לישייליה - להאי אם בדקו אם לאו:

כגון דליתיה להאי - משכיר למישייליה ומיבעי לן לאטרוחי להאי שוכר לבדוק מספק מאי:

נאמנין על ביעור חמץ - להעיד בארבעה עשר שבדקו בעליו אמש:

מאי טעמא נאמנין - הא לאו בני אסהודי נינהו לאו משום דבלאו אמירה דידהו נמי מחזקינן ליה בדוק דודאי לא עבר זה על דברי חכמים ואפילו הוא עם הארץ לשאר דברים חבר הוא לענין בדיקה דהכל זריזין:

דף ד:

דקסבר - האי תנא:

הכל חבירין אצל בדיקה - ואפילו עם הארץ ובדבר שהוא מוחזק חבר מחזקינן ליה שלא עבר זמנו עד שעשאוהו:

דתניא חבר - הנאמן על המעשרות ומת והניח מגורה מליאה פירות אפילו הן בני יומן שנתמרחו היום הרי הן בחזקת מתוקנים דודאי לא יצא מתחת ידו עד שגמר כל מצותו והכא נמי כיון דאף עמי הארץ חבירין הן על הבדיקה חזקתן שבדקוהו:

וממאי - דהא דקתני נאמנין טעמא משום דהכל חבירים הם אצל בדיקה דלמא אין עמי הארץ חבירים על כך וטעמא משום דקאמרי הני אנו ראינו שבדקו:

כל הבתים בחזקת בדוקים מיבעי ליה למיתני - ולא הוה למיתליה באמירה דהני ומקשינן אלא מדתלא באמירה ודאי איכא למידק הא לא אמרי לא אם כן מאי קא מיבעיא לך תיפשוט מינה דאין חזקתו בדוק ומשני מהא ליכא למידק למיפשט מידי דאיכא לאוקמא להא כגון דמוחזק לן בהאי דלא בדק כגון שראינוהו טרוד או יצא מבעוד יום לדרך ואמרי הני אנחנו בדקינוהו:

בביטול בעלמא - דכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו והשבתה דלב היא השבתה:
בדרבנן - הימנוהו רבנן בחיובא דליתא אלא מדרבנן דהם הצריכו והם התירו לסמוך באמירתן של אלו וכח בידיהם להאמינם במידי דלאו דאורייתא:
מי הוי מקח טעות - ואם בא השוכר לחזור בו על ידי עלילותיו ולומר לא כך שכרתי ואין תנאי שלנו קיים מהו לחזור:
לא מבעיא היכא דלא יהבי אגרא - לאחרים ובדקי אלא כל איש ואיש בודק את ביתו דלא מצי למימר ליה מקח טעות דאם הייתי יודע שאינו בדוק לא הייתי שוכרו דודאי ניחא לאיניש למעבד מצוה בגופיה ואי נמי הוה ידע דלא בדיק לא היה מניחו בכך:
אלא אפילו באתרא - דנהיגי כל בני העיר לשכור בודקין כל איש בביתו דאיכא השתא חסרון כיס אפילו הכי אי ידע ביה אתמול דלא בדיק לא הוי הדר ביה דניחא ליה כו' והאי דקא הדר ביה משום מלתא אחריתי היא דאשכח ביתא אחריתי דשפירא מינה:
תנן התם - גרסינן ואף על גב דבפירקין היא:
ושורפין בתחלת שש - ולא ימתין עד תחלת שבע שהוא אסור מן התורה לפי שאדם טועה בשעות:
ר' יהודה אומר - טועה אדם יותר מכאן וצריך להתרחק מן העבירה יותר ולא יאכל מסוף ארבע ולמעלה:
תולין - לא אוכלין ולא שורפין כלומר אין צריך לשרוף ומאכיל הוא לבהמתו כל חמש אבל הוא לא יאכל:
דכולי עלמא מיהא חמץ משעת שעות ולמעלה אסור - מן התורה דאי לא מיתסר עד אורתא לא הוו גזרי ביה דבין יממא לליליא לא טעו אינשי:
שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם - אפילו שעה אחת בתוך השבעת ימים וכתיב אך ביום הראשון תשביתו הרי שהה בו שעה אחת:
הא כיצד לרבות כו' - דעל כרחיך האי הראשון ראשון קודם לכל שבעה קאמר דהיינו ארבעה עשר:
ואימא לרבות ליל חמשה עשר - שלא ימתין עד הבוקר והכי קאמר אך בכניסת יום הראשון מיד תשביתו דאי משבעת ימים הוה אמינא ימים אין לילות לא:

דף ה.

השבתת שאור לאכילת חמץ - משעה שהזהיר שלא לאכול חמץ צוה להשבית השאור דכתיב שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל (חמץ):

ואכילת חמץ לאכילת מצה - משעה שחייב לאכול מצה הזהיר שלא לאכול חמץ דכתיב כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבותיכם תאכלו מצות וכתיב בערב תאכלו מצות אלמא זמן אכילת מצה ואיסור חמץ והשבתת שאור משחשיכה:

אך חלק - אכין ורקין מיעוטין אלמא מקצת היום מותר ומקצתו אסור ומעתה יש לנו לחלק חציו לאיסור וחציו להיתר ואיכא דאמר אך הוא חק בגימטריא דאח"ס בט"ע גי"ף דכ"ק ותופס ח' תחת אל"ף וצד"י במקום כ':

ראשון דמעיקרא משמע - בלאו רומיא דקרא אהדדי משמע ראשון במשמעות דקרא שהוא יום קודם לכל שבעה דקרא כיון דכתיב שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון ראשון קודם למעשה קאמר:

הראשון אדם תולד - הקודם לאדם הראשון נולדת:

הכא נמי הא כתיב - בהאי קרא גופיה שבעת ימים ודרוש נמי ראשון דומיא דשביעי:

התם נמי - גבי לולב ה' דהראשון למה לי:

מראשון ושמיני נפקא - מדכתיב בהנהו שבתון מכלל דאינך לאו שבתון נינהו:

על ענין ראשון - על ימים הקדומים לו דהיינו חולו של מועד:

לא לכתוב רחמנא לא וי"ו - דמשמע ריבויא דתו איצטריך ה"א למיעוט:

אלא מהני שלשה ראשון - דכתיב במקרא קודש דפסח ומקרא קודש דסוכות ומצות לולב לא תותב לרב נחמן דהני ראשון דכתיב בהו לאו למשמעותייהו קאתו אלא שמא בעלמא הוא דנקראו ראשון וכתנא דבי ר' ישמעאל:

בשכר ג' ראשון - שביתת הרגל דפסח ושביתת הרגל דחג ונטילת לולב שנקראו ראשונים זכו לשלשה ראשון:

לא תשחט על חמץ וגו' - ושחיטת פסח זמנה מתחלת שבע שהוא בין הערבים שכבר נוטה חמה לצד שקיעתה והכי אמרינן בפ' אמר להן הממונה (יומא כח:) צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי דהיינו מחצות ואילך וגמרינן מינה דשחיטת התמיד מתחלת שבע וקשיא לן התם מתני' דתמיד נשחט בשש שעות ומחצה ומשני לן שאני כותלי בית המקדש דלא מכוונין רחבין תחתיהן מאד ולא משתחרי עד שש ומחצה:

ואימא כל חד וחד - יבער סמוך לשחיטתו מעט ואם שהה עד תשע יבערנו בתשע:

זמן שחיטה קאמר רחמנא - לא חלקה תורה לישראל לזה זמנו ולזה זמנו הואיל וקבע לו זמן ואיסורו שוה בכל לכולם זמן אחד קבע:

שהיא אב מלאכה - וזו הבערה שלא לצורך היא והכתוב אסר מלאכה ביו"ט הלכך האי ראשון בארבעה עשר קאמר:

אך חלק - התיר לך הכתוב לשהותו מקצת יום ביעורו ואי יום ביעורו ביום טוב מי שרי לשהוייה כלל הא איתקש כו' ואכילת מצה משחשיכה ועל כרחך השבתת שאור כשתחשך ואם כן לא משכחת אך חלק דאי לאו אך איכא למימר ביום הראשון בין השמשות שהוא התחלת היום אבל השתא על כרחך בתוך יום ביעורו שרי ליה קרא לשהוייה:

דף ה:

ש"מ - מדלא נפקא ליה דהאי יום הראשון ערב יום טוב הוא אלא משום דאסור להבעיר ביום טוב שמע מינה סבירא ליה כר' יהודה דאמר לקמן בפרק כל שעה [כא. וכז:] אין ביעור חמץ אלא שריפה ויליף לה מנותר דאי השבתתו בכל דבר סבירא ליה לוקמיה ביו"ט ויבערנו בדבר אחר יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים:

וש"מ - מדקאמר שהוא אב מלאכה סבירא ליה כר' נתן דאמר הבערה לחלק יצאתה דתניא (שבת דף ע.) הבערה ללאו יצאת שהיתה בכלל לא תעשה כל מלאכה חזר והוציאה מכללו ופרט בה לאו לעצמה לומר לך שאינה במיתת בית דין כשאר מלאכות אלא בלאו זה לבדו ר' נתן אומר לחלק יצאתה שלא תאמר העושה ארבעה או חמשה אבות מלאכות בשוגג בשבת אינו חייב אלא אחת דהא חד לאו איכא בכולהו וחד כרת לפיכך פרט בה בפני עצמה להקיש אליה מה היא מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייבין עליה לעצמה כו' אלמא לר' יוסי לאו אב מלאכה היא:

והלא כבר נאמר ולא יראה לך שאור בכל גבולך - הרי בתים במשמע:

לפי שנאמר ולא יראה לך - דמדכתב לך משמע מינה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה בגבולין של אחרים כגון נכרי ושל גבוה אם הקדישם לבדק הבית:

יכול - נלמוד ממקרא זה שיטמין את שלו ביד שלא יראנו ודיו דהא לא יראה כתיב:

ויקבל פקדונות מן הנכרי - דהא כתיב לך:

ת"ל לא ימצא - אסר לך הטמנה שאף היא בכלל מציאה ואסר לך של אחרים דהכא לא כתיב לך:

אין לי - מלא ימצא דאסור אלא נכרי שלא כבשתו תחת ידיך ואינו שרוי עמך בחצר ולקמיה פריך איפכא מסתברא:

נכרי שכיבשתו תחת ידך - דהוי ממונו כממונך או שלא כיבשתו אבל שרוי בחצרך מנין תלמוד לומר לא ימצא לקמיה מפרש לה:

ואין לי אלא בבתים - כלומר ואם נאמר זה ולא נאמר ולא יראה לך שאור הייתי אומר אין לי שאסור לשהות חמץ אלא בבתים מפני שהוא מצוי אצלו תמיד דהא בהאי קרא בתים הוא דכתיב:

תלמוד לומר בכל גבולך - בקרא דלא יראה כתיב:

ועדיין - אע"פ שנאמר שניהם יש לי לומר בבתים עובר בכל אלו דהא לא ימצא דמשמע אפילו הטמנה לא כתב אלא בבתים ולא כתב בהו נמי לך להוציא של אחרים אבל בגבולין בורות שיחין ומערות כתב לך ואני אומר אבל אתה רואה בהן של אחרים מנין ליתן קולו של זה בזה וחומרו של זה בזה ת"ל כו' ולקמיה פריך מאי קאמר דמייתי לה של אחרים ושל גבוה לאיסורא ולהתירא הכא והכא:

כלפי לייא - שתי מלות כלפי היכן נוטה דבר זה הא איפכא מסתברא נכרי שכבשתו מסתברא דאסור טפי:

לייא - היכן וחבירו בברכות בפרק הרואה (ברכות דף נח.) חצבי לנהרא כגני לייא חרסים שבורים להיכן הולכין:

איפוך - אין לי דאסור אלא בנכרי שכיבשתו דהוי דומיא דשלך נכרי שלא כיבשתו מניין תלמוד לומר לא ימצא ולא כתב לא תמצא אבל לא ימצא לגמרי משמע:

ואירישא קאי - להיתירא אין לי דמותר לראות של אחרים בדלא קביל עליה אחריות כדלקמיה אלא שלא כיבשתו נכרי שכיבשתו מנין דמותר ת"ל לא ימצא:

ופרכינן לרבא תנא מהדר אהיתירא ונסיב לה למילתיה קרא לאיסורא ומשני להיתירא קא נסיב לה משום שנאמר בגבולין בשאור לך לך תרי זימני לא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים בפרשת ראה וכתיב לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך בפרשת בא ואם אינו ענין להאי לך בגבולין גבי ראייה דהא כבר אמור תניהו ענין ללא ימצא ודרוש ביה לא ימצא לך אף במצוי אצלך והיינו שרוי עמך קאמינא לך דאין חמץ אסור אלא אם כן שלך אבל אתה מוצא את שלו וההיא לך דחמץ לא קחשיב דשאור וחמץ מיצרך צריכי כדאמר בביצה (דף ז:) דחד מחבריה לא יליף:

מחוזא - עירו של רבא:

דבני חילא - גייס של בית המלך ומטילין תיקון טורח מזונותיהן על העיירות:

הניחא - הא דאמרינן דמשום אחריות אסור:

למאן דאמר כו' - רבי שמעון קאמר ליה בבבא קמא (דף עא:) קדשים שחייב באחריותן חייב:

דף ו.

להכי איצטריך לא ימצא - משום דבעלמא לאו כממון דמי איצטריך קרא למימר דגבי חמץ מיהא מתסר:

הואיל וכי איתיה הדר - הוא גופיה למריה בעיניה וזה עדיין לא נאבד וכי אמרה ר' שמעון להההוא היכא דאינו בעין כגון גבי גונב קדשים שהיו הבעלים חייבין באחריותן אמר רבי שמעון אף על פי שאין כפל להקדש דכתיב לרעהו ולא להקדש הכא חייב דכיון דזה חייב באחריותן רעהו קרינא ביה דהא גרם לו להתחייב ממון:

ארנונא - המלך נוטל עישור מן הבהמה ומן התבואה:

חייבת בבכורה - דקיימא לן כל שיד נכרי באמצע פטורה מן הבכורה שנאמר (במדבר ג':י"ג) לי כל בכור בישראל אבל לא באחרים ועדר זה שעישורו של מלך בתוכו חייבת בבכורה לתת לכהן הבכורות שלהם או לא:

דמצי מסלק ליה - לנכרי במעות:

לא תיבעי לן - כיון דאכתי לא זכה נכרי בהן ודינו אינו קבוע בהן יותר ממעות איכא למימר לא יתן לו בהמות אלא מעות:

ואע"ג דמצי מסלק ליה - דכל כמה דלא סלקיה ידו שייכא בבהמות:

עיסת ארנונא חייבת - ואע"ג דעיסת נכרי פטורה ואוכל ישראל בלא חלה דהא עריסותיכם כתיב זו חייבת דלית לה קלא והרואה אומר שלו היא ואוכלה בלא חלה אבל בבהמה אית לה קלא והדתניא חייבת בעיסה הוא דתניא:

יחד לו בית - כלומר לא קיבלו עליו אלא אמר ליה הרי הבית לפניך הנח באחת מן הזויות אין זקוק לבער:

אין זקוק לבער - לא הזקיקוהו להוציא את הנכרי מן הבית כדאמרן אבל אתה רואה של אחרים:

מאי קאמר - היכי יליף מלא ימצא:

הפקידו אצלו - וקביל עליה אחריות כדמפרש ואזיל זקוק לבער:

לעולם אסיפא - ולא ימצא משמע המצוי בידך לכל חפצך היינו דקביל עליה אחריות דהוי כדידיה:

אף במקום שאמרו להשכיר - בפ"ק דע"א תנן אין משכירין בתים לנכרים בארץ ישראל אבל בסוריא משכירין וכל שכן בחוצה לארץ ואף במקום שהתירו להשכיר לא לבית דירה התיר אלא להעמיד בו בהמות ועצים ולא שידור הוא בה:

שאין מצוי בידך - שהרי אותה זוית מסורה לנכרי:

כופה עליו את הכלי - דהא לא חזי לטלטולי ואפוקי ומיהו בבל יראה לא עבר דהא בטליה בליביה מאתמול כדאמרינן לקמן הבודק צריך שיבטל בלבו אלא משום שלא ישכח ויאכלנו צריך כפיית כלי:

מיבדל בדילי מיניה - אפילו בחול למוד הוא לפרוש ממנו:

חמצו של נכרי - המופקד אצלו ולא קיבל עליו אחריות דמותר לשהותו:

עושה לו מחיצה - בארבעה עשר משום היכר שלא ישכח ויאכלנו ולא סגי ליה בכפיית כלי כל שבעה שהכלי ניטל לצורך ומיהו ההוא דלעיל לא אפשר ליה במחיצה ומשום חד יומא סגי ליה בכפיית כלי ובלילה יבערנו:

המפרש - מן היבשה לים:

בשיירא - למקום רחוק:

קודם שלשים יום - לפסח ולקמן מפרש כנגד ששואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום ומאז חל עליו להיזהר בצרכי הפסח:

דעתו לחזור - בימי הפסח:

אפילו מראש השנה נמי - דכי הדר ביה בימי הפסח עבר עליה וההיא שעתא לאו ברשותיה היא דליבטליה שהרי איסור הנאה הוא ואינו שלו וכשראהו עובר עליה:

אוצר - שהכניס שם תבואה ותחתיה חמץ ואמרינן לקמן חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער:

תוך שלשים זקוק לבער - דלכתחלה לא זהו ביעורו:

קודם שלשים - לא חלה חובת ביעור עליו וכי מטי ההיא שעתא לא מחוייב כדאמרן דהא נפלה עליו מפולת:

דף ו:

שהרי משה רבינו עומד בפסח ראשון - ודורש להן בהלכות פסח השני דהיינו שלשים יום שהוא בארבעה עשר באייר:

מה להלן ראש חדש - דכתיב ביה באחד לחדש השני:

וניכתוב ברישא כו' - לא אשמעתין פריך אלא אסדר פרשיות קפריך מכדי פרשת פסח נאמרה תחלה שהרי בחדש הראשון נאמר כדכתיב בחדש הראשון לאמר ופרשת פקודים נאמרה באייר ומאי טעמא אקדמה להאי בראש הספר ופרשת זו בפרשת בהעלותך:

אין מוקדם ומאוחר בתורה - לא הקפידה תורה על סדר מוקדם ומאוחר ופרשיות דנאמרו תחלה הקדימו המאוחרות לה:

בתרי ענייני - בשתי פרשיות:

בחד עניינא - במקראות הסדורות בפרשה אחת:
דאי לא תימא הכי - דבסדר כתיבתן נאמרו הא דקיימא לן כל כלל ופרט אין בכלל אלא מה שהוא בפרט לפי שבא הפרט ופרט שזהו הכלל היכי סמכינן עלה דילמא פרט וכלל הוא:
נעשה כלל מוסף על הפרט - שלא תאמר אין כאן אלא פרט או כיוצא בו נביא בדינו בבנין אב לכן הוסיף הכתוב כלל אחריו להביא כל דבר ואפילו אינו דומה לפרט:
אי הכי - קשיא לך אפילו בתרי ענייני תיקשי לך דהא דיינינן כלל ופרט כשנאמר אחד מהן בפרשה זו ואחד מהן בפרשה אחרת:
הא ניחא - דלא קשיא לך:
למאן דאמר כלל ופרט המרוחקין אין דנין כו' - ופלוגתא היא במנחות בפרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף נה:) ובבבא קמא בהחובל (בבא קמא דף פה.):
הבודק צריך שיבטל - בלבו סמוך לבדיקה מיד ואומר כל חמירא דאיכא בביתא הדין ליבטיל:
מאי טעמא - הרי מבער כל הנמצא:
וכי תימא כיון דמנטר להו אגב ביתיה - עם שאר ממונו הוא משמרן שכשהוא נועל ביתו לשומרו נמצא משמר כל מה שבתוכו הלכך חשיבי ושימור דלאו אדעתא דידיה הוא מי מחשבי ליה:
והתניא סופי תאנים - סוף לקיטת תאנים נמצאים בתאנה תאנים שאינן מתבשלות כל צרכן עולמית:
ומשמר שדהו מפני ענבים - ובעל הבית זה משמר שדה זו שלא יכנסו בני אדם לתוכה ואין דעתו מפני התאנים אלא מפני שיש בה ענבים שעדיין לא הגיע עת הבציר או סופי ענבים שלא יתבשלו עולמית ובעל הבית משמר שדהו זו שהן בתוכה ולא בשבילן אלא מפני מדלעות ומקשאות שבה:
מקשאות ומדלעות - קרי כל האילנות:
וחייבין במעשר - אם ליקטן בעל הבית או נתנן לאחר:
ופטורין מן המעשר - דהפקר פטור מן המעשר:
ודעתו עליה - חשובה היא בעיניו וחס עליה לשורפה ומשהה אפילו רגע אחד ונמצא עובר עליה בבל יראה ובבל ימצא אבל משבטלה אינו עובר דלא כתב אלא תשביתו:
דלאו ברשותיה הוא - אינו שלו:
דאמר ר' אלעזר ב' דברים אינן שלו ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו - להתחייב עליהן:

בור ברשות הרבים - הפותחו חייב בניזקין ואין הבור שלו אלא של הפקר שהרי ברשות הרבים הוא ואף על פי שכרהו אין רשות הרבים קנויה לו:
וניבטליה בארבע - כלומר למה הוצרכתו לבטל בלילה ליתקנו רבנן לכל אדם שיבטל קודם איסורו:
פשע - ישכח ויבא לידי פשיעה שעל ידי מה יזכר אבל עכשיו שעסוק בבדיקתו יזכר:

דף ז.

וניבטליה בשית - ליתקנו רבנן לכל אדם ליבטל בלבו בתחלת שש דהשתא לא פשע דאיכא זכרון טובא שהרי עסוק בשריפתו:
כיון דאיסורא דרבנן - דמשעברו חמש אסור בחמץ לדברי הכל כדאורייתא דמי ואינו שלו ולא מצי מבטל ליה בלבו וכיון דחס עליה ומשהי ליה פורתא עבר עליה:
המקדש - אשה:
משש שעות ולמעלה - מתחלת שש דאיסורא דרבנן הוא:
אפילו בחיטי קורדנייתא - הצומחים בהרי אררט קשין הם מאד ואפילו הכי אין חוששין לקדושין אם באו עליהם מים ואף על גב דאתי איסור הנאת חמץ דרבנן דשש ומפקע קידושי תורה ושרי אשת איש לעלמא הא מתרצינן בכמה דוכתין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש והפקר ב"ד הפקר והם הפקירו ממונו:
עיסה מגולגלת - שלא החמיצה ומפני אימת כבוד רבו אין יכול לקום ולילך ולאפותה:
דקדים ומבטל לה - בלבו דעדיין היא ברשותו שלא נאסרה עליו:
דיקא נמי - דעדיין לא החמיצה דקתני היה יושב בבית המדרש דמשמע מפני שאין יכול לקום ולילך משם הוא מבטלה בלבו ואי בחמץ גמור למה לי יושב בבית המדרש ואפילו אם היה פנוי מה בידו לעשות יותר השבתה בלב זהו ביעורו אלא ודאי כשיש בידו לתקן קאי ובידו לאפותה אם היה פנוי הואיל ולא החמיצה עדיין ומשום יום טוב נקט יושב בבית המדרש ודשבת מתוקמא בחמץ גמור ובארבעה עשר שחל להיות בשבת:
כיון שרבתה מצה - קס"ד אם נשתמשו בתיבה זו מצה יותר מחמץ אזלינן בתר רובא ומותרת:
רוב אוכלי בשר בירושלים כל ימות השנה ממעות מעשר שני הן לפי שלא היו מספיקין לאכול כל מעות מעשר שני שלהן ברגל ונותנין אותם לבני העיר בטובת הנאה והן אוכלים אותם בקדושתן ועיקר אכילת מעות מעשר שלמים היו מביאין מהן כדקיימא לן במנחות (דף פב.) הלכך לוקחין מהן בהמות דכל זמן שיש לו מעות מעשר אינו

מוציא מעות חולין ואע"ג דאיכא למימר שמא מיד המוכר נפלו ומעות חולין הן ספק איסורא לחומרא:

בהר הבית לעולם חולין - ואפילו בשעת הרגל שיש מעות מעשר מרובין בירושלים ממעות חולין לא מספקינן להו במעשר דאזלינן בתר רובא דשתא ואמרינן לאו האידנא נפול אלא קודם הרגל ובירושלים בשאר ימות השנה חולין דרוב מעות העיר חולין ובשעת הרגל מעשר כדמפרש טעמא מה טעם בשעת הרגל מעשר ולא אמרי' קודם הרגל נפול כדאמרן בנמצאין בהר הבית הואיל ושווקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום מפני הטיט ואי נפול קודם הרגל הוו משתכחי בשעת כיבוד אבל הר הבית מתוך שהוא משופע והרוח מכבדתו מעפרו ועוד שאין אדם נכנס באבק שעל גבי רגליו ואינו עשוי להתכבד אלמא בכל דבר העשוי להתכבד אמרינן קמאי קמאי אזדו וסתם תיבות שמשתמשין בהן אוכלין נוטלין ראשון ראשון כדי שלא יתעפשו וכל שכן דמסתמא בדקה זה אור לארבעה עשר והאי דבתרא היא ומצה היא:

מוכיח עליה - שהרי הוא זה ימים רבים וחמץ הוא:

שרבו ימי המצה - וראוי להיות מעופש משנכנס הפסח:

אי הכי פשיטא - אפי' ספק ליכא דמסתמא ודאי בדקה והא מצה היא:

אם רוב חולין - נשתמשו בה חולין אלמא בתר רובא אזלינן ולא בתר בתרא:

ציבורין ציבורין - של מעשר בזוית זו ושל חולין בזוית זו וביום אחד:

בגומא - דליכא למימר זיל בתר בתרא דקמאי הא שקלינהו משום דיש לחוש שמא בגומא נטמן ולא ראוהו:

בלבער כולי עלמא לא פליגי דלהבא משמע - ושפיר דמי דברכה קודם עשיית המצוה בעינן כדלקמן:

דף ז:

מעיקרא משמע - על ביעור שביערתי והרי עדיין לא בדיק דהא ברכה קודם בדיקה היא ביעור היינו נמי בדיקה:

נימא למול - בתמיה משמע דאותו רופא המל את כל בני העיר (צווה) למול את התינוק הזה:

וכי לא סגי דלאו איהו מהיל - עליו המצוה מוטלת והלא על אביו מוטל כדאמרן בקדושין פרק קמא (קרוב לסופו) אבל ביעור מצוה על בעל החמץ מוטלת וכל איש ואיש בודק ביתו והיכא דיכול לומר לבער לא נימא על ביעור:

ופרכינן אבי הבן מאי איכא למימר - אי על המילה לשעבר משמע וזה אפשר לו לומר למול מאי איכא למימר היכי שרינן ליה למימר על המילה:

אין הכי נמי - צריך לומר למול:

פסח וקדשים - הבעלים נצטוו דכתיב (ויקרא א':ד') וסמך ידו ושחט:

נפק ביה - ומברך על שעבר:

והלכתא על ביעור - נמי להבא משמע וגבי מילה נמי לא שנא אבי הבן מאינש דעלמא דהא להבא משמע ועל המילה נמי כלמול דמי:

עובר - קודם כמו ויעבר את הכושי קדמו במיתת אבשלום:

ויעבר מלכם לפניהם - יקדים לילך בראש:

דאכתי גברא לא חזי - כגון טבילת בעלי קרי דקיימא לן בברכות (ד' כ:) שאסור בדברי תורה ובברכה דעזרא תיקן טבילה לבעלי קריין לדברי תורה ומשום ההוא טבילה תקון בכל הטבילות ברכתן לבסוף:

למדנו מציאה - האמורה בחמץ ממציאה האמורה בגביע דבנימין:

ומציאה מחיפוש - כלומר ואותה מציאה של בנימין מחיפוש האמור אצלה דמה מציאה של גביע ע"י חיפוש אף מציאת חמץ ע"י חיפוש:

וחיפוש מחיפוש וחיפוש מנרות - לאחר שלמדת שהיא ע"י חיפוש חזור ולמוד זה החיפוש מחיפוש שכתוב בירושלים שהוא בנרות כדכתיב בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות:

ונרות מנר - דכתיב בנר יחידי נר (אלהים) נשמת אדם חופש כל חדרי בטן ולקמיה מפרש הא למה לי:

זכר לדבר - כדפרשינן והשתא מפרש קראי היכא וראיה ממש ליתא אלא אסמכתא בעלמא דדברי תורה מדברי קבלה נינהו:

קולא הוא - דאקיל רחמנא גבי ירושלים דלא נבדקיה באבוקה אלא באור קטן הילכך לא ילפינן חמץ מיניה להקל:

תא שמע - מהאי קרא דבדיקה מעלייתא היא דכתיב חופש כל חדרי בטן:

דף ח.

מפני שאור הנר יפה לבדיקה - לקמיה מפרש מאי מעליותא מאבוקה:

לאורה נבדקת - לאור שלה נבדקת ואין צריך להביא לה אור הנר בלילה אלא בודקה ביום:

ודהיכא - באיזה מקום בחדר לא סגיא לה לאור הארובה:

אי נימא להדי ארובה - נגד החור ממש אמאי לא היינו אכסדרה:
לצדדין - של חור:
ונוגה - של עתיד לצדיקים כאור של שבעת ימי בראשית יהיה:
קרנים - מלשון כי קרן עור פניו (שמות לד) וזהרורין מיד הקב"ה לו לצדיק מזיו של הקב"ה ילכו זהרורין להקרין פני הצדיקים ולא יהיה אורם שוה לאורו אלא כנר בפני האבוקה:
אורו לאחריו - ואדם האוחזו לפניו הוא בודק הלכך אין יפה לבדיקה:
בעית - מתיירא שלא יבעיר את הבית ואין לבו על הבדיקה יפה:
האי משיך נהוריה - אור הנר נמשך ומאריך במקומו ואינו דולק בקפיצות אלא נח במקום אחד:
מיקטף איקטופי - נפסק וקופץ תמיד לשון הקוטפים מלוח (איוב ל):
כל לאיתויי מאי - דלא תנא מקום שמכניסין בו כו':
חורי - שבכותל:
העליונים והתחתונים - הגבוהים יותר מדאי והנמוכים יותר מדאי ואין נוחין להשתמש אין צריך לבדוק:
וגג היציע - אע"פ שהוא נמוך הואיל ומשופע אין צריך לבדוק אבל שאר גגין שלהן לא היו משופעין:
יציע - אנפרי"ץ:
גג המגדל - משטיי"ר של עץ שנותנים לתוכו כלים ואוכלים תוכו צריך בדיקה ולא גגו:
ורפת בקר - שאם היה שם חמץ הבהמות אכלוהו:
ולולין - מקום דירת תרנגולין:
ומתבן - בית התבן דמה דרכו של חמץ שם וכן אוצרות יין ושמן:
החולקת - מעמידין אותה במקום מחיצה לחלק תשמישי הבית ואורחא דמילתא נקט:
ומפסקת - יש הפסק בין שוליה לקרקע כגון שרגליה גבוהים למטה:
עד מקום שידו מגעת - כגון שהכותל עב הרבה:
ומפסקת - יש אויר בין שוליה לעצים:
קשיא חורין אחורין - דקא תנא הכא חורין צריכין בדיקה:
הא - דקתני לעיל אין צריכין בעילאי ותתאי שאין נוחה תשמישתן כדקתני בהדיא והא באמצעי שנוחים להשתמש:
דמדליא - שגבוהה הרבה ויש אויר תחתיה הרבה נוחה תשמישתה:
דמיתתאי - אף על פי שיש קצת אויר אין נוחה תשמישתה:

במסתפק - אוצר שמסתפק הימנו יין לשולחנו צריך בדיקה פעמים שהשמש נכנס להביא יין כשהוא כלה על השולחן ופתו בידו:

יש קבע לאכילה - יודע הוא כמה שמן צריך לכך וכך בני אדם ומביאו קודם סעודה ואין צריך לעמוד מן השלחן ולהביא אבל יין אין קבע לשתיה פעמים ששתיית סעודה מרובה משל אתמול ואין השמש בקי בדבר:

עשו אוצרות שכר בבבל - להצריך בדיקה במסתפק כאוצרות יין בארץ ישראל דכיון דרגילין בו אין קבע לשתייתו:

הא ברברבי - אין צריך בדיקה שיש להם קבע ואומד ואין צריך לעמוד ולהביא באמצע הסעודה:

זוטרי - אין להם קבע ואומד וצריך לעמוד ולהביא:

בי מלחי - בית המלח:

ובי קירי - שעוה צריך בדיקה לפי שעומד מתוך הסעודה להביא מלח ונרות:

דנפל - אם נפל הבנין אין מחייבין אותו לבדוק את גל אבנים אלא למראית העין אבל לא להכניס ידו ביניהן ומתחלה כשהיה הכותל קיים נשתמש בחוריו ועכשיו נפל ויש שם סכנת עקרבים שדרכן לימצא באשפות ובגלין:

בשאין הכלב יכול לחפש אחריו - הכי מפרש לה ר"ש בפ"ב ותניא כמה חפישת הכלב שלשה טפחים:

שמא תאבד לו מחט - קודם לכן ואתי השתא לעיוני בתרה וכיון דמתכוין אף למחט לאו שליח מצוה הוא וניזוק:

וכה"ג - דמתכוין למצוה ולצרכו לאו שליח מצוה הוא בתמיה:

דף ח:

הרי זה צדיק גמור - בדבר זה ולא אמרינן שלא לשמה עושה אלא קיים מצות בוראו שצוהו לעשות צדקה ומתכוין אף להנאת עצמו שיזכה בה לעולם הבא או שיחיו בניו:

בתר דבדק - וגמר את כל המצוה אתי לעיוני בתרה:

כל עצמו אינו בודק - כל עצמו של חור אינו בודק שלא יאמר הנכרי כשפים עשה לי:

ולאו אדעתיה - דנכרי לשום אל לבו עלילה זו:

איך אלך - למשוח את דוד ואע"פ ששלוחו של מקום היה הרי היה ירא:

בני בי רב - תלמידים הצריכים לרבם עדיין קרו בני רב:

דדיירו בבאגי - בכפרים שבבקעה ובלע"ז קנפי"א:

מהו למיתי קדומא וחשוכא - השכם והערב קודם עלות השחר ומשתחשך כלום יש להם לירא מן המזיקים:
ועל צוארי - יהא עונש הזיקן דודאי לא יזוקו שהמצוה מגינה עליהם:
ניזיל - לאושפיזא משתחשך מאי כלום יכולין לסמוך על המצוה אף בחזרה או לא:
כלפי שאמרה תורה - מתוך שאמרה תורה כך אנו למדים שהבטיחו הכתוב שלא יוזק ממונו וכל שכן גופו דאין דרכו לזוק דאדם אית ליה מזלא ואינו מהיר להיות ניזק בגופו:
כדר' אמי - קרא קמא לכדר' אמי אתא:
פירות גינוסר - מתוקין מאד כדאמרי' בברכות (דף מד.) והיינו כינרת שם מדינה בארץ ישראל:
מרתף מאן דכר שמיה - לפוטרו מן הבדיקה דקא מתמה תנא קמא ואמר ובמה אמרו:
הכי קאמר - דקתני רישא כל מקום שאין מכניסין כו' ואמרי' לעיל כל מקום לאיתויי מאי לאיתויי אוצרות יין ושמן ומשום הכי אמרי' ובמה אמרו לקמן צריך בדיקה ומפרש במקום שמכניסין בו חמץ והיכי דמי כגון במסתפק:
שתי שורות שאמרו - בית שמאי (אומרים) מן הארץ ועד שמי קורה דרך האוצרי יין לסדר חביותיהן שורות שורות עד שממלאין כל קרקע המרתף וחוזרין ומניחין חבית על חבית כשורות תחתונות עד הקורה ואמרי בית שמאי שאותן שתי שורות חיצונות אותה שרואה את הפתח על פני רוחב כל המרתף והשורה שלאחריה צריך לבדוק מן הארץ עד התקרה:
שמי קורה - כמו שמי השמים (תהלים קמח ד):
ור' יוחנן אמר - שתי שורות שאמרו בית שמאי היא שורה חיצונה מן הארץ ועד תקרה וחוזר ובודק כל החביות העליונות על פני כל ארכו ורחבו של מרתף שאף היא נקראת שורה אם באת למנות מלמעלה למטה:
גאם - היא גימ"ל יוונית ועשויה כמין כף שלנו פתוחה שורה אחת כמין גאם היינו שורה בזקיפה ושורה עליונה בשכיבה כאדם הבודק כותל הבית מבחוץ והגג:
הרואה את הקורה - דהיינו כל גג השורות:
שלפנים הימנה - של חיצונה:
ושלמטה הימנה - של עליונה אינה צריכה בדיקה:
בית הלל אומרים כו' - מתני' קא נסיב:
עליונה ושלמטה הימנה - האי עליונה לא כל גג השורות באורך המרתף קאמר כדאמר ר' יוחנן אליבא דבית שמאי אלא שורת חבית אחת על פני רוחב כל המרתף ולא מן הארץ ועד הקורה אלא אותה שורה הרואה את הפתח ואת הקורה:

ושלמטה הימנה - ועוד שורת חבית אחת למטה מן העליונה היא משורה הזקופה כנגד הפתח והאי פתח לאו כנגדו ממש קאמר אלא הכותל שהפתח בו קרי הכי:
עליונה ושלפנים הימנה - בגג החבית בודק שתי שורות על פני כל המרתף:
מאי טעמא דרב - דלא בעי למימר עליונה ושלפנים הימנה כמשמעותיה דמתניתין דהא מתניתין עליונות קתני:
דייק חיצונות - ואותה שלפנים לאו חיצונה היא וקא סבר רב דתנא דמתני' בחיצונות דק בלישניה אבל בעליונות לא דק בלישניה:
תתאי דתתייתא - כגון שלישית ושתחתיה:
ושמואל דייק עליונות - והא של מטה לאו עליונה היא:

דף ט.

מתני' אין חוששין שמא גיררה חולדה כו' - אין חוששין כשבדק זוית זו ובא לבדוק זו שמא בתוך שבא לבדוק זו גיררה חולדה חמץ למקום הבדוק וצריכנא לחזור ולבדוק:
שאם כן - שבאת לחוש לכך הרי גם מחצר לחצר יש לומר כך אני בדקתי קודם לחבירי ולאחר בדיקתי הביאה חולדה חמץ מחצר חבירי לחצרי ואין לדבר סוף ולאו חצר ממש קאמר אלא כל בתי החצר קרוי חצר:
גמ' הא חזינן - שהביאתו לכאן חיישינן שמא עדיין הוא כאן וצריך לבדוק ואמאי נימא אכלתיה:
מי לא תנן - במסכת אהלות מדורות העובדי כוכבים טמאין מפני שקוברין נפליהם בבתיהם והעכו"ם מטמאין במיתתן אף באהל לרבנן ולר"ש בן יוחי נמי דאמר קברי העובדי כוכבים אינם מטמאין במגע ומשא מודה הוא דלא אימעוט אלא מטומאת אהל דלא מקרו אדם:
וכמה ישהה - הנכרי במדור ויהא המדור צריך בדיקה לכשיצא העכו"ם וירצה ישראל לדור בו:
מ' יום - כדי יצירת הולד:
ואע"פ שאין עמו אשה - לפי שחשוד הוא על הזנות:
וכל מקום שחזיר וחולדה יכולין להלוך אין צריכין בדיקה - שאם הושלך שם חטטוהו ואכלוהו:
הא - דאהלות בבשרא מיירי הלכך ודאי אכלוה דלא משתיירא:
האי מאי - כלומר מאי קושיא א"נ אורחא דמשייר' בבישרא ליכא לן למיחש התם מידי דהתם חששא בעלמא הוא אימור הוה אימור לא הוה הלכך היכא דשכיחא חולדה תלינן

לקולא ואמרי' אם תמצא לומר הוה אימור אכלתיה וספק אכילה יכול להוציאנו מידי ספק השלכה אבל הכא גבי חמץ דקשיא לך היכא דחזינן דגררה נמי נימא אכלתיה ודאי הוה:

מי יימר דאכלתיה - הוי ספק ביעור ודאי חמץ היה כאן ואין ספק היתר מוציא את הבית הזה מידי ודאי איסור:

מגורה - גורן:

בני יומן - דנכרין הן שהיום נתמרחו:

והא הכא - דכיון דממורחין הן והרי הן בבית דכל מגורה בבית היא:

ודאי טבילי - דהא נגמרה מלאכתן וראו פני הבית וחל שם טבל עליהן משעה שראה פני הבית ספק עישרן חבר זה ספק לא עישרן ואתי ספק זה ומוציא פירות הללו מידי ודאי טבל משום דרוב חברים מעשרין הם מיד קודם שיניחם מתחת ידו:

התם ודאי וודאי הוא - כי היכי דפשיטא לן דטבילי מעיקרא הכי נמי פשיטא לן דעשרינהו ואין גמגום והילוך אחר הרוב בדבר אלא חזקה ודאי על כל החברים:

ואי בעית אימא ספק וספק הוא - כי היכי דמספקא לן אי לא עשרינהו הכי נמי איכא לספוקי אי חל עלייהו שם טבל מעולם אי לא ומעיקרא אימור לא טבול ואע"פ שהן ממורחין ובתוך הבית אימור עבד להו כדר' אושעיא שהכניסה לבית במוץ שלה ואחר כך דש וממרח וחובת הטבל חלה בראיית פני הבית בבבא מציעא בהשוכר (דף פח:) וזה בראיית פני הבית לא נגמרה מלאכתן לחול עליו שם טבל וכשגמר מלאכתן כבר בתוך הבית הוא ואין אלו פני הבית אלא כשנכנס דרך פתחים כדתניא חסידים הראשונים היו מכניסים פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר עכשיו מכניסין דרך גגות דרך חצירות וקרפיפות לבית כדי לפוטרן הלכך לא חייל עלייהו שם טבל ומותר היורש הזה לאוכלן אכילת קבע ולא תימא נהי דלא חייל עלייהו טיבלא לאכילת עראי אכילת קבע מיהא ליתסרו דהא דמיתסרא אכילת קבע קודם קביעות גורן וגמר מלאכה מדרבנן הוא וגבי איסור דרבנן סמכינן אחזקת חבר שעישרן:

כדי שתהא בהמתו אוכלת - ואפילו קבע דכל זמן שאין שם גורנו של טבל עליו אינו אוסר באכילת עראי וכל אכילת בהמה לא גזרו עלה משום אכילת קבע דתנן במסכת פאה (פ"א מ"ו) מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות ופטור מן המעשרות עד שימרח אבל למאכל אדם נהי דלא טביל מדאורייתא מיהו אפילו קודם מירוח אסרו לאכול קבע בכולי גמרא:

מציק - איניש אלמא וישראל הוה:

דף ט:

ובא כהן והציץ - על שפת הבור:
לידע אם זכר אם נקבה - וכהן קרוב או מבני הבית היה ושלחוהו שם להגיד לאמו מה טיבו ותבחין בין טומאת וטהרת זכר לימי טומאת וטהרת נקבה ולא נזכר אותו כהן על אזהרת לנפש לא יטמא והציץ בו בבור והנפל לא ראה וטיהרוהו ממאהיל על המת:
שחולדה וברדלס מצויין שם - וסתם חור חולדה וברדלס פותח טפח הוא וגיררוהו לחורן ולא האהיל:
רוח הפילה - שפיר מלא רוח ואם תמצא לומר נפל היה כלומר לכל אלה הוצרך שמא רוח הוא ואגיד ואין כאן לא טומאת זכר ולא טומאת נקבה ואם אראה שהוא וולד צריכני לראות אם זכר אם נקבה:
ודאי גררוהו - מוחזקין הן בכך ולא דמי למתניתין דקתני הא חזינא חיישינן דנהי דודאי אכלה לא אמר אבל גיררוהו לחור שלהן אמר:
ברדלס - אלנמ"ס פוטוויש"י:
ומה שמשייר - אחר בדיקה מאכילתו יניחנו בצנעה:
בשלשה עשר - רישא דקתני אין חוששין בבודק בשלשה עשר שמצוי פת הרבה לחולדה בתוך הבתים ואינה חוששת לשייר וסיפא בהדיא תנן בה בי"ד וכיון דלא חזיא החולדה פת הרבה בבתים כמות שהיא רגילה משיירא:
וכי חולדה נביאה היא - לתת לב על כך ולראות את הנולד ויודעת שלא יאפו עוד היום:
ותיטול בפנינו - והיכא דחזינן על כרחיך חיישינן:
וימצא תשע - דהכא ודאי איכא למיחש דהא מוכחא מילתא שנטלה פרוסה אחת:
תשע ציבורין כו' - פיסקי הלכות הן:
ואתא עכבר ושקל - ונכנס לבית בפנינו ולא ידעינן אי חמץ שקל וכיון דחזינא צריכין אנו לבדוק או דילמא מצה שקל:
היינו תשע חנויות - דקיימא לן בהו לקמיה דכל קבוע שנטלו ממקום קבוע אין הולכין בו אחר הרוב אלא הרי הוא כמחצה על מחצה וספק איסורא לחומרא:
פירש - פרוסה מאחת מן הציבורין לאחת מן הזויות ולא ידענא מהי מינייהו פירש ואתא עכבר ושקליה ונכנס לבית:
היינו סיפא - דמתניתין דתשע חנויות דהיכא דלא לקחו במקום קבועו הולכין בו אחר הרוב:

ולקח מאחת מהנה - בתוך החנות ספקו אסור דכל קבוע כמחצה על מחצה נידון דנפקא לן מן וארב לו וקם עליו (בפ' בתרא דיומא) (פד:) ובפ"ק דכתובות (טו.):
ובנמצא - בשר הנמצא בקרקע בין החנויות. הלך אחר הרוב דכל דפריש מרובה פריש דכיון דפריש אין כאן תורת קבוע:
שתי קופות - דבר זה אנו יכולין ללמדו ממשנת שתי קופות דתלינן לקולא:
ולפניהן שני סאין - של פירות:
ונפלו אלו לתוך אלו - הסאין לתוך אלו הקופות וידוע לנו שהאחד נפל בזו ואחד בזו ואין ידוע אי זה בזו ואי זה בזו:
הרי אלו מותרין - פירות של קופות החולין מותרין לזר כבתחלה אפי' אין בקופה כדי להעלות הסאה באחד ומאה שאנו אומרים חולין לתוך חולין נפלו אלמא תלינן לקולא היתר בהיתר ואיסור באיסור ואע"ג דאיכא למימר איפכא הכא נמי לקולא תלינן ואמרינן החמץ נכנס לשאינו בדוק והמצה לבדוק:

דף י.

בתרומה דרבנן - בזמן הזה:
ולא ידעינן אי להאי על ואי להאי על - אי מצרכינן בדיקה לתרוייהו אי לא:
היינו שני שבילין - מהא דתנן גבי שני שבילין מצינו למיפשט:
אחד טמא - קבר מוטל בו לרחבו וממלא את כולו ואין עובר בו שלא יאהיל:
והלך ועשה טהרות - נגע בטהרות אח"כ:
והלך בשני - יודעין הן שבשביל שהלך זה לא הלך זה דהשתא ודאי אחד מהן טמא:
אם נשאלו - כל א' לחכם ספקו בפני עצמו טהור ואין ב"ד יכול לטמאו כדקיימא לן בספק טומאה ברה"ר ספקו טהור ואם באו בבת אחת הואיל ובהוראה אחת יש לנו לומר טמאין או טהורין אי אפשר לנו לומר להם טהורים אתם שהרי האחד ודאי טמא ר' יוסי אומר בין כך ובין כך טמאין גרס:
בזה אחר זה דברי הכל טהורין - אע"פ שכל אחד אומר לפנינו כך היה המעשה שלי ושל חבירי אבל איני נשאל אלא על עצמי מה תהא עלי:
עליו ועל חבירו - מה תהא על שנינו ר' יוסי מדמי להו לבת אחת ואע"פ שאין שניהן לפניך צריך אתה הוראה אחת לשניהן או טמאין אתם או טהורין אתם והרי אין אתה יכול לומר טהורין אתם:
ר' יהודה מדמי להו לזה אחר זה - הואיל ואין כאן שואל אלא אחד משיבין לו טהור אתה שהרי ספק ביאה הוא ומעצמו יבין שאף חבירו כמוהו אבל כששניהן שואלין בתוך כדי

דיבור צריך אתה להשיב לשניהן כאחד וגבי בתים נמי אם באו לשאול זה לעצמו וזה בפני עצמו אמרינן ליה לכל חד אי אתה צריך לבדוק דכיון דבדיקת חמץ דרבנן תלינן לקולא ואמרינן ספקו מותר ואי בבת אחת באו שניהן צריכין בדיקה:

ספק על ספק לא על - ראה עכבר שנטל חמץ בחצר והבית בדוק ואין יודע אם נכנס או לא נכנס:

בקעה - הרבה שדות הסמוכים יחד קרי בקעה:

בימות הגשמים - הויא בקעה רשות היחיד לטומאה מפני שכבר צמח הזרע ואין רשות לכל אדם ליכנס לה וקי"ל ספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא:

בשדה פלונית - כלומר באחת השדות ויודעין אנו באיזו היא וכל שדה ושדה מסויימת במצריה:

במקום הלז - בבקעה זו:

וחכמים מטמאין - דהויא ליה ספק טומאה ברה"י ור"א לא חשיב לה ספק טומאה אא"כ נכנס לשדה אבל אינו יודע אם האהיל אם לא אבל השתא הוה ליה ספק ספיקא וגבי בתים אפילו רבנן מודו דכיון דבדיקת חמץ דרבנן תלינן לקולא:

כל דבר שבחזקת טומאה - במסכת נדה גל טמא שנתערב עם שני גלין טהורין בדקו אחד מהן ונמצא טהור הוא טהור ושנים טמאים שנים ומצאן טהורין הן טהורין והשלישי טמא שלשתן ומצאן טהורים כולן טמאים שהיה ר"מ אומר כל דבר שבחזקת טומאה לעולם היא בטומאתה עד שיודע לך טומאה היכן היא וחכמים אומרים בודק בקרקע וחופר עד שיגיע לסלע או לקרקע בתולה שלא זזה ממקומה לעולם ואם לא מצא תולין ואומרים בא עורב ונטלה בא עכבר ונטלה וגבי בדיקת חמץ אפילו לר"מ אמרינן עכבר אכלה דבדיקת חמץ דרבנן:

על ובדק ואשכח - נכנס העכבר בפנינו ובדק בעל הבית אחריו ואשכח פרוסה ואינו יודע אם זו היא אם לאו:

אבד בה קבר - אין ידוע היכן מקומו:

נמצא בה קבר - לאחר זמן ואין ידוע אי זהו קבר האבוד בה:

הניח מנה - של מעשר שני:

מעורבין - ומביא סלעים בשוה מנה ואומר כל מקום שהן מעות מעשר שני הרי הן מחוללים על הסלעים הללו ומעלה הסלעים לירושלים:

הכל חולין - שהמנה נטל ואלו הובאו אחרי כן וגבי חמץ נמי לרבנן הט' (נמי) שהניח אינן כאן וצריך לבדוק כל הבית שמא גררום חולדות והעשר הנמצאות איש אחר הביאן כאן:

היינו סיפא - לרבי (מאיר) [דאמר] זה הנמצא זהו א' מן הראשונים הכא נמי א"צ לבדוק ולחזר אלא על הפרוסה האבודה ולרבנן צריך לחזר אחר כולן שאין כאן א' מן הראשונים:

דף י:

הבית טמא - כל כלי הבית טמאין שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ומשמש בכל כלי הבית:

זוית מאן דכר שמיה - פתח באבדו וסיים בנמצא בזוית אחרת:

חסורי מיחסרא והכי קתני - שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ולקחו לאבוד וגבי מצא בזוית אחרת שמא אדם טמא הניחו שם רבן שמעון כו' וגבי חמץ נמי לרבנן חוששין שמא עכבר עשה וכיון דחוששין לעכבר יש לחוש נמי לא זהו אלא אחר ולרבן שמעון תולין באדם עצמו שהוא עשה ושכח וא"צ בדיקה:

ונכנס אחריו ומצא פירורין צריך בדיקה - ואין תולין הככר בו שאין דרכו של עכבר לפרר ולא זהו ככר שהכניס העכבר:

אם תמצא לומר היינו האי כו' - דאי פשטת ליה דחיישינן דילמא אחרינא הואי תו לא צריכנא למיבעי שחור ולבן אבל אי פשטת ליה דלא חיישינן אכתי שחור ולבן מיבעיא לן:

ארמוייה - השליכו ממנו ונטלו הוא וחבירו בחגיגה (ד' טו:) אי נקטיה ביד מאן מרמי ליה מן ידי:

ככר ועכבר בפי חולדה - עכבר נכנס וככר בפיו וחולדה יוצא' כשנכנס בו לבדוק ובפיה ככר מכאן ועכבר מכאן:

ככר בפי נחש - בעיא באנפי נפשה היא ולא דמי להנך דלעיל ול"ג את"ל:

לא אטרחוהו - ויבטל בלבו:

בממוניה - לשכור חבר:

מתני' בתוך המועד - בשעה ששית שהוא מועד הביעור:

לאחר המועד - משש שעות ולמעלה עד שתחשך:

גמ' שלש השבתות - שלש לשונות של השבתה ראייה מציאה והשבתה:

אלמא במכאן ואילך הוא דפליגי - ולאו במידי אחרינא דר' יהודה לא מצריך שלש בדיקות אלא הכי קאמר או אור לארבעה עשר או שחרית או בשעה ששית ורבנן אמרי אם לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחריו:

ומר זוטרא מתני - בהדיא באחד משלשה פרקים:

לבתר איסורא - לא יבדוק דגזרינן דילמא איידי דעסיק ביה אתי למיכל מיניה:

משקרב העומר - בו ביום יוצאים ומוצאים שוקי ירושלים מלאים קמח וקלי מן החדש למכור וקודם י"ט נקטף ונטחן ונתייבש הקלי בתנור:

דף יא.

שלא ברצון חכמים - דאיכא למיגזר דילמא כי מעסקי ביה אתי למיכל מיניה:
ר' יהודה אומר כו' מתוך שלא התרתה לו - קצירה כדרך כל השנה אלא בידים קוטפין המלילות מן הקרקע דהא אסור לקצור לפני העומר דכתיב (ויקרא כ"ג:י') עומר ראשית קצירכם אל הכהן שהוא תחלה לקצירה זכור הוא את איסור החדש על ידי שינוי המעשה ולא אתי למיכל:
טחינה והרקדה - שהרי קמח תנינא דהיה בידים וכשטחנוהו והרקידוהו איזה שינוי היה שם דלא ליתי למיתב לפומיה ההיא שעתא:
ומשנינן טחינה - לא היו טוחנין אותו ברחים של מים אלא ברחים של יד דהוי שינוי לזכרון:
על גבי נפה - לצד התחתון של נפה הופך הנפה על פניה:
אלא הא דתנן - במנחות קוצרין בית השלחין כדרך חול קודם לעומר:
ושל בית העמקים - תבואה הגדילה בין העמקים וטעמא מפרש התם כתוב אחד אומר וקצרתם את קצירה והבאתם אלמא מותר לקצור קודם לעומר וכתוב אחד אומר עומר ראשית קצירכם דמשמע שהוא קודם לכל קציר הא כיצד ממקום שאתה מביא עומר אי אתה קוצר קודם לו וממקום שאי אתה מביא עומר אתה קוצר ותנן בפרק כל הקרבנות (מנחות פה.) אין מביאין סולת למנחה לא מבית הזבלין ולא מבית השלחין ולא מבית העמקים מפני שתבואה שלהן אינה מן המובחר:
מאי איכא למימר - הא ליכא התם שינוייא דהא קוצרין קתני ובמגל ולא גזרינן דילמא אתי למיכל ואוקמיה להההיא כר' יהודה במסכת מנחות בפרק ר' ישמעאל (מנחות דף עא.) מדקתני סיפא אנשי יריחו קוצרין לפני העומר כו' ולא מיחו בידם חכמים ואמרינן מאן שמעת ליה דאמר מיחו ולא מיחו ר' יהודה:
חדש מבדל בדילי מיניה - שהרי לא הורגלו לאוכלו כל השנה ואין למודין לפשוט יד להושיט לפיהם אבל חמץ למודין הן בכך כל השנה:
דרבנן אדרבנן לא קשיא - בתמיה דלא משנית אלא לר' יהודה והא דרבנן נמי קשיא דבמתני' לא גזרינן והתם קתני שלא ברצון חכמים דמשמע דגזר ר' מאיר דהוא מבני פלוגתיה דילמא אתי למיכל:

הוא עצמו מחזר עליו לשורפו - אע"ג דבעלמא גזרינן בדבר שעסוק בו שלא יושיט לפיו הכא בבדיקת חמץ ליכא למיגזר דהוא עצמו כל עסקו זה בחמץ אינו אלא מחזר עליו לשורפו אין לך זכרון לאיסור גדול מזה:

מיכל קא אכיל מיניה - בתמיה:

קמח וקלי תנן - ואין אלו ראויין לאכילה:

מקלי ואילך - לאחר שנתייבש בתנור אין ראוי לאכול:

מעיקרא - בעודו רך בקליות קודם שיתיבש מאי איכא למימר:

וכי תימא - זכור הוא ע"י הקיטוף כדשני רבא לעיל בית השלחים דליכא קיטוף מאי איכא למימר:

אלא בדותא - וטעמא דר' יהודה משום דבדילא מיניה וחמץ לא בדיל מיניה שרגיל בו כל שעה:

כל נר שבגמרא היינו הכלי קרוייש"ל:

מנטפת - טיפין דקות כשהפתילה מבערת:

ואפי' היא של חרס - אותה שפופרת דמאיסא אפ"ה אסור דילמא אתי למיכל מינה ותניא הנותן שמן לנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה:

ור' יהודה מתיר - ואע"ג דשמן הכל תדירין בו ודרבנן אדרבנן ליכא לאקשויי דהא אוקימנא טעמא בחמץ משום דהוא עצמו מחזר עליו לשורפו:

קשר של קיימא - שהוא עשוי שלא להתירו לעולם הוי אב מלאכה במסכת שבת:

לא יהא קושרו - דהוי קשר של קיימא אלא עונבו ולא גזרי' עניבה אטו קשירה:

כורך - כריכה בעלמא:

פונדא - אזור חלל:

פסיקייא - פיישל"א שכורכין סביבות שוקיים:

שלא יענבנו - גזירה משום קשירה הואיל ועסוק בכך:

קשיא דרבנן - דשפופרת אדרבנן דחבל:

שמן - זה בשמן דכל שנה מיחלף ואתי למיכליה:

קושרין דלי בפסיקייא - דלאו קשר שעשוי להתקיים הוא דאינו מפסיד פסיקייא שלו בכך:

אבל לא בחבל - שמא יניחנו שם עולמית:

אי נימא חבל דעלמא - שתשמישו לכך ואיכא למיחש שמא יניחנו שם:

חבל דגרדי - שאינו ראוי למילוי מים תמיד ור' יהודה מתיר ולא גזר גבי שבת כדאוקימנא טעמא דמשום חומרא דשבת פרשי אינשי מאיסורא דיליה ונזכרין הן אבל דרבנן דהכא אדרבנן דעניבה קשיא:

ומשנינן חבל בחבל מיחלף כו' - והשתא איתרצו כולהו דרבנן גזרו כל היכא דמיחלף בין בשבת בין בשאר איסורי הילכך בחדש לפני העומר גזרו וכן בשפופרת וכן בחבל אבל בחמץ לא משום דמוזהר עליו לשורפו ובעניבה נמי לא משום דלא מיחלפא ור' יהודה גזר בכל מילי דלא בדילי מיניה ובמידי דבדילי מיניה לא גזר הילכך בחמץ גזר אבל בחדש בדילי מיניה ובכל הנך דשבת משום דבדילי מינייהו ודקא מחמיר בעניבה משום דקסבר היא גופא קשירה היא:

בכור - אסור להטיל בו מום ואפי' לגרום כדתניא מום לא יהיה בו אין לי אלא שלא יטיל בו מום מניין שלא יגרום לו ת"ל כל מום במסכת ביצה (ד' כז:):

אין מקיזין דם - אפי' במקום שאינו עושה בו מום דהיינו בכל מקום שבו אם אינו חותך ממנו עצם או פוגם שפתו או אזנו וכל דבר שאינו חוזר לקדמותו הוי מום אידך לא הוי מום וקא גזר ר' יהודה אטו מקום שעושה בו מום ואע"ג דקדשים הכל בדילין מהן מחלוקת ר' שמעון ור' יהודה בתורת כהנים:

דף יא:

על ממונו - כהן זה בהול על הבכור שלא ימות:

כ"ש - הואיל ובהול הוא אי לא שרית ליה במקום שאינו עושה בו מום עובר על דבריך ועושה ושוב אין נזהר בין מקום מום לשלא במקום מום דסבור שהכל שוה:

מקדרין - אשטרלי"ד:

מקרצפין - כדפרשינן בכלי ששיניו גסות ואינו עושה חבורה דחובל בבעלי חיים אב מלאכה היא קתני מיהת אבל מקרצפין אלמא לא גזר מתוך שאדם בהול אי שרית ליה קירצוף עביד קידור לפי שהטיט מכחיש את הבהמה ומצערה:

לא מיחלף - ורבנן סברי מיחלף:

מתני' ושורפין בתחלת שש - ואע"ג דכל שעה ששית מדאורייתא שריא גזור רבנן עלה דילמא טעי וסבור על השביעי' שהיא ששית אבל אחמישי' לא טעי למימר על השביעית שהיא חמישית ומותר:

תולין כל חמש - ואינו אוכל דטעי וסבור על שביעית שהיא חמישית ומיהו לשרוף אינו צריך ומאכיל לבהמתו אבל ששית אף בהנאה אסור מדרבנן גזירה משום שביעית:

שתי חלות - של חמץ:

של תודה פסולות - ובגמרא מפרש מאן פסלינהו:
היו מונחות - בכל ערב פסח:
על גב האיצטבא - סטיו שהיה בהר הבית ששם מתקבצין ויושבין בני אדם והיו רואין אותן לסימן:
ניטלה אחת מהן - בתחלת חמש בא שליח בית דין ונוטל האחת:
ותרומה כל חמש - דאסור להפסיד קדשים בידים כל זמן שיכול לאוכלן:
ושורפין בתחלת שש - דהא ודאי רובא טעו בין שש לשבע:
גמ' אחד אמר בשנים בחדש - הרג זה את הנפש ואחד מן העדים אומר בשלשה בחדש עדותן קיימת ובית דין היו בודקין אותן בשבע חקירות כדלקמן וכיון דהושוו שניהן לומר בשלישי או ברביעי וכשבדקום איזה יום בחדש אמר זה בשני וזה אמר בשלישי שניהן על יום אחד העידו אלא שזה ידע בעיבורו של חודש שחודש שעבר מלא והוקבע ר"ח ביום שלשים ואחד וזה שאמר בשנים בחדש ידע בו וזה שאמר שלשה סבור שהוקבע החדש ביום שלשים והואיל ויש טועין בכך אע"פ שמצווין אנו לחלק את עדותן כדי שתבטל להציל את הנפש אין בידינו כח לחלקו:
עדותן בטלה - דבהא ליכא למטעי וקרא כתיב (דברים יג) ודרשת וחקרת והנה אמת נכון שתהא עדותן מכוונת ואי לא לא קטלינן והוא והן פטורים דאין עדים נהרגין אלא על ידי הזמה:
אחד אומר בשתי שעות כו' עדותן קיימת - דטועה אדם בכך:
אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטלה - אפילו לר' יהודה דבחמש חמה במזרחו של רקיע ויכול להבין על ידי הצל כשנותן ידו כנגד המזרח הוה הצל לצד מערב:
ובשבע חמה במערב - והצל לצד מזרח:
כשתמצא לומר - כשתדקדק בדבריהם ותעמוד על מכונו תמצא לדברי רבי מאיר דמקיים עדות דב' וג' ומבטל של ג' ושל ה' אין אדם טועה ולא כלום ולדברי ר' יהודה דמקיים אף שלש וחמש אדם טועה חצי שעה לר' מאיר אין אדם טועה כלום והטועה שקרן הוא והאי דמקיים ר' מאיר עדות של שתים ושלש משום ששניהם העידו על רגע אחד דמעשה כי הוה במיפק תרתי ומעייל תלת ביציאתה של שניה כשהשלישית נכנסת ושניהן כך העידו דהאי דאמר שתים בסוף שניה קאמר והאי דקאמר כו' ולקמן פריך מי יודע שכוונתן לכך היתה דילמא האי דקאמר שתים בתחלת שתים קאמר ויש חילוק ביניהן והואיל ולר"מ אין תולין בטעות הרי הן שקרנין:

ולדברי רבי יהודה תולין בטעות חצי שעה - הילכך כי אמר האי בשלש והאי בחמש עדותן קיימת דמעשה כי הוה בפלגא דארבע וכו' וזה אמר בסוף שלש וזה בתחלת חמש וכל אחד מהן טעה מן המעשה חצי שעה ולקמיה פריך ליה היכי מהדרינן לצרופי עדותן הוה לן למימר דהאי בתחלת ג' קאמר והאי בסוף חמש קאמר ויש חילוק גדול ביניהן וכולי האי לא טעו ותחלק עדותן ונציל את הנפש:

וחד מנייהו קא טעי משהו - אם בסוף שתים הוה האי דקאמר שלש בתחלת שלש וקאי טעי משהו ואי בתחלת ג' האי דקאמר שתים בסוף שתים וקא טעי משהו:

לדברי רבי יהודה - מעשה הוה בסוף שלש והאי דאמר בתחילת חמש טעי שעה רביעית ומשהו של סוף שלש אי נמי בתחילת חמש הוה והאי דאמר בסוף שלש טעה שעה רביעית ומשהו:

דף יב.

לשמעתתא - דאבייי:

אמר - רבא וכי אפשר לומר שאין תולין טעות אלא משהו לר' מאיר ושעה ומשהו לר' יהודה א"כ היאך אתה מצרף עדותן מי אמר לך שזה המקדים נתכוין לסוף השעה והמאחר נתכוין לתחילת השעה כדי לקרבן זה אצל זה ולצרף עדותן שלא תהא ביניהן אלא שיעור טעות האדם ומה אילו דייקת בהני סהדי לחלק עדותן מצית למימר האי דאמר שלש בתחלת שלש והאי דאמר חמש בסוף חמש ויש חילוק ביניהן שלש שעות חסר משהו וכיון דאין אדם טועה כל כך נחלקת עדותן והויא מוכחשת ולא קטלינן ליה להאי ואנן ניקום ונקרב עדותן כדי שיהרג זה:

והא רחמנא אמר והצילו העדה - את הרוצח דמחפשין לזכות אלא ודאי מדקאמר עדותן קיימת ש"מ דסבירא להו דאפי' אתה מחלקן כמו אשר תוכל ולומר שהמוקדם נתכוין לתחלת השעה והמאוחר לסופה יש לך לתלות בטעות ואינך יכול להכחישם שאדם טועה בכל זאת:

אלא אמר רבא לר' מאיר אדם טועה - כל מה שאתה יכול לחלק את אלו שהיה מקיים עדותן דהיינו שתי שעות חסר משהו ומשום הכי עדותן קיימת דכי נמי אמרת זה שאמר שתים בתחלת שתים וזה שאמר שלש בסוף שלש כל רגעים שבינתיים שאירע המעשה בהן יש לאלו לטעות ולומר כמו שאמרו:

מעשה כי הוה אי בסוף שלש אי בתחילת שתים - כלומר לא מיבעיא אם היה המעשה בסוף שתים או בתחילת ג' דטעות מועטת הוא דאי נמי נאמר האי בתחילת שתים אין

כאן טעות אלא שעה והאי אי נמי אמר בסוף שלש אין כאן טעות אלא שעה אלא אפילו הוה מעשה בתחילת שתים והאי דאמר שלש בסוף שלש ויש כאן טעות שתי שעות חסר משהו אפי' הכי אין כח לנו לבטלן שאף בכך אדם טועה ולר' יהודה נמי כו' ובהאי ענינא דפרישית דכי נמי מרחקת להו בכל היכולת אכתי טעו בהכי דהיינו שלש שעות חסר משהו מעשה כי הוה כו' כלומר בכל מה שאתה יכול להרחיק אפילו האחד אמר שבאותה שעה היה המעשה אין עד הרחוק ממנו מוכחש דטעו בהכי:

היו בודקין אותו - לעדי נפשות:

בשבע חקירות - מקראי נפקא לן בסנהדרין בההוא פירקא (ד' מ.):

שבוע - שמיטה באיזו שמיטה של יובל שיש בו שבע שמיטות:

באיזו שנה - של שמיטה:

באיזה חודש - בשנה:

בכמה ימים - בחודש:

באיזה יום - בשבת באחד בשבת או בשני בשבת או בשלישי בשבת או א' מן האחרים:

(**ותניא**) **מה בין חקירות לבדיקות** - דקתני התם מכירין את אותו התריתם בו במה הרגו בסייף הרגו או בארירן הרגו כליו שחורים או לבנים וכל המרבה בבדיקות הרי זה משובח ומה בין חקירות הנך שבע קמייתא לבדיקות אוחרנייתא:

חקירות אמר אחד איני יודע - באחת מהן ואפילו בשעות אומר איני יודע עדותן בטילה:

דהויא ליה עדות שאי אתה יכול להזימה - דרחמנא אמר ודרשו השופטים היטב והנה עד שקר העד וגו' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות וגו' עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה הוי עדות ואי לא לא והזמה אינה אלא בעמנו הייתם באותו היום ובאותה שעה שאתם אומרין שראיתם עדות זו במקום זה הייתם עמנו במקום פלוני וכי אמרי באחת מהן אפי' בחקירות דאיזו שעה איני יודע שוב אינך יכול לומר לו עמי היית באותה שעה וא"ת אתה יכול להזימה ע"י היום אם יבואו עדים ויאמרו כל היום הייתם עמנו מיהא בצרה להו תורת הזמה מן חקירות השעות ורחמנא רבי שבע חקירות בגזרה שוה דהיטיב היטב בסנהדרין:

בדיקות - כי אמרי אין אנו יודעין עדות שאתה יכול להזימה היא שאין ההזמה תלויה בהן אלא בחקירות דמה עמנו הייתם יש לומר בכלים שחורים או לבנים:

ואי אמרת טעי איני כולי האי חקירות דאיזו שעה נמי - אין לך בה הזמה אפי' כי לא אמר איני יודע דהא כי אמר בחמש ואמרי ליה בחמש עמנו היית יכול לומר בארבע היה אבל טעיתי:

ומשני דיהבינן להו כולי טעותייהו - ואם יש מזימין כאן יכולין להזים ע"י שעה וטעותה ולומר לו כל השעה וטעותה היית עמנו:

לר' מאיר - דאמר אדם טועה ב' שעות יהבינן להו להני דשתים וג' מתחילת שעה ראשונה עד סוף חמש בין שניהן להאי דשתים יהבינן ליה שעה ראשונה ושניה ושלישית ורביעית ולהאי דג' יהבינן ליה עוד חמישית ותו לא דכי אמרי ליה להאי דשתים בשניה עמנו היית יש לומר טעיתי שתי שעות לאחוריי ומעשה היה בראשונה ועוד היה לו לומר מעשה היה קודם לראשונה שעה אחת אלא בין יממא לליליא לא טעו אינשי וכי אמרי ליה ראשונה ושניה עמנו היית יש לו לומר טעיתי ב' שעות לפני שלישית ורביעית ואי אמרי ליה כל ארבע שעות עמנו היית הרי הוזם ולבעל שלש נמי יהבינן לקמיה ראשונה ושניה ולבתריה יהבינן רביעית וחמישית ואי מזמי ליה לכולהו חמש הרי הוזם:

ולר' יהודה - דאמר אדם טועה ג' שעות יהבינן להו להנך דשלש וחמש דאיירי ר' יהודה בהן מתחילת שעה ראשונה ועד סוף שית ולבעל שלש יהבינן לקמיה ראשונה ושניה ודין הוא דניתיב ליה טפי:

דף יב:

אלא בין יממא לליליא לא טעו אינשי - ולבתריה יהבינן ליה רביעית חמישית וששית ולבעל חמש יהבינן לקמיה רביעית ושלישית ושניה ולבתריה ששית ואכתי הוה לן למיתב ליה אלא הא פריש ר' יהודה בהדיא דבין חמש לשבע לא טעו שבחמש חמה במזרח ובשבע במערב וכל הנך טעותא דיהבינן להו ה"מ לאצולינהו ולמפטרינהו מקטלא אבל מ"מ משעה כשהוזם אחד מהן באותה שעה לבדה ובשל אחריה מיד בטלה העדות ואפי' לא הוזם בטעות שלפניו דהא כי אמרו ליה לבעל ג' שלישית ורביעית וחמישית עמנו היית והוצרך לומר בשניה היה אלא שטעיתי הרי נחלקה עדותן שאם בשניה היה המעשה אין כאן אלא עד אחד דהא חבירו אמר בחמש ובין שנייה לחמישית לא טעו:

ניכול עד סוף ששית - דהא מן התורה אינו אסור אלא משעברו שש ורבנן למה הוא דעבוד הרחקה במידי דלא טעו אינשי ביה:

עדות מסורה לזריזים - אין אדם בא להעיד על הנפש אא"כ בקי בשעות לפי שיודע הוא שסופו להדרש בדרישה וחקירה אבל חמץ על הכל מוטל ושאינו בקי בשעות טועה בהן:

בחמש חמה במזרח ובשבע במערב - וחמץ אינו אסור אלא בשבע ואין טעות בין חמש לשבע:

אי הכי בשש נמי ניכול - דהא בשש עדיין לא נטתה חמה לצד מערב אלא באמצע הרקיע וזריחתה תחתיה בראש כל אדם ואין צל נוטה לא לכאן ולא לכאן אלא תחתיו:

יומא - חמה:

בי קרנתא קאי - באמצע הרקיע קרובה לנטות למזרח וקרובה לנטות למערב ואין עומדין עליה ולהכי נקט לישנא דבי קרנתא ולא נקט בי מיצעי דדרום קאי לפי שגלגל חמה שחמה סובבת בו עגול הוא ודבר עגול אין חילוק ארבע רוחות ניכר בו ומזרחו מתעגל עד חצי דרומו וחצי צפונו ומיחזי פלגי דרום בסוף מזרח וראש מערב:

מתחילת ארבע לא ניכול - דהא טעי שש וחמש וארבע:

ומשני שמעי' ליה לרבי יהודה דאמר בין חמש לשבע לא טעו וכ"ש ארבע:

עדות מסורה לזריזין - והילכך מודי בה ר' יהודה דלא טעו בין חמש לשבע אבל חמץ לכל מסור וטעו מיהו כולי האי לא טעו ואע"ג דטעו בין תחילת שלש לסוף חמש דהיינו שלש שעות לא טעו בין סוף ארבע לתחיל' שבע לאסרינהו בד' משום שבע אע"ג דאיכא בציר משלש משום דאיכא היכירא בחמה:

ורבא אמר - טעמא דר' יהודה בחמץ לאו משום טעותא היא דלא טעו אינשי בין חמש לשבע כדקאמר חמש חמה במזרח כו' והאי דקאמר תולין כל חמש ר' יהודה לטעמיה דאמר באידך פירקין (דף כא.) אין ביעור חמץ אלא שריפה הילכך אסרו רבנן באכילתו כדי שיהא לו פנאי ללקט עצים בינתיים ואי שרית ליה כל חמש אינו נזכר אבל עכשיו דתלי ליה רמי אנפשיה ומדכר ללקט:

אימתי - אני אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה:

שלא בשעת ביעורו - בתחילת שש וכל שש דאכתי מדאורייתא שרי אבל בשעת ביעורו בשבע שהוא מוזהר מן התורה השבתתו בכל דבר וטורח זה למה אם אין לו עצים ימתין עד שעת ביעורו וישביתנו בכל דבר:

יום המעונן - שאין חמה זורחת ואין יכולין לבדוק בחמה:

זמן סעודה לכל היא - והכל בקיאים בה:

לודים ולסטים - רעבתנים הן אלא שהליסטים נעורין כל הלילה וישנים שחרית שעה ראשונה ואוכלין בשניה:

יורשין - לאו משום רעבתנות אלא הואיל ולא עמלו בו:

כמחלוקת - דרבי מאיר ור' יהודה בעדות משום דלר' יהודה טעי אינשי טפי כך מחלוקת במתניתין נמי בחמץ משום דלר' יהודה טעי אינשי טפי ובין לר' מאיר ובין לר' יהודה דלא מרחקי כולי טעותא כדאמרן בעדות למר שתי שעות ולמר שלש שעות:

משום שינוייא דשנינן - חמץ לכל מסור דלא תימא תנאי היא כי קשיא לך מתני' דסנהדרין ומתני' דהכא לא תימא תנאי היא אליבא דר' מאיר ור' יהודה דתנא דמתני' סבר לר' מאיר אדם טועה שעה אחת ולר' יהודה אדם טועה שתים ותנא דסנהדרין סבר לר"מ אדם טועה שתים ולר' יהודה שלש אלא ודאי כאותו מחלוקת של שם כך הוא כאן אלא משום דחמץ לכל מסור הוא א"נ כי קשה לך לר' יהודה דאמר התם אין טעות בין חמש לשבע משום חמה והכא אמר טעו לא תימא תנאי היא אלא כטעמו שם כך טעמו כאן אלא שהחמץ לכל מסור אי נמי משום יום המעונן:

לא שנו - הך דסנהדרין אלא שהעידו על השעות אבל הוציאו בפיהם שם הנץ החמה אין כאן טעות אלא כזב:

בתוך הנץ - כשמתחיל הנץ:

דף יג.

הלכה כר' יהודה - דתולין כל חמש:

ונימא הלכה כר' מאיר - דאוכלין כל חמש דהא סתם לן תנא כוותיה דתנן כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות דמשמע כשאינו מותר לאכול אינו מאכיל ואי רבי יהודה הא איכא חמש דאינו אוכל ומאכיל אלא ר' מאיר היא דאמר אוכל עד תחלת שש ומשעה שאינו אוכל אין מאכיל:

משום דקשיא מותר - בפרק כל שעה מקשינן כל שעה שאוכל מאכיל מיבעי ליה ומותר משמע כל שעה שמותר אדם אחר לאכול מאכיל זה האסור לאכול ומדוחקא דהא קושיא אוקימנא כרבן גמליאל והכי קאמר כל שעה שמותר כהן לאכול בתרומה מאכיל ישראל חולין לבהמה אלמא סתמא לא כר"מ היא:

כרבן גמליאל - במתני':

לאו מכריע הוא - כדפרישית לקמן בפירקין (ד' כא.) דאין הכרעת דעת שלישית מכרעת והא הכרעת דעת שלישית היא דהא ר"מ ורבי יהודה לא איירי דניהוי שייך חילוק בין זמן תרומה לזמן חולין כלל דאי הוה תנן ר"מ אומר אחד חולין וא' תרומה כל חמש ר' יהודה אומר א' חולין ואחד תרומה כל ארבע ורבן גמליאל אומר חולין כל ארבע תרומה כל חמש הויא הכרעה אבל השתא דאינהו לא אדכור תרומה וחולין כלל ולא גלו דעתם שיהא שום רמז דין לחלק ביניהם לאו הכרעה היא אלא דעת שלישית:

ה"ג ואיבעית אימא רב דאמר כי האי תנא - דקבע הלכתא כר' אלעזר בר' יהודה דאמר אפי' תרומה כל ארבע ותו לא דקתני דקבעו הלכה כמותו:

תלויות - ספק טמאות ספק טהורות:
מזון שתי סעודות - ולא שלש דכל שלש סעודות דשבת ערבית שחרית ומנחה וערב פסח אסור לאכול מן המנחה ולמעלה:
טהורות לא ישרפו - כלל הואיל ולא הגיע זמנן לבער ואע"פ שיש לו שיור כדי לאנשי ביתו של כהן שמא ימצא כהנים אורחים שיאכילום ולא נפסיד תרומה בידים ואם לא ימצא יאכילום למחר לכלבי כהנים או יבטלם בלבו:
כבר בקשו ולא מצאו - כלומר כל מה שיש לו לבקש כבר ביקש דהא בשבת לא יבואו אורחים וכבר יודע ובקי הוא באותן שבעיר מי יבוא אצלו:
לנו - לשון מלון שמא בתוך התחום לנים כהנים אורחים הלילה ויבואו למחר:
אף לדבריכם - דחיישינן לשמא אמאי לא פלגיתו אלא בטהורות אף תלויות לא ישרפו קודם זמנן שמא יבוא אליהו היום או מחר קודם זמן ביעורן ויטהרם ויאמר לא נגע בהן טומאה ויאכלום:
לא בערבי שבתות כו' - והיום ערב שבת ולמחר ערב יום טוב:
מפני הטורח - שיש להן לעסוק בסעודות שבת ויטרדו בו:
מאי לאו אפי' לאכול - בכל דבריו קבעו כמותו ואף במה שקבע זמן האכילה עד ד' שעות ואפילו בתרומה:
לא לבער - הא דקבעו כמותו לא איירי באכילה אלא בביעור שהיו חביריו חלוקין עליו שלא יבערו טהורות עד למחר קבעו דשורפין מערב שבת בשלשה עשר אבל בשיור לעולם אימא לך כדי לאכול עד חמש שעות והיא בכלל:
דיסקייא - שתי מלות מורכבות שני שקים אמתחת של עור:
ונקבוה עכברים - והיה נחסר וארבעה עשר בניסן היה וחמץ בזול ובא לפני רבי לידע אם ימכרוהו מפני חסרונו של מפקיד:
המתן - שמא יבא ויאכל בעליו:
חמישית - דמהשתא תו לא אכיל ליה:
אמר לו צא ומוכרן בשוק - בעוד שהוא מותר בהנאה:
לא לישראל - וכר' מאיר והכי קאמר ליה אי שהייתו הא שעתא לא משכחת ישראל דזבין ליה:
נישקליה לנפשיה - ויאכלנו ויתן דמין לבעלים למה לו לטרוח ולילך בשוק אחרי שנותן לו רשות למכור:
פורטין - פרוטות של נחשת שגבו לצדקה וכשמשהין אותם מחלידות צריך לפורטן בכסף:

תמחוי - מאכל לחם ומיני מאכל שגובין לחלק:
ואין מוכרין לעצמן - שמא יחשדום שלקחום בזול:
בפירוש אמרת לן כו' - רב יוסף חלה ושכח תלמודו ולאחר זמן כשהיה מחליף דבריו היו מזכירין אותו תלמידיו כך לימדתנו בראשונה:
כמאן אזלא הא דרבי - שהורה למכור פקדון מפני שאבד:
אבודין - נחסרין והולכין:

דף יג:

בכדי חסרונן - כשאין נחסרין אלא כדרך חסרון של פירות הקצוב בב"מ בהמפקיד (ב"מ ד' מ.) לחטין ולאורז תשעה חצאי קבין לכור:
דקא פסיד לגמרי - שנאסרים בהנאה:
על גב האיצטבא - על הכסא ממש:
וכי להצניעם הוא צריך - והלא למראה העין הם ניתנות שם:
גג האיצטבא - גג היה בנוי למעלה מפני הגשמים:
סטיו כפול היה - האיצטבא סביב סביב מקפת ובתוך אותו הקף עוד אחר:
מתוך שהן מרובות - לחמי תודה בשלשה עשר בניסן שכל מי שיש לו להביא תודה ברגל מביאה בשלשה עשר:
נפסלות בלינה - לבוקרו של י"ד לחמי תודה מ' חלות וי' מהן חמץ שנא' (ויקרא ז':י"ג) על חלות לחם חמץ:
אין מביאין קדשים לבית הפסול - אין מביאין קרבן ביום שיתמעט זמן אכילתו שקבעה לו תורה ונמצא בא לידי נותר ותודה נאכלת ליום ולילה ואם יביאום בי"ד אינן נאכלות של חמץ אלא עד שש שעות:
וכולי עלמא בי"ג מייתי להו - כל מי שעליו תודה מביאה בי"ג לפי שלא יקריבנה למחר וכ"ש בפסח:
נפסלות בלינה - שאין להם אוכלין כל כך ומשום דפסולות ועומדות היו ניתנין שם דאם היו כשירות לא היו נותנין אותן שם כדי לפוסלן בידים שמונחות שם עד זמן הביעור ונשרפות:
כשירות היו - כלומר אפילו לא היה להן פסול גדול כלינה שהן כבר לשריפה אפ"ה מאחר שאין להם תקנה ליאכל ואפילו הן עדיין טעונות עיבור צורה יהבינן להו התם והיכי דמי כגון שלא נשחט עליהן הזבח ויש להן קדושת דמים משהוקדשו ואין להן היתר עד שישחט עליהן הזבח ויזרק הדם דלחמי תודה אין קדושין קדושת הגוף אלא

בשחיטת הזבח כדתניא במנחות על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו על זבח מלמד שאין הלחם קדוש אלא בזביחת התודה והאי קדוש קדושת הגוף קאמר דהא משעה שאמר הרי (עלי) לתודתי חל עליהם שם הקדש אבל אין קדושות ליפסל בלינה ובטבול יום ואם נטמאו נפדין ויוצאין לחולין עד שישחט הזבח עליהן וכשם שהזבח מקדשן כך בזריקת הדם ניתרין הם לאכילה כבשר התודה עצמו דהואיל ותלויין בה הרי היא כמוה וזריקת הדם מתרת קדשים דכתיב ודם זבחיך ישפך והדר והבשר תאכל:

אין מביא תודה אחרת - על אותו לחם ופודין אותו ויוצא לחולין דלחם גלל תודה וכיון דהוקבע לזו פסול לאחרת אבל בדמים יקח תודה או לחם תודה אחרת:

ואין תודה גלל לחם - שהיא עיקר:

ונפרקינהו - דכל זמן שלא קידשו לגופן יש להם פדיון והואיל ויש להם תקנה בכך למה אנו מפסידין קדשים:

אלא לעולם שנשחט עליהן הזבח - דשוב אין להם תקנה:

וכגון שנשפך הדם - ומיהו עדיין אינן טעונות שריפה וצריכות לעבר צורתן דתנן בכיצד צולין (לקמן פב.) כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לבית השריפה ואפ"ה מזלזלינן בהו ויהבינן להו התם:

כמאן - קאמרת דבשחיטה לחודה קדוש גופו שלא לפדות עוד:

שחיטה וזריקה - הן מתירין את הזבח ואת התלוי בו:

מעלין - מעלין אותו מעלה אחת ליקדש בגופו ואע"פ שאינו ניתר עד שתבוא השניה:

שתי הלחם של עצרת תלויין בשני כבשי שלמים - דכתיב (ויקרא כ"ג:י"ט-כ') ושני כבשים בני שנה לזבח השלמים והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' וגמרינן להו מלחמי תודה שאין קדושים אלא בזביחתה במנחות בפרק התכלת:

קדוש - ליפסל ביוצא ושלא יפדה עוד:

ואינו קדוש - ואינו ניתר באכילה ואף על פי שהכבשים עצמן מותרין דקיימא לן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה ותניא בפרק שני דביצה (ד' כ:) כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן הדם יזרק והבשר יאכל אינהו הוא דמתאכלי כשלמים בעלמא אבל לחם כיון דכבשים אין שמן עליהן דהא לא עלו לשם חובה אלא לשם שלמי נדבה עליהן מי יתירנו:

כאבוה - בב"ק בפרק מרובה (בבא קמא ד' עו:):

העומד ליזרוק - שאינו מחוסר אלא זריקה:

כזרוק דמי - לחול עליו כל שם פסול קדשי קדשים אבל לאישתרויי לא מישתרי עד דזריק:

דף יד.

שתי פרות היו חורשות - אותו היום לסימן:

בהר המשחה - הוא הר הזיתים:

מתני' מימיהם של כהנים - הכא נקט לה משום סיפא דקתני מדבריהן למדנו ששורפין תרומה כו':

מלשרוף את הבשר שנטמא בוולד הטומאה - שנגע בשר קודש זה בראשון לטומאה וה"ל איהו שני ולא נמנעו מלשורפו עם חמור ממנו ממי שנגע באב הטומאה דהואיל ואף זה הקל לשריפה עומד לא חשו אם מטמאין אותו יותר ממה שהי' ובגמרא פריך מאי תוספת טומאה איכא הלא גם בראשונה בוולד טומאה נגע ועכשיו חוזר ונוגע בוולד הטומאה:

מלהדליק שמן - של תרומה:

שנפסל בטבול יום - והוא שלישי דטבול יום פוסל את התרומה מן התורה ביבמות פרק הערל (יבמות דף עה.) מבכל קודש לא תגע ויולדת משטבלה לסוף ימי טומאה עד מלאת ימי טהרה שלה טבולת יום ארוך היא שהרי אינה ראוייה להביא כפרה עד יום שמונים ואחד אלמא לא הוי הערב שמש דילה עד שקיעת החמ' דשמוני':

בנר שנטמא בטמא מת - טמא מת אב הטומא' הוא ומטמא כלים דכתיב (במדבר י"ט:כ"ב) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנוגעת תטמא עד הערב בפרשת פרה גבי טומאת מת אלמא טמא מת מטמא אדם ועשאו הכתוב אב הטומאה כשרץ ונבילה שמטמאין אדם ולא כנוגע בהן שאין מטמא אלא אוכלין ומשקין כדכתיב בשרצים (ויקרא י"א:ל"ד) כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא אלמא לא מקבל טומאה מן הכלי שקיבל טומאה מן השרץ אלא אוכל ומשקה בלבד ולא אדם וכלים והאי נר הוי ראשון ועכשיו יש כאן תוספת טומאה שמתחלה היה שמן זה שלישי וחוזר ונעשה שני ע"י הנר דהואיל ויש טומאה עליו לא חיישינן ליה ומותר להוסיף בידים:

מדבריהן למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח - עם זמן הביעור דהואיל והולכת לאיבוד אף הטהורה ואסורה מדאורייתא לא חיישינן לשמירתה ואע"ג שמוזהרין אנו לשומרה בטהרה דכתיב (במדבר י"ח:ח') את משמרת תרומותי:

אינה היא המדה - אי אתה יכול ללמוד את זו מדבריהן ובגמרא מפרש אמאי אינה היא המדה:

ומודים ר"א כו' - ר' יוסי קאמר לה דאע"ג דאיפלוג ר"א ורבי יהושע בשריפת תרומה בהא מודו ששורפין זו לעצמה וזו לעצמה:

גמ' שני ושני הוא - מתחלה היה שני ועדיין שני הוא:

הכא בוולד וולד עסקינן - האי בוולד הטומאה דקתני מתניתין וולד וולד קאמר דהיינו שני ובשר שנגע בו הוה שלישי וכי הדר שרפי ליה בהדי בשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון חוזר ונעשה שלישי זה שני:

והא אין אוכל מטמא אוכל - וכיון דלא מטמא ליה מאי תוספת איכא:

ואין עושה כיוצא בו - ואין מטמא אוכל כיוצא בו:

הוא טמא - משמע מיעוטא:

אבל תרומה וקדשים עושה כיוצא בה - דילפינן מנבואת חגי לחם ונזיד יין ושמן (חגי ב):

שפיר - דמתניתין בקדשים קיימי':

מקרא מלא - לא הוציא ממשמעו לא תרומה ולא קדשים אלא דבר שלם דיבר דאין אוכל מטמא אוכל לעולם ונבואת חגי טומאות דרבנן נינהו וכבר נגזרו כדלקמן אבל דאורייתא לא מטמא אלא אוכל משקה ומשקה אוכל לקמן בפירקין (דף יח.) יליף לה דאוכל מטמא משקה ומשקה אוכל:

דאיכא משקין בהדי בשר - כשנגע באב הטומאה היה משקה טופח עליה ונטמא עמה והוה אף המשקה ראשון וכששורפה עדיין הוא עליה ומטמא הבשר שנשרף עם זה מחמת המשקין ונעשה שלישי שני:

מדרבנן מטמא - וקא מוספי ליה טומאה מדרבנן:

מתני' מימיהם של כהנים - הכא נקט לה משום סיפא דקתני מדבריהן למדנו ששורפין תרומה כו':

מאי הוי שני - דנר הוי ראשון:

היינו הך - דר' חנינא דתריצנא בהכי ומאי הוסיף ר"ע דמשמע דהוסיף עדות על עדות חידוש על חידוש:

דף יד:

בחלל חרב - הקיש חרב לחלל מתכת שנגע במת הרי הוא אבי אבות הטומאה כמת עצמו ושנגע בטמא מת הרי הוא אב הטומאה כמוהו גזירת הכתוב הוא במתכת אצל טומאת מת ולא אצל שאר טומאות:

וה"ל - נר אב הטומאה וכשנותן שמן שלישי לתוכו נעשה ראשון:

נוקמה בנר של חרס - דאינו אלא ראשון כנוגע בטמא מת ואשמעינן ר"ע דשלישי מותר לעשותו שני ודקשי' לך מאי הוסיף אדר' חנינא הוסיף טובא דאילו התם גבי בשר קדשים כי שריף שלישי בהדי ראשון ועשהו שני טמא היה מתחלה לטמא אחרים שהשלישי עושה רביעי בקודש ועכשיו כשהוא שני הוי טמא כלומר לא נשתנה שמו לקלקול יותר מבראשונה ואלו גבי עדותו של ר"ע גבי תרומה קאי דאילו שמן קודש אינו אלא של מנחות ונאכל הוא ואינו ראוי להדליק נר ואם נטמא קודם שנתנו במנחה משקדש בכלי אין לו היתר לכהנים ונשרף בקודש בבית הדשן כשאר פסולי קדשי קדשים אבל שמן תרומה שנטמא כהנים מדליקין בו דכתיב נתתי לך את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה ואמר רחמנא שלך תהא להסיק' תחת תבשילך ביבמות בפ' הערל (יבמות דף עד.) ושמן שלישי של תרומה אינו טמא לטמא אחרים אלא פסול דאין שלישי עושה רביעי בתרומה וכי הדר עביד ליה שני ה"ל טמא:

מתני' קשיתיה - לרב יהודה מאי איריא דתני טמא מת אי בנר של חרס קאי ובראשון עסקינן למה לי דנקט שקיבל טומאה זו מאב הטומא' של מת ליתני שנטמ' סתם ואנן קי"ל דאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה ומה לי אב הטומאה דמת מה לי אב הטומאה דשרץ אלא מדנקט מת ש"מ בנר של מתכת עסקינן דיש חילוק בו בין נגיעת אב הטומאה דמת לאב הטומאה דעלמא ואשמעינן דבנר שהוא עצמו אב הטומאה קאמר:

ש"מ - מדקאמר הוסיף ר"ע קסבר טומאת משקים לטמא אחרים דאורייתא היא ודלא כהני תנאי דפירקין דאמרי לקמן שאין משקין מטמא אוכל מן התורה אלא מדרבנן דאי ס"ד דאין משקין מטמאין אחרים אלא מדרבנן מאי תוספת דאוסיף ר"ע דאמר שהשמן שהיה שלישי עשאוהו ראשון ומה בכך האי נר אב הטומאה כי עשאו ראשון להאי שמן מאי מהני ליה אחרי שלא יטמא אחרים:

לאפסולי גופיה - הוא דמהני ליה הא פסול וקאי:

דילמא - אהני ליה שיטמא אחרים מעכשיו מדרבנן:

אי - תוספת דרבנן אתא לאשמעי' מאי איריא דנקט שמדליקין אותו בנר אב הטומאה שעושין אותו להאי שמן ראשון דאורייתא א"נ אשמעינן שמדליקין אותו בראשון לטומאה או בשני לטומאה נמי תחלה הוי כלומר איכא נמי תוספת מדרבנן כי ההיא שנעשה ראשון מדרבנן ומטמא עוד שני ושלישי דהא גזור רבנן על המשקין שאפילו נגעו משקין בשני יעשו ראשונים:

דתנן כל הפוסל את התרומה - כל הני דמייתינן בפ' יציאות השבת (שבת דף יג:) גבי שמונה עשר דבר שגזרו עליהם תורת שניים לפסול את התרומה מטמאין משקין אפילו חולין להיות תחלה חוץ מטבול יום שפוסל לתרומה מן התורה וגזירת הכתוב היא ומ"מ איקלישא טומאה דידיה ולא גזרו ביה לעשות משקין תחלה דאין דברי תורה צריכין חיזוק ומשום דמשקין עלולים לקבל טומאה ומה היא עלילתן שמקבלין טומאה שלא בהכשר גזרו עליהן חומר הרבה שיהו כהנים נזהרין לשומרן:

אלא ש"מ - מדמהדר למעבדיה ראשון דאורייתא ש"מ לטמויי אחרים ולעשותן שני דאורייתא קאמר כל סדר טומאה דאב עושה ראשון ראשון שני בחולין ותו לא ושני שלישי בתרומה ושלישי רביעי בקודש כולה מדאורייתא הוא בפירקין:

נימא קסבר ר"מ - מדיליף מדבריהן קסבר מתני' דר' חנינא בשר שנטמא באב הטומאה דקתני באב הטומאה דאורייתא דכל אב הטומאה דאורייתא הוא אבל בשר שנטמא בוולד הטומאה דקתני כגון שנטמא בוולד הטומאה דרבנן כגון כלי שנטמא במשקין דמדאורייתא אין אוכלין ומשקין מטמאין כלי שאין אוכל נעשה אב הטומאה ורבנן גזרו שיהיו משקין מטמאין כלי משום משקה זב וזבה שהן אב הטומאה כגון רוקו ומימי רגליו בפ"ק דנדה (דף ז:) והאי בשר נטמא באותו כלי דהוי וולד וולד דרבנן שהמשקין היו וולד הטומאה והכלי היא וולד וולד דרבנן ומדאורייתא טהור הוא והאי בשר שנעשה שלישי על ידו טהור גמור מן התורה הוא ואשמעינן ר' חנינא דכיון דאיכא עלה טומאה דרבנן מטמאין לה בראשון דאורייתא:

דף טו.

ומאי מדבריהם - דר' מאיר:

מדברי ר' חנינא - דתרומה טהורה בשש שעות דמיא להההוא דשלישי דטהור דאורייתא וטמא דרבנן והא נמי שריא מדאוריי' עד תחילת שבע ואסירא מדרבנן וכיון דאשמעינן ר' חנינא דמטמינן טומאה דרבנן בטומאה דאורייתא דמטמא ליה מדרבנן אוכל את אוכל מטמינן נמי תרומה טהורה דאסירא מדרבנן בטומאה דתרומה טמאה דאורייתא דלא מטמיא לה אלא מדרבנן דאין אוכל מטמא אוכל אלא מדרבנן:

ארשב"ל - לא תדחק לאוקמא הכי דמאי מדבריהן דקאמר מדברי רבי אליעזר ורבי יהושע קאמר ולאו אמתני' קאי ר"מ אלא בעלמא קאי והכי קאמר מדברי סופרים שמענו ששורפין כו' ומאן נינהו סופרים רבי אליעזר ור' יהושע והאי עדות דר' חנינא ורבי עקיבא לא שייך גבי פסח ואיידי דבעי לאורויי ששורפים קדש טהור עם הטמא נקט לה:

שנולד - שאירע כגון שנכנס אדם טמא לשם ספק נגע בה ספק לא נגע:
התורפה - הפקר:
יניחנה במקום המוצנע - עדיין מוזהר על שמירתה וטעמא מפרש בבכורות בפ' (עד כמה) את משמרת תרומתי שתים במשמע אחת טהורה ואחת תלויה ואמר רחמנא עביד לה שימור:
יניחנה במקום התורפה - כלומר אם רצה יכול לגרום לה טומאה דקסבר יש אם למסורת ותרומתי כתיב אלמא שמעינן ליה לרבי יהושע דכיון דאינה ראויה אלא להדלקה יכול לגרום לה טומאה והא נמי אפי' טהורה בת ביעור היא ומטמאין אותה:
חבית של תרומה בגת העליונה - היינו עדשים של גת שקורין מייט"י שהענבי' בתוכה:
והתחתונה - היינו בור שהיין יורד לתוכו:
טמאין - חולין טמאין יש בה וראויין לו בימי טומאתו או למי שאינו אוכל חולין בטהרה ואם תפול תרומה זו לתוכו ה"ל מדומע טמא ולא חזי לישראל משום תרומה ואפי' טהורה ולא למכור לכהן דכיון דטמאה היא אסורה ביבמות בהערל (דף ענ:) נפקא לן שהאוכל תרומה טמאה עובר בעשה בשעריך תאכלנו לזה הטמא והטהור יחדו ולא לאחר:
מודה ר"א ור' יהושע - אע"פ שנחלקו באין יכול בסיפא מודין ושוין הן בכך שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה אם יכול לחזר אחר כלים טהורין ולקבל קודם שתרד כולה לתוך הטמאין ויקבל הימנה רביעית הלוג:
יציל - יחזר אחריהן ואל יקבלנה בכלים טמאין כדי להציל את החולין שלא יתערב ממנה בהן ויאסרו ואע"פ שבתוך כך ירד ממנה לתוכם ויפסדם לא מטמאינן לה לתרומה משום הצלת חולין:
ואם לאו - שלא ימצא כלי טהור וסוף סוף לטומאה אזלא כולה בזו נחלקו רבי אליעזר ור' יהושע דר' אליעזר אומר אעפ"כ תרד ותטמא מאליו ויפסיד החולין ואל יטמאנה ביד כדי להצילן ר' יהושע אומר יטמאנה ביד אלמא לרבי יהושע כיון דסופה לאיבוד שרי לטמוייה ביד ובפסח נמי לא שנא ור' מאיר מדרבי יהושע יליף:
ממחלוקתן למדנו - שהרי הלכה כרבי יהושע בטהרות דרבי אליעזר נמנו עליו שלא לקבוע הלכה כמותו מפני תנורו של עכנאי בב"מ (דף נט:):
דיקא נמי - דר"מ מדרבי יהושע יליף מדקא מהדר ליה רבי יוסי אינה היא מן המדה דמודה ר"א ורבי יהושע בזו ש"מ מינייהו הוה יליף לה ולקמיה פריך אמאי אינה היא המדה:

א"ר יוסי - לר"מ אין הנדון דומה לראיה נדון שריפת חמץ בפסח שאתה דן ולמד מאלו אינו דומה לדברים שאתה מביא ראיה מהן עליו על מה העידו שתוכל ללמוד מהן:
זה טמא וזה טמא - שלישי בקודש טמא הוא והראשון שהוא נשרף עמו טמא הוא:
שמא יבא אליהו - לאחר זמן ויאמר טהורה היתה ונמצא למפרע שטימאנו תרומה בידים אף על פי שהיא טעונה שריפה מפני איסור חמץ אסור לטמאה בידים:

דף טו:

הפיגול - לא צריך הכא אלא מסיים הברייתא:
הפיגול והנותר - של קדשים:
והטמא - בשר קודש שנטמא דקיימא לן בפ' אחרון (ד' קכ:) דגזרו עליהן שיטמאו את הידים ואע"פ שאין אוכל מטמא אדם גזרו עליהן לטמא מיהת את הידים ולא לטמא את הגוף משום חשדי כהונה ועצלי כהונה כדמפרשין התם ואפילו הכי דאית עלייהו טומאה דרבנן אמרי ב"ש דאין שורפין פיגול ונותר שאין טמאים מן התורה עם הטמאה שהוא טמא מן התורה וכ"ש בתרומה טהורה וטמאה ואפי' ב"ה לא קשרו אלא משום דאית לפיגול ונותר טומא' דרבנן:
וא"ל - רבי יוסי לרבי מאיר כי ילפת ליה מדרבי יהושע נמי אינה היא המדה דמודין הן בזו ולקמן פריך אמאי אינה היא המדה:
מדה ומדה היא - דהא טהורה גמורה היא החבית הזאת ומשום דסופה לאיבוד שרי לטמויי בידים:
דעצים - שצריך להיסק שתי היסקות:
מחלוקת בשש - שעדיין אין על הטהורה אלא איסור דרבנן אבל בשבע שנאסרה כבר מן התורה אין לך טומאה גדולה מזו ודברי הכל אף לר' יוסי שורפין:
נימא קסבר ר' יוחנן - דמתני' דרבי חנינא בולד הטומאה דרבנן ור"מ מיניה יליף ודוקא נקט שש רבי יוחנן ומשום דאית עליה איסור דרבנן הוא טעמא דר' מאיר אבל אם בא לשורפ' בחמש וארבע מודה רבי מאיר דאין שורפין ואע"ג דסופה לאיבוד דלאו מדרבי יהושע קא יליף דטעמי' דרבי יהושע התם משום הפסד חולין או דילמא לר' יוחנן נמי ר' מאיר מדרבי יהושע יליף וטעמא דרבי מאיר לאו משום איסורא דרבנן הוא דהוא הדין נמי לחמש וארבע והאי דקאמר ר' יוחנן שש אורחא דמילתא נקט:
א"ל אין - ודווקא שש קאמר ולקמיה פריך אמאי קאמר ר' יוסי אינה היא המדה:
נימא מסייע ליה - דבשבע מודה ר' יוסי:

הפיגול ונותר כו' - רבי יוסי א"ל לעיל וקאמר ליה לר' מאיר בהא הוא דאמרי בית הלל נשרפין כאחת משום דפיגול ונותר אסירי מדאורייתא אבל באיסורא דרבנן לא שרו לטמויי בידים שמעינן מינה מיהא דבאיסור דאורייתא מודה רבי יוסי ואע"ג דליכא שם טומאה עליה:

שאני התם כו' - מהא לא מיסתייעא לר' יוחנן ואפי' בשבע אימא לך דפליג ר' יוסי ואע"ג דאסירא הואיל ואין עליה שם טומאה לא מטמינן ליה והא דמודה בפיגול ונותר משום דאית עלייהו שם טומאה דרבנן:

מטמאה טומאת אוכלין - הואיל ומתחלה נראית לאדם ירדה לה תורת טומאה ואין עולה ממנה עד שתפסל מאכילת כלב:

ונשרפת עם הטמאה בפסח - ואפילו היא תרומה טהורה והא ודאי ר' יוסי קאמר לה דאי ר' מאיר אפילו פת מעלייתא שרי וש"מ דמודה ר' יוסי היכא דלאו בת אכילה היא והוא הדין לפת מעלייתא בשבע שעות:

אי הכי - דרבי מאיר מדרבי חנינא יליף מאי מודה ר' אליעזר דקאמר ליה ר' יוסי הא קא יליף רבי מאיר מדרבי חנינא מהדר ליה איהו מדרבי אליעזר ורבי יהושע:

הכי קאמר ליה - הא דקא ילפת מדרבי חנינא אינה היא מן המדה כדמפרש לקמיה ואפילו לרבי יהושע נמי דשמעינן ליה דמיקל טפי גבי חבית דקאמר יטמאנה ביד מודה בשריפה בפסח דאין שורפין דהתם משום הפסד חולין הוא וכי איכא למימר דמיקל בשריפה בתלויה וטמאה הוא דאיכא למימר דמיקל כדשמעין ליה גבי חבית שנולד לה ספק טומאה דאמר יגלנה ותנא גרמא והוא הדין בידים אבל בטהורה ליכא למימר דמיקל:

אי הכי - דרבי מאיר מדרבי חנינא יליף אמאי אינה היא המדה מדה ומדה היא דהא בשש איכא איסורא דרבנן על הטהורה כי התם דאיכא טומאה דרבנן והא ר' יוסי לא שני ליה בין שם טומאה לשם איסור דהא אמרת דמודה רבי יוסי בשבע הואיל ואיכא איסור דאורייתא ואע"פ דליכא עלה שם טומאה אלמא לא שני ליה וכיון דלא שני ליה שפיר יליף רבי מאיר מדרבי חנינא דאמר דמטמאינן טומאה מדרבנן בטומאה דאורייתא הכא נמי מטמינן איסור דרבנן בטמא טומאה דאורייתא:

א"ר ירמיה הכא - בבשר שנטמא בוולד הטומאה דקתני כגון שנטמא במשקין שנטמאו בשרץ:

ואזדא ר' מאיר לטעמיה - דאמר משקין אין מטמאין אחרים ואפילו אוכלין אלא מדרבנן והוה ליה מדאורייתא טהור מעליא ושרפי ליה בהדי בשר שנטמא באב הטומאה דטמא מדאורייתא וגבי תרומה טהורה בשש דאיכא נמי איסור דרבנן עלה לא שנא:

ורבי יוסי לטעמיה - דמשקין טימאוהו לבשר זה מדאורייתא הלכך אינה היא מן המדה דטמא וטמא הוא ולר' ירמיה איכא לאקשויי א"כ בין לר"מ בין לר' יוסי מאי מוסיפין לו טומאתו קא מסהיד ר' חנינא מעיקרא בראשון נגע וה"ל שני והשתא נמי בהדי ראשון שרפינן להו ונראה בעיני דרבי ירמיה אוולד וולד דקאמר רב יהודה סמיך ולא חש למידק כולי האי ונקט מילתיה בתר לישנא דמתני' דתני בוולד הטומאה ולעולם בבשר שנטמא במשקין שנטמא בכלי שנטמא בשרץ דהוו להו משקין שניים והוא שלישי ואשמעינן דשלישי מותר לעשותו שני. ואכתי איכא לאקשויי סוף סוף כיון דאין אוכל מטמא אוכל אלא מדרבנן מאי קא מהני ליה האי בשר ראשון לבשר שלישי אי לשוויה שני מדרבנן מעיקרא נמי שני מדרבנן הוה דאילו משקין שנגע בהן תחלה היו מדרבנן דהא נגע בראשון ואפי' ע"י שני הן נעשין תחלה אלא על כרחך ר' ירמיה כרב אדא או כאביי ס"ל דאמרי קדשים עושין טומאה כיוצא בהן ואשמעינן ר' חנינא דשני דרבנן עבדינן ליה שני דאורייתא ולר' מאיר שמעינן מינה דשני דרבנן דהוא טהור מעליא דאורייתא מותר לעשותו שני דאורייתא והוא הדין לתרומה טהורה שנשרפת עם הטמאה ולר' יוסי אשמעינן דשני דרבנן דהוא שלישי דאורייתא עבדינן שני דאורייתא הלכך אינה היא מן המדה ורבינא דאית ליה מקרא מלא דבר הכתוב לא ס"ל דרבי ירמיה ומוקי לה לתוספת טומאה דרבנן דמתניתין כדאוקימנא ברישא ומאי מדבריהן מדברי ר' אליעזר ורבי יהושע:

דף טז.

ספק משקה ליטמא טמא לטמא אחרים טהור - כשנולד ספק במשקה בתחילת טומאתו כגון טמא שפשט רגלו במשקין טהורין ספק נגע ספק לא נגע זהו ספק משקה ליטמא שנולד לו ספק טומאה טמא מן הספק דקסבר טומאת משקין להיות עצמן טמאין דאוריית' היא דכתיב וכל משקה אשר ישתה וגו' הלכך הויא ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא ספק משקה לטמא אחרים כגון הית' מקל בידו ובראשה משקין טמאין וזרקה לבין הככרות טהורין ספק נגעה ספק לא נגעה זה הוא ספק משקה לטמא אחרים כך היא שנויה במסכת טהרות:

טהור - אותן הככרות טהורות הן דקסבר משקין לטמא אחרים מדרבנן הוא ולא מדאורייתא ולא דורש יטמא דכתיב גבי משקין בלשון יטמא הלכך. הויא ליה ספיקא דרבנן ולקולא וגירסא הכי איתא ספק משקה ליטמא טמא לטמא אחרי' טהור:

רבי אלעזר - גרסי':

לכל טמא - אספק משקה לטמא אחרים קאי כשנולד ספק נגיעת שום דבר טהור במשקין טמאין בין שנולד ספק זה בכלים בין שנולד באוכלין הרי הוא טמא מספק דקסבר משקין מטמאין כלים מן התורה ויליף טעמא מאשר ישתה בכל כלי יטמא ודריש יטמא יטמא ומדסמכיה לכלי משמע יטמא את הכלי והכי דרשינן ליה בתורת כהנים הלכך כי הוי ספק הוי ליה ספיקא דאורייתא וברה"י ספיקו טמא:

ר' יוסי ור' שמעון אומרים לאוכלין טמאין - אם נולד ספק זה באוכלים כגון משקין טמאין שנשפכו לבין הככרות ספק נגעו ספק לא נגעו טמאין דקא סברי משקין מטמאין אוכלין מדאורייתא הלכך ספק נמי ברשות היחיד טמא:

לכלים טהורים - אבל אם נולד ספק זה בכלים כגון משקין טמאין שנשפכו לבין הכלים ספק נגעו ספק לא נגעו טהורין דקסברי משקין אין מטמאין כלי אלא מדרבנן ועל ספיקו לא גזרו ורבי יוסי ור"ש דרשי יטמא יטמא כרבי יהודה ומיהו כלים לא כדיליף בפירקין יטמא לטמא את האוכלים או אינו אלא לטמא את הכלי אמרת לא כך היה:

טומאה בעולם - מדאורייתא ואפילו לטומאת עצמן:

ר' אלעזר אומר אין טומאה למשקין - מן התורה כל עיקר ואפילו לטומאת עצמן והאי כל משקה אשר ישתה מוקי לה לקמן לענין הכשר בשמעתין:

תדע - דאין להם טומאה מן התורה כל עיקר ואפילו לטומאת עצמן:

שהרי העיד יוסף בן יועזר על איל קמצא דכן - מין חגב שמו איל קמצא דכן שהוא טהור וכשר לאכילה:

ועל משקה בית מטבחיא דכן - על משקין של בית המטבחים שבעזרה כגון הדם והמים שהן דכן שאינן מקבלין טומאה אלמא טומאת משקין דרבנן ובהני לא גזרו משום הפסד קדשים דאי דאורייתא היכי מצו רבנן לטהרינהו:

הא ניחא - הא דאמרת לר' אלעזר יש להן טומאה לשמואל דאמר האי דכן דיוסף בן יועזר דכן מלטמא אחרים קאמר אבל טומאת עצמן יש בהן מצית לתרוצי דהאי אין טומאה למשקין דקאמר רבי אלעזר לטמא אחרים קאמר דהא מעדותו דיוסף בן יועזר מביא ראיה לדבריו ויוסף בן יועזר לטמא אחרים קאמר:

אלא לרב דאמר דכן ממש - קאמר יוסף בן יועזר ואפי' מטומאת עצמן על כרחך רבי אלעזר נמי מטומאת עצמן קאמר:

אחדא - הא דקאמר ר' אלעזר כדבריו דרבי מאיר אלטמא אחרים טהור דרבי מאיר קאי אבל ליטמא טמא לא סבירא ליה כוותיה:

ה"ג והא כדבריו דנפישי קאמר ועוד הא וכן קתני קשיא - דנפישי כלומר כדבריו לשון דברים רבים משמע:

ושמואל אמר כו' - קסבר יוסף בן יועזר טומאת משקין דאורייתא לעצמן מן וכל משקה אשר ישתה אבל לטמא אחרים דרבנן וכי גזור רבנן לטמא אחרים במשקין בעלמא אבל משקין בית מטבחיא לא גזור לטמא אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן דהא מדאורייתא רמיא עלייהו ולא מצו רבנן למשקליה:

קסבר - יוסף בן יועזר טומאת משקין אפילו לטומאת עצמן דרבנן:

קרי כאן והבשר אשר יגע כו' - ונהי דמשקין לא מטמאו אוכלין דחולין מיהו גבי קדשים אשר יגע בכל טמא כתיב וכיון דאמר משקין מטמאין מדאורייתא לעצמן בשר קודש הנוגע בהן הרי נגע בטמא:

מידי דהוה ארביעי בקודש - דהוא עצמו פסול ואינו מטמא קודש:

רביעי בקודש לא איקרי טמא - ומק"ו הוא דנפיק לן ביה פסולה לקמן הלכך כי נגע ביה קודש לא קרינן ביה הבשר אשר יגע בכל טמא:

ת"ש וכל משקה אשר ישתה כו' - דקא משתעי בכלי חרס שקיבל טומאה מן השרץ וכתב כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל וגו' וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא וגו' וקס"ד דהכי קאמר אחד אוכלין שבתוכו ואחד משקין שבתוכו יטמאו ונהי דלא דרשת יטמא יטמא מיהו טומאת עצמן מיהא מיטמו:

מאי יטמא הכשר - והכי קאמר כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אשר יבא עליו מים או שיבא עליו כל המשקה אשר ישתה בכל כלי הוו הכשר ויטמא האוכל מחמת אויר כלי חרס טמא:

בכל כלי - היינו משקין תלושין:

דאחשבינהו - הואיל ומלאן גילה דעתו שהוא צריך להם וזהו חשיבתן:

אך מעין ובור יהיה טהור - דאשמעינן הואיל ומחוברין נינהו לא מיטמו הא תלושין מקבלין טומאה וקשיא לרב:

יהיה טהור מטומאתו - והכי קאמר אם יבא הטמא במעין ובור מקוה מים יהיה טהור הואיל וטבל הא שאובין לא מטהרי ליה:

ותלושין מי מכשרי - אמים הוא דמתמה משום דמים תלושין לא חשיבי אבל אשאר משקין לא מתמה דכולהו תלושין נינהו:
אלא שאין מכשירים - אלמא הכשר תלושין דרבנן הוא דאי מדאורייתא מאן שקליה ממשקי בית מטבחיא דלא ליכשרו:
תירגמא - להא דקתני אין מכשירין אדם דמשקה בית מטבחיא ולא אמים ודם קדשים רחמנא אפקיה דלא ליכשר כדרבי חייא:
שנשפך כמים - דם חולין שאין חשין לקבלו בכלי מכשיר דאיתקש למים אבל דם קדשים מתקבל בכלי וצריך ממנו למזבח ואינו נשפך לאיבוד כמים אינו מכשיר דלא איתקש למים:

דף טז:

דם התמצית - אינו ראוי לזריקה דכתיב כי הדם הוא (הנפש) בנפש יכפר דם שהנפש יוצאה בו מכפר ושאין הנפש יוצאה בו אינו מכפר אלמא נשפך כמים אינו מכשיר כדרבי יוסי בר חנינא:
דאפי' בחולין לא מכשיר - כדמפרש טעמא:
קיבלה מיניה ר' שמואל - לפירושא דהאי טעמא מרבי זירא אמאי לא מכשיר דם התמצית לפי שאינו קרוי דם והקרוי דם קרוי משק' כדכתיב (במדבר כ"ג:כ"ד) ודם חללים ישתה ומכשיר כדכתיב וכל משקה וגו' ואוקימנא אהכשר ושאינו קרוי דם אינו קרוי משקה:
הורצה - קרבן לבעלים דמרצה ציץ כדלקמן:
במזיד לא הורצה - להיות בשר קרבן נאכל לכהנים דקנסא הוא אבל בעלים נתכפרו כדאמרינן ביבמות בהאשה רבה (יבמות ד' צ.) דכיון דמדאורייתא מרצי נמי אמזיד לא מצו רבנן למימר ליה זיל אייתי חולין לעזרה קתני מיהת דם שנטמא אלמא דם קדשים שהוא משקין בית מטבחיא מקבל טומאה אלמא משקין טומאת עצמן דאורייתא ודכן דיוסף בן יועזר מלטמא אחרים הוא וקשיא לרב:
ומשני לעולם טומאת משקין דרבנן - והך טומאת דם דרבנן היא ודקשיא לך הא העיד יוסף בן יועזר דגזירת רבנן לא אגזור אמשקי בית מטבחיא האי תנא לית ליה דיוסף בן יועזר:
על הדם ועל הבשר ועל החלב - בין שנטמא הדם בין שנטמא הבשר בין שנטמא החלב הציץ מרצה ולא שיהא בשר טמא נאכל דאין ציץ מטהר ודוחה לא תעשה דוהבשר אשר

יגע בכל טמא לא יאכל אלא לר' יהושע איצטריך דאמר בכיצד צולין (לקמן עז.) אם אין בשר אין דם וקאמר הכא ה"מ כשיצא בשר חוץ למחיצתו שאין ציץ מרצה על היוצא או שאבד הבשר אבל נטמא בשר קודם זריקת דם הציץ מרצה עליו להתיר דם לזריקה:

בין בשוגג בין במזיד - והאי דתני לעיל בשוגג הורצה במזיד לא הורצה בכיצד צולין פליגי בה אמוראי חד אמר טומאתו בין בשוגג בין במזיד אבל זריקתו בשוגג אין במזיד לא וחד אמר איפכא:

בין ביחיד - בקרבן יחיד מזיד ורצון אחד הוא אבל גבי שוגג שייך מזיד וגבי אונס שייך רצון ושוגג ואונס תרי מילי נינהו וקתני מיהת על הדם אלמא דם קדשים מקבל טומאה וש"מ טומאת משקין דאורייתא ולא רצו רבנן לטהר משקי בית מטבחיא וקשיא לרב:

מדרבנן - וקסבר האי תנא דאמשקי בית מטבחיא נמי גזור ודלא כיוסף:

ונשא אהרן - בציץ כתיב:

את עון הקדשים - פסול הקרבן יכשיר וירצה ואינו מכפר על האוכלין אותו טמא דעון הקדשים כתיב ולא עון הכהנים:

איזה עון הוא נושא - איזה פסול הוא מכשיר אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה גרסי' בת"כ ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא יחשב והכי פי' אם עון פיגול והוא מחשבת חוץ למקומו שנקראת פיגול כדכתיב בקדושים תהיו ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה ומוקמינן לה בזבחים בפ"ב (דף כח:) אם אינו ענין לחוץ לזמנו תנהו ענין לחוץ למקומו הרי כבר נאמר לא ירצה בקדושים תהיו כדפרשינן ואם עון נותר מחשבת נותר ששחטו על מנת להותיר ולאכלו חוץ לזמנו הרי כבר נאמר לא יחשב ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי וגו' בפרשת צו את אהרן ואמרינן בזבחים ובתורת כהנים במחשב לאכול שלא בזמנו ביום השלישי הכתוב מדבר וכתיב לא יחשב לו אלמא לית ליה תקנתא ורובא גרסי איפכא אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא יחשב ומוקמינן ליה לפיגול חוץ לזמנו שכן לשונו בכל הגמרא ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא ירצה ומוקמי' ליה בנותר ממש ולא יתכן חדא דלא כתב לא ירצה אלא במחשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו ועוד אי נותר ממש למאי לא ירצה אי לאכשורי קרבן הרי כשר ועומד הוא משעה שנעשו עבודות דמו בהכשר כדאמרינן בתורת כהנים או אינו אלא באוכל מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר וכי אפשר לומר כן מאחר שהוכשר חוזר ויפסל ואם לא ירצה לא יתכפר האוכל נותר קאמר וכי יש כפרה לחייבי כריתות ועוד לא ירצה הקרבן משמע ותו מי איצטריך למימר דציץ לא מכפר על המחייב כרת והא עון הקדשים כתיב

ולא עון האוכלים וכלישנא קמא גרסי' בתורת כהנים ועיקר הוא והאי דקרי ליה להאי פיגול ולהאי נותר משום דתורת כהנים מדרש הוא ונקט לישנא דקרא:
הא - כמו הרי כלומר הרי יש לך להבין על כרחך שאין לך עון הקדשים שיוכל ציץ לרצות עליו אלא עון טומאה ומאי שנא טומאה מפסול יוצא ושאר הפסולין:
שהותרה מכללה בצבור - דנדחית מפני קרבן צבור דכתיב במועדו ואפי' בשבת ואפי' בטומאה וכיון דהיקלתה אצלה לכך היקלתה אף ביחיד שלא הותרה אצלו לכתחלה בלא ציץ ירצה הציץ עליה:
מאי עון טומאה - לאו טומאת דם דאין מצריך רצוי אלא א"כ נטמא דם שהכפרה תלויה בו אלמא דם מקבל טומאה:
לא טומאת קמיצין - שהקומץ מתיר את המנחה כדם המתיר את הזבח וכל הכפרה תלויה בו והוא הדין דמצי לשנויי לא בטומאת בשר וחלב ואליבא דר' יהושע בעי ציץ דאמר אם אין בשר אין דם אלא ניחא ליה לאוקמיה כדברי הכל:
בשר קדש - שרץ לשון קדש היה בארץ (מלכים א יד) טומאה והיה חגי הנביא בודק את הכהנים בשנת שתים לדריוש שהיה בבנין בית שני לידע אם בקיאין בהלכות טומאה לפי שנשתכח מהן בגולה שלא נתעסקו בה בקדשים:
ונגע בכנפו - באותו כנף שהשרץ בו כלומר השרץ עצמו ועל כרחך הכי הוא דאי משום כנף שהוא ראשון כוליה בגד נמי ראשון הוי ומאי איריא דנקיט כנף אלא משום שרץ שהשרץ עצמו נגע אל הלחם והלחם אל הנזיד והנזיד אל היין והיין אל השמן או אל כל מאכל היקדש כלום נטמא האחרון הזה שהוא רביעי בקודש דלחם ראשון ונזיד שני ויין שלישי ושמן רביעי נזיד תבשיל כמו ונזיד עדשים (בראשית כה) יין ושמן של נסכים:

דף יז.

ואמר רב - לקמן:
אישתבש כהני - שטהרו רביעי בקודש אלמא יין ושמן דמשקי בית מטבחיא נינהו ומיטמאו ואי טומאת משקין דרבנן הא אמרת דלא גזור עלייהו ואי נמי בטומאות דרבנן קא בדיק להו חגי לכהני וכבר נגזר טומאה על המשקין בימי חגי הנביא שהיה מאנשי כנסת הגדולה קשיא לרב דהא אמר דכן ממש וכ"ש אי בדאורייתא קא משתעי קשיא לרב והא ליכא למימר מדרבנן ודלא כיוסף בן יועזר דאקרא לא פליג דמשמע דאית עלייהו טומאה אי דאורייתא אי דרבנן:

מידי הוא טעמא אלא לרב - כלום אתה מקשה אלא לרב רב לא קשיא ליה האי לעולם חגי בדרבנן בדיק להו וכבר נגזרה גזירת הטומאה על המשקין ולרב אליבא דיוסף בן יועזר לא תיקשי דרב משקי בי מטבחיא תני בעדותו של יוסף משקה המטבחים דם ומים אבל משקה מדבחיא היין והשמן שהם משקה המזבח גזרו רבנן טומאה עלייהו והיינו דבסדר טומאות דהאי קרא איכא אוכל מטמא אוכל ומשק' מטמא משקה דמדרבנן טומאה עושה כיוצא בה:

מי כתיב ונגע כנפו - אל הלחם דמשמע שהשרץ נגע בלחם דלחם הוי ראשון מה שנגע בכנפו נגע ללחם דה"ל לחם שני:

טמא נפש - קס"ד טמא מת שהוא אב הטומאה כשרץ:

בכל אלה - כסדר שפירשנו טמא מת בלחם ולחם בנזיד וכו':

מדהכא לא אישתבש - דאמרו ליה רביעי טמא כדכתיב ויאמרו יטמא הכא נמי לא אישתבש ואיהו במה שנגע בכנפו אמר להו דה"ל שמן חמישי ומשום הכי אמרי ליה טהור אלא לרב דאמר גבי שרץ נמי רביעי בעא מינייהו מאי שנא דאמרו ליה טהור:

בקיאין הן בטומאת מת - ויודעים שהשלישי עושה בה רביעי ולא היו בקיאין בטומאת שרץ וסבורין שאין שלישי עושה בה רביעי:

רבינא אמר - לא היו בקיאין ברביעי בקודש כלל וגבי מת שלישי בקודש בעא מינייהו דהאי טמא נפש דקרא לאו טמא מת אלא מת ממש כלומר טומאת נפש ומת אבי אבות ולחם אב ונזיד ראשון ויין שני ושמן שלישי:

ויען חגי ויאמר וגו' - סיפיה דקרא וכן כל מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם טמא הוא:

בשלמא לרב - דאמר אישתבש כהני היינו דקרי למעשה ידיהם טמא:

איתמוהי קא מתמה - מאחר שבקיאין הן בהלכות טומאה וכי כל מעשה ידיהם טמא הוא:

וכן - לאו תמיהא משמע:

שקלקלו מעשיהם - לאחר זמן היה מתנבא שיקלקלו מעשיהן בבית שני בשאר עבירות:

וללוי - דתני מדבחיא והכא כתיב יין ושמן דמטמאו הא ניחא אי סבר ליה בהא מילתא כשמואל דדכן דיוסף בן יועזר דכן מלטמא אחרים הן אבל טומאת עצמן יש בהן משכחת לה להאי דכתיב אם יגע טמא נפש בכל אלה דקאמר יטמא דנגעו כולהו בראשון ולאו אסדרא קמא נקט ולא אישתבש כהני שבתחלה שאלם על הסדר ואמרו לו על האחרון לא יטמא מפני שהיין לא יכול לטמאו לשמן שאין משקין בי מדבחיא מטמאין שום דבר ולבסוף שאלם אם יגע הטמא עצמו בכל אלה כלומר או בזה או בזה ואמרו ליה יטמא:

אלא אי סבר ליה כרב דאמר דכן ממש היכי משכחת לה - להאי יטמא דקרא בשלמא לרב גופיה לא קשיא דאיהו תני מטבחיא אלא ללוי קשיא:

ולשמואל - דאמר לא אישתבש ופריש למילתיה משום דחמישי הוה השמן דמה שנגע בכנפו כתיב הא אי רביעי הוה האי שמן הוה טמא ואע"ג דמן היין קבלה אלמא משקין מטמאין אחרים:

הא ניחא - אי תנא בעדותו של יוסף משקה מטבחיא אבל משקה מדבחיא אפילו אחריני נמי מטמאו היינו דפריש למילתיה לעיל ואמר האי דלא הוי שיבוש משום דחמישי הוה והיין שהוא רביעי לא עביד ליה חמישי הא אי הוה יין שלישי הוה עביד ליה רביעי אלא אי תנא מדבחיא כלוי מאי איריא דפריש לעיל משום דחמישי הוה אפילו אי הוה יין שני שלישי לשמן לא עביד:

משקי בי מדבחיא - כלומר כל אלו של קודש נקראין על שם מזבח כגון דם לזריקה ומים ויין לנסך ושמן למנחות:

שנטמאו בפנים - בעזרה והוציאן לחוץ ונפסלו ביוצא שאין ראויין עוד למזבח:

טהורין - מלטמא אחרים שהרי לא ירדה להן תורת טומאה מתחלה לטמא אחרים והן עצמן ודאי טמאין כנבואת חגי:

אבל נטמאו בחוץ - קודם שיהא שם מדבחיא עליהן והכניסן לפנים טמאין ואפילו לטמא אחרים דטומאתן כבר ירדה בהן ומי הפקיעה:

איני - אירישא פריך דקתני הוציאן לחוץ טהורין ולא אמרינן תחול טומאתן למפרע:

אלא במקומן - בפנים:

לא למעוטי נטמאו בחוץ והכניסן לפנים - כדמתרץ לישנא בסיפא דמילתא דהכי משמע אלא כשנטמאו במקומן ומשום דלא סיימיה לפרושא דמילתא פריך ליה והא במקומן קאמר דמשמע כל זמן שהן במקומן טהורין ותו לא:

דף יז:

(**רבן**) **שמעון אומר בכלים טמאין** - (רבן) שמעון לטעמיה דאמר לעיל טומאת משקין דאורייתא ואפי' לטמא אחרים כדתניא גבי ספק משקה לטמא אחרים (רבן) שמעון אומר באוכלין טמא הלכך במשקי בית מטבחיא לא מצו רבנן לטהורינהו:

בקרקע טהורין - ולקמן מתרגם ליה אמים ודאיכא רביעית דאיכא תורת מקוה עלה למחטין וצינורות דמדאורייתא לא מקבלי טומאה כדכתיב (ויקרא י"א:ל"ו) מקוה מים יהיה טהור ורביעית הויא מקוה מדאורייתא דכי כתיב ארבעים סאה באדם הוא דכתיבי דנפקא לן מאת כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן אבל לכלים קטנים אין צריך אלא כדי

שיתכסו במים ובציר מרביעית גמרא גמירי לה דלא חשיב למיהוי מקוה וכיון דבעלמא מדאורייתא לא מיטמו ורבנן הוא דבטלו רביעית דמקוה שלא יטבילו כלים בפחות מארבעים סאה כדאמרינן בנזיר (דף לח.) עשר רביעיות הן ופרכינן והא איכא רביעית דמקוה ומשנינן בר מינה דההיא דבטלו רבנן בפרק שלשה מינין ותניא נמי זה הכלל כל שאדם טובל בו ידים וכלים טובלי' בו וגזרו טומאה אף על המשקין שבקרקע כל כמה דהוי בציר מארבעים סאה והכא גבי מטבחיא אוקמוה אדאורייתא וטהורים:

הלכתא גמירי לה - מסיני דלא מיטמאו:

מי גמרינן מינה - דטומאת שאר משקין לאו דאורייתא הא אמרת אפילו היא דאורייתא גמירי בהני דטהורין והיכי מייתי ר' אליעזר טעם למילתיה מהכא:

והא רבי שמעון - דמשום דסבירא ליה טומאת משקין דאורייתא קאמר הכא בכלים טמאין משום דבשאר משקין דאורייתא ובקרקע הוא דטהורין משום דגבי שאר משקין דרבנן אלמא לאו הלכה למשה מסיני הוא וקשיא לרב פפא דאי הלכתא היא מה לי בכלים דגבי שאר משקין דאורייתא מה לי בקרקע:

קשיא - גרסינן הא דרב פפא לאו מילתא היא וכי אמרה לאו אדעתיה ולא היה זכור למשניות הללו:

א"ר פפא הא דאמרת - לרבי שמעון בקרקע טהורין לא שנו אלא מים דאיכא שם מקוה עליהן במחובר:

אבל דם - אין בו חילוק בין קרקע לכלים דטומאה דידיה דאורייתא אף בקרקע ולר"ש כי איתמר דכן דיוסף בן יועזר אמים לחודייהו איתמר דהוי רביעית כדפרשינן:

צינורות - שטווין בהם זהב:

אבל לית בהו רביעית - דמדאורייתא לא חזו למקוה ומדאוריי' טמאין אף במחובר ה"נ טמאין ודקיימא לן שיעור טומאת משקין ברביעית הני מילי לטמא אחרים אבל לעצמן טמאין בכל שהן כדתנן בטהרות (פ"ג מ"ג) ומייתינן לה בגמרא דכל שעה (דף לג:) טמא מת שסחט כו' כיון שיצתה טפה ראשונה נטמאת בכביצה:

אמר מר רבי יהודה אומר - גבי ספק משקה לטמא אחרים לכל טמא ואפילו לכלים אלמא ודאי נגיעתן מטמא כלים מדאורייתא מדמטמינן ספק דידהו:

שיש להם אחורים ותוך - שראויין להשתמש בהן בתוכן ובאחוריהן:

מרצופין - של עור:

שנטמאו במשקין - דטומאתן לאו דאורייתא לכלים ורבנן הוא דגזור בהו משום משקה זב וזבה שהן אב הטומאה ועבדי בהו רבנן היכירא שאם נטמא גבו לא נטמא תוכו כי

היכי דלידעי דהך טומאה לאו דאורייתא דלא לשרפו עליה תרומה וקדשים כדאמרינן בבכורות (דף לח.) בעדותו של חזקיה אבי עקש:

אבל מחמת שרץ - דטומאתן דאורייתא:

חזר בו ר' יהודה - מההיא דלעיל:

הא במשקין הבאין מחמת ידים - שגזרו חכמים טומאות שניות על ידים סתם וגזרו עליהן שיטמאו משקין להיות תחלה וההיא דרבנן הוא:

אי הכי - הא דתני אבל נטמאו מחמת שרץ וכו' דלא אשכח נטמא גבו נטמא תוכו אלא בנגעו בשרץ עצמו לישמעינן אפילו משקין:

אבל באוכלין - כרבי יוסי ורבי שמעון סבירא ליה דמשקין מטמאין אוכלין מדאורייתא:

כרבי מאיר - דאמר לא מיטמא אפי' אוכלין אלא מדרבנן:

פרה - של זבח או של חולין:

ששתתה מי חטאת - ושחטוה בעודן במעיה:

בשרה טמא - שמקבלת טומאה מהן דמי חטאת מטמאין אפי' אדם וכלים כדכתיב (במדבר יט) והנוגע במי הנדה וגו':

דף יח.

בטלו במעיה - דאינן ראויין למי חטאת ואין עוד שמן עליהן ואי אית ליה לרבי יהודה משקין בעלמא מטמאו אוכל נהי דבטלי מתורת מי חטאת לענין דלא הוי טמא אב הטומאה לטמא אדם וכלים שם משקה טמא מי ליכא עלייהו כשאר משקין לטמא בשר זה שהוא אוכל ואמאי בטלו במעיה לגמרי אפילו מלטמא בשר זה דהיינו טומאת אוכלין קלה נהי דטומאה חמורה לא מטמאו אם נגעו אדם וכלים בהן בתוך המעים דהא אין שם מי חטאת עליהן טומאה קלה כגון את הבשר לטמאו דהא משקין בעלמא נינהו ושם טומאה לא פקע מינייהו דניטמאו מחמת עצמן דאין נגיעה גדולה ממה שהן נוגעין בעצמן וכי אזיל שם מי חטאת מינייהו הוו להו משקין שנגעו במי חטאת אלא ש"מ מכולהו הדר ביה וכיון דבחוץ לא מטמאו משקין אוכלין אלא מדרבנן הכא דמילתא דלא שכיחא לא גזור:

טומאה חמורה - אדם וכלים טומאה קלה אוכלין:

והא בשרה טמא קאמר - דלא טימא אלא את הבשר ולא תנא אדם וכלים הנוגעין בהן טמאין:

אבל טומאה חמורה - שיהא עדיין שמן עליהן לטמא אדם הנוגע בהן לא מטמאי שר' יהודה אומר בטלו במעיה מתורת מי חטאת:

רב אשי אמר לעולם לגמרי - דאפי' שם משקה בעלמא ליכא עלייהו דה"ל משקה סרוח ותניא בת"כ וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא פרט למשקה סרוח:
ר' יוסי תלמידו של ר' עקיבא היה כדתניא ביבמות בהבא על יבמתו (יבמות דף סב:) והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להן ואלו הן ר"מ ורבי יהודה ור' יוסי ור"ש ור"א בן שמוע:
דדריש יטמא - דכתיב גבי אוכלין טמאין יטמא ואיהו נמי דריש יטמא דכתיב גבי משקין טמאין יטמא:
בו ביום - ביום שמינו את ר"א בן עזריה לנשיאות:
אשר יפול מהם אל תוכו - ותניא בהכל שוחטין (חולין כד:) אע"פ שלא נגע אלא נתלה באוירו ה"ל כלי ראשון וכתיב כל אשר בתוכו יטמא מחמת הכלי ה"ל אוכל שני ואינו אומר טמא אלא יטמא לדרוש ביה יטמא:
לימד על ככר שני - דהא קרא משתעי באוכלין כדכתיב בתריה מכל האוכל אשר יאכל והוא היה בתוך הכלי יטמא אלמא ככר שני עושה שלישי ואף בחולין דקרא סתמא כתיב והא ליכא למימר דאוכלין שבו מקבלין טומאה מן השרץ דליהוי אויר כלי כמאן דמלי טומאה וניהוו אוכל ראשון דא"כ אף כלים שבאוירו יטמאו ובפרקין מפרשינן לה בהדיא דעל כרחך שני הוא ומן הכלי הוא מקבלה שמטמא את השלישי ואני שמעתי ככר עושה כיוצא בו ואית ליה לר"ע אוכל מטמא אוכל וא"א לומר כן משום דלא אשכחן לה בהדיא וע"י הדחק נאמר וא"כ כי אקשי לעיל והא אין אוכל מטמא אוכל ודחיק נפשיה ואוקמה מדרבנן טמא נימא כר"ע ס"ל דהא ר"ע גופיה איירי ביה והוסיף עדות על עדותו ולקמן דקאמר לא כך היה ולא מצי לדחויה אלא ע"י טעם זה לא מצינו טומאה עושה כיוצא בה הרי מצינו לר"ע ועוד בהדיא אמר לקמן בההוא יטמא לטמא את המשקין ולא אוכל כיוצא בו:
והכא - גבי יטמא דמשקין דקאמר רבי יוסי דמטמא אוכל היכי דריש ליה רבי יוסי דמוקי ליה לטמא אוכל ולא לטמא משקה כיוצא בו ולא כלי:
וכל משקה אשר ישתה בכל כלי - אם היה המשקה הזה בתוכו של כלי חרס דהא עלה קאי יטמא ודריש ביה יטמא לטמא את האוכל:
לא מצינו טומאה שעושה כיוצא בו - כדאמרינן לקמן דלהכי קרינא יטמא למימר דהוא טמא ואין עושה כיוצא בו:
ואי ס"ד - האי יטמא דכתיב במשקה בסיפיה דקרא לטמא משקים קאמר ויטמא דרישא דכתיב גבי אוכל ע"כ לטמא משקין מוקמי ליה לקמיה דהכתיב לעיל מהאי קרא טמא

הוא ואמרינן הוא טמא ואין עושה כיוצא בו ומדאיצטריך למעוטי אוכל מכלל דמשקין מטמאי א"כ יטמא יטמא למה לי ליערבינהו ונכתבינהו כו':

ואימא - יטמא דסיפא לטמא את הכלים ואמאי קאמר רבי יוסי לכלים טהור:

ומה כלי - שטימא את המשקה הזה לא יוכל לטמא את הכלי כדאמר לקמן כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אוכלין ומשקין מיטמאים מאויר כלי חרס ואין כלים מיטמאים מאויר כלי חרס משקין אלו שבאין מחמת כלי אינו דין כו':

ואימא כי לא מטמאו משקין הבאים מחמת כלי - דבהאי קל וחומר הוא דנפקא לן דאין משקה מטמא כלי (אימא כי לא מטמאו משקין כלי) הני מילי משקין הבאין מחמת כלי אבל משקין שנגעו בשרץ יטמאוהו:

דף יח:

ומשני משקין הבאין מחמת שרץ מי כתיבי - באוריית' ממשקין מחמת כלי הוא דאתו ומה כו' וכיון דמינייהו הוא דילפי דיו למשקין שנגעו בשרץ הבאין מן הדין דמשקין שנגעו בכלי להיות כנדון מה אלו אין מטמאין כלי אף אלו אין מטמאין כלי:

יטמא דרישא - גבי אוכל היכי דריש ליה ר"ע:

משקה שמטמא אוכל - כדאמרן לעיל אינו מטמא כלי כדאמרן אוכל שאין מטמא אוכל דאין טומאה עושה כיוצא בה אינו דין כו' והוא הדין דמצי למימר נמי קל וחומר מיניה וביה כדאמרן גבי משקין דנימא הכי מה כלי שמטמא את האוכל הזה אינו מטמא כלי אוכל שבא מחמת כלי כו' אלא משום דהדר מצטריך ליה למימר כדלעיל ואימא הני מילי אוכל הבא מחמת כלי אבל אוכל הבא מחמת שרץ לטמא כלי וניחא ליה למילף ממשקה דאוקימנא בהו דלא שנא נגעו בשרץ לא שנא נטמאו מן הכלי לא מטמאו כלי:

וכי תימא אוכל חמור - ממשקה דאילו משקה אין מטמא משקה ואילו אוכל קאמרת מטמא משקה הלכך אע"ג דאין משקה מטמא כלי יהא אוכל מטמא כלי:

ההוא - דאוקימנא האי יטמא דאוכל לטמא משקה חומרא דמשקין היא דעלולין לקבל טומאה:

יטמא דאין עושה כיוצא בה - כלומר השתא דרשינן יטמא יטמא והאי דקרינן בתרוייהו יטמא ללמדך מיעוט דאין מטמא כיוצא בו כגון אוכל אוכל ומשקה משקה:

הוא - מיעוטא ואוכל דכוותיה קא ממעט:

חד - למעוטי משקין הבאין מחמת שרץ אע"ג דלא כתיבי בהאי קרא משקין דכי יותן מים על זרע וגו' דמשמע אפילו שנגע בהן שרץ לאחר שניגבו מיהו גלי באוכל והוא הדין למשקה:

וחד במשקין הבאין מחמת כלי - ההוא יטמא דלעיל אייריי בבאין מחמת כלי:
והא אמר רבא לא רבי יוסי - דלקמן דדריש ק"ו ממחוסר כפורים סבר לה כר' עקיבא שיהא שני עושה שלישי בחולין ולא רבי עקיבא סבר לה כרבי יוסי במאי דמייתי לקמן רביעי בקודש מקל וחומר ממחוסר כפורים ומלתיה דרבא פרשוה רב אשי ורב כהנא לקמן בסמוך וכיון דאית ליה לרבי יוסי משקין מטמאין אחרים דאורייתא לא משכח ראיה אלא מיטמא דדריש יטמא על כרחך אית ליה שני עושה שלישי בחולין דהא בין יטמא דאוכלין בין יטמא דמשקין אשני כתיבי:
בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה - להא דאמר טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא מיבעי ליה למדרש יטמא יטמא אליבא דר"ע אמרה דדריש ליה גבי אוכלין וקא"ר יוסי הואיל ודריש ר"ע יטמא יטמא אית ליה דמשקין מטמאין אחרים דאורייתא אבל רבי יוסי לא סבירא ליה טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא ולא דריש יטמא יטמא:
בשלמא רבי יוסי לא סבר ליה כר"ע - דשני עושה שלישי בחולין:
דתניא אמר רבי יוסי מניין לרביעי בקודש שפסול ודין הוא מה מחוסר כפורים שמותר בתרומה - כדילפינן ביבמות פרק הערל (יבמות ד' עד:) מקראי טבל ועלה אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה כדכתיב ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים:
אסור בקודש - כדיליף התם מוכפר עליה הכהן וטהרה מכלל שהיא טמאה עד עכשיו:
שלישי שפסול בתרומה - לרבנן דפליגי אדר' עקיבא ונפקא לן בקל וחומר מטבול יום ומה טבול יום דמותר בחולין אסור בתרומה שני שפסול בחולין אינו דין שיעשה שלישי בתרומה במסכת סוטה בפרק כשם שהמים בודקין ובקודש דין הוא שיעשה בה רביעי מקל וחומר ממחוסר כפורים:
ולמדנו שלישי בקודש מן התורה - ודלא תימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה תרומה עושה שלישי ותו לא אף זה קודש יעשה שלישי ותו לא דמשום שלישי לא איצטריך לן קל וחומר דמן התורה למדנו שלישי וכי אתא ק"ו לרביעי הוא דאתא דקיימא לן בב"ק פ' שני (ד' כה.) דהיכא דמיפרך ק"ו לא אמרינן דיו:

דף יט.

בכל טמא מי לא משמע נמי דאי נגע בשני - דהא שני נקרא טמא כל אשר בתוכו יטמא והשתא דשמעינן ליה לר' יוסי בשלישי לתרומה ולא רביעי ורביעי לקודש ולא חמישי על כרחיך לית ליה שני עושה שלישי בחולין ולא דריש יטמא יטמא דאי אית ליה לייתיה לרביעי בתרומה בק"ו מטבול יום ומה טבול יום שמותר בחולין פסול בתרומה

שלישי שפסול בחולין אין דין שיעשה רביעי בתרומה ודיו ליכא למימר דא"כ מפריך ק"ו דהא שלישי לתרומה נפקא לן מקרא כי היכי דנפקא לן שלישי בחולין ורביעי בקל וחומר וחמישי בקודש בק"ו ממחוסר כפורים אלא ודאי לית ליה לרבי יוסי שני עושה שלישי בחולין:

אלא רבי עקיבא לא סבר לה כר' יוסי מנלן - דילמא ר"ע אית ליה נמי ק"ו דר' יוסי ומייתי ליה בהאי ק"ו רביעי בתרומה וחמישי בקודש:

א"ל - אם איתא דיש חולקים בדבר הזה וכי לא לישתמיט שום תנא וליתני רביעי בתרומה בחד דוכתא וכי תיקשי לך מני נימא ר"ע היא אלא ודאי לית ליה לר"ע ק"ו דר"י משום פירכא דדור אחרון כדאמר במסכ' סוטה (דף כז:) עתיד דור אחרון לטהר את השלישי בתרומה שאנו מטמאין אותו בקל וחומר מטבול יום כדאמרן ודור אחרון פריך מה לטבול יום שכן אב הטומאה הלכך לר"ע נמי דאית ליה שלישי בחולין לא מייתי שום מעלה טפי לתרומה בק"ו מטבול יום משום הא פירכא ושלישי בין בתרומה בין בחולין נפקא לן מקרא בהדיא דדריש יטמא יטמא ורביעי בקודש נמי מוהבשר אשר יגע בכל טמא מי לא עסקינן דנגע בשלישי דהא לר"ע הואיל ודריש יטמא יטמא אשכחן שלישי דאיקרי טמא ומשכחת לה דאתי קודש לידי רביעי הכי שרץ טימא כלי וה"ל ראשון וכלי אוכל ואוכל משקה ומשקה אוכל דהא לר"ע טומאת משקין דאורייתא וחמישי בקודש לא מייתי בק"ו ממחוסר כפורים דאיכא למיפרך מה למחוסר כפורים שכן אב הטומאה ומבעיא לן לר"מ ור"א דאמרו בהדיא דמשקין אין מטמאין דבר אחר מן התורה ולרבי יוסי נמי דאוקימנא דליה לא ס"ל היכי משכחת קודש בא לידי רביעי שרץ כלי הוי ראשון וכלי אוכל הוי שני ואוכל משקה הוי שלישי והיאך יבא לידי רביעי ונ"ל דעל כרחיך לא משכחת לה אלא מדרבנן ותדע דקתני לה גבי מעלות דחומר בקודש (חגיגה כ:) דקי"ל התם דכולהו מדרבנן נינהו וזהו מחמש מעלות האחרונות היא ואמר התם ה' אחרונות לית להו דרבי דטומאה דאורייתא ובמסכת סוטה נמי סוגיא דשמעתא דרבי יוסי מדרבנן אזלא ואוכל שלישי לר' יוסי בקודש דקאמר לעיל ולמדנו שלישי בקודש מן התורה מהיכן קיבלה הואיל ואין משקה מטמא אוכל על כרחיך מאוכל קיבלה וס"ל טומאה עושה כיוצא בה בקדשים ואוכל דמטמא משקה כיון דלא דרשי יטמא יטמא לא ידענא מהיכא נפקא להו אי לאו מהאי קרא וכי יותן מים על זרע וגו' ודרשינן הוא טמא ואינו עושה כיוצא בו ומדאיצטריך קרא למעוטי כיוצא בו מכלל דמטמא אחרים וכ"ת טמא הוא הרי הוא טמא ואינו מטמא אחרים א"כ לשתוק קרא מיניה ולכתוב טמא ומהיכא תיתי לן טומאה לאחרים ואי קשיא הואיל ומשקין לא מטמאי אחריני לרבי

יוסי תו לא מיתוקמא מתני' כתרצתא דתריץ ר' ירמיה לעיל ואזדא ר' יוסי לטעמיה והדר קושיין לדוכתה אמאי אינה היא המדה מדה ומדה היא לא תיקשי דכי אוקימנא ואזדא רבי יוסי לטעמיה בתר טעמא דהא מתני' דר' יוסי אליבא דר"ע אוקימנא דדריש יטמא יטמא דהא מהא מייתינן סייעתא עליה ואני שמעתי דר' יוסי אית ליה יטמא יטמא גבי משקין והא דאמר לא ס"ל בההיא דאוכלין דר"ע אמרן לענין טומאה עושה כיוצא בה ועכשיו אתה בא לידי רביעי שרץ כלי כלי אוכל ואוכל משקה ומשקה אוכל ואי אפשר להעמידו מפני כמה תשובות ומיהו לר"מ דאמר בהדיא טומאת משקין לטמא אחרים לאו דאורייתא לא משכחת לה רביעי אלא מדרבנן:

ואנן אהכי נסמוך - משום דלא אשכחן תנא נימא דר"ע לית ליה ק"ו:

דק ואשכח - בהדיא דאמר ר"ע רביעי ולא חמישי:

הכלי מצרף מה שבתוכו - עריבה ארוכה ובה אוכלי קודש מכאן ואוכלי קודש מכאן ואין נוגעין זה בזה ונגע טמא באוכלין שבראש אחד ובכלי לא נגע ואוכל אין מטמא כלי אפי' מדרבנן ואפ"ה האוכלין שבשני ראשיה טמאים שהכלי מצרפן:

מעדותו - ע"י עדותו:

הוסיף ר"ע - בעדות:

לבונה וגחלים - אע"ג דלאו אוכלין נינהו חיבת הקודש מכשרתן ומשויא להו אוכל בפ' כל שעה (לה.):

פסל את כולן - אלמא מצרף כלי מה שבתוכו דאי משום דנגעי אהדדי נהי דגחלת שנגע בה מטמא את חברתה אבל חברתה תו לא מטמיא דא"כ ה"ל ששי ושביעי עד ק' ומאותו עדות נשנית משנה זו דהכלי מצרף וקתני בהדיא רביעי בקודש פסול אלמא דר"ע חמישי לית ליה שלישי בתרומה אין רביעי לא אלמא לית ליה לר"ע ק"ו דר' יוסי בלשון אחר שמעתי יורד לעמקי תהום וא"א להעמידו:

אלמא קסבר צירוף דרבנן - מילתא באנפי נפשה היא מדא"ר יוחנן מעדותו של ר"ע נשנית אלמא קסבר ר' יוחנן צירוף דכלי לקודש דקתני גבי מעלות לאו דאורייתא הוא אלא מדרבנן מעדותו של ר"ע דמדרבנן הוא דגחלים ולבונה לאו בני קבולי טומאה נינהו אלא מדרבנן ואע"ג דאמר מר והבשר לרבות עצים ולבונה אמרי' בכל שעה (שם) דמעלה מדרבנן היא:

ופליגא - דר' יוחנן אדר' חנין:

כף אחת - בקטורת כתיב דקודש הוא:

תנן התם - בעדיות ועל המחט העיד עם שאר עדיות שאם נמצאת בבשר קודש שהסכין שנגע בה והידים של כהן שנגעו בה טהורין והבשר טמא ולקמיה מפרש האי מחט מאי טומאה הוה ביה:

זכינו - זכות וטובה וריוח ותקנה היא לנו מהפסד קדשים שלא נגזרה גזרת ידים במקדש ליטמא בדבר שאין מטמא אדם דהאי מחט מוקמי ליה דלאו בר טמויי אדם הוא דאילו חוץ למקדש מטמאים ידים בטומאה כל דהו אפילו סתמן משום ידים עסקניות:

דף יט:

ונימא - נמי זכינו שאין טומאת כלים במקדש מדרבנן בדבר שאין מטמא מן התורה דאילו בחולין גזור רבנן ביה טומאה ואף על גב דמדאורייתא טהור כדתנן גבי י"ח דבר והאוכלים והכלים שנטמאו במשקין והכא קתני סכין טהור:

ידים קודם גזירת כלים נשנו - ליטמא מדרבנן וכשהעידו עדות זו עדיין לא נגזרה גזירת חכמים על טומאת כלים דרבנן לפיכך לא יוכל לומר זכינו שאין טומאת כלים במקדש דההיא שעתא אפי' בעלמא נמי לא הואי:

בו ביום - בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון ביציאות השבת דתנן אלו פוסלין את התרומה:

הספר - והתם מפרש טעמא משום תקנת ספרים שהיו מניחין את הספרים עם התרומה ועכברים אוכלים אותם:

והידים - אפילו סתמן אם נגע בתרומה בלא נטילת ידים:

והטבול יום - והתם פריך הא דאורייתא היא ומשני סמי מכאן טבול יום:

אלא אמר רבא - ודאי כבר נגזרה על הכלים מדרבנן שיטמאו במשקין ומיהו הכא ליכא משקין והנח לטומאת סכין דאפילו בחולין שלא חשו להפסידן לא שייכא בהו הכא טומאה לסכין דהאי סכין דנגע במאי שיטמאוהו לא בשר ולא מחט אין יכולין לטמאו דאין אוכל ולא כלי שאינו אב הטומאה מטמאין כלים אפילו מדרבנן ולא גזרו חכמים מדבריהם טומאה על הכלים אלא שיטמאו מן המשקין ומשום משקה זב וזבה:

מאי עבידתיה - דמטמא בשר:

ספק מחט - לא ידעינן אי טמא אי טהור ושל מי היתה:

על ספק הרוקין - לומר שמא של זב או של נדה הן ורוקין אב הטומאה הן לטמא אדם דכתיב (ויקרא ט"ו:ח') וכי ירוק הזב:

מחט של טמא מת - שהוא אב הטומאה והמחט עצמו אב הטומאה דחרב הרי הוא כחלל ולקמיה פריך אמאי הסכין והידים טהורין אף גופו של כהן טמא הוא וצריך טבילה והערב שמש דאורייתא:

רבי יוסי בר' אבין אמר - לעולם ספק מחט וכגון שהיתה פרה חסומה ובאה מחוץ לירושלים דודאי מעלמא אתי דמשנכנסה לשם לא בלעתה דהוו להו ספק כלים של מקומות אחרים:

של שוק העליון - שם היו מתקבצין טמאין שלא לטמא את חביריהם:

ואע"ג דאיתחזק זב - שראינוהו עובר בשוק זה שנמצא בו רוק אשמעינן דלא גזרו דכולי האי לא שמענו ממתני':

בדרך אחת היו יורדין לבית הטבילה - ועולין בדרך אחרת הנמצאין בדרך הירידה טמאין דמאי בעו התם אלא טמאין היו והיה רוצה להטבילן ונפלו ממנו:

ולטעמיך אימא סיפא כו' - ומהא ליכא למשמע מינה דאיכא למידק מרישא הכי ומסיפא הכי ואשמעינן הנך אמוראי דלעיל דאמרי לא גזרו דרישא דוקא דקתני בדרך ירידה הוא דמטמאין הא דכל העיר טהור וסיפא דקתני דרך עליה טהורין לא תידוק מינה הא דכל העיר טמאין אלא לאפוקי גזייתא מבואות קטנים שהיו סמוך לדרך ירידה ועליה ופעמים שהיו יורדין דרך אותן מבואות ופעמים עולין והנהו טמאין מספק שהרי מתחלה טמאין היו ספק נפלו בירידה ספק בעליה ומספקא לא נפקי מטומאה אבל שאר כלים ספק נטמאו ספק לא נטמאו לא גזרו עליהן מספק:

דרך עליה טהורים - שהטבילן:

כיון דאמר מר חרב הרי הוא כחלל - וזו נגעה בטומאת מת שהוא אב הטומאה ונעשה גם המחט אב הטומאה ואמאי הסכין והידים טהורות:

אדם וכלים נמי ליטמא - דכל אב הטומאה מטמא אדם וכלים בין כלי את כלי בין אדם את אדם בין אדם כלי וכלי אדם בפרשה זאת חקת התורה בספרי:

עזרה רשות הרבים היא - לטומאה ואדם וסכין ספק נגעו במחט זה ספק לא נגעו והויא לה ספק טומאה ברה"ר דספיקו טהור:

ופרכינן הא רה"י הוי ספיקו טמא - הא דבר שאין בו דעת לישאל הוא הסכין ול"ג האי מחט אלא מכדי דבר שאין בו דעת לישאל הוא ואי גרסי' ליה הכי מפרשינן מכדי האי עדות דמחט דבר שאין בו דעת לישאל הוא הסכין וכל מי שאין בו דעת לישאל כו' דכל ספק טומאה מסוטה גמרי' מה סוטה רה"י ועל הספק טמאה אף כל ספק טומאות ברשות היחיד ספיקו טמא ומינה מה סוטה יש בה דעת לישאל אם נטמאה אם לאו אף כל כיש בו דעת לישאל כגון אדם ספק נגע בשרץ ספק לא נגע דיש בו דעת שיכולין לשואלו אם נגע והוא אינו יודע ספיקו טמא:

הבאה בידי אדם - אדם היה עסוק בה ואם נגע בו הסכין במחט על ידי אדם נגע בו הלכך אם עזרה רשות היחיד ספיקו טמא:

דף כ.

נשאלין עליה - כלומר חשבינן לה לטמא אותה כאילו יש בה דעת לישאל לשון אחר נשאלין לב"ד מה תהא עליו וזו עיקר נשאלין עליה בעלים יהו נשאלין בעל כרחן בשבילה לב"ד מה תהא עלה:

ואפילו הוא כלי מונח על גבי קרקע - כלומר אע"ג דכלי טהור זה שנולד בו הספק אין בו דעת לישאל ובו לא היה אדם עוסק שיהא מוליכו ומביאו בידו אבל אדם עסוק בטומאה שהיה נושא שרץ בידו ספק נגע בכלי ספק לא נגע אם רה"י הוא ספיקו טמא:

האי בשר דאיתכשר במאי - ה"נ מצי בעי אקרא והבשר אשר יגע בכל טמא במאי איתכשר ואיכא למימר בשר דקרא פשיטא דאיכא הכשר טובא דבשר של שלמים נאכל בכל העיר ולכל אדם ושם מדיחין אותו ומבשלין אותו ואיכא הכשר טובא אבל בהמה זו שנמצאת בבשרה מחט בעזרה במקום שחיטה ומהיכן קבל הבשר הכשר דמה אינו מכשיר מדר' חייא בר אבא א"ר יוחנן כו':

משקה בית מטבחיא - שהודחה בהן אינו מכשיר:

אלא דאיתכשר בחיבת הקודש - חיבת הקודש מכשרתה לבוא לידי טומאה דקיימא לן בפרק שני דשחיטת חולין חיבת הקודש משווה לה אוכל לקבולי טומאה:

למימני ביה ראשון ושני - שיהא הוא מטמא אחרים דקתני הבשר טמא ולא קתני הבשר פסול:

נמי - בתמיה א"כ תיפשוט מדקתני טמא משמע מטמא אחרים משום הכשר חיבת הקודש תיפשוט דבעי ריש לקיש בשחיטת חולין:

צריד של מנחות - יבש של מנחות מקום שלא נגע לשם שמן:

צריד - לשון יבש ודומה לו גבי שופר (ר"ה ד' כז:) היה קולו דק או עבה או צריד להכי נקט פרה של זבחי שלמים לפי שהעור והבשר לבעלים ומתעסק ליפות העור והבשר ומעבירה בנהר סמוך לשחיטה ומשקין אותה כדי שתהא נוחה להפשיט כדאמרינן בסיומא דביצה:

ועדיין משקה טופח עליה - ואי אפשר שלא יפול מן המשקה על הבשר כל שהוא בשעת הפשט:

ונהדר פרש - דקא סלקא דעתך תורת משקה עליו שהרי בשעה זו השקה אותה:

בפרש עבה - דלאו משקה הוא:

שרץ מטמא את המשקין - מקל וחומר מכלי כדלעיל ומשקין שבאו מחמת שרץ מטמאין כלי כדיליף מבכל כלי יטמא וקא סבר יטמא הכלי מן המשקה כדהוה דריש לה ר' יהודה מיקמי דהדר ביה ודריש ביה נמי להאי יטמא יטמא ויליף מיניה דחוזר כלי זה ומטמא את האוכלין כדאשכחן בהו דכלים מטמאין מכל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל משמע שנטמא האוכל מאויר כלי חרס ואוכלין את המשקין כו' ומיהו לא מיתרצא היא דהאי אוכל הבא מחמת כלי דקאמר קרא דמטמא משקה לאו מכלי הבא מחמת משקה קאי אלא בבא מחמת שרץ ותנא תני למדנו שלש טומאות בשרץ דמשמע דטומאה הולכת מזה לזה ומזה לזה ומהכא הוה מצינו למיפרכיה למילתיה אלא דאקשי ליה קושיא אחריתי מפורשת טפי דקתני שלש וקא חשיב ארבע והיא היא:

ואוכלין מטמאין את המשקין - דדריש יטמא דגבי אוכלין יטמא לטמא אוכלין המשקין כדדריש ליה ר"ע והוא הדין דמצי למיתני וכלי מטמא את המשקין ומשקין מטמאין אוכלין כיון דאית ליה יטמא יטמא אלא חדא מינייהו נקט ותרווייהו לא מצי למיתני דנימא כלי מטמא את האוכלין ואוכלין את המשקין ומשקין שבאו מן האוכלין מטמאין את האוכלין דהא ליתא בקרא אפי' לר' עקיבא דהוה ליה שלישי עושה רביעי דוכל משקה אשר ישתה אתוכו דכלי חרס קאי שקיבל המשקה הזה טומאה מן הכלי וכי דרשת יטמא יטמא אכתי שני עושה שלישי משכחת מיניה אבל שלישי עושה רביעי לא ילפת מיניה:

הני ארבעה הויין - שלישי עושה רביעי לא משכחת ליה בקרא דכי כתיב אוכל הבא מחמת כלי מטמא משקה לאו בכלי הבא מחמת משקה כתיב אלא בכלי הבא מחמת שרץ ותנא גופיה חשיב ארבע ותני שלש:

גוז משקין דרישא - חתוך משקין הראשונים ואימא שרץ מטמא את הכלי והכלי את האוכל ואוכל את המשקה וכן הן סדורין במקרא ור' עקיבא הוא דדריש יטמא יטמא ושני עושה שלישי והוא הדין דמצי למיתני נמי שרץ כלי וכלי משקה ומשקה אוכל וחדא מינייהו נקט כדפרשינן דתרווייהו לא מצי למתני והא אתא לאשמעינן דשני עושה שלישי בחולין:

אדרבה גוז משקין דסיפא - ואימא שרץ משקה ומשקה כלי מבכל כלי יטמא כדהוה דריש ליה ר' יהודה וכלי אוכל דרוש ביה להאי יטמא דכלי יטמא ומשקין דסיפא לא תיתני משום דרביעי לא כתיב ואע"ג דאוכל ודאי מטמא משקה הכא לא תתנייה דהאי אוכל דהכא שלישי הואי:

אמר ליה לא אשכחן תנא כו' - ואי הכי תדרוש כמאן תוקמיה:

וסימניך - שלא תטעה בסדרן:
נזייתא - סדר מטילי שכר שעורין תחלה נותנין כלי ואח"כ אוכל ואח"כ משקה:
שרץ שנמצא בתנור - ולא נגע בפת הפת שבתוכו שני לטומאה ואינם מטמאים חולין לרבנן מפני שהתנור תחלה התנור קיבל טומאה מן השרץ והפת מן התנור:
וליחזייה להאי תנור כמאן דמלי טומאה - כיון דקיימא לן אויר כלי חרס מטמא מן השרץ אף על פי שלא נגע אלמא כמאן דמלי טומאה הוא דהא לא נגע בו ומטמאו ותיהוי נמי פת כאלו נוגעת בשרץ:
אמר ליה לא אשכחן תנא כו' - ואי הכי תדרוש כמאן תוקמיה:
יכול יהו כל הכלים - אם כלי שטף נתון בתוך כלי חרס ושרץ באויר החיצון יכול יהא כלי עץ או כלי מתכת שבתוכו טמא משום דכתיב כל אשר בתוכו יטמא:

דף כ:

ת"ל וכו' **וסמיך ליה מכל האוכל** - כלומר האי כל אשר בתוכו שאמרתי לך באוכל אמרתי לך ואי כמאן דמלי טומאה חשיב ליה לחיצון נמצאת טומאה נוגעת בגבו של כלי שטף וכלי שטף מטמא מגבו אלא שמע מינה כל אשר בתוכו יטמא מחמת כלי הוא דמטמא ואשמעינן קרא דאוכלין ומשקין הוא דמקבלי טומאה מולד הטומאה אבל כלי לא ומהאי פירוקא נפקא לן בכל דוכתא הא דאשכחן דאין כלי ראשון מטמא כלי ואין אוכלין ומשקין מטמאין כלי כדיליף לעיל מק' (מ"ק: פרג) 'ו ואדם נמי שאינו אב הטומאה כגון נוגע בטומאת נבלה ובשרץ לא מטמא כלי דכתיב והנוגע בנבלתם יטמא ולא כתיב כבוס בגדים אבל גבי נושא גזירת הכתוב היא בטומאת משא שמטמא אדם לטמא בגדים שעליו בשעת משא ולא בגדים הבאין לאחר מכאן אלמא ולד הטומאה לא מטמא כלי חוץ מטמא מת שהוא אב הטומאה וכן אדם לא מצינו לו טומאה בכל התורה אלא מאב הטומאה כגון ע"י שרץ ונבלה ושכבת זרע ועל ידי זב ומעיינותיו ומדרסו ועל ידי נדה ומעיינותיה ומדרסה וע"י טמא מת:
שתיהן כאחת - בתלויה וטמאה בחמץ בפסח:
ורמינהו כו' - וקתני היאך ישרף אפילו תלויה עם הטמאה:
מתני' ר' שמעון היא ואליבא דרבי יהושע - ובריית רבי יוסי אמרה כדקתני אמר ר' יוסי אין הנדון כו' ולקמן פריך והא מתני' ר' יוסי נמי קאמר לה דתנן א"ר יוסי אינה היא המדה:

ושורפין תרומה תלויה וטמאה וטהורה - הכל ביחד ר' מאיר לטעמיה דאמר מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח:
ה"ג לא נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע על טהורה ועל טמאה שאין שורפין על התלויה ועל הטהורה ששורפין - דהואיל ולא הוחזק טומאה אין נראה כמטמא בידים:
על מה נחלקו על התלויה ועל הטמאה - דהואיל ואין לה טומאה ודאית הרי היא מטמא בידים לר' אליעזר ור' יהושע סבר כיון דתלויה היא אי אתה מוזהר על שמירתה:
רמי תרומה אפיסחא - תרומה דעלמא אתרומה דפיסחא:
ומי א"ר יהושע שתיהן כאחת - דמותר לטמא תלויה בידים:
בידים לא - ואע"ג דתלויה היא:
הא - דקתני בידים לא ר' יוסי היא ואליבא דר' יהושע דגבי תלויה דפיסחא נמי הכי אמר ואנן היאך נשרוף אפילו תלויה עם הטמאה:
מתני' נמי איכא הפסד עצים - ואמאי קאמר רבי יוסי אליבא דרבי יהושע דלא:
מודה רבי אליעזר כו' - אמסקנא קאי אאם לאו תרד ותטמא ולקמן פריך מודה רבי יהושע לרבי אליעזר מבעי ליה מכל מקום קתני גבי שמן דכולהו מודו שלא יטמאנה בידים משום הפסד חולין דשמן חולין שנתערב תרומה בהן יאסרו לכהן ולזר משום טומאה דתרומה משום דהפסד מועט הוא כדמפרש דראוי להדליק:
לאו מילתא היא - לא חשיב והרי הפסידו:
שותין מלוג - שנמכר בסלע ומזלפין מלוג הנמכר בשתים נוח לקנות לוג בשתי סלעים לזילוף מלקנותו לשתיה ומי שאינו עשיר יקח יין בזול לשתייתו לוג בסלע ויין ביוקר לזילוף:
בחדש - דאין ריחו נודף ואין ראוי לזילוף:
אתי ביה ידי תקלה - אם ישהנו אצלו עד שיתיישן אתי למשתי מיניה:
לזלוף קבעי ליה - וצריך שיהא לו ריחו טוב ובכלי מאוס רמי ליה בתמיה:
ותקלה עצמה - אי חיישינן לה ואסור לשהויי אי לא תנאי היא:
תשפך חבל - לשון חבילה כלומר תשפך יחד ולא לזלף דילמא אדמזלף קלי קלי אפילו בו ביום אתי למשתיה:
אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי - כמה שנים אחר בית הלל וב"ש היה:
בשדה תשפך חבל - שאין מזלפין בשדה והא לא אמרינן שיביאנה בבית לזלפו דאדהכי אתי ביה לידי תקלה:
ואיכא דאמרי - לשהייה מועטת (לא חיישינן) כי הא מן השדה לבית לא חיישינן אלא בחדש תשפך חבל כו':

אמרו לו - בני דורו:

דף כא.

אין הכרעת שלישית מכרעת - דעת שלישית היא זו שבית שמאי ובית הלל לא הזכירו לגלות דעתם דניהוי חיישינן לתקלה כלל דאי הוו אמרו הכי ב"ש אומרים בין בבית בין בשדה חבל תשפך וב"ה אומרים בין בבית בין בשדה תיעשה זילוף ואתה בא להכריע ולומר בבית כב"ה בשדה כבית שמאי הויא הכרעה אבל השתא דלא הזכירו בית ושדה טעמא אחרינא הוא ולאו משום תקלה ור' ישמעאל חייש לתקלה והיינו תנאי:

מחלוקת - ר' אליעזר ור' יהושע שנפלה לפחות ממאה חולין טמאים שיש בגת התחתונה פחות ממאה חולין טמאים דאין תרומה בטילה בהן ופסדי לגמרי דתרומה צריך אחד ומאה לבטלה אבל היו בתחתונה מאה חולין מאה חביות כמו זו של תרומה דברי הכל לא יטמאה ביד הואיל ולא פסדי חולין דתרומה עולה בהן וחזו בימי טומאה כדמעיקרא לזר:

מודה ר' אליעזר כו' - קס"ד אמסקנא קאי אאם לאו דהא פלוגתייהו באם לאו הוא ולהכי פריך מודה ר' יהושע דאמר לעיל יטמאנה ביד לר' אליעזר דאמר לא יטמאנה ביד מיבעי ליה למיתני:

בכלי שתוכו טהור וגבו טמא - והאי מודה לאו אסיפא קאי אלא ארישא דקתני אם יכול להציל רביעית בטהרה יציל ואפי' כלי זה שהוא בא להציל רביעית זו בתוכו תוכו טהור וגבו טמא ואשמעינן ליה לר' אליעזר דאמר אל יטמאנה ביד מודה הוא דמותר להציל בזה ולא חיישינן דילמא נגע גבו בתרומה ומטמא לה בידים ובכלי שנטמא במשקין דטומאתן דרבנן היא דמשכחת לה כדתניא כלי שנטמאו אחוריו במשקין אחוריו טמאין תוכו או אוגנו או אזנו או ידיו טהורין:

מתני' כל שעה שמותר לאכול מאכיל - לדוקייא איצטריך דתידוק הא משעה שאינו מותר לאכול אינו מותר להאכיל:

ולא יסיק בו תנור וכירים - בגמרא פריך פשיטא הא נמי הנאה היא:

גמ' כל שעה שאוכל מאכיל מבעי ליה - אבל השתא דנקט לה בתרי לישני משמע דאתרי גברי קאי והא ליכא למימר דהכי קאמר כל שעה שמותר לאכול מן התורה מאכיל אפילו מדרבנן ותיתוקם אליבא דר' יהודה דהא איכא שש דמותר לאכול מן התורה ואסור להאכיל לדברי הכל:

אלא הכי קאמר כל שעה - שיש היתר לשום אדם לאכול מאכיל אף האסור לאכול לבהמתו כו':
בהמה אי משיירא חזי ליה - שאין דרכה להצניע אבל חיה כגון חולדה ונמיה וחתול דרכן להצניע:
ואי תנא חיה - הוה אמינא היא עדיפא משום דאי משיירא מצנעא לה ולא עבר עליה בבל יראה:
ולאו אדעתיה - לבטלו:
קודם - שיבוא הפסח דקסברי מצוה עליו לבערו מן העולם ולא שיהא קיים:

דף כא:

ר' יהודה אומר כותח - נותנין בו פירורי לחם ואסור משום חמץ:
שלשים יום - דס"ל כב"ש וזה אינו נאכל מהר שאין אוכלין אותו אלא מטבילין בו והני שלשים יום משעה שחל עליו חובת ביעור משואלין בהלכות הפסח:
ומותר בהנאתו - קס"ד אשעה שמותר לאכול קאי:
פשיטא - דהא אמרת מאכיל ומוכר היינו הנאה:
לא צריכא כו' - והאי מותר אלאחר זמן קאי וכגון שחרכו באור יפה קודם זמנו שבטל טעמו ומראיתו:
עבר זמנו אסור בהנאה לשעות דרבנן - ה"ג ולא גרסי' פשיטא דהא אפי' בפסח איצטריך לאשמעי' דהא איכא רבי יוסי הגלילי דשרי בהנאה כל שבעה לקמן:
לשעות דרבנן - כלומר האי זמנו זמן אכילתו משמע ואפילו שעה ששית שאין איסורו אלא מדרבנן הוי אסור אף בהנאה:
משש שעות - על כרחך מתחלת שש משמע דאי לאחר שש דאסור מדאורייתא מאי אתא לאשמעינן פשיטא דאין מקדשין באיסורי הנאה:
חיטי קורדניתא - קשות הן ואפ"ה אם באו לחשש חמץ כגון שנפלו עליהן מים אסור:
פשיטא - דהא אמרת אסור בהנאתו:
לא יאכל - מדקרינא לא יאכל משמע לא יהא בו היתר המביא לידי שום אכילה וסתם הנאות לידי אכילה הם באות שלוקח בדמים דבר מאכל:
עד שיפרוט לך הכתוב בו - היתר הנאה כדרך שפרט לך בנבלה שלא היה כתוב בה אלא לא תאכלו והוצרך להתירה בהנאה כדכתיב או מכור לנכרי לגר בנתינה לנכרי במכירה לא גרסינן אלא ה"ג כדרך שפרט לך בנבלה דתניא וכו':

ת"ל לגר תתננה ואכלה או מכור - דרוש ליה אגר וכן גבי לנכרי נמי דרוש תתננה ואכלה או מכור לנכרי:

דברים ככתבן - כך מצותה לא יתננה לנכרי ולא ימכרנה לגר:

או - לשון חילוק ואי כר' מאיר קאמר קרא דתרוייהו אגר ותרוייהו אנכרי לא נכתוב או:

להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי - אם יש גר ליתנה לו נתינתו קודמת למכירתה לנכרי והאי גר בגר תושב קאמר שקיבל עליו שלא לעבוד עכו"ם ואוכל נבלות:

גר אתה מצווה להחיותו - דכתיב (ויקרא כ"ה:ל"ה) גר ותושב וחי עמך:

סברא היא - מסברא אנו יודעין שנתינה לגר קודמת דחיות הגר מצוה אבל מכירה לנכרי מאי מצוה איכא ואיצטריך קרא לחלק ולאסור ליתן במתנה לנכרי ולמכור נבלה לגר:

בשלמא - לר' אבהו אליבא דר"מ מצי למילף מדאיצטריך קרא למישרי נבלה הא כל איסורין שבתורה דכתיב בהו לא תאכל כי הכא אי לא הדר פריט בהו היתרא אסורין הן באכילה ובהנאה:

אלא - לר' אבהו אליבא דרבי יהודה מנא ליה דילמא האי פרט דנבלה לאו למשרייה בהנאה אתא דלא איצטריך אלא להחמיר ולומר דלנכרי במכירה ולגר בנתינה דאי לא כתביה הוה אמינא כל הנאות מותרות בה:

נפקא ליה - לר' אבהו ואליבא דר' יהודה מדכתב בטרפה לא תאכלו ומיעט בה לכלב תשליכון אותו:

דף כב.

אותו אתה משליך כו' כל איסורין - שנאמר בהן לא תאכל כגון זה ומדאיצטריך קרא למשריה לא מצי למילף טעמא דאי לאו אותו הוה אמינא קרא למצותיה איצטריך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה ונאמר במצרים לא יחרץ כלב לשונו (שמות י"א:ז') לפיכך הקפידה תורה ליתן שכרו ונכבד [שכר] הכלב מן העובד כוכבים שהנבלה ימכור לנכרי וטרפה לכלב:

ור"מ - דנפקא ליה איסור הנאה בשאר איסורים מדפרט בנבילה בשלמא פרט היתר דטריפה לגופיה. איצטריך למיפרט בה היתר משום דאי לאו דפרט ביה הוה אמינא ליתסר בהנאה אלא אותו למה לי ומשני לאיסור הנאה חולין שנשחטו בעזרה דנפקא לן בהו איסור אכילה מדכתב (דברים יב) כי ירחק ממך המקום וזבחת ואכלת בריחוק מקום דהיינו חוץ למחנה שכינה אתה זובח ואוכל ואי אתה זובח ואוכל בקרוב מקום ומשום דאין מפורש בהן לאו בהדיא באכילה איצטריך למילף להו איסור הנאה מהכא

והכי משמע אותו שנאסר משום חוץ למחיצה אתה משליך לכלב דהא מהאי קרא ובשר בשדה טרפה נפקא לן איסור מחיצה כגון הושיט העובר את ידו בשעת שחיטה בפרק בהמה המקשה לילד (חולין סח:) אבל יש לך אחר הנאסר משום מחיצה ואי אתה משליכו לכלב ואיזה זה זה חולין שנשחטו בעזרה:

חולין שנשחטו בעזרה - דאסירי בהנאה לאו דאורייתא בפרק שני דקדושין (דף נח.) איפליגו בה:

שולח אדם ירך לנכרי - ולא מצרכינן ליטול גידה ולא גזרינן שמא יראה ישראל חבירו כשיתננה לו וילך ויקנה אותה מן הנכרי וכסבור שניטל גידה הואיל ומתחת יד ישראל יצתה ויאכלנה בגידה:

מפני שמקומו ניכר - אם הוא ניטל ואם לאו שמעינן מינה מיהא דגיד מותר בהנאה וקשיא לר' אבהו:

היא וחלבה וגידה הותרה - לפיכך כל חלב וכל גיד מותרין בהנאה שהן בכלל לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה שגם הן קרויין עמה נבלה והרי לך היתר הנאה בלאו דגיד ל"ש נבילה ול"ש כשירה:

הניחא למ"ד יש בגידין - טעם בשר הרי הוא בכלל נבילה:

אלא למ"ד אין בגידין - דאיסור נותן טעם בשר אם נתבשלו עם הבשר אלמא לאו טעם בשר אית בהו ולאו נבילה מיקרו אלא כעצמות דהן עץ בעלמא ולא אישתרי בכלל נבילה ועץ הוא והתורה חייבה עליו מאי איכא למימר ופלוגתייהו בגיד הנשה (חולין צט:):

ור"ש פוטר - לגמרי מבהמה טמאה פטור דקסבר אין בגידין בנותן טעם בשר ומגיד נמי פטור דכי אזהריה רחמנא אגיד היכא דבשרה מותר דהיינו בהמה טהורה דהכי משמע גיד לא תאכל הא בשר אכול אבל טמאה לא הזהיר על גידה והכי מפרשי' לה בגיד הנשה (שם קא.) ולרבי שמעון הכי נמי דאסור גיד דטהורה אפילו בהנאה אלמא לא תאכלו איסור הנאה משמע וכשהותרה נבילה בהנאה היא לא הותרה לר"ש דלאו בכלל נבילה היא אבל לרבי יהודה מותר משום דקסבר יש בגידים בנותן טעם כדקתני רבי יהודה מחייב שתים הלכך גיד בכלל בשר וכשהותרה נבילה הותרה גם היא:

אלו ואלו - שירי דם חטאות הפנימית הנשפכין על יסוד מערבי של מזבח החיצון ושירי דם חטאות החיצונות הנשפכין על יסוד דרומי יוצאין מן היסוד לרצפה דרך שני נקבים קטנים ומתערבין באמה סילון שהיה עובר בעזרה:

ויוצאין לנחל קדרון - כמו לנחל איתן (דברים כ"א:ד') עמק:

לגננים - בעלי גנות לזבל:

ומועלין בהן - כלומר אסור להנות מהן בלא דמים מפני שהן של הקדש מכל מקום דם מותר בהנאה:
כמים המתנסכין - שאסורות בהנאה שהרי קדש הן שקדשו בכלי שרת וכתיב (שמות ל':כ"ט) כל הנוגע בהם יקדש:

דף כב:

ולחזקיה - דאמר לעיל איסור הנאה דחמץ מלא יאכל הא לא תאכל ולא תאכלו לא משמע ליה הנאה:
למאי הלכתא איתקש דם למים - למשרייה בהנאה ומהיכא תיתי לך דניתסרו ומנבילה לא אותביניה לחזקיה למאי איצטריך קרא למשרייה דאי כר' יהודה סבר לדברים ככתבן הוא דאתא ואי כר"מ סבר לה איצטריך להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי:
לא תאכל הנפש עם הבשר - בעוד שהנפש בו:
בני נח נאסר להם אבר מן החי דכתיב (בראשית ט':ד') אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו:
לפני עור - אלמא לא מיתסר אלא משום לפני עור לא תתן מכשול אבל בהנאה אחריתי כגון לכלב שרי:
לבלתי אכול הדם - סיפיה דקרא לא תאכל הנפש וגו':
מה אבר מן החי אסור - באיסור האמור בו אף דם מן החי אסו' באיסו' האמור בו כלומר כרת משום דם גמור מהו דתימא רק חזק לבלתי אכול הדם אוזבחת מבקרך ומצאנך דכתיב לעיל קאי ודם זביחה הוא דאסור אבל דם הקזה מותר:
ואיזה זה - כלומר על איזה דם מן החי אסור משום דם הא דם הנפש כתיב על דם הקזה של בהמה שהנפש יוצא בו יש ד' מיני דמים בהיקז כדאמרינן בכריתות (דף כב.) בתחלה שותת ולבסוף מקלח ואחר כך משחיר וסופו שותת יש מהן שאין הנשמה יוצאה בו ויש מהן שהנשמה יוצאה בו והתם תניא איזהו דם היקז שהנשמה יוצאה בו כל זמן שמקלח כו':
שאם שחטו כו' - והכי אמר קרא סקול יסקל השור ואי לא סקלו אעפ"כ לא יאכל את בשרו:
איסור הנאה לא משמע - וקשיא אפילו לחזקיה וכ"ש לרבי אבהו:
ולהנך תנאי - דבב"ק פ' שור שנגח (בבא קמא דף מא: ומב.) דמפקי ליה להאי נקי לדרשא אחרינא לאשמעינן דתם פטור מחצי כופר דקאמר נקי מחצי כופר אם המית איש דאילו מועד משלם כופר שלם והתם אפילו חצי כופר לא משלם ואיכא דמפיק ליה לדמי וולדות אם נגח אשה הרה ויצאו ילדיה:

ואידך - דנפקא ליה הנאת עור מנקי:
את לא דריש - לריבויא דסבר לה כשמעון העמסוני שפירש כל אתים שבתורה לרבות כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא אמר מה ארבה לירא עמו פירש מכולן וחזר בו מכל ריבויין שדרש דמדהא לאו לרבוייא אתא כולהו נמי לאו לרבויי אתו:
לרבות תלמידי חכמים - שיהא מורא רבך כמורא שמים:
ולא יצבע בו - כגון בקליפי אגוזים שהשומר אסור משום ערלה כפרי עצמו:
ולא ידליק בו את הנר - כגון בשמן של ערלה:
והשתא דכתיבי הני קראי - לאסריה:
לכם - דמשמע התירא למאי אתא:

דף כג.

לרבים - לצורך רבים כגון באמצע הדרך לכל עובר:
ונטעתם ליחיד משמע - דאין דרך רבים לנטוע ולכל חד וחד קאמר ונטעתם:
מערבין לנזיר - עירוב תחומין ביין אע"פ שסעודה שאינה ראויה לו היא הואיל ואי מתשיל אנזירותיה שריא ליה מערבין וכן לישראל בתרומה דאי בעי מיתשל עליה דתרומת טעות אינה תרומה והדרא לטיבלה והדר מפריש עלה מינה ובה:
תרומתכם - ונחשב לכם תרומתכם ובתרומת מעשר דמפרשי לוים כתיב ותרומה גדולה איתקש בההוא קרא כדכתיב כדגן מן הגורן דהיינו תרומה גדולה:
ואידך - חזקיה דאמר לא תאכלו לא משמע הנאה האי תרומתכם לאו למישרי הנאה אתא אלא תרומתכם דכל ישראל קאמר ואורחיה דקרא לאישתעויי הכי ישראל לאו דוקא דהא בלוים כתיב:
גידולו - שיער שלו אסור בהנאה וטעון שריפה כדכתיב ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים:
מידי ואין דבר אחר כתיב - דילמא גידולו והוא הדין לדבר אחר דמאי מיעוט כתב הכא:
חדש - לפני העומר:
קוצר לשחת - אע"ג דכתיב עומר ראשית קצירכם אל הכהן דמשמע דאסור לקצור לפני העומר מותר לקצור לשחת כשהוא עשב דלאו קציר הוא:
ומאכיל לבהמה - אף חיטין גמורין על ידי קיטוף מכל מקום חדש מותר בהנאה:
ואידך - חזקיה דלא נפקא ליה הנאה מלא תאכלו ולא איצטריך קצירכם למישרי אמר לך קצירכם דכל ישראל קאמר ואורחיה דקרא לאישתעויי הכי:

שנזדמנו - דווקא שנזדמנו דלא מצרכינן להו להפקירן אבל לכתחלה אסור לחזר אחריהן כדתנן התם במס' שביעית (פ"ז מ"ג) אין עושין סחורה לא בנבילות וטריפות ולא בשקצים ורמשים:

יהיו - ושקץ יהיו לכם:

ולחזקיה למה לי למכתב לא יאכל ומייתי לכם למישרייה - בשלמא לר' אבהו לא מצינו לאקשויי בכל הנך דכתיב בהו לא תאכל והדר כתיב בו היתר הנאה דאיצטריך לא תאכלו לאכילה ואיצטריך היתירא להנאה אלא לחזקיה כיון דסוף סוף שרי ליה רחמנא בהנאה למה לי קרא דשני בדיבורא וכתב לא יאכל דמשמע הנאה ואיצטריך לכם למישרייה בהנאה ליכתוב לא תאכל ותו לא איצטריך לכם:

טעמא דידי - דאמינא לא יאכל משמע הנאה מהא נפקא לי ואי לאו האי קרא דכתיב לא יאכל ותו כתב לכם למישרייה לא הוה ידענא דלא יאכל איסור הנאה הוא וכל הנך קראי דהיתר הנאה דכתיבי גבי לא תאכל הא דרשינהו חזקיה למילתא אחרינא כדאמרן לעיל תרומתכם קצירכם דכל ישראל:

תמה על עצמך היאך נאסר חמץ בהנאה - דס"ל מותר בהנאה כל שבעה וכ"ש לאחר הפסח ופליגא דרבי יהודה דאמר חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה לקמן בפירקין (דף כח:):

תלתא לך כתיבי - לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך ועוד קרא אחרינא ולא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים:

וצריכי - דאי כתב שאור משום דחימוצו קשה אבל חמץ אימא מותר ואי כתב חמץ משום דראוי לאכילה אבל שאור דלא אתי למיכליה אימא לא עבר עליה הכי מפרש להו בפ"ק דביצה (דף ז:):

לימא כתנאי - לא תאכל דרבי אבהו:

יעשה למלאכה - הוה מצי למיכתב גבי חלב דנבילה:

שיכול - אי לא הוה כתב לכל הוה אמינא למלאכת גבוה יהא מותר אם צריך למשוח ממנו עורות למלאכת בדק הבית יהא מותר דהא מישתרי חלב באכילה לגבי גבוה למזבח אבל למלאכת הדיוט יהא אסור שהרי נאמר בו לא תאכלו ואיסור הנאה במשמע ת"ל לכל מלאכה:

רבי עקיבא אומר כו' - כלומר לא הוצרך הכתוב להתיר דלא הוה ס"ד לאיסור ולא בא אלא לטהרו מכלל טומאת הבשר ולומר שאין חלב בכלל נבילה ואינו חושש לטומאה אלא מותר לישתמש טהרות בעור המשוח בחלב נבילה ואם לא ריבה לכל מלאכה הייתי

אומר למלאכת הדיוט להשתמש בו חולין יהא טהור אבל למלאכת גבוה להשתמש קדשים יהא טמא:

דף כג:

חלבה וגידה לא הותרו - דחלב אינו בכלל בשר הלכך לא הוה במשמע תתננה ואכלה וגבי נוגע בנבלתה נמי לאו חלב במשמע הלכך יעשה לכל מלאכה לא הוצרך לטהרו אלא להתירו מכלל הנאות לא תאכל חלב:

ורבי עקיבא סבר - חלב בכלל נבילה בין להיתר הנאה בין לטמא הלכך כי איצטריך קרא לטהרו איצטריך:

ורבי שמעון - דאמר לעיל גיד אסור בהנאה משום דסבירא ליה אין בגידין בנותן טעם ולא הותר בכלל נבילה מאי טעמא לא מייתי ליה כרבי יוסי להתיר הנאה מקל וחומר מחלב:

מכללו - אף באכילה:

ואידך - רבי יוסי אמר לך אנא בחלב בהמה קא מייתינא קרא להתיר בהנאה דקרא בחלב שור וכשב קאי וקא שרי ליה בהנאה ובבהמה לא הותר מכללו באכילה הלכך אתי גיד הנשה מיניה:

מכדי אותבינהו כל הנך קראי - דכל איסורין שנאמ' בהן לא תאכל ומותרין בהנאה:

ושנינהו - רבי אבהו ואשכח בהו פרטא להיתר לא מצינו באחד מכולם שהחמיר בו ר' אבהו ויאמר שאסור בהנאה ולחזקיה לישתרו אלא דבר האסור אסור לדברי שניהן והמותר מותר לדברי שניהן:

במאי פליגי - דאין לך איסורי הנאה בדבר שנאמר בו לאו באכילתו שלא נאמר בו פרט להתיר אלא הנך שני דברים דכתיב בהן לא יאכל כגון שור הנסקל וחמץ בפסח ובין למר ובין למר אסורין:

ואליבא דרבנן - דפליגי עליה דרבי יוסי דאמר לעיל חמץ בפסח מותר בהנאה:

מנבילה - מדאיצטריך קרא למישרי נבילה ואי הוה כתיב לא תאכל נמי הוה מיתסרי:

איכא בינייהו חולין שנשחטו בעזרה - ואליבא דר' יהודה דאמר מנבילה לא מצי למיגמר דלדברים ככתבן אתא דחזקיה סבר הני תרי מדשני בדיבוריה איתסר ולכלב תשליכון אותו לא הוצרך למעט את אלו ולאוסרן בהנאה וכי אתא למעוטי חולין שנשחטו בעזרה אתא וכדפרישית לעיל ורבי אבהו סבר אין חילוק בין לא יאכל בין לא יאכל ואצטריך אותו למעוטי הני והכי משמע טריפה אף על גב שכתבתי לך לאו באכילתה אני מתיר לך הנאתה אבל לא חמץ ושור הנסקל שלא פרטתי לך בהן היתר:

חולין בעזרה לאו דאורייתא - וכי אמר רבי אבהו לא יאכל איסור הנאה משמע אליבא דרבי מאיר אמרה דלית ליה לדברים ככתבן ומדאיצטריך למישרי נבילה מכלל דשאר איסורין כגון חמץ ושור הנסקל אסירי ולאו משום שינוי הלשון שאין חילוק בין לא יאכל ללא יאכל לרבי אבהו אלא מדאיצטריך למישרי נבילה ואותו לר"מ למעוטי חולין בעזרה:

ה"ג ומאי נינהו חמץ בפסח ושור הנסקל:

ותיפוק ליה מהיכא דנפקא ליה לרבי יהודה - לעיל אליבא דרבי אבהו דמייתי ליה מאותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך שאר איסורין:

קא סבר - האי תנא:

חולין שנשחטו בעזרה - אסורין בהנאה מדאורייתא ונפקא ליה מאותו ומיבעי ליה קרא אחרינא לשאר איסורין:

כל חטאת אשר יובא מדמה - לאו בחטאות הפנימיות שהובא דמן כמצוותן לפנים כתיב דהא בהדיא כתיב בהן בפר כהן משיח והעלם דבר שריפתן מחוץ למחנה אלא ללמד על חטאת החיצונה דאם הכניס דמה לפנים פסולה:

אם אינו ענין לגופו דהא כתיב והנה שורף - בשעיר נחשון בויהי ביום השמיני וקאמר להו משה למה שרפתם אותו הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה מכלל דאם הובא שפיר עבוד דשרפוה אלמא בת שריפה היא:

לכל איסורין - שנאמר בהן לאו באכילתן כזה ועל כרחיך לא מייתי אלא חמץ בפסח ושור הנסקל דבשאר איסורים כתיב פרטא להיתירא:

דף כד.

ואם אינו ענין - לאוסרם באכילה דהא איסור אכילה בגופייהו כתיב זו מדה בתורה דבר שלא הוצרך לגופו תנהו ענין לענין אחר ותלמוד דבר לדבר אחר וכל המדות הלכה למשה מסיני:

לימד על חטאת - פסולה ששריפתה בקדש בעזרה דמוהנה שורף לא הוה שמעינן מקום שריפתה היכן:

פסולי - כל שאר קדשי קדשים כגון מנחה ועולה ואשם שנטמאו או שנשפך דמן ומנחה שלא נקטר קומצה ואימורי קדשים קלים שנטמאו ודוקא נקט הני שמחיצתן בתוך חומת העזרה אבל פסולי בשר קדשים קלים שאכילתן בכל העיר אף שריפתן אם נפסלו חוץ

לעזרה הן והכי נמי תנן באלו עוברין (לקמן מט.) שורפין לפני הבירה והיינו חוץ לעזרה ושם היה בית הדשן לכך וכן מפורש בזבחים בפר' טבול יום (זבחים ד' קד:):

אמר ליה - ההוא מרבנן לר' שמואל בר נחמני דאקשי ליה האי קושיא ר' יונתן רבך נמי לא הוה מייתי איסור הנאה לכל איסורין מבקדש באש תשרף דמבעי ליה לכדאמרת שתשרף בעזרה אלא מהאי קרא אמר להו:

דהא כתיב ושרפת - אלמא לאו בר אכילה הוא:

לכל איסורין - דוגמתן שנאמר בהן לאו באכילתן:

מיבעי ליה לכדר' אלעזר - ליתן לא תעשה דאי מושרפת לא הוה ידעינן ביה איסור לאו למלקות:

כל שבקודש פסול - מדכתיב כי קודש הוא יתירה לרבות על שאר פסולי קדשי קדשים בלאו כגון פיגול ויוצא ונשפך דמו:

מקרא קמא - וכל חטאת ולאו מבאש תשרף דאיצטריך לומר שישרף בעזרה אלא מלא תאכל ליכתוב באש תשרף אלמא לאו בר אכילה הוא וממילא נפקא לן ביה נמי איסור לאו מהא דרבי אלעזר דמפיק מלא יאכל כי קודש הוא כל פסולי קדשים:

לכל איסורין - דוגמתן שנאמר בהן לאו באכילתן:

ואם אינו ענין לאכילה - דהא בגופייהו כתיב תנהו ענין להנאה:

אמר קרא והנותר - דהוה ליה למכתב ושרפתו באש:

לאו שבכללות - כגון זה שנכלל כל הפסולין יחד:

לא בערתי - אזהרה נפקא לן ביה ביבמות בהערל (יבמות דף עג:):

אין מזהירין - מדין קל וחומר אף על פי שאדם דן קל וחומר מעצמו אינה אזהרה ללאו במסכת מכות (דף ה:) נפקא לן:

היקשא הוא - ולאו קל וחומר דאיתקש נדריך ונדבותיך דהיינו שלמים למעשר דגן דכתיב ביה לא בערתי ממנו בטמא ותייתי לן מינה דאף קדשים לא יאכלו בטומאה ולא בערתי ממנו בטמא אע"ג דוידוי בעלמא הוא ואינו לאו הא נפקא לן ביה איסור לאו ביבמות בהערל מהאי קרא דלא תוכל לאכול בשעריך ולהלן הוא אומר בפסולי המוקדשים שנפדו (דברים ט"ו:כ"ב) בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדיו טמא וטהור אוכלין בקערה אחת יש כאן טומאת בשר לטהור וטומאת הגוף לטמא וקא אמר רחמנא גבי מעשר וקדשים ההוא בשעריך דשראי לך ביה טומאה התם בפסולי המוקדשין הכא לא תאכל:

אכל פוטיתא - שרץ המים:

לוקה ארבע - חד לאו בשרץ המים בתורת כהנים דהוא ספר ויקרא וחד במשנה תורה ושני לאוין כתובים בתורת כהנים בשקצים סתם לא תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהן והכא לא כתיב על הארץ ומשמע בין שרץ המים ובין שרץ הארץ הרי ארבע:

נמלה - שהוא שרץ הארץ:

לוקה חמש - הני תרי דסתם שרצים וחד וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל וחד לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם וחד ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ:

דף כד:

צירעה - שרץ העוף היא וגם שורצת על הארץ ויש בה אלו חמש לאוין ומוסיף עליה לאו דשרץ העוף במשנה תורה (יד) וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו שרץ לשון רחוש ונענוע ואינו נראה ואין בהמה וחיה הגבוהין מן הארץ בכלל שרץ הלכך לא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וגו' דכתיב בקדושים תהיו אינו מן המנין דלאו בשרצים כתיב:

והבשר למה לי - השתא דאמר' קרא לאו לגופיה אתא אלא לאם אינו ענין תינח ואשר יגע בכל טמא לא יאכל והבשר למה לי ומשני לרבות עצים ולבונה לקבל טומאה ואע"ג דלאו אוכלא הוא:

והבשר כל טהור יאכל למה לי - והבשר יתירה מבעיא ליה דאילו כל טהור יאכל בשר דריש ליה במנחות (ד' כה:) כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר וגו' הניתר לטהורין חייבין עליו משום טומאה יצא בשר שנטמא לפני זריקת דם לשון אחר בין ברישא בין בסיפא ו' יתירא מיבעי' ליה:

לרבות את האימורין - שאם נטמאו ואכלן טהור שיעבור עליהן משום ב' לאוין לאו דזרות שאף הכהן זר אצלם ולאו דטומאת בשר ואדלעיל קאי והכי קאמר לא יאכל והבשר נמי שנטמא לא יאכל:

אשר לה' - קרא יתירה הוא דה"ל למכתב מזבח השלמים וטומאתו עליו וכתיב אשר לה' לרבות אף בשר הקרב לה' שאם אכלו בטומאה ענוש כרת ומשני התם בטומאת הגוף איירי והאי וטומאתו עליו מוקמינן לה בזבחים בפרק ב"ש (זבחים דף מג:) בטומאת הגוף הכתוב מדבר והכא רבינהו לאזהרת טומאת בשר כשנטמאו הם והוא טהור שיהא מוזהר עליהן והכא ליכא כרת אלא לאו דאימעט מכרת בזבחים בפרק ב"ש:

אלא דרך אכילתן - אלא אם כן אכלן דרך אכילתן:

איכא דאמרי - הא דרבי אבהו אהנאה איתמר ואהנך דאסירי בהנאה:
חלב - אין דרך הנאתו אלא בהבערה ולמשוח עורות ולא לרפואה וכ"ש אוכל חלב חי:
אין סופגין את הארבעים כו' - גבי משקין קאי במסכת תרומות וקאמר דאין כל מי פירות קרויין משקין אלא אלו בלבד. אין סופגין את הארבעים על שום מי פירות של ערלה משום דבכולהו שלא כדרך הנאתן הוא אלא אלו:
בשלמא אי אשמעינן בפרי גופא - דאי אכיל שלא כדרכו כגון שבישל אגוזים או אפרסקין ואכלן ואשמעינן דלא מחייב:
שפיר - שמעינן מינה דאין לוקין אלא כדרך אכילתן אבל השתא טעמא דפטור משום דלאו פרי אכל:
כלאי הכרם - כתיב (דברים כ"ב:ט') פן תקדש המלאה דמשמע לא תהנה ממנו אלא תשרפנו ופן לאו הוא:
שהוא אסור - באכילה:
ערלה שלא נעבדה בה עבירה - בנטיעותה:
בשר בחלב שנעבדה בו עבירה - כשבישלו ועבר עליו על לאו לא תבשל:

דף כה.

ערלה לא היתה לה שעת הכושר - שהפרי הזה חנט באיסור ונגמר באיסור תאמר בבשר בחלב שיש לו שעת הכושר קודם שניתן בחלב:
כלאי הכרם יוכיחו - ובשחיטת חולין פריך ונימא ערלה תוכיח וחזר הדין והתם מתרץ לה בכל הבשר ולקמן פריך ונימא מה לכלאי הכרם שכן לא היתה להם שעת הכושר:
ואם איתא - דכלאי הכרם חלוקין להחמיר משאר איסורין ליפרוך האי:
ואביי - אמר לך היכי ניפרוך היכי נסיימה למילתיה דלא נילף בשר בחלב מיניה נימא תאמר בבשר בחלב כו' אטו בשר בחלב אכילה כתיבה ביה התם נמי לוקין עליו אפי' שלא כדרך הנאתה:
ואידך - אביי אמר לך להכי לא כתיב אכילה בגופו ללמדך שלוקין כו' הלכך לא מצי פריך תאמר בבשר בחלב כו':
מנבילה - ונבילה אכילה כתיבא ביה נבילה לאו דוקא קאמר דהא מטריפה גמרינן לה ויש מפרשים דמשום דהאי טריפה דקרא איירי באבר ובבשר המדולדל בה ושחטה כדאמרינן בבהמה המקשה לילד (חולין עג:) קרי ליה נבילה דדמי לנבילה דלא מישתרו בשחיטה ואין נראה לי דטריפה נמי לא מישתריא בשחיטה ואי משום דלא מיטמיא הנך נמי לא מיטמאו:

וליפרוך מה לכלאי הכרם שכן לא היתה להם שעת הכושר - וקא סלקא דעתך שאין נאסרין אלא גידוליהן ולכן לא היתה להן שעת הכושר:

זאת אומרת - מדלא פריך הכי שמע מינה כלאי הכרם עיקרן נאסר אף עיקר הזריעה עצמה נאסרה וזריעה היתה לה שעת הכושר כל ימיה עד שנשרשה י"מ דהאי מקשה נמי ידע שאף הזריעה נאסרת אלא סבור שמשעת זריעה נאסרת וכך שמעתי אבל א"א להעמידה דמיבעי לן לפרושי הכי מה לכלאי הכרם שכן לא היתה להן שעת הכושר משעה שבאו לכלל כלאים תאמר בבשר בחלב שהיתה לו שעת הכושר משעה שבא לכלל זה דאם שורהו כל היום בחלב אינו נאסר בכך ומשני עיקרן נאסרו משנשרשו ולא משנזרעו וכמה גמגומים יש בה חדא דטעמא דלא מיתסר משום דאכתי לא בשר בחלב חשיב ליה והרי הוא כאילו זה לבד וזה לבד וכן כלאים כ"ז שלא נשרשו הרי הן כמונחין בכדא ועוד כי אמר לעיל חמץ בפסח יוכיח מיבעי ליה למימר שהיתה לו שעת הכושר משנקרא חמץ בפסח והא ליתא ועוד מדמותיב רב שמעיה הוסיף אין לא הוסיף לא מכלל דליכא מאן דסליק אדעתיה משעת זריעה אלא הוה סלקא דעתיה תוספת אין עיקר לא ולשון עיקרן משמע כדפרישית דלישנא בתרא הכי הוה ליה למימר זאת אומרת כלאי הכרם בהשרשה נאסרו:

המעביר עציץ נקוב בכרם - וזרעים בתוכו שכבר צמחו הוסיף הצמח בכרם מאתים אחד מן המאתים שיש בו עכשיו שמתחלה היו בו קצ"ט שיעורים כתוספת זו ועכשיו יש בו מאתים אסורין לפי שאין בהיתר הראשון כדי לבטל התוספת האסור שהערלה וכלאים אין בטלין אלא במאתים של היתר לבד האיסור לא הוסיף מאתים אלא פחות כל שהוא מותר דיש בו כדי להעלות באחד ומאתים ובספרי יליף ליה מתרומה שעולה באחד ומאה וכלאים שכפל את אסוריו שאסורין בהנאה כפל את עלייתן ודוקא נקט נקוב דיונק מקרקע דרך אויר:

לא הוסיף לא - אלמא אין הזריעה נאסרת:

מליאה - גידולין:

הזרע - הראשון:

זרוע מעיקרו - בכרם בהשרשה כדכתיב הזרע משמע שאף הזריעה נאסרת מיהו קודם השרשה כמאן דמנחא בכדא דמי:

זרוע ובא - קודם לכן הוסיף אין לא הוסיף לא דכתיב מלאה:

בכל מתרפאין - אפילו באיסורי הנאה:

למה נאמר בכל מאודך - יאמר החביב משניהן ודיו ומפרש לפי שפעמים שזה חביב ופעמים שזה חביב לכך הוצרכו שניהן לומר אהוב את בוראך יותר מן החביב עליך והמתרפא בעצי אשירה נראה כמודה בה:

דף כה:

ושפיכות דמים - כגון אמרו לו הרוג ישראל חבירך ואם לאו תיהרג:
מה למדנו מרוצח לנערה המאורסה - והלא פירש בה אונס פטור כדכתיב ולנערה לא תעשה דבר אלא נראה כמי שרוצח בא ללמד כאן ונמצא שהוקש כאן להיות למד מכאן והכי קאמר כרוצח כנערה שניהן שוין כמו והיה כעם ככהן (ישעיהו כד) ולא נאמר והיה העם ככהן:
ניתן להצילה - ניתן רשות לרואה שהוא רודף אחריה שיצילנה ממנו בנפשו של רודף כדכתיב (דברים כב) ואין מושיע לה הא אם יש מושיע צריך להושיעה בכל אשר יכול אפילו בהריגתו אם אין יכול להציל באחד מאבריו יהרגנו:
יהרג - אם אמר לו עו"ג הרוג או תיהרג יהרג ואל יעבור עבירה זו:
מרי דוראי - מושל עירי:
מאי חזית דדמא דידך סומק - כלומר כלום באתה לישאל על כך אלא מפני שאתה יודע שאין מצוה עומדת בפני פיקוח נפש וסבור אתה שאף זו תדחה מפני פיקוח נפשך אין זו דומה לשאר עבירות דמ"מ יש כאן אבוד נפש והתורה לא התירה לדחות את המצוה אלא מפני חיבת נפשו של ישראל וכאן עבירה נעשית ונפש אבודה מי יאמר שנפשך חביבה לפני המקום יותר משל זה דילמא של זה חביבה טפי עליו ונמצא עבירה נעשית ונפש אבודה:
שייף - מושח:
גוהרקי דערלה - בוסר זיתים קטנים משום רפואה דקסבר מותר להתרפאות באיסורי הנאה:
אישתא צמירתא - חולי שקורין מלוי"י צמירתא חם כמו דצמרה צמורי בבבא קמא (דף ס.):
דרך הנאתו - לאחר שיתבשלו ויוצא שמנן בבית הבד:
מותרת - אין צריך לפרוש הימנה כדמפרש:
הכי גרסינן אפשר וקא מיכוין לא אפשר וקא מיכוין כולי עלמא לא פליגי דאסיר - אפשר לו ליבדל וקא מיכוין להתקרב כדי ליהנות כגון ריח של ע"ז או אפילו אי אפשר לו ליבדל ומיהו מתכוין הוא וחביב הוא לו ליהנות:

לא אפשר - לו ליבדל ולא קא מיכוין ליהנות דאיכא תרתי להיתר לכ"ע שרי:
כי פליגי דאפשר - לו ליבדל ולא נבדל ומיהו לא קא מיכוון:
פלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון במסכת שבת (דף כב.) בגרירת מטה וכסא וספסל ובמסכת ביצה (דף כג:):
דלא אפשר - כגון שצריך לאותן כלים ואין יכול להגביהן על כתיפו ואביי סבר בקטנים נמי שרי רבי שמעון אע"פ שאפשר להגביהן על כתיפו והכי אמרינן במס' שבת ולרבא לא שרי ר' שמעון אלא בגדולים:
איכא דאמרי - מודה רבא היכא דלא קא מיכוין אע"ג שאפשר שרי ר' שמעון דבהכי פלוגתייהו דר' יהודה ור' שמעון ובין לאביי ובין לרבא לר' יהודה אסור לרבי שמעון שרי:
כולי עלמא - אביי ורבא לא פליגי דשרי ואפילו לרבי יהודה:
כי פליגי דלא אפשר וקא מיכוין - ומיהו אליבא דר' שמעון דחשיבא ליה כוונה דמתיר אפי' בדאפשר הואיל ולא קא מיכוין אלמא אכוונה קפיד היכא דקא מכוין אע"ג דלא אפשר אסור:
ה"ג כי פליגי אליבא דר' יהודה דאמר לא שנא מתכוין ולא שנא אין מתכוין אפשר אסור - ולא גרסינן ולא אפשר שרי דהא לא שמעינן ליה דאמר הכי דאי שמעינן ליה הכי היכי פליג רבא למיסר:
אביי כר' יהודה - דקסבר כיון דאסר רבי יהודה בדאפשר אע"ג דלא קא מיכוין שמע מינה לא חשבינן ליה כוונה אלא בדאפשר ולא אפשר תליא טעמא הלכך היכא דלא אפשר אע"ג דקא מיכוין לא איכפת ליה לרבי יהודה:

דף כו.

ורבא אמר לן עד כאן - לא שמעת ליה לרבי יהודה דלא אזיל בתר כוונה אלא דלא פטר ליה משום אין מתכוין בדאפשר דמתכוין אסור לדברי הכל ומשוי שאין מיכוין כמתכוין לחומרא לאסור אבל דלא חשיבא ליה כוונה דמשוי מכוין כשאין מתכוין לקולא כגון דלא אפשר בשאין מתכוין שרי ונישרי נמי רבי יהודה במתכוין דלא חשיב כוונה כלל הא לא שמעת ליה:
ההיכל גובהו מאה אמה וצילו הולך למרחוק מאד ברחוב שלפני הר הבית ומתוך שרחוב גדול היה ומחזיק בני אדם הרבה היה דורש שם מפני החמה שאין לך בית המדרש מחזיקן:
דלא אפשר - מלדרוש לרבים הלכות החג:
דלתוכו עשוי - ואין הנאת צילו נאסרה דאין זה דרך הנאתו:

לול - ארובה שבעלייה היורדת לבית קרי לול:
האומנין - כשיש בדק בחומת בית קדשי הקדשים:
יזונו - לשון הנאה כמזונות שמשביע עצמו ממראית נוי המלאכה ונהנה:
והא הכא דלא אפשר - שלא ירדו לתקן ואפילו הכי צריך לתת אותן בתיבות שלא יוכלו להסתכל אנה ואנה דילמא מיכווני ליהנות ואסור:
קול - של כלי שיר שהן הקדש:
וריח - הקטורת:
אין בהן משום מעילה - דאורייתא הואיל ואין בהם ממש וכיון דמדאורייתא שרו כי לא אפשר כגון הכא אמאי אטרחינהו רבנן אלא מעלה בעלמא הוא:
קול ומראה - אין בהם ממש ופטור לעולם:
וריח - יש בו ממש בסממנין לפיכך חייב ודקא אמר רבי יהושע פטור לאחר שתעלה תמרתו במקדש קאמר דמשום דנעשית מצותו ואין צורך גבוה עוד בה יצתה מכלל קדשי ה' ובריית בה בביתו שנותן ממנה על הגחלים:
העומדים בפנים - לשמש דלא אפשר מלעמוד שם ואסור להו להיות מתכוונים:
לאותן העומדים בחוץ - קאמר אין מעילה הא איסורא איכא אבל לעומדין בפנים אפילו איסורא ליכא:
המפטם את הקטורת - קטורת זרה שאינה של ציבור:
אם להתלמד בה או למוסרה - אחר פיטומה לציבור פטור מכרת אבל אם דעתו להצניע לצורכו להריח בה ועשאה בסממנין הכתובים חייב כרת דכתיב (שמות ל) איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת:
והמריח בה - בקטורת של ציבור פטור מכרת ומחטאת דלא חייבה תורה אלא מפטם להריח:
אין בהן משום מעילה - דאורייתא הואיל ואין בהם ממש וכיון דמדאורייתא שרו כי לא אפשר כגון הכא אמאי אטרחינהו רבנן אלא מעלה בעלמא הוא:
תמרתו - עמוד עשנו:
תרומת הדשן - בכל יום היה נוטל מלא מחתה ונותנה אצל המזבח והיא נבלעת במקומה כדכתיב והרים את הדשן וגו' ואסורה בהנאה ומועלין בה כדכתיב ושמו אצל המזבח אלמא טעונה גניזה:
ובגדי כהונה - ארבעה בגדי לבן שכהן גדול נכנס בהם לפני ולפנים ביום הכפורים דאסורין שוב להשתמש בהן כדכתיב והניחם שם:
הא ניחא לרבנן - פלוגתייהו במסכת יומא (דף כד.):

כשירין הם לכהן הדיוט - כל השנה שהן הן הבגדים הראויין לשימוש הדיוט כתונת ומכנסים ומצנפת ואבנט:
עגלה ערופה - כתיב שם דמשמע שם תהא קבורתה:
הכא מיעוטי כתיבי - בהני למימרא דלא תיגמר מינייהו ושמו לזה ולא לאחר הערופה ולא דבר אחר:
הכניסה לרבקה - עגלה ערופה רבקה קופל"א (צמד) בלע"ז שקושרין ארבע פרות ביחד:
ודשה - תבואה עם חברותיה:
כשירה - שלא נתכוין לכך ולאו עבודה היא:
ואם נתכוין שתינק ותדוש פסולה - והכא לא אפשר שלא יכניסנה שתינק וכי מתכוין שתינק ותידוש פסולה:
אשר לא עובד בה מכל מקום - דאע"ג דבעלמא לא מיתסר הכא אסור:

דף כו:

הא לא דמיא - תירוצא הוא:
שכן עליה עוף - בפרה אדומה קאי שפרח ונח על גבה אע"ג דכתיב לא עלה עליה עול דמשמע עליה אפילו עליה בעלמא ואי משום דכתיב עול הא מרבינן ביה שאר עבודות במסכת סוטה (דף מו.) אפ"ה בהא עלייה כשרה דלא ניחא ליה והוא הדין להכניסה לרבקה ודשה:
עלה עליה זכר פסולה - דניחא ליה והוא הדין לתינק ותידוש:
עובד - משמע ממילא עבד משמע בידים ואף על גב דהאי בעגלה כתיב תרווייהו ילפינן מהדדי בגזרה שוה דעול עול במסכת סוטה (דף מו.):
לא ישטחנה - במוצא בגד אבודה קאי:
מגוד - קבילי"א:
לצורכה - כדי שלא יאכלנו עש:
נזדמנו לו אורחין וכו' - אלמא אף על גב דלצורכה הוא והיינו לא אפשר הואיל ומתכוין להתכבד בשל חבירו באורחין חשיב ליה גזל ואסיר:
ומשני לאו משום כוונה הוא אלא משום דבשטיחה זו קלי לה כלומר מאבדה בידים אי משום עינא בישא אי משום דלמא אורחין גנבי נינהו וגנבי לה:
מוכרין כדרכן - מעוטפין בכסות כלאים דאין מתכוין להנאת לבישה:
והצנועים - פרושים שמתרחקין מן הכיעור ומן הדומה לו:
לישנא קמא דרבא - אפשר ולא מתכוין אסור אפילו לרבי שמעון דא"כ הא מני:

יש שטועין שמקשין על משנה זו אותה ששנינו בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לנכרי אלמא כלאים אסור למכור וטעות בידם דהתם אבד דוקא שמא יחזור נכרי וימכרנו לישראל ולא יכיר שיש בו כלאים וילבשנו אבל כלאים הניכר מותר בכל הנאות מכירה:

בקליפי ערלה - קליפי אגוזים ורמונים שאף הם בכלל פרי ואסורין משום ערלה וכן קשין של כלאי הכרם הכל אסור דבכלאים לא כתיב פרי:

חדש יותץ - שהרי על ידי היסק זה של ערלה נגמר ומתקיים כולו:

ישן - שאין היסק זה מועיל לו אלא שאופה בו פת:

יוצן - שלא יאפה בו פת בהיסק זה:

אפה בו פת - בהיסק זה לקמן מוקי לה כשאבוקה כנגדו שכל שעה שהיתה פת בתנור היה דולק האור ואופהו שהיה נהנה מן האיסור בשעה שהאיסור בעין:

רבי אומר הפת אסורה - דיש שבח עצי איסור בפת:

וחכמים אומרים הפת מותרת - (דהא) סברי אין שבח עצים בפת ממש והוא הדין דלית להו נמי חדש יותץ אלא יוצן והכי אמרי' בשמעתין:

בישלה על גבי גחלים - דברי הכל הפת מותרת ואפילו לרבי דכי איתהני פת מאיסור כבר כלה ובטל וגחלים איצטריכא ליה דלא תימא אכתי איסורא בעיניה וכל שכן בתנור גרוף ואין אבוקה כנגדו:

הא רבי - דקתני חדש יותץ רבי הוא דאמר הפת אסורה משום דגמרה באיסור והוא הדין לתנור חדש שנגמר נמי ע"י האיסור:

אימור דשמעת ליה לרבי דיש שבח עצים בפת - כי שמעת ליה דפליג רבי אדרבנן ביש שבח עצים בפת לחודא הוא דשמעת ליה דרבנן הוו מקילי טפי ושרו אפי' פת לאכול דאמרי אין שבח עצים בה אלא שבח היסק ואיסור שבה כבר כלה הוא ורבי סבר הואיל ואבוקה כנגדו יש שבח עצים ואיסור גמור בה וגבי תנור חדש נהי דיש שבח עצים בו מיהו הוא עצמו אין נאכל אלא להיסק אחר עומד ויאפו בו ונמצאת פת הנאפת בו נגמרת ע"י איסור והיתר עצי איסור שגמרו (בו) את התנור ועצי היתר שגמרו את הפת והא היכא שמעינן ליה דאסר רבי:

הא ר' אליעזר - דשמעינן ליה זה וזה גורם אסור דבר שאיסור והיתר גרמו לו שיבא אסור בהנאה:

לתוך עיסה - של חולין:

אחר אחרון אני בא - אם סילק את הראשון כדמתרץ ליה אביי:

דף כז.

לא שנו - דאחר אחרון אני בא ואם נפל היתר בסוף מותר אלא שקידם את האיסור וסילקו מכיון שנפל בו היתר מיד דהואיל וסילקו ועדיין לא החמיץ בטל והלך לו ואע"ג דהועיל בה קצת שיכול זה האחרון לגמור חימוץ על ידו אעפ"כ כבר בטל לו ושוב אין חוזר וניעור בו אבל לא קדם וסילק ונגמר על ידי שניהם ואינו יכול ליבטל אסור אלמא זה וזה גורם אסור:

דאחר אחרון אני בא - וטעמא משום דאזל בתר גמר מעשה גמרו בהיתר מותר ואפי' לא קדם וסילק דאיכא זה וזה גורם גמרו באיסור אסור (ואפילו קדם וסילק את האיסור):

אבל בבת אחת - אם נפלו כאחת דליכא גמרו באיסור הכי נמי דשרי דזה וזה גורם מותר:

הימנה - מן האשירה:

יוליך הנאה לים המלח - דמי עצים מכל מקום שמעינן ליה כל כמה דלא ממטי הנאה לים המלח מודה הוא לת"ק בין אחדש יותץ בין אישן יוצן בין באיסור פת אלמא כיון דקתני חדש יותץ אית ליה זה וזה גורם אסור והא דתניא לעיל חדש יוצן רבנן היא דפליגי עליה דר' ואמרי הפת מותרת משום דלא חשיבא להו הנאת היסק ואפילו בגורם אחד לבדו משום דליתיה לאיסורא בעיניה וכל שכן בתנור שאינו נאכל הוא בעצמו ואין הנאתו בגורם אחד לבדו אלא בשני גורמים שלו ושל היתר ואם תאמר לרבנן יוצן למה לי הא שרו לפת האפויה בהיסק איסור הני מילי דיעבד אבל לכתחלה לא קא שרו לאפות בהיסק איסור ולקמן פריך עצים דאיסור לרבנן היכי משכחת לה דאסירי מדאורייתא והוא הדין דמצי לאוקמא להא דחדש יותץ דלעיל כתנא קמא דר' אליעזר אלא משום דלא ידעינן מנו וניחא ליה למינקט ר' אליעזר והוא ומחלוקתו קאמר:

א"כ - דפרכת דילמא שאני ליה אמאן תרמייה להא דתניא לעיל גבי ערלה יותץ על כרחיך כיון דלא משכחת תנא דאמר זה וזה גורם אסור אלא רבי אליעזר ומחלוקתו במסכת ע"ז וחזינא סתמא דתני בשאר איסורי נמי הכי רבי אליעזר קאמר לה ולא שני ליה:

אמר אביי אם תמצי לומר - ברייתא מפורשת הכי דכי היכי דאסר רבי בפת הכי נמי אסר בתנור ואע"פ שאין עצמו נאכל דאית ליה זה וזה גורם אסור ורישא דברייתא דלעיל דערלה רבי קאמר לה כולה:

היינו ר' אליעזר - בניחותא וליכא למיבעי מידי:

ואם תמצי לומר - דסבירא ליה זה וזה גורם מותר ורישא דההוא לאו רבי הוא אלא רבי אליעזר הוא והתם בפת הוא דאסר רבי משום דיש שבח עצים בגופה ונמצא כשאוכלה גופו הוא הנהנה מן האיסור בגורם אחד אבל בתנור חדש וציננו שרי:

הני קערות כוסות וצלוחיות - של חרס שצרפן בעצי אשירה אסירי אפילו לרבי דהא יש שבח עצים בהן והנאתן בלא גורם שני הוא ועל ידי גורם ראשון הוא משתמש בהן הנאת גופו ולא דמו לתנור דלא מטיא הנאה לגוף מיניה עד דאיכא גורם שני:

כי פליגי - רבי דלא אסר אלא בפת ור' אליעזר אית ליה זה וזה גורם אסור בתנור וקדירה שאין הגוף נהנה מהן עד שיבא גורם שני והוא של היתר:

קדירה - שצרפה כשהיא חדשה בעצי איסור:

דהא מקבלה בישולה - ואיכא הנאת תשמיש שמשתמש בה בלא גורם אחר אבל תנור אין נותנין בו פת אלא לאחר הסיקה של גורם היתר:

איפכא תני לה - להא ברייתא דלעיל ואיפכא אתנייה:

ואי בעית אימא - שמואל נמי הכי אתנייה ואית ליה דר' אסר ורבנן שרו ואיהו הפך לה כדי שלא ילכו בני אדם אחר רבים להתיר דבעלמא במחלוקות אחרות שנחלקו רבים על רבי סבירא ליה לשמואל דאע"ג דהלכה כרבי מחבירו במקום יחיד אין הלכה כמותו מחביריו כלומר במקום רבים ובהא סבירא ליה דהלכה כמותו ואע"ג דרבים פליגי עליה:

אפכה ואתנייה - אפכנה ואשנינה כי היכי דתיקו הא מילתא דאיסורא בשם רבנן ויעשו בני אדם כמותן שהכל הולכין אחרי רבים שאם אני אומר הלכה כרבי שהוא יחיד לא יאמינו לי:

גחלים עוממות - כבויות כדכתיב (יחזקאל ל"א:ח') ארזים לא עממוהו ומתרגמינן כהה עמיא:

לוחשות - גחלים בוערות נראות כמתנענעות ולוחשות זו לזו:

אסורין - לרבי:

כנגדו - כנגד הפת מבעיר העצים בפי התנור:

דף כז:

עצים דאיסורא - דמתסרי בהנאה לרבנן היכי משכחת להו:

בשרשיפא - כסא לישב עליו או להדום רגליו דהנאתן כשהן בעין ועל ידי ממש אבל הנאת היסק אין הנאתו אלא לאחר ביעורו או בשעת ביעורו:

בטילה במאתים - הלכך לא חמירא משכלה ונבער איסורו:

והלא מעל המסיק - וחייב קרבן מעילה וכל דבר שאין בו קדושת הגוף כגון בהמה שאינה של קרבן וכלי שאינו כלי שרת כיון שמעל בו יצא לחולין דתנן (מעילה דף יט:) אין מועל אחר מועל במוקדשין אלא בהמה וכלי שרת בלבד אבל כל מידי אחרינא ממעילה

ראשונה נפקא לחולין דקי"ל אין מעילה בכ"מ אלא שינוי שנשתנה מקדושתו ואמאי פת אסורה הא קודם שנתנו הפת היה ההיסק חולין:

בעצי שלמים - שהתפיסן לדמי שלמים למוכרן וליקח בדמיהן שלמים וקדשים קלים אין להם מעילה דלאו קדשי ה' קרינן ביה שכולן לבעלים ואין לגבוה בהן אלא לאחר זריקת דמים את האימורין ואיסורא מיהא רכיבה עלייהו וממעילה הוא דאימעיטי במסכת מעילה:

ואליבא דרבי יהודה - פשט ליה רב חסדא בקדושין בפ"ב (דף נה.) דאמר הקדש במזיד אין מתחלל אם נהנה ממנו במזיד לא יצא לחולין הלכך בשלמים שוגג דידהו כמזיד דהקדש דהא לאו בני מעילה נינהו והכי נמי הוה מצי למימר הכא כשהסיקו מזיד עסקינן מיהו שהסיקו משמע שוגג ומזיד וכיון דמצי לאוקמה בין בשוגג בין במזיד אוקמה:

כל הנשרפין - בשילהי פרק בתרא דתמורה מפרש אלו נשרפין ואלו נקברין:

ואפר הקדש לעולם אסור - להכי נקט גבי הקדש לעולם וגבי אשירה לא נקט לעולם משום דאשירה יש לה היתר אם שורפה עו"ג ובטלה אבל הקדש אין בו ביטול והכי מפורש בשילהי תמורה: רמי בר חמא ורב שמעיה אאפר הקדש לעולם אסור מהדרי:

באותו אפר שטעון גניזה - קאמר לעולם אסור וזהו אפר של תרומת הדשן שלא היתה מעילה בהסיקו:

כל דין שאתה דן - שמתחלתו אתה דנו כדי להחמיר עליו שהרי חמור הוא ואתה מביא לו חומר אחר כדקאמרת חמץ שהוא בבל יראה אין דין שטעון שריפה וסופו נמצא שחומר שאתה מוסיף עליו גורם לו להקל:

אינו דין - שהרי הדין מלמד שיהא חמור והרי הוא מקילו:

שאם לא מצא עצים ישב ויבטל - בתמיה ואף על גב דאמרי' בפרק קמא (דף יב:) לרבי יהודה אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר גבי פלוגתייהו מיהא קולא היא במי שהוא רוצה לצאת בשיירא או בתוך שלשים דאמרינן זקוק לבער וכשאין עצים לשורפו יהא יושב ובטל ולא יבערנו:

ודנו דין אחר - שאינו קל וחומר אלא גזירה שוה ובין לקולא ובין לחומרא בתרה אזלינן דגזירת הכתוב הוא ואין להשיב עליו תחלתו להחמיר וסופו להקל:

דף כח.

חמץ ישנו בבל תותירו - לא יראה ולא ימצא:

אשם תלוי - בא על ספק כרת כגון חלב ושומן לפניו ושגג באחד מהן ואינו יודע איזה מהן אכל ואם שחטו ואירע בו פסול או נותר פליגי ר' יהודה ורבנן בשילהי פרק בתרא דתמורה לר' יהודה בקבורה לרבנן בשריפה:

חטאת העוף הבא על הספק - כגון הפילה ספק ולד ספק אינו ולד אינה אוכלת בקדשים שמא ולד הוא עד שתביא כפרתה העולה באה על תנאי אם ילדתי הרי היא לחובתי ואם לאו הרי היא נדבה וחטאת העוף מביאתו על הספק ואין כאן משום חולין בעזרה דמקראי נפיק במסכת נזיר בפרק מי שאמר (נזיר דף כט.) ואסורה באכילה שמא חולין היא ומליקתה שויה נבילה ופליגי בה רבי יהודה ורבנן בפרק בתרא דתמורה חטאת העוף הבא על הספק תשרף רבי יהודה אומר יטילנה לאמה:

ואתה אומר בקבורה - אאשם תלוי קאי דקאמר ר' יהודה יקבר ואע"ג שהנותר ממנו אסור באכילה ובהנאה וענוש כרת והוא בבל תותירו:

כפא דחטא נגרא - כף בזך שחקק האומן בתוכו ישרוף את לשונו ואת חכו בחרדל לישנא אחרינא ישרוף הומי"ר בלע"ז כמו שורפה חיה בע"ז (דף כט:):

סדנא - נגר עושה סד לשום בו רגלי אסירים כמו ותשם בסד רגלי (איוב י"ג:כ"ז):

מדויל ידיה משתלים - מהרמת ידו וממלאכתו משתלם שכרו כשנמצא גנב:

גיראה - עושה חצים:

או דילמא - לרוח הוא דבעי פירור שמא יזרקנו שלם וימצאנה אחר ויאכלנו אבל לים מטיל בעיניה דממיס ונימוק מאליו. לשון שחיקה שייך במתכת ולשון פירור שייך בפת:

ים המלח - אין ספינה עוברת בו:

בעי פירור - שמא תפגע בו ספינה ותטלנו ולאו אדעתייהו:

לא ממסה - אין המים ממסות אותו:

תניא כוותיה דרבה - דחמץ בעי פירור:

תניא כוותיה דרב יוסף - דע"ז בעי שחיקה:

בחיטי - שהחמיצו בעי פירור כלומר פיזור שלא יתנם בשק ויזרקם אלא יפזרם על פני המים שלא יוכל אדם ללקטן מעל פני המים:

מתני' משום שנאמר לא יראה לך - בגמרא מפרש לה משום קנסא דעבר עליה משום בל יראה:

גמ' בין לפני זמנו - משש שעות עד שתחשך:

לאחר זמנו - משעבר הפסח עובר עליו בלאו ואם אכלו אינו ענוש כרת ולקמן מפרש ללאו:

תוך זמנו - במועד:

דף כח:

ומשעה שאסור באכילה - היינו משש שעות ולמעלה דאמרן לפני זמנו בלאו והא מילתא רבי יהודה קאמר לה כדמפרש בגמרא אתאן לתנא קמא:

תמה על עצמך וכו' - דאפילו בתוך המועד קאמר דמותר בהנאה וקא מתמה אהני דאסרי:

לא תאכל עליו - משעת שחיטה דהיינו משש שעות ולמעלה שחמה נוטה להעריב: הכי גרסינן חמץ אין לי אלא שנתחמץ מאליו:

מנין לפסח מצרים - שלא נהגו בו איסור חמץ אלא יום אחד:

ת"ל לא יאכל חמץ וסמיך ליה היום אתם יוצאים - לא יאכל חמץ היום:

ואי בעית אימא סמוכין לא דריש - רבי יהודה אלא במשנה תורה לחוד והכי שמעינן ליה בפרק קמא דיבמות (ד' ד.) הלכך לית ליה דרבי יוסי הגלילי:

לקובעו חובה - האי שבעת ימים תאכלו מצות לאו לאקושי איסור חמץ למצות אכילת מצה אתא אלא לאקושי אכילת מצה לאזהרת חמץ לקבוע אכיל' מצה חובה לדורות כל זמן שהוא מוזהר על החמץ ואפילו בזמן שאין פסח דלא תימא על מצות ומרורים יאכלוהו כתיב אי איכא פסח מיחייב באכילת מצה ואי לא לא:

בערב תאכלו מצות - קרא יתירה הוא דהא כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו:

לטמא ושהיה בדרך רחוקה - שאף על פי שאינו עושה פסח חייב באכילת מצה:

לא ניכול - לא נתחייב:

ערל - שמתו אחיו מחמת מילה:

בן נכר - מי שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים ולא לכל התורה:

כתיב בהאי - ערל ובן נכר וכתיב טמא ושהיה בדרך רחוקה דליכול מצות ואף על גב דמצי יליף מיניה הלכך איצטריך היקישא לקובעו חובה ומקראי אחריני טובא כגון שבעת ימים מצות תאכלו וכגון מצות יאכל את שבעת הימים לא נפקא ליה קביעות חובה דהנהו לאו חובה נינהו אלא מצות יאכל ולא חמץ ואם רצה ליזון שלא מחמץ ושלא ממצה הרשות בידו ותדע דהא בכולהו כתיב את שבעת הימים וחובת מצה אינו אלא לילה הראשון כדילפינן בפרק בתרא אבל מההוא קרא נפקא לן חובת לילה הראשון מדכתיב להיקישא גבי פסח וכדכתיב תאכל עליו מצות כי פסח לילה הראשון אף היקישא שלא בזמן פסח ללילה ראשונה ואהני היקישא לקובעו חובה בזמן הזה ואהני עליו למימרא דקביעת חובה דהיקישא לאו לכל שבעה אלא ללילה הראשון:

דף כט.

דישראל נמי מישרא שרי - בהנאה לאחר זמנו:
לעולם ר' יהודה היא - דאע"ג דנפקא ליה מקראי דלאחר זמנו אסר קרא בשאור דישראל קאמר אבל דנכרי שרי:
ויליף שאור דאכילה - כלומר חמץ דגבי לא יאכל משאור דראייה ומותר חמצו של נכרי אף באכילה ואפי' בפסח מן התורה:
לעולם ר' שמעון היא - דאמר מדאורייתא לא מיתסר חמץ אחר זמנו הלכך דנכרי שרי ומיהו דישראל אסור מקנסא דקנסוהו רבנן משום דעבר בבל יראה:
בשלמא לרבא - דאמר טעמא דאסור בהנאה משום קנסא דעבר בבל יראה הוא היינו דתנא מתני' אסור משום לא יראה לך:
ואזדו לטעמייהו - רבא ורב אחא בר יעקב:
מעל - חייב קרבן מעילה דקסבר חמץ דהקדש בפסח בר דמים הוא ואפסדיה להקדש כר' שמעון דאמר חמץ לאחר הפסח מותר ואע"ג דקנסא קניס ה"מ בחמצו של הדיוט הואיל ועבר עליו בבל יראה אבל האי דבהתירא שהייה גביה דאמר מר (לעיל דף ה:) אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אחר הפסח הוה מזבין ליה גיזבר לישראל ואכלי ליה:
ויש אומרים לא מעל - כדמפרש דהואיל ונתחייב כרת משום אכילה פטור מן התשלומין כר' נחוניא ובמקום שאין קרן אין חומש ואין מעילה:
את יוה"כ כשבת - המדליק גדיש ביוה"כ ומתחייב כרת פטור מן התשלומין כאילו הדליקו בשבת שהוא מתחייב בנפשו מיתת ב"ד דפשיטא לן דפטור מלשלם כדכתיב (שמות כ"א:כ"ב) ולא יהיה אסון ענוש יענש הא אם אסון יהיה לא יענש שאף יוה"כ שמיתתו בידי שמים שנכרתים חייו ובניו אסון הוא קרוי שנא' (בראשית מ"ב:ל"ח) וקרהו אסון הלכך פטור מלשלם והכי פרשינן לה באלו נערות יש טועים דקשיא להו כי פטר ר' נחוניא במזיד פטר דבר כרת הוא והכא בשוגג עסקינן מדקתני מעל ושוגג לאו בר כרת הוא וטעות הוא זה דגבי חמץ מזיד הוא וגבי הקדש שוגג הוא דלא ידע שהוא של הקדש:
ורב יוסף אמר - אי הוה סבירא להנך תנאי כרבי שמעון דאמר תוך זמנו אסור בהנאה דכולי עלמא מודו דפטור הואיל והשתא מיהא לא חזי ולאו ממונא הוא ואע"ג דסופו גורם הוא לממון לאחר הפסח אלא אליבא דר' יוסי הגלילי פליגי דאמר תוך זמנו נמי שרי בהנאה ובפודין קדשים להאכילן לכלבים קא מיפלגי מאן דאמר מעל סבר דראוי היה באותה שעה לפדות לאכילת כלבים ובר דמים הוא ודר' נחוניא לית ליה:

ומאן דאמר לא מעל סבר אין פודין - הלכך לא חזי ופלוגתא דתנאי היא בתמורה (דף לא.) תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלבים מכאן שאין פודין ואיכא דדריש תזבח ואכלת אין לך בהן היתר אכילה אלא לאחר זביחה למעוטי גיזה וחלב אבל לא לכלביך לא דריש:

דף כט:

להא שמעתא - דרב יוסף:

דכולי עלמא אין פודין - ואליבא דר' שמעון הוא דפליגי דשרי ליה לאחר פסח אף לאכילת ישראל ובהא פליגי מאן דאמר מעל סבר אף על גב דהשתא לא חזי הואיל ולקמיה גורם לממון הוא כממון דמי:

הכי גרסינן רב אחא בר יעקב אמר דכולי עלמא כממון דמי:

ומאן דאמר לא מעל - כרבי יהודה דאמר אף לאחר הפסח אסור בהנאה וכל שכן בפסח עצמו הלכך לאו ממון איכא דלישראל לא חזי ולאו גורם לממון איכא שאם יפדה לא יהנה ממנו ולנכרי לא מזדבן דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים:

ומ"ד מעל כר"ש - דאמר ראוי הוא לאחר הפסח אף (לאדם) [לישראל] והו"ל גורם לממון:

משאור דראייה - ושל הקדש אף בפסח מותר והכא אמר לרבי יהודה לא מעל:

הכי גרסינן רב אשי אמר דכולי עלמא אין פודין ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי - כלומר דכולי עלמא לנכרי לא מזבנינן ליה בפסח ומשום דלאחר הפסח דחזי לישראל לא מחייבי ליה דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי והכא טעמא דמעילה משום דסבר לה כרבי יוסי הגלילי דאמר אף תוך זמנו מותר בהנאה הלכך חזי למפרקיה ולהסיקו תחת תבשילו ומאן דאמר לא מעל כרבנן דאמרי חמץ בפסח אסור בהנאה ואי משום דמצי לשהויי לאחר זמן כר"ש השתא מיהא לאו ממון הוא:

חמץ בזמנו וכו' - מפרש כוליה לקמיה:

אי נימא בנותן טעם שלא בזמנו שלא במינו מותר - בתמיה הא יהיב טעמא ורב מדקאמר שלא בזמנו במינו אסור גלי דעתיה דכר' יהודה סבירא ליה דאמר אף לאחר הפסח אסור:

שלא במינו - נמי בזמנו אסור ואע"ג דאית ליה לרב בכל איסורין שלא במינו בנותן טעם רב גזר בחמץ בזמנו הואיל ובכרת הוא שלא במינו אטו במינו ואע"ג דבחלב ודם לא גזר שלא במינו אטו מינו התם הוא דבדילי מיניה אבל חמץ לא בדילי מיניה הואיל ואוכלו כל ימות השנה:

שלא בזמנו במינו אסור כרבי יהודה - דאמר לאחר הפסח דאורייתא הלכך אף תערובת אסור:

שלא במינו מותר - דשלא בזמנו דאינו בכרת שלא במינו אטו מינו לא גזר כי היכי דלא גזר בבשר בחלב ובשאר איסורין:
ושמואל אמר כו' - במשהו עסקינן שלא במינו מותר כשאר איסורין דלא גזר שמואל בחמץ שלא במינו אטו מינו:
כרבי שמעון - דלאחר זמנו שרי ואפי' בנותן טעם נמי שרי ולקמן פריך והא אסר ליה ר' שמעון משום קנסא:

דף ל.

אמר רבא הלכתא כו' - ש"מ דפסק רבא הלכתא דכל איסורין שבתורה במינן במשהו ולא שני לן בין חמץ לשאר איסורי אלא בהא מילתא דגזר שלא במינן אטו מינן שמעינן מינה חלב שנפל לקדירה אוסר במשהו וכן הלכה והא דקי"ל כל איסורין שבתורה בששים בשלא במינן הוא:
שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר - אפילו בנותן טעם:
אבל ע"י תערובת לא - ואפי' שהייה בעיניה ועבר עליה לא קניס למיסר תערובת דיליה:
ואזדא רבא - דאמר הלכה כר' שמעון לטעמיה דאמר נמי בעלמא חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר אף באכילה הואיל וליכא למיקנס ביה מידי ואי רבי יהודה חמץ סתמא קאמר ואפילו דנכרי:
בני חילא - נכרים אע"פ שאופיהו יום זה שעבר והוא פסח:
אמר רב קדירות בפסח ישברו - רב לטעמיה דאמר חמץ אף לאחר זמנו אסור בהנאה כר' יהודה ואית ליה במשהו וקסבר נותן טעם לפגם אסור ולית הלכתא כוותיה מתרי טעמי חדא דאוקי רבא הלכתא דתערובת לאחר זמנו מותר כר"ש והאי פחות מתערובת הוא ועוד דקי"ל נותן טעם לפגם מותר וזה משעברו עליו ימי הפסח הופג טעמו בדופני הכלי:
וליעבד בהו שלא במינו - דהא מודי רב לעיל דחמץ שלא בזמנו שלא במינו במשהו מותר והאי משהו חשיב להו:
כנדי - קדרות לאחר הפסח:
אשוו זביניכו - אל תעלו דמיהן יותר משוויי':
כר"ש - דמותרות הקדרות הישנות לאחר הפסח:
כר"ש - דמותרות הקדרות הישנות לאחר הפסח:
דטחו ביה טיחיא - שומן נתנו בו בקרקעיתו ונותן טעם בלחם:
לעולם - אפילו חזר והוסק:
אפילו במילחא - להכי נקט אפילו במילחא שאין דרך לאכול פת בלא מלח או ליפתן:

דף ל:

טשין - לשון טח:

מאחר דאיתותב רבא בר אהילאי - ושמעינן דהיסק מועיל לכלי חרס קדירות בפסח אמאי ישברו יסיקם ויתלבנו:

א"ל - רב מוקים ליה להההוא דקתני עד שיוסק דמשמע הא הוסק שרי בתנור של מתכת אבל של חרס התורה העידה עליו שאינו יוצא מידי דופיו לעולם:

חייס עלייהו - ואי שרית ליה על ידי היסק פנים מורה היתירא וסמיך אהיסק בחוץ:

בוכיא - כלי שהוא מרעפים שקורין טיילי"ש ואופין ומטגנין בו ככר:

לדידי חדתא עבדא - לצורכי עושין סכינים חדשים:

למר אפשר ליה - שהרי עשיר אתה:

קתייהו בטינא - להגן עליהם שלא ישרפם האור:

והלכתא - לא צריך לאותבינהו בנורא אלא פרזלייהו כי קתייהו נמי סגי להו בהגעל' ברותחין:

עץ פרור - שמגיסין בו הקדרה:

כבולעו כך פולטו - כבולעו מתוך כלי ראשון כך פולטו בכלי ראשון:

קונייא - פלומי"ר בלע"ז ושל חרס הוא וטוח באבר:

ירוקי - עשויין מקרקע שחופרים ממנה צריף אלו"ם בלע"ז והוא עז ובולע לעולם:

ה"ג ירוקי לא תיבעי לך דודאי אסירי דמצרפי ובלעי - דמצרפי צריף:

קרטופני - בקעים:

כי תיבעי לך דשיעי - שהן חלקים:

דמידייתי - פולטין המשקין מדופנן החיצון ובלע"ז טרשטדט"ש וכיון דמידייתי ודאי בלעי והואיל ובלעי שוב אינן פולטין שהתורה העידה על כלי חרס שכיון שבלע אינו יוצא מידי דופיו לעולם שהרי בכלי עץ ומתכות כתב לך ישטף תעבירו באש ומורק ושוטף אבל בכלי חרס ישבר:

חמץ - תשמישו ע"י חמין כל השנה אבל יין נסך לא נשתמש בו אלא צונן:

בית חרוסת - כלי שנותנין בו חומץ וכל דבר שיש לו קיהוי ורגילין ליתן בו קמח ועשוי לטבל בו בשר כל ימות השנה והקמח מתחמץ מחמת הקיהוי ולשון חרוסת קיהוי אייגירו"ש בלע"ז:

בית שאור - כלי שהאשה שורה ומנחת בו את השאור ונותנתו בעיסה ופעמים שהוא שוהה שם בלילה:

אגני - עריבות מיי"ץ:

מתני' נכרי שהלוה את ישראל - מעות על חמצו קודם הפסח ועבר עליו הפסח מותר בהנאה ולקמיה בגמרא מוקי לה כשהרהינו אצלו בביתו ושוהה אצל הנכרי כל ימות הפסח דכיון דמטא זמניה ולא פרעיה ומחוסר גובייגא נמי לא הוה שהרי אצלו נתון איגלאי מילתא למפרע דמשעה שהרהינו אצלו הוה דידיה:

ישראל שהלוה את הנכרי כו' - נמי כיון דהרהינו אצלו ומטא זמניה ולא פרעי' מההיא שעתא דאוזפיה קם ליה ברשותיה:

גמ' בעל חוב - המלוה את חבירו ושיעבד לו נכסיו שאם לא אפרע לך עד יום פלוני גבה מנכסי והגיע זמן ולא פרע:

אביי אמר למפרע הוא גובה - גבייתו שגבה עכשיו איגלאי מילתא דמשעה שהלווהו עמדו נכסיו הללו בחזקתו:

ורבא אמר - אינן בחזקתו אלא מיכן ולהבא ולקמיה מפרש למאי נפקא מינה:

כל היכא דאקדיש לוה - נכסיו בתוך הזמן:

או זבין לוה - מוכרן לאחרים:

כולי עלמא לא פליגי - אפילו לרבא דאמר עד עכשיו היו ברשות לוה מודה הוא דאין מכירתו לאחרים מכירה ואין הקדישו הקדש שהרי ממושכנין הן למלוה ואף על גב שהן שלו אינן ברשותו ורחמנא אמר (ויקרא כ"ז:י"ד) ואיש כי יקדיש את ביתו קדש מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו:

דאתי מלוה וטריף - מן הלקוחות בחנם:

דף לא.

ואתי מלוה ופריק - מן ההקדש בדבר מועט כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון וגובה חובו כדתנן בערכין בפרק שום היתומים הקדיש בתשעים מנה והיה חובו מאה מנה מוסיף מלוה זה על הלואתו דינר ופודה את הנכסים הללו מיד הקדש בדינר זה ונוטלן בחובו ודינר דיהיב מפרש טעמא התם שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון ואף על גב דאמר רבא (כתובות דף נט:) הקדש חמץ ושיחרור מפקיעין מידי שיעבוד דוקא קדושת הגוף קאמר רבא כגון קונמות או בהמה לקרבן או בגד שפירסו על המת כי ההיא דיבמות (דף סו:) גבי איצטלא דמילתא דפירסוה יתמי אמיתנא דהוה משתעבד לכתובת האשה דאמר רבא קנייא מיתנא אבל קדושת דמים לא אמרינן:

כי פליגי דאקדיש מלוה - בתוך הזמן את הקרקע המשועבד לו ולא הקדיש את החוב אלא הקרקע והשתא כשהגיע הזמן ולא פרעו זה והוא בא לגבותה מן הלוה חוזר בו מן ההקדש:

כיון דאילו הוה ליה זוזי - ללוה ביום הזמן הוה מסלק ליה למלוה מן הקרקע בזוזי אישתכח שלא היה הקרקע קנוי לו עדיין אלא עכשיו כשהוא גובה אותה בחובו היא נקנית לו:

באחריות - שמא יטלנה בעל חוב דראובן משמעון בשביל חוב ששיעבדה לו ראובן שישלם לו ראובן זה מעותיו לשמעון ולא היו לו נכסים עוד על דבר אחריות זה:

וזקפן עליו במלוה - שלא היו מעות לשמעון שפסק על שדה זו וכתב לראובן שטר עליהן ושיעבד נכסיו לו עליהן:

ומת ראובן - המוכר ובא בעל חובו וטורפה משמעון ועדיין לא נתן שמעון המעות לראובן ולא ליתומיו ופייסיה שמעון לבעל חוב דראובן באותן מעות:

דינא הוא - אע"ג דאבוהון קביל עליה אחריות מכירה זו אפילו הכי יכולין בני ראובן לבא על שמעון ולומר אנן מטלטלי שבק אבוך גבך לא היית חייב עליו אלא מעות ולא היה לך ליתנן לבעל חוב ולא לעכבן בשביל אחריות מכירתך דמטלטלי דיתמי לא שיעבדום חכמים לבעל חוב דקרקע של יתומים הוא דאמרינן בעל חוב גובה אותה בחובת אביהן משום דמחיים חל שיעבודא עליהן אבל על מעות שלא היו בעין לא חייל שיעבודו מחיים עליהן וכשהן בעין אין כאן לוה ולבעלי המעות דהיינו יתומים לא הלוה זה כלום:

ואמר רבא - גרסינן:

אי פיקח - זה שמעון יטעון ויאמר להם אין לי מעות לפרוע לכם אלא קרקע יש לי ונותנה להם בחובותם וחוזר וגובה אותם מהם בשביל אחריות מכירה שקבל אביהן עליו דהשתא כי אגבי להו הא ארעא איגלאי מילתא דלאו מטלטלי הוא דשביק גביה אלא קרקע:

בעל חוב - אחר של אביהן חוזר וגובה אותה מהן אלמא אמרינן הנוטל קרקע בחובו מאותה שעה שנתן לו המעות נקנית לו:

אא"ב - אמרינן איגלאי מילתא למפרע שהיתה קנויה לאביהן קרקע זה שגבו בחוב אביהן משום הכי בע"ח אחר של אביהן חוזר וגובה אותה מהן דכמאן דגבי לה מחיים דאבוהון דמי:

אלא אי אמרת - כל הגובה קרקע בחובו אינה קנויה לו אלא מגבייה ואילך אמאי בעל חוב אחר חוזר וגובה אותה מהן לא יהא דבר זה אלא כמי שקנו יתומים קרקע במעות שלהן מי הוה משתעבדא לבעל חוב:

שאני התם דאמר להו כי היכי דמשתעבדנא לאבוכון משתעבדנא נמי לבעל חוב דאבוכון מדרבי נתן - לעולם מכאן ולהבא הוא גובה ומאי דאמר רב נחמן בעלמא בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן משום דאמר להן בעל חוב ליתומים מכח מי באתם וגביתם קרקע זו מכח שיעבוד של אביכן וכי היכי דמשתעבדא לאבוכון קרקע זו של לוה שלוה מאביכם משתעבדא נמי לדידי שהייתי מלוה של אביכן והמחויב לו כלום משועבד לי מדרבי נתן הלכך קדם שיעבודי עליה אפילו אצל לוה שהיתה ברשותו ושמעון נמי אמר להו לבני ראובן כי היכי דהוי נכסיי משועבדין לאביכם בשביל חובו היו משועבדין גם לעצמי מכח אביכן שהיה לוה אצלי מחמת אחריות המכירה מדר' נתן דמה לי אני מה לי אחר הלכך אע"פ שלא היתה קנויה לאביכם מחיים חל שיעבודי עליה אצל עצמי:

לאשר אשם לו - לאשר הלוהו לו לא נאמר אלא לאשר אשם לו לאשר הקרן שלו בבבא קמא אמרינן אשם זה קרן:

תנן נכרי שהלוה כו' - קס"ד השתא בשלא מסרו לו אלא שיעבדו לו כשאר לווים שאם לא אתן לך עד יום פלוני בא לביתי וגבה מחמץ זה:

כשהרהינו אצלו - בביתו של נכרי נתנו קס"ד השתא דטעמא משום דהוה ליה תורת משכון ובעל חוב קונה משכון:

ישראל שהלוה את הנכרי על חמצו - קודם הפסח לאחר הפסח אינו עובר אם נהנה ממנו:

מאי לאו - בשלא הרהינו ובהא קמיפלגי דת"ק סבר מכאן ולהבא הוא גובה כו':

אימא סיפא דברי הכל עובר - ואי טעמא משום להבא ולמפרע הוא איפכא הוה לן לאפוכי פלוגתייהו בהא ולא לאשויי דעתייהו דלמאן דאמר לעיל ברישא עובר אלמא למפרע הוא גובה הכא הוה ליה למימר אינו עובר משום דבשעת הלואה קם ליה ברשות נכרי ולמאן דאמר התם כו':

דף לא:

אלא - רישא וסיפא כשהרהינו אבל בלא הרהינו דכולי עלמא מכאן ולהבא הוא גובה:

קונה משכון - כל ימי הלואה המשכון קנוי לו ואם נאנס חייב באונסין שאינו עליו לא כשומר חנם ולא כשומר שכר שפטורין באונסין אלא כולו ברשותיה ובשמירתו עומד:

ולך תהיה צדקה - בהשבת העבוט כתיב אי אמרת קונה משכון איכא צדקה בהא שכיבה ששכב בשמלתו שהשאיל לו זה דבר הקנוי לו ואם אינו קונה צדקה בהשכבה זו מניין על שלו שכב:

אבל ישראל מנכרי לא - הלכך לא עבר עליה דאמר מר (לעיל דף כט.) אבל אתה רואה של אחרים:

תנן נכרי שהלוה וכו' - ואותיבנא לרבא לעיל ושנינן בשהרהינו אצלו והא אמרת השתא דברי הכל נכרי מישראל לא קני:

לא קשיא - מתניתין דאמר ליה כשהרהינו אצלו אם לא אתן לך עד יום פלוני יהא שלך מעכשיו הלכך נכרי שהלוה את ישראל קם ליה חמץ ברשות נכרי וישראל שהלוה את הנכרי קם ליה ברשות ישראל ברייתא דלא אמר ליה מעכשיו אלא כשאר משכון נתנו לו וקבע לו זמן שאם לא יפרע לו יגבה חובו ממשכונו וישום אותו בדמים הלכך בנכרי שהלוה לישראל דברי הכל אפילו לא פרע ליה אסור לישראל ליהנות ממנו דכל ימות הפסח של ישראל היה דמכאן ולהבא הוא גובה ואי משום דהרהינו נכרי מישראל לא קני וישראל שהלוה פליגי מאן דאסר סבר כיון שהרהינו בעל חוב קונה משכון וליכא למימר הכא מכאן ולהבא גובה ומאן דשרי קסבר ישראל מנכרי ליכא צדקה ולא קני משכון:

ומנא תימרא - דאפילו כשהרהינו שאני לן בין אמר מעכשיו ללא אמר מעכשיו:

פת פורני - פת גדולה האפויה בתנור גדול כעין תנורים שלנו שהתנורים שלהם היו קטנים ומיטלטלין ופיהם למעלה ומדביקין הפת בדפנות שאין אופין בה אלא פתים קטנים ואורחא דמילתא נקט דאיידי דחשיבי שקיל ליה במשכון:

אינו עובר - בפסח דקסבר ישראל מנכרי לא קני משכון:

הגעתיך - מעכשיו קאמר אם לא אפרע לך עד יום פלוני עובר ואף על פי שלא הגיע הזמן שמא כשיגיע לא יפרע ונמצא עובר למפרע בבל יראה:

מאי שנא רישא כו' - אי הגעתיך לאו מעכשיו הוא מאי קא מהני בלאו הגעתיך נמי כי מטא זמניה ולא פרע שקיל ליה בחובו:

ומלאי של ישראל - פת ויין הנמכר בתוכה:

אסור בהנאה - דלא תלינן ליה בפועלין אלא מן של מלאי היה ושל ישראל הוא:

גמ' צריך שיבטל בלבו - שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו:

כספים - של פיקדון אין להם שמירה אלא בקרקע ואם לא נתנן בקרקע ואבדו פשיעה היא אצלו וחייב דשומר חנם חייב בפשיעה:

משום ריחא - שהכלב מריחו ומחטטו ומוציאו:

מסיכרא - מקום:

מתני' בשוגג - ששגג בתרומה ואפילו הזיד בחמץ משלם קרן וחומש ואף על גב דלא הוה שויא מידי דחמץ בפסח אסור בהנאה מיהו שוגג דתרומה דכתיב ביה וחמישיתו יוסף עליו ונתן לכהן את הקודש דבר הראוי להיות קודש שאינו יכול לשלם לו המעות אלא הפירות והתשלומין נעשין תרומה כדלקמן לאו לפי דמים משלם אלא לפי מדה משלם הלכך לאו בתר דמים אזלינן:

במזיד - שהזיד בתרומה אפילו שגג בחמץ פטור מן התשלומין:

ומדמי עצים - אם תרומה טמאה היא אין משלם לו דמי עצים שהיתה ראויה להיסק תחת תבשילו משום דתרומה מזיד אין בה חומש ואין תשלומיה לכפרה ואין נעשין תרומה דגבי חומש בשגגה כתיב אבל מזיד אינו אלא כשאר גזלן בעלמא ומשלם מעות ולפי דמים ולא לפי המדה וחמץ בפסח לאו בר דמים דאסור בהנאה ואף להיסק לא הוי חזי ליה ולאו מידי אפסדיה:

דף לב.

גמ' ואחד הסך - דאמרי' בפ' בתרא דיומא (דף עו:) סיכה כשתיה ושתיה בכלל אכילה והכא כתיב כי יאכל קדש בשגגה דאילו גזלה והשליכה לנהר אפי' בשוגג דלא ידע שהיא תרומה אינו משלם חומש אלא קרן כשאר מזיק חולין דעלמא דאמר מר (לקמן ע"ב) כי יאכל פרט למזיק:

וחומש חומשא - שהתשלומין נעשין תרומה ואם חזר ואכל בשוגג אותו חומש ראשון חוזר ומשלם חומשו עליו:

איבעיא להו - כיון דגבי תרומה בשוגג קפיד רחמנא אתשלומי פירות ולא מעות כדכתיב ונתן לכהן את הקודש לפי מדה משלם או לפי דמים משלם בגזלן דחולין שוגג או מזיד וכן גזלן דתרומת מזיד לא איבעיא לן כיון דלא קפיד רחמנא אתשלומין דידהו דאמר ישיב לרבות אפילו שוה כסף ואפילו סובין ודאי לפי דמים משלם אבל בתרומה שוגג איבעיא לן הואיל והקפידה התורה לשלם פירות:

כל היכא דמעיקרא - כשאכלה הויא שויא הך גריוא ד' זוזי והשתא כשמשלם שויא זוזא ותו לא לא מיבעיא לן נהי נמי דאיכפר ליה אכילת תרומה בתשלומי מדה מיהו ממונא דכהן [אוכל] (ממונא) הוא ולא גרע משאר ממונא דחולין שהדיינין גובין ממנו כשעת גזילה כדכתיב (ויקרא ה) אשר גזל כמו שגזל:

גריוא משלם - ואע"ג דשויא השתא טפי או דילמא לפי דמים משלם דאע"ג דהקפידה התורה לשלם פירות לא הקפידה אלא לפי הדמים כשאר תשלומין ומה שישלם ישלם בפירות:

גרוגרות - תאנים יבשים:

תמרים - חשובין מתאנים ודמיהן מרובים:

אכל גרוגרות - דתרומה שוגג:

זבינא - לוקחים:

אימא סיפא במזיד פטור מן התשלומין ואי ר' יוסי הגלילי אמאי פטור - אי אמרת בשלמא רבנן וטעמא דרישא משום דלפי מדה משלם סיפא דאינו אלא כשאר גזלן דמשלם מעות ולפי דמים פטור מן התשלומין דחמץ בפסח לאו בר דמים הוא אלא אי אמרת ר' יוסי הגלילי ובר דמים הוא אמאי פטור:

כרבי נחוניא בן הקנה - דאמר המתחייב כרת פטור מן התשלומין ויליף טעמא מאסון אסון והוא הדין למתחייב מיתת שמים כגון אוכל תרומה מזיד וסיפא דמתני' בהזיד בתרומה ולא בחמץ ופטור משום מיתה ובדין הוא דלישמעי' במזיד דתרומה דעלמא דלאו חמץ בפסח דפטור מתשלומין משום מיתה ומשום רישא נקט מילתא בחמץ בפסח דאשמועינן דהיכא דשגג בשתיהם חייב דחמץ בר דמים הוא ושוגג דרישא דשגג בשתיהן דאי שגג בחמץ והזיד בתרומה מאי חומש איכא ואי שגג בתרומה והזיד בחמץ אמאי משלם הא איחייב ליה כרת וסיפא אשמועינן דהזיד בתרומה אפילו שגג בחמץ פטור דמיתה בידי שמים כי כרת דאי הזיד בחמץ והא דפטר ליה משום כרת הוא דפטר ליה לשמעינן כולה מתני' בחמץ חולין של חבירו וניתני שוגג חייב ומזיד פטור משום כרת:

כתנאי - לפי מדה או לפי דמים:

פטור מתשלומין - בין שוגג בין מזיד:

מה הנאה יש לו - לכהן בה ומה הפסידו זה הרי אסור בהנאה:

ומה הנאה יש לו - לכהן בתרומה טמאה שאסורה באכילה לכהן ואי אכלה זר שוגג משלם קרן וחומש דליכא למאן דפליג אסתמא דתנן לעיל אחד תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה וטעמא משום דלפי מדה משלם ואע"ג דלאו בר דמים הוא:

היתר הסקה - דכתיב (במדבר י"ח:ח') ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי שתי תרומות במשמע אחת טהורה ואחת טמאה וכתיב לך תהיה להסקה:

תרומת תותים וענבים - משקה הן ואינן ראויין להסקה ולזלף נמי לא כדאמרינן בפ"ק (דף כ:) משום תקלה ובההוא נמי סבירא ליה דזר האוכלה פטור מלשלם ור' יוחנן בן נורי מחייב דקסבר לפי מדה משלם:

בד"א - דמשכחת תרומת חמץ בפסח דקדשה בהפריש תרומה והחמיצה והוא הדין להפרישה חמץ קודם הפסח:

אבל מפריש תרומת חמץ - בפסח כגון חטים שהחמיצו דברי הכל אפי' לרבי יוסי הגלילי דשרי חמץ בפסח בהנאה וחזיא ליה להסקה אינה קדושה ולקמן מפרש טעמא בשילהי שמעתין:

את הקדש - משמע את הקדש שאכל אלמא ראוי להיות קדש היה שכשישלם דוגמתן יהא שם קדש חל עליו:

פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח - שכשמשלם דוגמתן אין שם קדש חל עליו:

וכי מה הנאה יש לו - לכהן בה ומה הפסידו נהי נמי דלית לך הא דרשה מיהו מה ישלם הואיל ואין לו דמים:

דף לב:

אמר אביי ר' עקיבא ור' יוחנן בן נורי - אע"ג דאיחייב בתשלומין סבירא להו דאין לו דמים ובהא פליגי רבי עקיבא ור' יוחנן בן נורי:

א"כ - דסבירא ליה מותר ניהדר ליה ר' יוחנן לרבי עקיבא אף לזה יש לו היתר הסקה:

כזית תרומה - בשאר ימות השנה קאי:

פרט למזיק - תרומה של כהן אפי' בשוגג שאינו משלם חומש אלא קרן כשאר מזיק חולין:

ההוא מיבעי ליה דבר הראוי להיות קדש - וכוליה קרא משום סיפא אצטריך:

דאית בה שוה פרוטה - וליכא כזית כגון שנת בצורת:

כיון דלית בה כזית כו' - דאכילה כתיבא בה:

אמרוה רבנן קמיה דרב פפא - דקדקו מלבן ואמרו לפניו דהא מתני' דקפדא אכזית דלא כאבא שאול דהא שמעינן ליה דקפיד אפרוט' ולא אכזית:

תרתי בעי - שיהא בו כזית דהא אכילה כתיבא ביה ושיהא בדמיו פרוטה דהא כתיב ונתן:

חייב בתשלומין - אתרומת שוגג קאי וקרן וחומש קאמר:

לענין מעילה - בנהנה מהקדש גבוה דהתם לא כתיב אכילה אבל לתרומה אפי' יש בו שוה פרוטה אין חייב חומש עד שיהא בו כזית מכלל לאבא שאול אע"ג דליכא כזית

דאם איתא דתרתי בעי וביש בו כזית קאי אבא שאול וקאמר דאע"ג דאית ביה כזית בעינן פרוט' הכי הוה להו למימר כיון דיש בו כזית חייב:

וחטאה בשגג' - במעיל' דהקדש כתיב:

והלא דין הוא - דמזיד פטור מקרבן ולמה לי קרא:

שחייב בהן הכתוב כרת - כגון חלב ודם:

פטר בהן את המזיד - מקרבן דגבי חטאת שגגה כתיב:

לא חייב בהן מיתה - בידי שמים אבל מעילה חייב על זדונה מיתה כדלקמן ודילמא מיתה חמירא מכרת:

ואמר ליה רב נחמן - גרסינן האי תנא אלימא ליה כרת ממיתה מעיקרא דקתני מעילה שלא חייב בה כרת אלא מיתה כו' אלמא כרת חמירא ולבסוף אלימא ליה מיתה דקתני תאמר במעילה כו':

וא"ל - רבי חייא לעולם כרת אלימא ליה והך סיפא דמתני' הכי קאמר לא אם אמרת בשאר מצות שהרי לא חייב בהן אפילו מיתה בפחות מכזית תאמר מעילה שחייב בה מיהא מיתה בפחות מכזית בכולהו גרסינן ואמר ליה ומתקיף ליה רב פפא כו' עד הדר ביה:

ומאי ניחותא - איכא דהא רבה ורב ששת שדו ביה נרגא בהאי תירוצא דתריצית ומקשו הכי היכי אמרי' דתנא אפחות מכזית מחייב מיתה:

מאן שמעת ליה דאמר מעילה זדונה מיתה רבי - ועל כרחך מתרומה גמר לה כדמפרשינן וכיון דמתרומה גמר לא משכח בה מיתה אלא בכזית כתרומה דתרומה גבי מיתה כתיב בה אכילה דמיתה דתרומה נפקא לן מדסמיך וכל זר לא יאכל קדש גבי ומתו בו כי יחללוהו באלו הן הנשרפין בסנהדרין (דף פג:):

דף לג.

הזיד - בהנאת קדש ששגגתה מעילה:

ר' אומר במיתה - כדמפרש גמר חטא חטא הנאת קדש מאכילת תרומה כתיב הכא וחטאה בשגגה וכתיב בתרומה לא ישאו עליו חטא ומתו בו וגו' (ויקרא כ"ב:ט'):

וחכ"א באזהרה - רבנן נמי אית להו גזירה שוה דרבי דהא עיקר מילתא דמעילה בהא גזירה שוה גמרי בפרק חמישי דמעילה (דף יח:) בברייתא גבי פגם ונהנה ובדבר שפגם נהנה ובתלוש מן הקרקע ובשליח שעשה שליחותו כל הני מתרומה גמרי בה ואזהרה נמי מתרומה גמרי מה אכילת תרומה הזהיר דכתיב לא יאכל קודש אף הנאת הקדש דמעילה הזהיר ומיהו מיתה לא גמרינן מינה כדמפרשי רבנן טעמייהו בסנהדרין דמיעט רחמנא בתרומה ומתו בו והאי בו מיעוטא בו ולא במעילה וכן עיקר:

מאי טעמא דרבי - גרסינן:
ומינה - היינו נרגא כלומר וכיון דמיתה מהכא נפקא לן על כרחיך הכי תילף ומינה מה תרומה מיתה הכתובה בה באכילה כתובה דהוא כזית אף מעילה אין מיתה עד דאיכא כזית וליכא למימר דתנא הכי תאמר במעילה שחייב בה מיתה בפחות מכזית:
ומתקיף לה - גרסינן:
ומתקיף לה רב פפא - להני דשדו ביה נרגא:
ממאי דרבי - בתרומה כרבנן דפליגי אדאבא שאול סבירא ליה דבעו כזית בתרומה דילמא כאבא שאול סבירא ליה ושפיר מצי למילף מינה מיתה במעילה דהיא בשוה פרוטה מתרומה אפילו לפחות מכזית:
מר בריה דרבנא אמר - הא מתניתא דלעיל בשיבושא איתני בבי מדרשא והכי קאמר סיפא לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן קרבן בשוגג שאין מתכוין לאותה מלאכה כשוגג שמתכוין לאותה מלאכה:
שאם נתכוון לחתוך את התלוש - שהוא מתכוין לדבר המותר וחתך את המחובר שאפילו בשבת פטור דמלאכת מחשבת בעינן שיתכוין לחתיכת מחובר ומיהו שגג בשבת שאינו יודע שהוא שבת או אינו יודע שהמלאכה זו אסורה:
תאמר במעילה שאם נתכוון כו' שמעל - כגון היו כאן גיזי חולין וגיזי עולה ונתכוין ליטול של חולין והלכה ידו על של עולה ומכיר הוא מי עולה ומי חולין אלא שנסתכל במקום אחר דהיינו שאין מתכוין למעשה זה וחייב מעילה דוחטאה בשגגה כל דהו כתיב ולא כתב בה מיעוטא כדכתיב בשבת מלאכת מחשבת וכתיב בשאר מצות אשר חטא בה פרט למתעסק והיינו מתעסק שמתעסק בדבר אחר ובא זה לידו:
ר"נ בר יצחק אמר - הא לא הוה ליה למיתני דהא בשאר מצות נמי אם היה מתעסק בחתיכה ואפי' בשל היתר ועלתה בידו חתיכת איסור ואע"ג דאין מתכוין לזו מלאכת מחשבת היא וחייב אלא הכי קאמר לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן שאין מתעסק בדבר היתר ושגג באיסור כיוצא בו כמתעסק בדבר היתר ועלה בידו איסור:
שאם נתכוון להגביה את התלוש - דהיינו אין מתעסק בחתיכה לגמרי ואפי' בשל היתר וחתך מחובר שפטור ולא עשאו כמתעסק לחתוך תלוש וחתך מחובר:
תאמר במעילה שאם הושיט ידו כו' - ולא היה מתעסק בשום סיכה ואפילו בשל היתר וסך ידו בשמן של קודש שמעל:
אמר מר במה דברים אמורים כו' דברי הכל - קאמר ואפי' למאן דשרי הנאת חמץ בפסח קאמר:

תתן לו - בתרומה כתיב ראשית דגנך וגו':
ולא לאורו - אפי' היא ראויה להסיק הואיל ואינה ראויה לאכילה:
אין תורמין מן הטמא על הטהור - לכתחלה שמפסיד את הכהן:
בשוגג - שלא ידע שטבל זה טמא:
שהיתה לו שעת הכושר - שנראית כבר לתרומה קודם שנטמא והא דלעיל בחמץ שלא היתה לו שעת הכושר לתרום ממנו דקודם שחל הפסח היה מחובר והחמיץ במחובר וכל זמן חיבורו לא היה ראוי לחול שם תרומה עליו דראשית דגנך כתיב משנדגן ודיגון לשון אסיפה והעמדת כרי הוא:
עירין - מלאכים כלומר תלמידי חכמים שהם כמלאכי השרת אמרי בבית המדרש כמותי דהא דקתני לעיל אינה קדושה בשהחמיץ במחובר קאמר:
ובמאמר קדישין שאילתא - מקרא הוא בדניאל:
מורין - מורין הוראה:
כוותי - כמותי:
רב הונא בריה דרב יהושע אמר - אפילו בשהחמיץ בתלוש נמי קאמר דאינה קדושה:

דף לג:

דאמר קרא ראשית - משמע שתהא היא ראשית ואלו שיריים ניכרים שתהא היא מתירתן לישראל ואי במפריש תרומת חמץ מה היתר יש בשיריה שתהא ראשיתן עושה שיריים כי הוו מעיקרא טבל הוו שרי בהנאה ואסורין באכילה השתא נמי שרו בהנאה ואסורין באכילה משום חמץ ולענין מאי הוו שיריים:
פחות מכביצה - אוכל טמא אין מטמא אחרים:
ויינן כשר לנסכים - דאינו מטמא:
קסבר משקין מיפקד פקידי - מופקדין הן בתוך הזג ואינן חיבור לו אלא כמי שנותנין בכלי וכשנטמא הזג לא נטמא משקה בכלל זג טומאת אוכלין דלאו אוכל דכוותיה חשיבי בהדייהו וטומאת משקין נמי לא נטמאו ואע"פ שמשקה מקבל טומאה בכל שהוא דלא היה שם משקה עליו מעולם ואין צירוף חביריו עמו דהא זג זה לא נגע במשקין שבחבירו:
לאימת מיטמו - משקין לכי סחיט להו והנסחטין נוגעין לכל הזגים יחד וכי סחיט להו ליתיה לשיעוריה דאין בזגין כביצה ליתן טומאה דהא פחות מכביצה דרך:
בכביצה נמי - דהא כי נפיק משקין מינייהו חסר ליה שיעוריה אוכל ומשקה מקבל טומאה בכל שהן אבל אין מטמא אחרים אלא אוכל כביצה ומשקה ברביעית והכי תניא

בתורת כהנים מכל האוכל מלמד שמטמא בכל שהוא יכול יטמא לאחרים בכל שהוא ת"ל אשר יאכל אוכל הנאכל בבת אחת והיינו כביצה כדאמרינן בפרק יוה"כ (יומא פ.) אין בית הבליעה מחזקת יותר מביצת תרנגולת ואני שמעתי דאף לקבל טומאה בעי כביצה:

טמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה מכוונת טהור - וכדמסיק מילתא במסכת טהרות ובלבד שלא יגע במשקה וכגון שדרכן בפשוטי כלי עץ שאין מטמאין שאין כאן מטמא משקה אלא הזגין שנגע בהן הטמא קודם לכן בידים שהוא לא נזהר אלא משיצא משקה וכשהמשקין נוגעין בזגין כבר חסר שיעור כביצה ויותר מכביצה כל דהו קתני התם בהדיא טמא שכיון שיצא טפה ראשונה נטמאת הטפה בכביצה שעדיין היה באוכל כביצה אע"ג דאין משקה הנבלע באוכל מקבל טומאה עמו משלים הוא את שיעורו דדכוותה תנן התם טובא ובמנחות (דף נד:) נמי מייתי לה בגמרא כביצה אוכלין שהניחו בחמה ונתמעטו טהורין וכן כזית חלב ופיגול ונותר חזר והניחן בגשמים ותפחו טמאין וחייבין עליהן משום פיגול ונותר וחלב ואע"ג דגשמים הנבלעין בתוכו לאו חלב נינהו דאי סחיט להו ושתי מינייהו כזית פטור אפילו הכי כל כמה דבגווה נינהו משלמי לשיעוריה וטמא מת דוקא נקט שאינו מטמא בהיסט והוא הדין לטמא שרץ וכל טומא מגע ורישא דכולהו נקט אבל זב שמטמא בהיסט שסחט אפילו גרגיר יחידי תנן התם דמטמא אפילו בפשוטי כלי עץ דכיון דיצאת טפה ראשונה ונטבל העץ והגביהו נטמאו משקין שעל העץ במשא דמשקה מקבל טומאה בכל שהוא וכשחזר ונתנו לתוכו נתערב טמא בטהור והכל טמא:

התם דאי עביד קאמר - שסחט אבל הכא בבא לימלך מה יעשה נימא ליה דרוך פחות מכביצה אבל כביצה לא דילמא אתי למיעבד יותר מכביצה כל שהוא וכשיוצאה טפה ראשונה עדיין יש באוכל כביצה ונטמאת הטפה וחוזרת ומתערבת במשקין:

טומאה שבהן - שקיבלו תחלה עם האוכל כשנטמאו הענבים:

משקין בליעי - באוכל הן בלועין מכל דפנותיו וחיבור הן לו ונטמאו עמו:

אמאי טהורין - הרי נטמאו הענבים במגע טמא מת ואע"פ שלא נגע במשקה נטמא:

כי סחיט להו ליתיה לשיעוריה - וכשנוגע באוכל הנגוב ודוחהו אל תחת המדוך אין בהן שיעור כדי לקבל טומאה והוא זהיר מליגע במשקה כדקתני בהדיא ובלבד שלא יגע במקום המשקה:

דאי לא תימא הכי - דמשקין בליעי ואיטמאו אלא מיפקד פקידי ואין מטמאין בנגיעת טומאה באוכל:

הא דתניא - לעיל כו' לתרומת תותים וענבים דמשמע שנטמאו תותים וענבים קודם דריכה וקתני אין לו בו היתר אכילה הא היתר אכילה נמי אית בה דאי בעי דריך לה פחות פחות מכביצה:

לידי תקלה - כשהוא דורכן שמא יאכל מהן:

מדליקין בפת ובשמן כו' - והא ודאי בחד שעתא לא מדליק שמן כולה אלא לזמן מרובה ולא חיישינן דילמא אכיל מיניה:

אלא פת - דכי זרק ליה ממאיסא ותו לא אתי למיכליה:

אבל חיטי - אי נמי זריק להו לא ממאיסי:

דף לד.

בשליקתא ומאיסתא - לאחר שנטמאו שולקן ואח"כ זורקן לבין העצים והן נמאסות ורב הונא חייש דלמא אכיל לה מקמי דלישלקינהו או בשעה ששולקן:

והיו מחמין לו חמין בחיטין של תרומה טמאה - שהיו לוקחין אותם מכהנים בזול:

ללוש בהן עיסה בטהרה - כלומר אע"פ שרבי אוכל חולין בטהרה היה לא חייש דילמא נגעו הני חטים טמאים בעיסה דבטלו להו מתורת אוכל ולא מטמאו:

תנו תרומות - מס' תרומות:

מאי אמריתו - חידוש וטעמא בתרומות שאתם שונים בבית אדם גדול כרבה:

שתילי תרומה - כגון שתילי כרוב וכרישין:

טהרו מלטמא - אחרים שחיבורן לקרקע בטלן מתורת אוכל:

ואסורין מלאכול - וקא ס"ד משום טומאה ולכהנים:

אסורים לזרים - דלא אמרינן פקע שם תרומה מינייהו:

ומאי קא משמע לן גידולי תרומה כתרומה - אפילו בדבר שזרעו כלה כגון חיטין או צלעות שומין תנינא:

וכי תימא - האי אסורין מלאכול בדבר שאין זרעו כלה קאמר כגון בצלים דקים שקורין ציבו"ש וכששותלים אחת אחת לבדה הן נוספות ומתחברות ששה וד' יחד והיינו גידולי גידולין אותן הנוספות עליהן שלא היו תרומה מעולם וגידולין עצמן כגון שתילי כרוב שהולכים ומרחיבין העלין הראשונים ובדים החדשים העולין בקלח הוו גידולי גידולים:

הטבל גידוליו מותרין - אע"פ שנתמרח בכרי והוקבע למעשר וחל עליו שם טבל וזרעו ולא הפריש מעשרותיו תחלה וצמח ונגמר וקצרו מותר לאכילת עראי עד שימרח בכרי ואף על גב דגידולי תרומה מדרבנן הוא ולחומרא שלא להפסיד את הכהנים אבל גידולי טבל חולין הן והרי הן כשקוצרן כשאר תבואה ואוכל מהן עראי עד שימרחם:

בהיסח הדעת - כשנטמאו מתחלה הסיח דעתו מהם שוב מלשומרן ונפסלין בהיסח הדעת דכתיב גבי תרומה (במדבר י"ח:ד') את משמרת תרומותי עביד לה שימור ולא תסיח דעתך:

פסול הגוף הוי - מעלה היא בקדשים שנפסלין בכך ושם פסול הוא לעצמו ואפילו יבוא אליהו ויאמר שלא נטמאו כל אותן הימים שהסיח דעתו מהן אין שומעין לו:

שפיר - משום הכי אסורין שאין שתילתן מועלת להן להסיר שם פסול מעליהן:

אלא למ"ד - כל מה שקדשים נפסלין בהיסח הדעת אינו אלא משום חשש טומאה שמא ע"י שהסיח דעתו משמירתן נגעה בהן טומאה ואינו יודע:

מאי איכא למימר - הני אמאי מיפסלי משום חשש טומאה הא אפילו טומאה ודאית שבהן טיהרתם שתילתן:

ויטהרנו - ויאמר שלא נגעה בו טומאה כל ימי היסח:

לול קטן - כעין גומא חלולה עשויה בבנין הרצפה:

בין כבש למזבח - כלומר בקרן זוית סמוך לכבש וסמוך למזבח במקום שהם מתחברים:

במערבו של כבש - אצל שפת מערבית של כבש:

ששם זורקין פסולי חטאת העוף - לפי שהיא נעשית בקרן מערבית דרומית למטה וכשאירע פסול בה שאינו פסול הגוף ממש ואין יכול לשורפה מיד משום בזיון קדשים נותנין אותה שם:

ותעובר צורתה - היינו פסול לינה עיבור צורת מראית בשר בלינת לילה אחד הוא וכיון שלנה בלילה הרי היא נותר וטעון שריפה ונשרף ועל כרחך מדבעינן העברת צורה לאו כשפיגל בה או נטמאת או יצתה או מלקה שלא כמצותה קמיירי דהא פסול מעליא הוא ולמה לן לאהדורי אפסול לינה ואין לנו דניבעי לינה אי לאו פסול היסח הדעת וא"א פסול חשש טומאה הוא איכא למימר דהאי פסול בהיסח הדעת קאמר וכיון דלא חזינן ליה דאיטמי אלא חששא בעלמא הוא בעי עיבור צורה דלא מצינן למשרפה להדיא שמא יבוא אליהו אחרי כן ויאמר טהורה היתה ונמצאת ששרפנו קדשים טהורין אלא אם שם פסול הוא לעצמו אפי' לא נטמא למה לי עיבור צורה:

דף לד:

כל שפסולו בגופו - פסול ודאי ובבשר עצמו ישרף מיד:

בדם - כגון נשפך הדם:

ובבעלים - כגון נטמאו בעלים והפסח קיים ואין כאן מי שיאכלנו ודם אע"פ שפסול גמור הוא אפילו הכי הואיל ואינו כבשר עצמו בעי עיבור צורה:

תנא דבי רבה בר אבוה - עיקר מילתא לא ידענא היכא וטעמא דמילתיה בכיצד צולין:
אפילו פיגול - שפסול הגוף הוא טעון עיבור צורה והכא לא מצי לשנויי כדמשני לקמיה מאי פסולי חטאת העוף שנפסלו בטבול יום דהיינו טומאה וצורה למה לי:
רבי אליעזר אומר יזרוק - את הדם ר' אליעזר לטעמיה דאמר בכיצד צולין דם אף על פי שאין בשר:
רבי יהושע אומר לא יזרוק - ר' יהושע לטעמיה דאמר אם אין בשר אין דם ויצא חוץ לקלעים בבשר קדשי הקדשים קאמר שמחיצה שלהן חומת עזרה כדכתיב בכולהו בחצר אהל מועד יאכלוה ואם יצאת נפסלת כדילפינן בכיצד צולין מאל הקודש פנימה:
מאי נפסל לאו בהיסח הדעת - בתמיה דכיון דתנא נטמא ויצא מאי פסול איכא תו אי נפסל בעבודת דם כגון במחשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו לא קרי נפסל בשר שהרי אף הדם נפסל ובהא לא נימא ר' אליעזר יזרוק:
אי אמרת בשלמא - פסול חשש טומאה הוא משום הכי מודה רבי יהושע שאם זרק הורצה דאפילו נטמא ודאי ואע"ג דטומאה פסול הגוף הוי מרצה ציץ ולכתחלה לא יזרוק דקא סבר ריצוי ציץ בדיעבד הוא ויוצא אע"ג דלא מהני ליה ציץ הורצה בדיעבד דאע"ג דרבי יהושע בעי תרתי דם ובשר מיהו הואיל והבשר בעין ופסול יוצא פסול מחמת דבר אחר הוא חשבינן ליה פסול חסרון מחיצות בפרק קמא דמנחות בסופו איכא למימר בדיעבד הורצה:
אלא אי היסח הדעת פסול הגוף הוא - וציץ נמי לא מרצי עליה אמאי הורצה:
ה"ג אלא אי אמרת פסול הגוף הוי אמאי הורצה - ולא גרסינן פסול הגוף מי קא מרצי ציץ דהא פסול יוצא נמי לא מרצי ציץ כדאמרינן בפרק קמא (דף טז:) הא אינו נושא אלא עון טומאה:
נפסל בטבול יום - וטעמא משום ציץ:
אמרה קמיה דר' ירמיה - הא דרב ששת לעיל דאסורין מלאכול משום היסח הדעת הוא:
שמעתתא דמחשכן - כשאין יודעין טעמו של דבר בודין מלבם טעם שאינו:
אתרא דמחשכא - בבל עמוקה:
לא שמיע לכו כו' - ומכאן יכולין ללמוד טעמה של משנה דאסורין מלאכול משום מעלה דאף על גב דמהניא זריעה לחולין עבוד רבנן מעלה דלא תהני לתרומה להעלות לה טהרה גמורה להיתר אכילה ומיהו מלטמא טהרו דלהא לא עבוד מעלה:
מי החג - כגון של ניסוך המים דשבת שבתוך החג היו ממלאין אותן מערב שבת וכשנטמאו אין יכולין לילך ולמלאות מן השילוח בשבת וטורח הוא למלאות מבור הגדול

בגלגל והלך והשיקם באמת המים שבעזרה ומים סלקא להו השקה דזו היא זריעתן משעברו עליהן מי המקוה ונעשה חיבור ובטלו:

ואח"כ הקדישן - שעדיין לא קרא עליהן שם או לא קידשו בכלי שרת טהורין:

אין זריעה להקדש - לטהרו בכך דמעלה עשו בקדשים הכא נמי אין זריעה לתרומה דמעלה עשו:

להא שמעתא - דרבי אושעיא:

הקדישן בכלי שרת קאמרת - דכיון דקדושין הן קדושת הגוף עבדינהו להו רבנן מעלה אבל משום קדושת פה דמלאן בכלי חול לשם חג לא עבדי להו מעלה ומהניא להו השקה:

זו לא שמעתי - במעלה זו דזריעה לא שמעתי אם בפה אם בכלי אבל במעלה אחרת שמעתי דאף בקדושת פה עבדוה רבנן ואיכא למילף מינה דהוא הדין לכל מעלות שבקודש:

דרכן ואחר כך הקדישן טהורות - לנסכים ור' יוחנן לטעמיה דאמר לעיל משקין מיפקד פקידי ולא קבילי טומאה עם האוכל ולקמיה מפרש היכי דריך להו:

הקדישן ואח"כ דרכן טמאות - קא ס"ד הקדיש יינו לנסכים:

טמאות - דעבוד רבנן מעלה בקדשים דמיטמא משקה עם האוכל ולא אמרינן בהו משקין מיפקד פקידי והא ענבים קדושת פה הן דאי נמי נתנן לכלי אין כלי מקדשן דאין כלי שרת מקדשין אלא דבר הראוי לו כדילפינן בשחיטת קדשים גבי מזבח שנאמר כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי תלמוד לומר עולה וכלי שרת דומיא דמזבח נפקא לן התם:

בענבים של תרומה - והאי הקדישן קדושת תרומה קאמר דבתרומה לא שייכא קדושת כלי לא ביין ולא בענבים:

אבל הני - מי החג:

דרכן ואפילו טובא - לעיל קמהדר אמרת דרכן ואחר כך הקדישן טהורות ואפילו טובא בבת אחת בתמיה והא אמרת לעיל פחות פחות מכביצה דאי יותר הא איטמו משקין בכביצה מיציאת טיפה ראשונה טומאת האוכל שהרי יש בה כשיעור:

הכי גרסינן אי בעית אימא הכא נמי בפחות מכביצה ואי בעית אימא התם דבעינן פחות מכביצה שנגעו ענבים בראשון - כגון טמא שרץ או טמא נבילה וכל שכן טמא מת דכיון דהוו ענבים שני טימאו את המשקין בכביצה משיצאת טיפה ראשונה ואף על פי שהן חולין דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה ושני עושה שלישי

בתרומה לא גרסינן דהא בחולין עסקינן דאי בתרומה הא אמרן דעבוד מעלה שמטמאה משקה עם האוכל:

הכא דנגעו - ענבים בשני דהוו להו שלישי ענבים שנעשו על טהרת תרומה משכחת בהו שלישי הלכך דרכן ואחר כך הקדישן שקרא להן שם תרומה טהורין ואפילו דרך הרבה יחד שהאוכל שלישי לא עשה למשקה כלום ומתחלה לא נטמאו עם האוכל דקודם קריאת שם לא עבוד מעלה הקדישן לתרומה ואח"כ דרכן טמאין דמקריאת שם חלה המעלה עליהן ונעשה המשקין כאוכל הכל אחד:

אף אנן נמי תנינא - דעבוד רבנן מעלה בקדשים ואפילו בקדושת פה:

שתהא חיותן בכלי - באותו כלי עצמו שהוא מקדש בו מי חטאת באפרן צריך למלאותו מן המעין ולא ימלאם בכלי אחר ויערם לתוך זה וכתב ונתן דמשמע תלושין דמותר למלאותו בכלי אחר ויערם לתוך זה:

דף לה.

אלא מעלה - בעלמא הוא מדרבנן שתהא חיותן בכלי ואסמכוה רבנן אקרא:

הכא נמי מעלה - בעלמא הוא דאין זריעה לתרומה ואסורין מלאכול:

תנינא - דעבוד רבנן מעלה בקדשים אפילו מדאורייתא:

בקדשים לא - אם טומאה דבת כפרה היא כגון זב וזבה ויולדת:

והבשר - כל טהור יאכל וגו' וי"ו יתירה לרבות עצים ולבונה של קודש לטומאה וקאי אדלעיל והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל והבשר:

איטמויי נינהו - בתמיה הא לאו אוכל נינהו מתני' אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו משום חובת מצה בלילה ראשונה שהוא מחוייב לאכול מצה כדכתיב (שמות י"ב:י"ח) בערב תאכלו מצות:

מתני' אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו – משום חובת מצה בלילה ראשונה שהוא מחוייב לאכול מצה כדכתיב (שמות י"ב:י"ח) בערב תאכלו מצות:

שיפון - שיגל"א:

שיבולת שועל - אבייג"א (שיבולת שועל) שיבולת שלה עשוי כזנב שועל:

יוצאין בדמאי - תבואה הנלקחת מעם הארץ והיא נקראת דמאי ספק עישרה ספק לא עישרה וחייבו חכמים להפריש מעשרותיה מספק ואם אכל מצה ממנה ולא הפריש מעשר ממנה יצא:

ובמעשר ראשון - של לויים:

שנטלה תרומתו - תרומת מעשר לכהן ומכאן ואילך המעשר מותר לזרים:

והכהנים בחלה ובתרומה - אבל ישראל בתרומה לא כדיליף לקמן לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות מי שאינו מוזהר על חימוצו אלא משום חמץ אתה יוצא בו ידי חובת מצה יצא זה שאסור מחמת איסור אחר:

ולא במעשר שני - חוץ לירושלים:

עשאן לעצמו - לחם תודה ונזיר:

אין יוצא בהן - ואפילו לא שחט הזבח עליהן ולא קרא שם עליהן אלא שעשאן לדעת כן וטעמא מפרש בגמ':

למכור בשוק - לצורכי לחמי תודה ונזירות יוצא בהן אם לא מכר להן וטעמא מפרש בגמרא:

גמ' מין חיטין - לענין תרומה דאין תורמין ממין על שאינו מינו ותורמין חיטין על כוסמין:

דישרא - שיגל"א:

גולבי - איספילט"א בלע"ז:

שבילי תעלא - אביינ"א (שיבולת-שועל) תעלא תרגום של שועל:

דברים הבאין לידי חימוץ אדם יוצא בהן - משום מצה אם עשאן מצה:

אורז ודוחן - אין עושין חמץ ואם מחמיצין אותן מסריחין:

אוסר באורז ודוחן - לאכול הימנו תבשיל בפסח יש מפרשים למנחות משום דכל המנחות באות מצה ושיבוש הוא דאין מנחה באה אלא חטים דכתיב (שמות כ"ט:ב') סולת חטים תעשה אותם חוץ ממנחת העומר שאינה באה אלא שעורין [וכן] מנחת סוטה ופשיטא דדוחן לא ומאן פליג עליה דרבי יוחנן בהא ומי מתיר:

שקרוב לחימוץ - אלמא בא לידי חימוץ ולדידיה יוצאין בו משום מצה:

חמץ גמור לא הוי - ונפקא מינה דאין ענוש כרת ואם אכלו בשוגג אין מביא קרבן:

קרמית - מפרש לקמיה:

חייבת בחלה - דמין דגן הוי ואע"ג דחלת לחם כתיב בה וגמר לחם לחם מלחם עוני במנחות בפרק ר' ישמעאל (מנחות דף ע:) אורז נמי לחם הוא:

שיצניתא - קצח שקורין ניי"ל בלע"ז עגול הוא כעין דוחן ושחור לישנא אחרינא שמעתי אשדרניל"א ונמצאת בשיפון:

כלניתא - מק' (מ"ק: פרג) בלע"ז:

ביין ובשמן - דלא נתן בה מים:

אין חייבין על חימוצו כרת - דמי פירות אין מחמיצין כדלקמן:

מצה עשירה - ורחמנא אמר לחם עוני:

המחהו וגמעו - אשום לחם דמין דגן קאי ואשמעינן דגמיעה כאכילה לחייבו:

המחה - דישטנפרי"ר בלע"ז שהמחהו במים:
אין אדם יוצא בה ידי חובתו - דלאו דרך אכילה קאכיל ליה:

דף לה:

דמאי הא לא חזי ליה - ואמרינן לקמן מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ לבדו אתה יוצא בה לשום מצה יצא מי שיש לו איסור אחר א"נ הויא לה מצוה הבאה בעבירה:
השתא נמי חזי ליה - דחומרא דרבנן בעלמא הוא דרוב עמי הארץ מעשרין הן:
אכסניא - חיילות מלכי ישראל המוטלין על בני העיירות לזונן להגין עליהם מאויביהן וישראלים הן והרי הן כעניים הואיל ואינן במקומן:
שהקדימו בשיבלים - את המעשר הקדים לתרומה גדולה קודם מירוח דמן התורה תרומה קודמת למעשר דראשית קרי' רחמנא ומן הנותר הוא נותן מעשר ראשון ללוי ועכשיו הערים הלוי וקידמו כדי שלא יחסרנו הכהן אחד מחמשים ונטלה הימנו תרומת מעשר כדינו אבל תרומה גדולה הראשונה לא נטלה הימנו ואשמעינן מתני' דמותר כרבי אבהו:
מכל מתנותיכם - בלוים כתיב:
את כל תרומת ה' - אפילו תרומה גדולה:
ומה ראית - דאוקמת קרא דחיוב' כשהקדימו בכרי וקרא דפטורת כשהקדימו בשיבלין:
האי - דנתמרח בכרי אידגן וכיון דנקרא דגן נעשה טבל לתרומה כדכתיב ראשית דגנך:
האי לא אידגן - וכי שקליה לוי עדיין לא הוה טבול לתרומה:
טבול מדרבנן - ואפ"ה מצוה הבאה בעבירה היא חשיב לה ולא דמי לדמאי וכדאמרן דהתם אשכחן ביה היתירא לכתחילה הלכך הכא בדיעבד נפיק:
ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו - קא ס"ד בתרומת מעשר קאמר וקא פריך פשיטא:
לא צריכא שהקדימו בכרי - והאי תרומתו דקתני תרומה גדולה דהוי חזי לאפרושי מינה מעיקרא קאמר:
כדאמר ליה רב פפא לאביי - לעיל בשמעתין:
אסימון - מעה בלא צורה פלאט"ה בלע"ז:
ונתן הכסף וקם לו - במקדיש שדה כתיב ויסף חמישית כסף ערכך וגו':
כל טבל נמי לא איתקן - קושיא היא:
או אפילו (אכילת) מעשר עני - שאין בו שום קדושה דאילו מעשר ראשון אית ביה תרומת מעשר שהיא קדושה ומעשר שני כולו קדוש:

מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ - אתה יוצא בו ידי מצה בפסח אם עשאו מצה:

דף לו.

האוכל נבילה ביום הכפורים - שוגג:
פטור - מחטאת דאין איסור יום הכפורים חל על איסור נבילה ואם בו ביום נתנבלה אפילו הכי היתה אסורה קודם יום הכפורים משום אבר מן החי:
מידי בלבד כתיב - קרא משמע דכל מי שאיסור חמץ נוהג בו אתה יוצא בו משום מצה:
מי שנאכל באנינות - שמותר לאוכלו כשהוא אונן דרוש ביה לחם אוני ומעשר שני אינו נאכל באנינות דכתיב (דברים כו) לא אכלתי באוני ממנו:
מי כתיב עוני - בויי"ו דתשמע מיניה אוני:
שעונין עליו דברים - שגומרים עליו את ההלל ואומרים עליו הגדה:
אין לשין את העיסה - של מצות ביין ושמן ודבש מפני שקרובה וממהרת להחמיץ ואין אדם יכול לשומרה לפיכך אם לש תשרף מיד ובמועד קאמר ולא ביום טוב דהבערה שלא לצורך היא (ולר' יוחנן) דאמר לעיל מי פירות אין מחמיצין לא קשיא הך דאיהו אין חייבין על חימוצו כרת קאמר ולא הוי חמץ גמור אלא חמץ נוקשה הוי כלומר רע ואותו חימוץ הן ממהרין להחמיץ ואי אפשר לשומרן:
וחכמים אומרים תאכל - דקסברי אפשר לשומרה והכא לא גרסינן מיד דמשנאפה לא תחמיץ:
שבתי היתה - שביתתי היתה רגל פסח אחד אצל ר' אליעזר ור' יהושע:
מקטפין - טחין פניה לאחר עריכתה:
פושרין - ממהרין להחמיץ:
יום ראשון - לילה הראשון שהמצה חובה בעינן לחם עוני:
אין לשין עיסה בחלב - כל ימות השנה שלא יאכל בשר עמה:
כעין תורא - מעט כעין של שור מותר ללוש בחלב דאכיל ליה מיד בבת אחת ולא משהי ליה דלינשי שנילוש בחלב:
ומאי שנא ממנחות - דתנן בהו דבאות מצות ואפילו הכי נלושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו:
הכי גרסינן כהנים זריזין הם:
לתיתה - לשורן במים מעט ולכותשן במכתשת להסיר מורסנן כדי שתהא סולתן נקיה:
לתיתה ליתא בזריזין - כשמביאה הזר כבר היא סולת:

לישה - כגון מנחת מחבת ומרחשת ומנחת מאפה תנור שאופין אותה תחילה עשר חלות ואחר כך פותתין אותן עד שמחזירן לסלתן כדכתיב (ויקרא ב':ו') פתות אותה פתים ואחר כך נותן שמן ובוללה ויוצק וקומץ וכשאפאה תחילה נילושה בפושרין:

לימד על יציקה ובלילה כו' - והני במנחת מאפה תנור לאחר לישה ואפייה ופתיתה נינהו:

במקום זריזים איתא - בעזרה שהמחבת והמרחשת כלי שרת הן וכן תנור של מקדש וכיון דבעזרה איתא חזו לה כהנים ומלמדין אותו להיזהר בה:

ומאי שנא - שאר מנחות דקאמר שמואל אין לותתין אותם ממנחת העומר דתנן בה לותתין אותה וצוברין אותה שיזובו מימיה:

ציבור שאני - מנחת העומר קרבן ציבור היא וכל עסקין שלה נעשין על פי בית דין קצירתה והיבהוב שלה ולתיתה הכל בבית דין ובזריזין הוא ואיכא דאמרי צבור שאני דהואיל וצוברין אותה מימיה זבין ואין מחמיצין ולאו מילתא היא חדא דבתוספתא קתני לה ולא קתני וצוברין אלא ובוררין ועוד אי איכא תקנתא בצבור (של) חיטים של מנחות נמי לילתתינהו וניצברינהו:

בבכורים - כגון כהן שהביאו לו חיטין בכורים בירושלים:

בכורים אין נאכלין אלא בירושלים - שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ואמר מר (מכות דף יז.) ותרומת ידך אלו בכורים:

מצה ומרור - הקישן הכתוב על מצות ומרורים:

מרור אינו בכורים - דתנן (בכורים פ"א מ"ג) אין מביאין בכורים אלא מז' מינין דכתיב מארצך משבח ארצך במנחות בפרק כל קרבנות (מנחות דף פד.) ולקמן במקום שנהגו (דף נג.):

דף לו:

הדר ביה ר' עקיבא - מהך הקישא דמצה ומרור ויליף ביכורים מבכל מושבותיכם:

אף מעשר שני - בירושלים הואיל ואינו נאכל בכל מושבות מעתה משהביאו לירושלים שוב אינו יכול לחלל לאכול בחוץ כדאמרינן במסכת מכות (דף כ.) מחיצה לקלוט מדרבנן דמשקלטוהו מחיצות שוב אינו נפדה:

כר' אליעזר - דאם נטמא פודין אותו ואוכלין אותו בכל מקום הלכך כי לא ניטמא נמי ולא נפדה נפיק ביה:

שאתו - כשלא תוכל לאוכלו כגון זה שניטמא ונתת בכסף:

מאן שמעת ליה כו' ר' עקיבא - לעיל בברייתא קמייתא וקממעט להו לביכורים מבכל מושבותיכם ולא מהקיש מצה ומרור:

ור' יוסי - למה ליה למילף ביכורים מבכל מושבותיכם תיפוק ליה מלחם עוני מהיכא דנפקא ליה מעשר שני בשלמא ר' עקיבא לא פירש אוני:

ואמר מר - במסכת מכות (דף יז.) אלו ביכורים. דכתיב בהו יד ולקח הכהן הטנא מידך (דברים כ"ו:ד'):

תרומה מותרת לאונן - ביבמות בהערל נפקא לן מוכל זר יתירתא זרות אמרתי לך ולא אנינות:

ה"ג שמחה כתיב בהו ושמחת בכל הטוב:

זמן שמחה - בזמן קצירה ולקיטה שאדם לוקט תבואתו ולבו שמח הצריכו הכתוב קרייה דארמי אובד אבי:

מעצרת - דתנן במנחות (דף סח:) אין מביאין ביכורים קודם לעצרת ששתי הלחם של עצרת מתירין הבאת ביכורין דביכורים איקרו דכתיב וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה וגו':

ועד החג - שבתוך הזמן הזה זמן לקיטה ושמח במעשיו:

מהחג ועד חנוכה - אינו זמן שמחה ואינו קורא ומחנוכה ואילך אינו זמן הבאה דתניא בספרי אשר תביא מארצך כל זמן שמצויין על פני ארצך שלא כלו לחיה מן השדה:

חלוט - אישקלדי"ר וחשיבות הוא:

אשישה - גלוסקה גדולה:

הדראה - שניטל כל הדרה דהיינו פת קיבר:

של שלמה - שהיה מעונג כלומר סלת נקייה:

גרבא דחמרא - איפה של יין:

דף לז.

וכמה פת עבה טפח - ואפי' הכי שרו בית הלל אבל טפי מטפח לא:

שכן מצינו בלחם הפנים - שהוא אסור לבא חמץ כדאמרינן במנחות (דף כז.) כל המנחה אשר תקריבו וגו' לרבות לחם הפנים לחימוץ לאזהרה שלא יחמיצו ואפילו הכי עובי דפנותיו טפח דהיינו לחם שהיו לו פנים ואין פנים פחותין מטפח:

אם אמרו - והתירו עובי טפח:

לזריזין - כהנים שבקיאין בשימורו שלא יחמיץ יתירו לכל אדם שאינן זריזין:

בפת עמילה - שאינה ממהרת להחמיץ שעמילתה מעכבתה עמילה ברייר"א כדתנן (מנחות דף עו.) כל המנחות טעונין שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה:
בעצים יבשים - שהיו מביאים אותן מימות החמה כדאמרינן בתענית (דף לא.) מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה ולא היו כורתין עצים למערכה:
בתנור חם - בכל יום תמיד היו מסיקין תנור של מקדש לאפיית מנחות ולחמי תודה ושל מתכת היה כדאמר בזבחים בפ' דם חטאת (זבחים דף צה:):
ביחוד - בינו לביני רביה דר' ירמיה רב רביה דרב רבינו הקדוש לישנא אחרינא בייחוד בברור כמו וידעו ביחוד ששם ארון נגנז (יומא דף נד.):
פת מרובה - הרבה חררין ביחד ולאו משום חימוץ נקט לה ובחררין דקים קאמר ומשום דקא טרח טירחא דלא צריך הוא:
בלישה - כשלשין אותה עבה היא העיסה כשהיא כולה ביחד:
הכי גרסינן תניא נמי הכי ב"ש אומרים אין אופין פת עבה בי"ט ולא גרסינן בפסח:
תניא נמי הכי - דלאו משום חמץ נקט אלא משום טירחא דהא הכא לא תנא פסח:
ובסריקין המצויירים - מצות המצויירות ואע"פ שאמרו לכתחלה אסור דיעבד שפיר דמי:
שוהה עליהן - לציירן ואין נותנין מהר לתנור ומחמיצין:
אפשר יעשה - הצורה בדפוס ויקבענה בסריק:
כיון - כלומר מהר בדחיפה אחת:
יאמרו כל הסריקין אסורין ושל בייתוס מותרין - שהרי רוב נחתומין אין להם אותו דפוס:
לא של כל אדם אמרו - לאסור דבעל הבית העושה אותן לעצמו אינו חושש לייפותן כל כך ואינו שוהה עליהן:
אלא של נחתומין - העושין למכור ומקפידין על נויין ושוהין על ציורן:
איכא דאמרי לא נחתומין אמרו - לאסור שרגילין ובקיאין בדבר ויש להן דפוסין:
עושין סריקין - מצויירין כמין רקיקין ובלבד שיהו דקין וקלושין דאין ממהרין להחמיץ אבל לא מציירין את העבים כגלוסקאות דמתוך עוביין מחמיצין בשהייה מועטת:
הסופגנין - עשויין כספוג:
והדובשנין - מטוגנין בדבש וכולן מין לחם:המסרת - תרגום של מחבת:
והאיסקריטין - עשויין כצפיחית דמתרגמינן איסקריטון (שמות טז) שלשין עיסתן רכה מאד:
המסרת - תרגום של מחבת:
והמדומע - חולין שנפלה תרומה לתוכן פטור דתרימו תרומה כתיב ולא שכבר היה תרומה:

ופטורין מן החלה - דכתיב (במדבר ט"ו:י"ט) באכלכם מלחם הארץ והני לאו לחם נינהו ולקמיה מפרש טעמא:

חלוט של בעלי בתים - אינו נעשה כתקון לחם:

ריש לקיש אכולהו קאי ולא לאפלוגי אדר' יהושע בן לוי אתא:

מעשה אילפס הן - לפיכך לאו לחם הוא דקא סבר אין לחם אלא האפוי בתנור כדכתיב לחמכם בתנור אחד (ויקרא כ"ו:כ"ו):

והללו - להכי פטורין לפי שעשאן בחמה ולא באור:

שהרתיח - האילפס ואחר כך הדביק בה הלחם דהוה ליה כעין מעשה תנור הלכך חייבין:

הינא - אינה אפויה כל צורכה לשון אל תאכלו ממנו נא (שמות י"ב:ט'):

העשויה באילפס - ואע"ג דלחם בעינן כדכתיב לחם עוני (דברים טז):

מאי מצה הינא - כלומר כמה תאפה ויהא יוצא בה:

שפורסה - שמשברה לשון פרוסה:

וכן לענין לחמי תודה - אם שחט הזבח עליהן מאחר שנאפת כענין הזה קידש הלחם והתודה כשירה דהואיל וקרמו פניה דתנן במנחות כי האי גוונא בעינן:

דף לז:

אחד מכל קרבן - תרומה לה' לכהן הזורק וגו' ארבעת מינין היו בה של עשר עשר חלות ומכל מין ומין נותן אחד לכהן והשאר לבעלים וכתיב אחד שלא יתן לו פרוסה:

המעיסה - החליטה:

פוטרין - מן החלה:

מוגלשין - רותחין:

ותנא קמא כו' - ברישא מהדר גמרא לפירושא דברייתא דלא תהוי משבשתא והדר מסיים מילתיה ומותיב תיובתא מינה לרבי יוחנן:

כמחלוקת בזו - כלומר המחייב בזו מחייב בזו והפוטר בזו פוטר בזו ורישא דמפיך פלוגתייהו לאו חדא תנא אמרינהו וקשיין אהדדי ומי ששנה זו לא שנה זו האי תנא אית לי' דמחומרי בית שמאי ומקולי בית הלל היא ותנא חליטה והוא הדין למעיסה והאי אית ליה דמקולי בית שמאי וחומרי בית הלל היא ותנא המעיסה והוא הדין לחליטה:

תברא - קשיין אהדדי:

תנא קמא סבר מעשה אילפס חייבין - והכי קאמר יכול תהא המעיסה והחליטה חייבין בחלה ת"ל לחם והני לאו לחם נינהו דקודם לישתן מבושלין ברותחין הן אבל מעשה אילפס שלא נאפו אלא על האור קרובין הן למעשה תנור ולחם נינהו וחייב ואפי' הדביק

ולבסוף הרתיח ואמר ליה ר' יהודה מעשה אילפס נמי פטורין דאין לחם אלא האפוי בתנור:

שחזר ואפאן בתנור - למעשה אילפס והכי קאמר תנא קמא ת"ל לחם והני לאו לחם נינהו דמבושלים במים הן והוא הדין למעשה אילפס נמי שהדביק ולבסוף הרתיח נמי לאו לחם נינהו אבל חזר ואפאו בתנור לחם קרינא ביה:

ור' יהודה סבר - אפוי בתנור אחד בעינן ולא בשני תנורים כגון אילפס ותנור:

הדביק מבפנים - הלחם באילפס:

והרתיח מבחוץ - שנתנה על האור כמו שאנו עושים:

מהו - מי הוי לחם:

הי ניהו - אלו הן מעשה אילפס שנחלקו בו חכמים ר' יוחנן וריש לקיש:

ואבוקה כנגדו - מלמעלה וחום האש לוהט באילפס וממהר אפייתו מהו מי הוי כעין תנור או לא:

רוב עניים עושין - כל מעשה אילפס כן שאין להם עצים ובכך הוא ממהר לאפות:

לדברי רבי מאיר - דאמר בפרק שני דקדושין (דף נד:) מעשר ממון גבוה הוא פטורה מן החלה כדמפרש דעריסותיכם כתיב ולא של גבוה:

דף לח.

ומצה של מעשר כו' לדברי ר"מ אין אדם יוצא בה - ואפילו לא דריש עוני לשון אנינות בעינן מצה שלו ולא של גבוה ולקמן פריך מי כתיב מצתכם:

הכי קאמר - לימא מסייעא הא לכל מילתיה דרב אסי דמדבהא פליגי באתרוג נמי פליגי:

תרי זימני - אבל התם לכם למעוטי שאול וגזול אבל אתרוג של מעשר שני האי דאיתיהיב ליה לאכילה נפיק ביה ואפילו לר"מ:

דרבי יוסי הגלילי - דאמר לעיל יצא זה שאינו נאכל באנינות:

בחולין - לאחר שנטלה חלתו לא נפיק בחולין דידיה:

כי תיבעי לך לר"ע - דלא דריש אוני ומיהו היתר במושבות בעי כדמיעט לעיל בכורים מהאי טעמא ומעשר שני ריבה משום דאית ביה היתר מושבות אפי' לאחר שנכנס לירושלים אם נטמא כרבי אלעזר:

לשריפה אזלה - דתרומה טמאה אסורה באכילה ובעודה טהורה אין לה היתר במושבות משום דמעשר שני הוא ובתר דקלטוה מחיצות לית ליה פדייה:

או דילמא הואיל ואילו לא קרא עליה שם חלה אית לה היתר במושבות - אם נטמא ונפיק השתא נמי לא פקע תורת מצה מינה משום קריאת שם חלה דהא חלה בעלמא לא

נפקא מכלל מצה כדתנן מתניתין והכהנים בחלה אלא הא לחודה משום דאסורה ליה במושבות ואמרינן הואיל ונפיק:

הלקוח בכסף מעשר שני - בירושלים כדכתיב ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו':

ואליבא דרבנן - דפליגי עליה דרבי יהודה ואמרי לקוח בכסף מעשר שנטמא יפדה דאלימא למיתפס פדיונו לא תיבעי לך דאף על גב דהך חלה לית לה היתר במושבות דכל זמן שלא נטמא אין לה פדייה בירושלים ומשנטמא שוב אין לה היתר אכילה דהא חלה היא אפילו הכי אמרינן הואיל ואילו לא קרא עליה שם הוה לה היתר במושבות על ידי טומאה דנפיק בה אף בירושלים השתא נמי נפיק כדאמרן במעשר גופיה:

יקבר - כל לקוח בכסף מעשר שני שנטמא משום דקלישא קדושתיה ולא אלים למיתפס פדיוניה ואי נמי לא קרא עליה שם חלה לא הוה ליה היתר במושבות:

מאי מי אמרינן הואיל ואי לאו לקוח הוא - כלומר הואיל ומעשר שני גופיה דאתי האי מחמתיה וקיל האי מיניה נפקינן במצה דידיה דאית ליה היתר במושבות על ידי טומאה והא דלית ליה היתר להאי לאו חומרא הוא לגביה אלא קולא הוא משום דלא אלים למיתפס פדיונו הלכך לא חמיר כדמעיקרא ואי משום דחלה הוא ובלאו לקוח נמי לית ליה היתר הכא נמי נימא הואיל אחרינא הואיל ואילו לא קרא עליה שם ולא לקוח הוא:

או דילמא חד הואיל אמרינן - כגון חלת מעשר גופיה דלא נפקי בה אלא ע"י הואיל ואי לא קרא עליה שם אי נמי חולין של לקוח לא נפקי בה אלא ע"י הואיל ואי לאו לקוח הוא התם אמרינן הואיל ושרי אבל חלת לקוח דבעי תרי הואיל לא אמרי' וא"ת בחלת מעשר גופיה נמי תרי הואיל איכא הואיל ואי לא קרא עליה שם והואיל ואי מיטמא פריק לה ואית ליה היתר במושבות הכא לא קרינא הואיל דבר שיש בידו לעשות לגרום לה טומאה מיד ופריק:

מסתברא שם מעשר חד הוא - וכי היכי דנפיק במעשר גופיה נפיק בחלתו הואיל ושם חלה לא נפיק בעלמא מכלל מצה ונפיק נמי בחלת הלקוח דהא מכח מעשר באה ולא מחמרינן ליה מיניה:

דף לח:

ושמרתם את המצות עביד לה שמירה לשם מצה - כל שימור שאתה משמרה שלא תחמיץ התכוון לשם מצה של מצוה:

יצאת כו' - דלאו לשם מצה של מצות פסח עביד לה אלא לשם מצה של זבח:

שאינה נאכלת לשבעה - דלאחר יום ולילה הויא נותר כדכתיב (ויקרא ז׳:ט״ו) ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו וגו' והיכא דלא נשחט עליהן הזבח אע"ג דעכשיו יש לה היתר לשבעה מיהו כי עבדה לאו לשם מצה הראויה למצוה איתכוון דכי עבידה אדעתא לאיפסולי ביום ובלילה עבדה ואית ליה לרב יוסף הא דרשה (דרבא) דבעינן שימור לשם מצוה ואההוא קרא סמיך ובהא פליג דאי נמי איכוין לה נמי לשימור מצת מצוה למיפק בה משום תודה ומשום מצה לא נפיק דבעינן שימור לשום מצה כל שבעה:

ותיפוק ליה דאינה נאכלת לאונן - ולמה לי קרא אחרינא דכל קדשים אסורין לאונן ביבמות (דף עג:) אתיא לן בק"ו מה מעשר הקל אמרה תורה לא אכלתי באוני בשר קודש חמור לא כל שכן:

סבר לה כרבי עקיבא דאמר - לעיל (דף לו.) במצה של מעשר שני נפיק ואע"ג דאסור לאונן דלא דריש עוני לשון אוני אלא עני כמסורת:

ותיפוק ליה - כיון דדריש עני הא לאו מצה ענייה היא דהא נילושה בשמן:

רביעית היא - חצי לוג שמן מביא לתודה וחוצהו חציו לעשר חלות ועשר רקיקין וחציו לרבוכה במסכת מנחות בפרק שתי מדות (מנחות דף פט.) ובנזירות לא היתה רבוכה אלא חלות ורקיקין ולא היה מביא אלא רביעית כדאמרינן נמי התם הלכך רביעית שמן לעשרים חלות גדולות שנעשות משבע עשרונות פחות שליש עשרון שזה הוא שיעורן כדאמרינן התם בהתודה אין כאן עושר:

ותיפוק ליה דאינן נאכלות בכל מושבות - אלא בירושלים דמחיצת קדשים קלים לפנים מן החומה כדכתיב (דברים י״ב:י״ז) ואכלת לפני ה' וגו' וכל נדריך אשר תדור ואם יצאו נפסלין דכתיב (שמות כ״ב:ל׳) ובשר בשדה טרפה וגו' כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר:

זאת אומרת - מדלא נפקא ליה מבכל מושבותיכם קסבר חלות תודה ורקיקי נזיר נאכלות בנוב וגבעון ודלא כר"ש דאמר בפ"ק דמגילה (דף ט:) דלא קרב בנוב וגבעון דהיינו במה גדולה אלא פסחים וחובות הקבוע להן זמן אבל חובות שאין להן זמן קבוע לא ודלא כמ"ד בפרק בתרא דזבחים (דף קיז.) כאן וכאן במה גדולה דנוב וגבעון ובמה קטנה שהיה עושה בראש גגו לא קרבו ליחיד אלא עולה ושלמים ועל אותן שקרבו בנוב וגבעון הוצרך להביא ראיה מושמרתם את המצות וממצות תאכלו וגו' דלא נפקי מבכל מושבותיכם דאית להו היתר בכל מושבות שהיו יכולין להוליכן בכל מקום שירצו בתוך זמן אכילתן דתנן בפרק בתרא דזבחים (דף קיב:) באו לנוב וגבעון הותרו הבמות קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים קדשים קלים ומעשר שני בכל ערי ישראל עד שלא הוקם המשכן

היו במות מותרות ועבודה בבכורות משהוקם המשכן עבודה בכהנים ונאסרו הבמות עברו את הירדן והוקבעו בגלגל ז' שכבשו וז' שחילקו היו הבמות מותרות באו לשילה לאחר שחילקו והוקבע משכן שם נאסרו הבמות וכולהו מפרש מקראי בפרק בתרא דזבחים חרבה שילה בימי עלי כשנשבה הארון בארץ פלשתים באו להן לנוב ולא היה שם משכן אלא בית של אבנים היה והוקבע שם מזבח הנחשת אבל ארון לא היה שם שכשהחזירוהו פלשתים עמד בקרית יערים עשרים שנה עד שמלך דוד והביאו לציון ובציון עמד עד שבנה שלמה בית המקדש כדכתיב (מלכים א ח':ו') ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' וגו' ומזבח הנחושת היה בנוב כל ימי שאול ושמואל כדכתיב (שמואל א כ"א:ה') ויאמר אין לחם חול אל תחת ידי כי אם לחם קודש [וגו'] המוסרים מלפני ה' חרבה נוב על דבר זה שהרגם שאול מפני שנתנו לחם לדוד ובאו להם לגבעון וניתן שם מזבח הנחשת עד שבנה שלמה הבית כדכתיב בדברי הימים (א' כא):

ברית - שבועה:

ואיכא דאמרי - בתמיה אמר ליה וכי הן הדברים כו' דלא בעי טעמא כהלכה למשה מסיני:

וטעמא מאי - גמרא בעי לה וטעמא מאי שעשאן למכור בשוק לצורכי תודה יוצא בהן אם לא מכרן הרי לא נשתמרה לשם מצה אלא לשם זבח:

איפוק בהו אנא - ידי חובת מצה:

דף לט.

מתני' אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בחזרת ובתמכא ובעולשי' ובחרחבינא

ובמרור - כולהו מפרש בגמ':

כבושין - בחומץ:

שלוקין - מבושלין הרבה מאד עד שנימוחין:

מבושלין - כדרך בישול:

ומצטרפין לכזית - אם אין לו מאחד מהן כזית אבל יש לו מזה חצי זית ומזה חצי זית מצטרפין זה עם זה כדי לצאת ידי חובתו:

ובדמאי ובמעשר ראשון כו' - אבל בטבל לא ואף על גב דמעשר ירק דרבנן הויא לה מצוה הבאה בעבירה דומיא דעציץ שאינו נקוב דאמרן בפירקין:

גמ' חסא - ליטוג"א (לייטוג"א: חסה):

הינדיבי - עשב שקורין קרישפל"א:

תמכתא - מרובי"א:

אצוותא דדיקלא - סיב הגדל ונכרך סביב לדקל שקורין ווידיל"א:
מרירייתא - אמירפוי"ל והיא פופר"ץ:
חרחלין - לא איתפריש שמו:
ובחזרין - חזרת:
עולשי שדה - אע"ג דיש להן שם לווי הרי הן כעולשי גינה:
עסווס וטורא ומר ירואה - מיני ירקות:
הירדופנין - יש מפרשין אלוישנ"א (לענה) :
חזרת גלים - שם לווי הוא:
ערקבלין - מפרש בסוף פ' שני דעירובין אצוותא חרזייתא הוא סיב גדול ועב ומין לעצמו הוא:
וחזרתי על כל תלמידיו - של ר' אליעזר ובקשתי לי חבר לסייעני ששמע דבר זה מפיו ולא מצאתי:
כל ירק מר - תרווייהו אית ליה יש לו שרף ופניו מכסיפין והן הן סימני מרור:
שרף - כשסוחטין אותו במקום חיתוכו יוצא ממנו שרף לבן כחלב וקורין לייטו"ן:
מכסיפין - אינו ירק מאד ככרתי אלא פלד"ש:
מדברי כולן - כל המפרשין שמות הירקות כגון מתני' ותנא דבר קפרא ורבי יהודה ור' מאיר ותנא דבי שמואל מכולן למדנו שהמרור יש לו שרף ופניו מכסיפין שבכל הירקות הללו רואין אנו בהן הסימנין האלו:
אמרירייתא - פופר"ץ:
והא - אנן רישא דכולהו חזרת תנן:
ותנא דבי שמואל - נמי חזרת תנא ברישא אלמא היא קדמי לכולהו:
מצוה בחזרת - כדמפרש טעמא כדרבא ור' יונתן:
מאי חסא - מאי טעמא קרינן ליה חסא משום דזכר הוא דחס רחמנא עלן אלמא להכי קיימא:
למה נמשלו כמרור - דכתיב (שמות א':י"ד) וימררו את חייהם:
תחילה רכה - בתחילה נשתעבדו להן ע"י שכר שהיו שוכרין אותן:
מרור סופו קשה - הקלח שלו מתקשה כעץ:
הדרי בי - לא אוסיף עוד:
מרירתא דכופיא - מרה של דג ששמו כן:
כי מצה - שהרי הוקשו:

הירדוף - עץ שהמתיק בו משה את מי מרה ואמרינן (בסוטה) (מכילתא פרשת בשלח) נס בתוך נס שהוא היה מר והוא הירדוף:

הרזיפו - מין זרע וסם המות לבהמה הוא: הרזיפו אינו ניקח בכסף מעשר דאינו פרי מאכל ואנן אוכלא בעינן דומיא דיין ושכר ובקר וצאן כדכתיב (דברים י"ד:כ"ו) ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו':

ואימא מרור חד - מינא הוא מהנך ירקות ולאו כל הני אלא מר שבכולן:

כרישין - כרתי כרישין של גינה:

כרשי שדה - שלוויי"ש:

והרמוצה - מין דלעת הוא ובמסכת נדרים (דף נא.) מפ' קרא קרקוזאי:

וכי תימא כולהו בהדי הדדי קתני - דבכל הני קאמר דאינן כלאים זה בזה חזרת עולשין וכרישין:

זוגות זוגות - חזרת וחזרת גלין או עולשין ועולשי שדה וכן כולן שנינו דאין כלאים זה בזה אבל חזרת בעולשין לא:

מאי - כולן נזרעין בערוגה אחת דאמר רב לעיל נזרעין כהלכתן קא אמר כדי שלא יינקו זה מזה כגון חמשה זרעונין בערוגה של ששה על ששה טפחים כדתנן במסכת שבת (דף פד:):

דף לט:

אבל בירקות לא - דירקות ינקי טפי:

למימרא דירקות אלימא - לינק טפי מזרעים דאיצטריך ליה למימר דאף ירקות נזרעין חמשה מינין בערוגה של ששה:

כל מיני זרעים אין נזרעים בערוגה אחת - אפילו בשיעור הזה משום דינקי טפי והא דתנן זורעין בתוכה חמשה זרעונין בירקות קאמר דנזרעים כהלכתן:

מהו דתימא הני דמרור מין זרעים נינהו - ולא יזרעו בערוגה אחת קמשמע לן רב דמין ירקות נינהו ונזרעים:

זרעים סלקא דעתך - היכי תיסק אדעתין דזרעים נינהו והא כולהו תנאי ירקות קרי להו:

חזרת איצטריכא ליה - לאשמועינן דנזרעת כשאר ירקות בערוגה עם ארבעה זרעונין:

להקשות - קלח שלה נעשה עב:

מרחיבין לו - מקום עד בית רובע שלא יזרעו אצלו מין אחר:

בית רובע - מקום זריעת רובע הקב חצר המשכן היה שיעור לבית סאתים וכל בית כור ובית סאה ובית רובע שבגמרא לפי אותו חשבון:

לא שנו - דיבש יש לו טעם מרור אלא קלח דמתוך שהוא עב אינו מתייבש שיפסיד טעמו אבל עלין יבשין הרי הן כעפר בעלמא:

מכלל דרישא בעלין - קא פסיק ותנא בהו בין לחים בין יבשים:

כמושין - פלצדא"ו:

כללו של דבר כו' - קתני מיה' בדר' מאיר יוצאין בהן ובקלחין שלהן בין לחין בין יבשין ומתני' נמי מדמכשר ביבשים רבי מאיר היא ושמע מינה בעלין נמי אכשר:

תרגומא - להא דקתני בדר' מאיר יבשין אקלח קאמר:

השתא מצה - דמעשר דידה דאורייתא ואיכא למיפסלה משום דאין לה היתר במושבות קאמר ר"ע דנפיק הואיל ואי מטמיא פריק לה ואית לה היתר:

מרור - דמעשר ירק מדרבנן הוא ומדאורייתא אית ליה היתר במושבות מיבעיא:

כעין דאורייתא תקון - ואין לו היתר במושבות ומרור איתקש למצה מה מצה בעינן נאכלת בכל מושבות אף מרור נמי בעינן יש לו היתר. לישנא אחרינא מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור מדרבנן בפרק בתרא (דף קטו.) וזה שמעתי וקשיא לי בזמן הזה מי מסקי מעשר שני לירושלים ואי למאן דאמר קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא בהדיא איבעי ליה לפרושי בזמן הזה:

מצה ומרור - הוקשו יחד וכי היכי דמצה יש עליה שם מעשר שני ולא נפיק ביה אף מרור נמי שיש עליה שם מעשר שני לא נפיק ביה:

מתני' חולטין - ברותחין שאין מניחין אותו להחמיץ:

לא תשרה המורסן - לשוף בה בשרה מפני שמחמיץ בשרייתו:

אבל שפה היא - מורסן יבש בבשרה ואע"פ שמים טופחין על בשרה:

לא ילעוס - לא יכוס:

גמ' האפוי - לחם משנאפה כל מה ששוריהו במים אינו מחמיץ:

אדמבשל ליה מחמע - בעוד שהמים פושרים קודם שירתיחו הוא מחמיץ ובדשדי ליה לתוך רותחין ליכא לאוקומה דהא בהדיא תני לה וחלוט שחלטו ברותחין:

אפוי שבשלו - כלומר אפוי אפילו הוא מבשלו לאחר אפייה אינו מחמיץ:

דלף - מן הגג:

אינו בא לידי חימוץ - שטירוד הדלף הנופל תמיד אינו מניחו להחמיץ:

טיף להדי טיף - שנופלין טיפה אחר טיפה סמוך ותכף ואין שהות בינתים:

ותיקא - מאכל קמח:

מישחא ומילחא - בקימחא שרי דמי פירות אין מחמיצין:

לא לימחי איניש קדרא - שמעבין תבשיל הקדירה על ידי שממחין קמח לתוכו ואפילו בקמחא דאבישונא שנתייבשה וניקלית בתנור כשהיא לחה עושין אותה קלי בתנור והרי היא כאפויה אפילו הכי לא ליעביד:
דילמא לא בשיל שפיר - לא נעשית קלי כל צורכה בתנור ומחמצת בתבשיל וכשהוא טורפה בקערה היא מחמצת (ועוד) שאין דרך נתינתה לתוך תבשיל רותח:
לא ליחלוט - ברותחין:

דף מ.

תרתי חיטי - גרעיני חיטין אלא חדא חדא חיטתא:
דילמא אתיא חדא ויתבה בציריא דחברתה - בסדק של חברתה:
דיקולא דמיא - רתיחת המים:
ציריא - סדק כמו טייליא חריפא דמצרי זיקי דמסכת ע"ז (דף ל.):
דילמא נפקי מיא - מחיטי דברישא חדא ובלעי חטים דאידך רישא:
אי הכא אפילו חדא - שבולתא נמי לא ליחרוך:
ה"ג והדר ביה אביי דכל אגב מדלייהו לא מחמעי - כל דרך נפילתם לא מחמעי:
חצבא דאבישונא - כד שמייבשין בתוכו קליות בתנור:
סחיפא שרי - אם פיו כפוי למטה שהיו המים הנפלטין מן הקלי על ידי חום האור זבין ויוצאין לחוץ שרי:
זקיפא - שיהא זוקף כדרכו אסור שהמים נפלטין וחוזרין ונבלעין ומדאמר אביי סחיפא שרי משום דדייבי אבראי שמע מינה הדר ביה ממאי דאמר לעיל לא ליחרוך איניש תרתי שיבלי דהני נמי דייבי מיא ושרקי ונפלי ולא מיבלעי באידך:
נתבקעו - מחמת הניפוח שמחמת המים אסורות דודאי ממהרות להחמיץ:
שורן בחומץ - אם רואה שנופחות שורן בחומץ:
וחומץ צומתן - אשטרייני"ב בלע"ז ואינו מניחן להחמיץ:
והן מתבקעות מאיליהן - שאינן יכולות לעמוד מפני ריח היין:
בדורא דבי בר חשו - בכפר של אותו האיש:
נתבקעו ממש - כלומר דאין אסורות אלא נתבקעו ממש ואותן לא מבוקעות ממש היו והתירן:
אמר רבה - גרסינן:
בעל נפש - חסיד:

הכי קאמר אפילו חיטי - שהן קשין משעורין ואין ממהרין להחמיץ בעל נפש לא ילתות אבל דלאו בעל נפש דלא מחמיר על נפשיה כולי האי:

דשרירן - קשים:

לאבא - רבה הכי קרי ליה לשון רבנות:

מאן דצאית ליה לאבא יאכל לחם עיפושא - כלומר לא תהא סולתן נקיה:

דהא בי רב הונא לתתי - כולה רב נחמן אמר לה:

ורבא אמר אסור ללתות - לכולי עלמא:

דשיען - שחלקין הן:

והדראה - קיבר:

של כפרים טהורים - לפי שאין מקפידין על סולתן לעשותן נקיה כל כך ולא לתתי לחיטי דידהו ונמצא שלא הוכשרו וקא קרי להו סולת אלמא אפשר לנקיה בלא לתיתה:

בתר דנפק - רבא מבי מדרשא:

אמר - רב פפא נצטער בעצמו מדוע לא נזכרתי להשיב לו מהא דאמר ר' ירמיה כו':

ואי לאו - לתיתה דעכשיו בעי שימור שלא יחמיצו שימור למה לי:

לאו שימור הוא - אי לא עבד ליה שימור מקמי הכי:

דאמר רב הונא - גרסינן:

בצקות של נכרים - שמכיר בהן שלא החמיצו שאין שם לא קרני חגבים ולא הכסיפו פניו דהוא הוי סימן סידוק וסימן שיאור כדלקמן:

שיאכל כזית מצה באחרונה - דבהא לא נפיק ידי חובת מצה משום דלא הוי לה שימור לשם מצה ואף על פי שאנו רואין שאין כאן חימוץ ומיהו למצה של מצוה שימור לשמה בעינן:

באחרונה - היא מצות אכילתה שעם הפסח היא חובת אכילתה דכתיב קרא (שמות יב) על מצות ומרורים יאכלוהו ופסח נאכל על השובע כדתנן (לקמן דף קיט:) אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן:

בראשונה לא - כלומר באכילה ראשונה שאכל מבצקות של נכרים לא נפיק:

הכי גרסינן מאי טעמא דלא עבד לה שימור - ולא גרסינן אי נימא דהא ודאי טעמא משום הכי הוא:

מאפייה ואילך - משמע משמתקנה לאפייה כגון עריכתה וקיטוף שלה ונתינתה לתנור:

וממאי דילמא - לעולם שימור דלישה שימור הוא ואע"ג דלא איצטריך שימור מקמי הכי והכא מאי טעמא לא נפיק משום דמשעת נתינת מים לקמח שזה דבר המחמצת

הויא צריכה שימור וזו לא נעשה לה שימור מההיא עידנא דנחית לתורת שימור דהיינו מנתינת מים:

ואפילו הכי - דלא אשכח רבא סייעתא למילתיה לא הדר ביה ממאי דאמר בעינן שימור קודם לישה:

מהפכי כיפי - העמרין וקושרין את העמרים בימות הקציר:

דף מ:

מנקטא לה אימיה - חיטין מתחלת קציר לצורך הפסח ועבדא להו שימור מעיקרא:

בארבי - מלא עריבה או עריבות הרבה ומצניעתן לבדם לצורך הפסח:

חישתא - שם הנהר. טבעה קודם הפסח והיו בה חיטין:

שאבד בו כלאים - שנארג בו חוט של כלאים ואינו ניכר:

הרי זה לא ימכרנו לנכרי - דהואיל ואין כלאים שבו ניכרים אתי לזבוניה האי נכרי לישראל ולביש להו ישראל ולאו אדעתיה:

ולא יעשנו מרדעת - דילמא הדר שקיל ליה מהתם ותופרו באחד מבגדיו:

אבל עושה אותו תכריכין למת - דמהתם תו לא שקיל ליה דבגדי המת אסורין בהנאה ומת אין מצות נוהגות בו דכתי' במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות (שבת ל.) והני חיטי כיון דלא מינכר חימוץ דידהו אתי האי נכרי והדר מזבין להו לישראל:

קבא קבא - קב לזה וקב לזה ולא הרבה לאיש אחד:

מוללן - בקמח קרי מלילה כשנותנין קמח לתבשיל:

ואחר כך נותן את החומץ - דאין החומץ מניחו להחמיץ לפי שמבשלו:

ויש אומרים אף נותן חומץ תחלה - דאף על גב דחומץ כבר מעורב בתבשיל הוא מבשל את הניתן בתוכו:

שהעבירן מעל האור - מרותחין ערב שבת עם חשיכה:

לא יתן לתוכן תבלין - דכלי ראשון מבשל ונמצא מבשל תבלין בשבת:

לתוך הקערה - דכלי שני אינו מבשל:

לכל הוא נותן - לכל מיני מאכל הוא נותן תבלין בכלי שני חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר שהחומץ מבשלן ואע"ג שקדם:

הני מילי בעיניה - כשהחומץ בעין אבל כשהוא מעורב בתבשיל אין כחו חזק:

אחד זה ואחד זה - בין חומץ תחלה בין חומץ בסוף אסור:

לבורדקאי - נחתומין:

בחסיסי - קמחא דאבשונא:
בדוכתא דשכיחי עבדי - כגון בי ריש גלותא שהעבדים מזלזלין בדבר איסור יותר ויותר:
מתני' חרוסת - אייגרו"ס ויש בו חומץ ועשוי לטבל בו בשר ורגילים לתת בו קמח וכל דבר שמקהה את טעמו וקמח לאחר זמן מחמיץ ומקהה את הטעם:
אין מבשלין - דכתיב (שמות י"ב:ט') אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל וגו':
לא במשקין - אע"ג דכתיב במים וטעמא מפרש בגמרא:
סכין - בשעת צלייתו:
ומטבילין - בשעת אכילתו:
מי תשמישו של נחתום - שמצנן בו ידיו בשעה שהוא עורך ומקטף את המצה ישפכו:
גמ' מחלוקת - דשרי ליה תנא קמא לאוכלו מיד בנותן לתוך החרדל לפי שהוא חזק ואין מניחה מהר להחמיץ:

דף מא.

אחרוסת קאמר - מי אית לך דרבנן נמי אחרוסת פליגי:
לא סבירא לי - אלא בחרוסת נמי שרו והלכה כמותן:
כוותיה דרב כהנא מסתברא - דאמר רבנן אחרוסת לא פליגי וכי אמר שמואל הלכה כחכמים אחרדל קאמר:
אין הלכה כרבי יוסי - דאמר לעיל חומץ צומתן:
מאי לאו - מדלא צמית חטין שהתחילו לינפח כבר אלמא כשאר משקין הוא אחמועי נמי מחמע את הניתן מתחילה לתוכו כדרב כהנא אלמא שמואל כרב כהנא סבירא ליה וכי קאמר שמואל הלכה כחכמים אחרדל קאמר ולא אחרוסת:
לא מיצמת צמית - את שהתחיל להחמיץ ולא מחמע נמי את הניתן לתוכו דלא הוי כמים:
במים - ובשל מבושל במים:
שמפיגין טעמן - שנותנין בו טעם שלהן:
ובשל מבושל - רבויא הוא דהוה ליה למיכתב נא ומבושל:
צלי קדר - שמבשלין אותו בקדירה בלא מים ובלא שום משקה אלא מים הנפלטין משמנו למאן דיליף לה מק"ו הכא שרי לרבי דיליף מרבויא האי נמי בשל מבושל הוא:
חייב - מלקות על אכילתו:
ר' יוסי היא - דאמר בישול לאחר אפיה בישול הוא:
יוצאין - ידי חובת מצה ברקיק השרוי בתבשיל לאחר אפייתו ואף על פי שמתמסמס לחם הוא כל זמן שהוא קיים שלא נימוח לגמרי וכן במבושל:

אבל לא במבושל - דלאו לחם קרינא ביה ואע"פ שכבר נאפה בתנור הואיל וחזר ובישלו ביטלו מתורת לחם:

שאני הכא דרבייה קרא - ובשל מבושל דהוי ליה למכתב ומבושל וגזירת הכתוב הוא בפסח:

יכול צלאו כל צרכו - ואח"כ בשלו יהא חייב והאי תנא הוא דאמר לעיל צלאו ואח"כ בישלו חייב לישנא אחרינא יכול צלאו כל צרכו דשויא חרוכא כדמפרש יהא חייב דלאו צלי אש הוא אלא קלי אש ושרוף וזה עיקר וראשון אינו כלום דההוא תנא כיון דרבי קרא צלאו ואחר כך בישלו מה לי שויה חרוכא מה לי לא שויה:

חרוכא - שרוף:

חי - לגמרי שלא נצלה כלל:

נא - צלי ואינו צלי:

יכול יהא מותר - לאכול ממנו חי לכתחלה דאפילו איסורא נמי ליכא תלמוד לומר אל תאכלו ממנו נא כי אם צלי אש ולא זה שאינו צלי והויא לאו שבכללות והאי תנא סבר אין לוקין על לאו שבכללות:

כדאמרי פרסאי אברנים - אותה צליה שבלשון פרסי קרויה אברנים בלשון הקודש קרי נא:

חמי טבריא - מעינות רותחין:

פסח שבישל בחמי טבריא חייב - על אכילתו וקא סלקא דעתך משום דלא תאכל מבושל:

דלאו תולדות אש היא - הלכך לאו בישול הוא דליהוי חייב משום אב מלאכה:

משום צלי אש - לאו דלא תאכל כי אם צלי אש איכא ולא לאו דבישול וסבר לוקין על לאו שבכללות:

בהדיא - דחייב רב חסדא משום צלי אש ולאו משום בישול:

דף מא:

לוקה שתים - משום לא תאכל נא ומשום לא תאכלו כי אם צלי אש דכי אם צלי אש נמי אלאו דלא תאכלו קאי:

מבושל לוקה שתים - משום מבושל ומשום לא תאכלו כי אם צלי אש:

לאו שבכללות הוא - דכולל בו כל מיני בשולים שאינן צליה לאסור:

איכא דאמרי תרתי הוא דלא לקי - כיון שהוא לוקה משום נא משום מבושל תו לא לקי משום כלל דכי אם צלי אש:

אבל חדא מיהא לקי - כגון המבשל בחמי טבריא ואכלו דאין כאן מלקות דבישול ולא מלקות של נא לוקה משום כי אם צלי אש:

ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי - משום כי אם צלי אש דלא מיוחד לאויה דידיה כלאו דחסימה שהוא מפרש איסורו וסמיכא ליה פרשת מלקות לעיל מיניה:

אכל זג לוקה שתים - נזיר שאכלו משום זג לא יאכל ומשום מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים וגו דלא יאכל קאי נמי אמכל אשר יעשה:

לאו שבכללות - אין לוקין על מכל אשר יעשה דלאו שבכללות הוא שכולל חרצנים וזגים וענבים לחים ויבשים ועלים ולולבין:

תרתי לא לקי - היכא דאכל זג או חרצן ולקי עלייהו לא לקי תו משום מכל אשר יעשה ומודה אביי דאם אכל זג וחרצן לוקה שתים דכיון דמפורש כל אחד לעצמו קאי נמי אלאו דלא יאכל והוי כמאן דכתב לאו אכל חד וחד והכי מוכח במסכת נזיר דלא פליג אביי אלא אמלקות דמכל אשר יעשה:

חדא מיהא לקי - אם אכל עלין ולולבין דאין כאן מלקות דזג וחרצן לקי משום לאו דמכל אשר יעשה:

אכל כזית נא מבעוד יום פטור - טעמא מפרש לקמיה מקראי:

לא פסל את עצמו מבני חבורה - דאמרי' לקמן (דף פו.) אין הפסח נאכל לא בשתי חבורות כאחד ואין האוכל אוכל בשני מקומות ונפקא לן מבבית אחד יאכל ומתרגמינן בחבורא חדא יתאכל ואכילה דמבעוד יום לאו אכילה היא ומותר לאכול משתחשך עם בני חבורה שנמנה עמהן:

כזית צלי משחשיכה - מפסח שנמנה עליו:

פסל עצמו מבני חבורה - כדפרישית שאין האוכל מותר לאכול הימנו בשני מקומות:

בשעה שאינו בקום אכול צלי - דאין לו היתר אכילת צלי אינו דין שישנו בלאו דלא תאכל נא:

או לא - או לא נאמר כן אלא בענין אחר בשעה שישנו בקום אכול צלי דהיינו בלילה דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה אינו בבל תאכל נא:

ואל תתמה שהרי הותר מכללו אצל צלי - דהא אפילו צלי היה אסור לאכול ביום כדכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה ולא ביום וכשחשכה הותר מכלל איסור עשה דצלי ונימא נמי נהי דלא הותר לכתחלה אצל נא מיהו לא לחייב עליה אם אכלו:

שאין תלמוד לומר כי אם צלי אש - דהא כתיב לעיל מיניה צלי אש ומצות וגו':

אקרא אני בשל - דייך הוה ליה בקריאת בשל:

אין לי - שיתחייב על אכילת בשר אלא אם כן בישלו משחשיכה שהוא עיקר זמנו:

בישלו מבעוד יום - ואכלו משתחשך מנין:
והא אפקיה - רבי גופיה דרשיה לעיל לשאר משקין ולצלי קדר:
בשל מבושל - מדשני בדבוריה דריש ביה דרשה אחריתי נמי:
כזית צלי מבעוד יום חייב - מפרש ליה לקמיה:
קתני - חיובא דצלי דמבעוד יום דומיא דחיובא דנא משחשיכה:

דף מב.

רבי יהודה היא - דאמר לאו הבא מכלל לאמור לאו הוא:
שרוע - הוא שאחת מעיניו גדולה ואחת קטנה וכן שאר אברים:
קלוט - שפרסותיו קלוטות:
נדבה תעשה אותו - לדמיו הקדישהו לבדק הבית ולנדר להעלות קרבן לא ירצה וכתב אותו אותו בעל מום אתה מתפיס לקדושת בדק הבית ואין אתה מתפיס תמימים הראויין למזבח לבדק הבית:
וידבר ה' וגו' - בתחלת הפרשה כתיב:
לא נאמר בדברים - נוטריקון לאמר:
לאו אמור - אמור להן שיש איסור לאו בדברים והכא גבי פסח נמי כתיב בתחלת הפרשה ויאמר ה' אל משה ואל אהרן לאמר:
האישבורן - לשון שבירה שמשתבר הקרקע ויש בקעים שהמים נאספים ושוהין בתוכן ואין נבלעין ומחמיצין:
הכי גרסינן הא דנפישי דקוו הא דלא נפישי דלא קוו - כשהן מרובות הן נקוות אל מקום אחד ואין נבלעות מהר ומחמיצות וכשהן מועטות לא קוו:
שלנו - בלילה מפני שבימי ניסן המעיינות חמין שעדיין ימות הגשמים הן כדאמרינן במי שהיה (לקמן צד:) בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולו של רקיע לפיכך כל העולם צונן ומעיינות חמין הלכך מלינן בלילה ומצטננין:
דרשה רב מתנה - ובלשון הקודש היו דורשין וכסבורין השומעין שמים שלו הוא אומר:
דביתו - תרגום של לנו (דביתו):
לא בחמה - לפי שחום השמש מחממת:
ולא בחמי חמה - במים שהוחמו בחמה וכ"ש בחמי האור:
הגרופים מן המולייר - דוד גדול של נחושת ותלוי על האור כל שעה ונחושתו עבה ואפי' כשאין שם אור מים שבשוליו חמים או פושרין:
גרופים - לשון שיריים שממצין מנחושתו של שוליו:

ואל תגביה ידה מן התנור - כלומר תהא עוסקת בבצק כל שעה:
שמקטפת בו - טחה פני החררה במים:
שמצננת בו ידיה - דאותן שמקטפת בהן מתחממות מחום ידיה והעיסה:
עברה ולשה - בחמין:
לא נתבקעו מותרות - ואע"ג דתנא אין לותתין הכא נמי ל"ש הואיל ואנו רואין שלא החמיץ שאין שם לא סימני שיאור ולא סימני סידוק:
מחיתא מחיתינהו - כולם אריגה אחת אריגת' משום דבחדא איסורא דרבנן תנא אם עבר מותר באכילה בעית למימר נמי בכולהו:
היכא דאתמר - בהדיא דלא קנסינן ליה אתמר והיכא דלא אתמר לא אתמר והלכך עברה ולשה בחמין קרובה למזיד היתה ואסור ולא דמי לבציקות של נכרים דאמרינן (לעיל דף מ.) ממלא אדם כריסו מהן דהכא בעינן למיקנסה דעברה אדרבנן. מעשה אורג מתרגמינן עובד מחי (שמות כ"ח:ל"ב):
מתני' ואלו עוברין - עליהן בבל יראה ובבל ימצא וכולהו מפרש להו בגמרא זיתום וזומן וקולן ועמילן:
תכשיטי נשים - בגמרא מפרש:
מין דגן - חמשה מינין חיטין ושעורין וכוסמין ושבולת שועל ושיפון:
ואין בהן כרת - אם אכלן אבל לאו יש באכילתן ובגמרא יליף לה כולה:
גמ' מטמטם - לשון סתימה:
מסמא את העינים משום מילחא - מלח סדומית יש שמסמא את העינים כשנוגע במלח וחוזר ונוגע בעין:
נסיובי דחלבא - מישג"א:
קומניתא דאומא - עיפושא פת שמתעפש לאחר זמן בתוך הכותח:
וכופפין את הקומה - כלומר מתישין כוחו:
ירק חי - כגון כרישין ובצלים וחזרין כשאוכל מהן הרבה תמיד:

דף מב:

דסמידא - סולת:
דצפירתא דלא אפתח - עז שלא ילדה:
עתיק עתיקי - ישן של שלש שנים:
כל דמעלי - לחולי זה קשה לזה המועיל ללב קשה לעינים או לאחד מתחלואי שאר האברים:

זנגבילא - זינזיבר"א:
שכר המדי - לפי שבאותן הימים אין נוהגין לעשות שכר אלא מתמרים ובמדי עושין שכר ממי שעורין כעין אותן שלנו קרי ליה שכר המדי:
דרמו ביה מי שערי - שמטילין לתוכו מי שעורין כגון שכר שלנו ועושין אותו במדי:
דשדו ביה מי שערי - ביין נותנין שעורין שלמים כדי להחמיצו לפי שיינם טוב ואינו בא לידי חימוץ עד שנותנין לתוכו שעורין:
בתחילה - כשבית המקדש קיים היו מביאין נסכים מיהודה ובזכות הנסכים היה טעם ביינם ולא היה מחמיץ כו':
אמלאה החרבה - רישא דקרא יען אמרה צור לירושלים האח וגו' אתמלא מן חורבנה של ירושלים וצור מאדום היא:
ולאם מלאם יאמץ - כשעשו גבור יעקב חלש אין מלכות שניהם מתקיים יחד:
תמד - בופי"ט לפי שהיין היה טוב ואינו מחמיץ וסתם חומץ שלהם מן תמד היה בא:
ועכשיו - בטל טעם היין וממהר להחמיץ:
פטור - מלעשר שהרי אין כאן אלא מים שלא מצא אלא כדי מדתו ואע"ג דחזותיה וטעמא חמרא קיוהא דפירא בעלמא הוא דעייל ביה:
ורבי יהודה מחייב - דאזיל בתר חזותא וטעמא:
הכי קאמר - מתניתא קמייתא לא נחשדו עמי הארץ מלעשר את התמד לפי שאינו חשוב בעיניהם לפיכך הלוקחו ממנו פטור מן הדמאי:
ואי בעית אימא נחשדו - ורבי יהודה במתניתא קמייתא טעמיה משום דפטור אפי' ממעשר ודאי ובתמד דפורצני קאמר שנותנין מים בחרצנין והוא מחמיץ ומרתיח לאחר זמן כיין התוסס והיינו תמד ולית ביה אלא קיוהא דפירא והא דקתני ר' יהודה מחייב בדרווקא שנותנין בשמרים מים והוא נמי תמד בההוא מחייב ר' יהודה אע"ג דלא מצא אלא כדי מדתו לפי שהיין של שמרים מעורב בו ומן המים נשאר בשמרים:
קורטמי - מוריק"א קרו"ג:
וסימניך - שלא תטעה מאן אמר חיטי ומאן אמר שערי:
סמ"ך סמ"ך - רב יוסף שיש סמ"ך בשמו אמר שערי לישנא אחרינא וסימניך סיסני כלי ששמו כן כדאמרינן (בכתובות) (ב"מ דף סז:) ואי אגבינהו בסיסני קנה ושם כלי זה יהא סימן לגירסא זו דרב יוסף אמר שערי שני סמכי"ן יחד:
תרו להו - שורין אותן יחד:
מדבחא ועד עצרתא - מפסח ועד עצרת:
דקמיט - עצור מנקביו:

מרפי ליה - משלשלו:
ודרפי קמיט ליה - למי שיש לו שילשול מעצרו:
סכנתא - שמשלשל יותר מדאי:
מיא דחיורא - מי סובין:
דצבעו בהו לבא - סרכ"א:
פירורא דאושכפי - גלו"ד והרצענים מדבקין בו את העור כשמתחלק לשתים או מדבקין שתי עורות יחד לעשותן עבה ודרכן לתת בה קמח של שיפון ולקמיה מפרש מאי של סופרים:
טיפולן של בנות עשירים - שהיא של סולת משיירות משיוריהן לבנות סופרים מלמדי תינוקות שהן עניים ומטיפולן של בנות עניים לא מצי למימר דעניות אין להן סולת אלא סיד טיפול לשון מטפל ומדביק אותו דבר או סיד או סולת על בשרן להשיר השער:
והא תני ר' חייא - ויהיב סימנא בהני דמתני' ואמר ארבע מיני מדינה שנינו בהם הצריכין לכל אדם בין אומן בין לא אומן שהרי למאכל או לרפואה עשויין כותח שכר וחומץ וזיתום אבל זומן אינו ראוי אלא לצבעים וקולן של סופרים ועמילן של נחתומין נייר עשוי מעשבים ע"י דבק שקורין גלו"ד:
תכשיטי נשים - הוא כחל ושרק ובשמים שתולות בצואריהן להריח ומאי חמץ איכא:

דף מג.

שהגיעו לפרקן ולא הגיעו לשנים - שיש להן שערות כאילו הגיעו לפרקן והן לא הגיעו לכלל שנים ובושות על כך:
עשירות טופלות אותן בסולת - ומשיר את השער:
סטכת - לא איתפרש:
אנפיקינון - במנחות תנן אנפקינון לא יביא ומפרש ר' יהודה אנפקינין הוא שמן זית כו':
ומעדן את הבשר - אשקלייר"א:
שיהא בקי בהן - שידע ממה הן עושין אותו שיהא נזהר בהן כשיביאו לו כותח ידע שיש חלב ויש שם חמץ אם פסח הוא:
מתכילתא - שום לפתן ללפת בו את הפת:
כיון דשמע - שקראו שמו כותח:
פירש - שבקי היה וידע שיש שם חלב:
מאן תנא - דמתני' דאית ליה חמץ דגן גמור שנתערב במין אחר ואינו בעין שנימוח אי נמי חמץ נוקשה רע ואיתיה בעיניה מוזהרין על אכילתו בלאו דקתני מתניתין כותח הבבלי

ושכר המדי חמץ דגן גמור אלא שנתערב בדבר אחר ותכשיטי נשים בעיניה הוא אבל נוקשה הוא דאינו ראוי לאכילה וקתני באזהרה דעובר עליהן בלאו:

שיאור - שלא נתחמץ כל צורכו שיאור פליגי במתני' ר"מ קרי שיאור את שהכסיפו פניו וזהו תחלת חימוצו ולר' יהודה הוי שיאור שהתחיל ליסדק כבר סדקין דקין כקרני חגבים אחד לכאן ואחד לכאן אבל שהכסיפו פניו לרבי יהודה מצה היא ולר"מ קרני חגבים חמץ גמור הוא והכא הכי קאמר שיאור ישרף דאסור בהנאה שיאור דר"מ הכסיפו פניו ישרף לר"מ ושיאור דרבי יהודה ישרף לר' יהודה וסיפא דקתני ונותנו לפני כלבו אליבא דרבי יהודה קאמר ליה ואשיאור דר"מ קאי והאוכלו בארבעים אתאן לר"מ כלומר לר"מ האוכלו לשיאור זה שרבי יהודה מתיר בהנאה סופג את הארבעים אלמא שמעינן ליה לר"מ דאית ליה חדא מהני תרתי דמתני' דקאמר נוקשה בעיני' בלאו כגון שיאור דנוקשה הוא דאינו ראוי לאכילה הואיל והחמיץ קצת ולא גמר ולהחמיץ עיסות אחרות כשאור נמי לא חזי וקאמר בלאו וכ"ש חמץ גמור ע"י תערובת דקסבר רב יהודה ע"י תערובת חמיר מנוקשה בעין והאי לאו דנוקשה נפקא ליה מכל מחמצת לא תאכלו כל רבויא הוא כדלקמן:

ועל עירובו בלאו - מכל מחמצת כדלקמן:

מ"ט לא אמר כדרב יהודה - דמוקי מתניתין כר"מ: רב נחמן ס"ל נוקשה בעיניה חמור מחמץ גמור ע"י תערובת:

רב נחמן ס"ל נוקשה בעיניה חמור מחמץ גמור ע"י תערובת:

תניא כוותיה דרב יהודה - דאמר חמץ גמור בתערובת חמור: לענין כרת לא כתיב כל מחמצת אלא כל אוכל חמץ ולקמן מפרש ליה: כותח ושכר וחומץ וזיתום כולן חמץ גמור מעורב בהן כותח איכא פת ובהנך תלתא איכא שערי וכולהו בני אכילה ושתיה נינהו אבל זומן ועמילן וקולן דנוקשה הוא ובעיניה הואיל ולאו בני אכילה נינהו לא תנינהו והיינו כדרב יהודה דאמר מודה היה ר"א בנוקשה בעיניה דפטור:

ור"א עירובו בלאו מנא ליה - פשיטא מדאפקיה בלשון מחמצת וגבי כרת נמי מחמצת כתיב:

ההוא - מחמצת דגבי כרת לאו לעירובו אתא אלא לנתחמץ מחמת דבר אחר:

אי הכי - האי דגבי לאו נמי אימא לאזהורי אנתחמץ מחמת דבר אחר אתא ואזהרה דתערובת מנא ליה:

התם נמי - גבי כרת הא כתיב כל אוכל מחמצת ונכרתה:

לכל עונשין - מכאן שהנשים חייבות על כל לא תעשה שבתורה שהרי עונשן מלקות:

דף מג:

מצות עשה שהזמן גרמא - נפקא לן בפ"ק דקידושין (דף כט.) דנשים פטורות:

קמ"ל - האי כל דמוזהרות על החמץ וכיון דמוזהרות על לאו דחמץ חייבות בעשה דאכילת מצה לילה הראשון ואע"ג דזמן גרמא כר' אליעזר הואיל וישנן בבל תאכל חמץ דנפקא לן מכל אוכל חמץ ישנן בקום אכול מצה:

קאי באוכלין - כל דגבי כרת באוכלי חמץ כתיב אבל כל דאזהרה בנאכל כתיב כל מחמצת:

קאי באוכלין מרבה נאכלין - בתמיה:

אשר יקריב - משמע קדשים ושיהיו תמימים:

התם דליכא לרבויי אוכלין - דהא נשים מדרב יהודה נפקי השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה:

הכא דאיכא לרבויי אוכלין - דנשים באיסור חמץ דלא נפקי לן מדרב יהודה כדאמרן לעיל לא שביק אוכלין ומרבה נאכלין:

ופרכינן ורבנן - דפליגי אדר"א בעירוב דחמץ כיון דלית להו לאו בעירוב פשיטא כל דכתיב גבי אזהרה דכל מחמצת לא דרשי והשתא על כרחך כל דגבי כרת לרבויי נשים נמי לא דרשי ואלא נשים מנא להו:

כל - דגבי אזהרה דלא כתיב כי בהדיה לא דרשינן לרבויי נאכלין דעירובו אבל גבי כרת דאוכלין כתיב כי כל אוכל דרשינן ליה:

ומקשינן ור"א אימא כל - דכרת לרבויי נשים כי כל דכרת לרבויי עירובו נמי לכרת דכיון דליכא תו אוכלין לרבויי מרבינן ביה נאכלין כדאמרן גבי חלב ואימא על עירובו בכרת:

אין לי אלא כולו - בזמן שכל ההקטר מן השאור:

מקצתו - חצי זית שאינו הקטר שלם דאין הקטרה פחותה מכזית:

עירובו מניין - כשאינו בעין אלא מעורב ונבלל עם מנחה הוגנת של מצות לאחר שפתתן דאינן בעין:

אין היתר מצטרף לאיסור - אכל חצי זית חלב וחצי זית בשר בבת אחת אין היתר משלים את שיעור האיסור לחייבו חוץ מאיסורי נזיר שאם אכל חצי זית ענבים וחצי זית לחם בבת אחת חייב שהרי אמרה תורה משרת ענבים לא ישתה חייב על שריית פתו ביין ואי איכא מיין לחודה כזית למה לי קרא וכל משרת לא גרסינן ואית דגרסי ליה ומפרשי דאפילו לרבנן דלא דרשי כל וכל דרשי ולא היא דהא פרכינן לקמן האי מיבעיא ליה

לכדתניא משרת ליתן טעם כעיקר ואם איתא נימא ליה אנא טעמא דידי מוכל אלא ממשמעותא דמשרת נפקא ליה וכל לא דריש:

אף שאור בל תקטירו - נמי היתר מצטרף לאיסור חצי זית קומץ דשאור וחצי זית דמצה ואינן מעורבין אלא כל אחד ניכר:

כר"א דדריש כל - לעיל ומהתם נפקא ליה כדאמרן לעיל מקצתו מניין ת"ל כל ודריש ליה הכי מקצתו מניין חצי זית שאור וחצי זית מצה עמו:

דף מד.

אפילו חמץ נמי - דהא אמרינן על עירובו בלאו והיינו נמי היתר מצטרף לאיסור:

ומשני אין הכי נמי - דחמץ בפסח היתר מצטרף לאיסור והאי דנקיט שאור לאפוקי מדאביי דאמר במנחות בפ' כל המנחות באות יש הקטרה בפחות מכזית וחייב בהקטרת שאור כל דהו ולא בעי צירוף ומתרץ לברייתא דלעיל הכי אין לי אלא כזית חצי זית מנין ת"ל כל ויליף מינה דיש הקטרה לפחות מכזית קא משמע לן דאין הקטרה ואי איכא צירוף אין ואי לא לא:

להא שמעתא - דר' יוחנן:

המקפה - תבשיל קפוי ועב של תרומה כגון דייסא והשום והשמן הנתונין בו לתבלין היו של חולין:

פסל - את כל הקדירה דמקפה עיקר וטבול יום פוסל את התרומה:

מקום מגעו אמאי פסל הא בטלו להו תבלין ברובא - דקא ס"ד דימוע מדרבנן הוא דאסור:

ואמר רבה בר בר חנה - דימוע מדאורייתא הוא וזר לוקה עליו בכזית משום דיש שם תרומה עלה הלכך לגבי טומאה נמי שם תרומה עלה ומיהו לא חמירא כתרומה עצמה ליפסול את כולן ומ"ט זר לוקה עליו בכזית משום זרות הא לא אכל כזית תרומה לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור:

ומשני מאי לוקה בכזית דקאמר כזית בכדי אכילת פרס שאם אכל פרס ממנו שיעור ארבעה ביצים יש בו כזית תרומה וקי"ל דכל שיעורי אכילת איסור בין כזית של חלב ודם ובין כותבת דיום הכפורים מצטרפין אכילת השיעור בכדי שהייה זו שאם אכל כחרדל חלב וחזר ואכל כחרדל עד שהשלים לכזית אם אין מתחילת האכילה ועד סופה יותר משהיית כדי אכילת פרס באכילה בינונית מצטרף והוי כמו שאכלו בבת אחת וחייב והכא נמי יש כאן תרומה כדי להצטרף כזית באכילת פרס ממנו:

וכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא - בתמיה הא דאמור רבנן כזית מצטרף כשיעור שהיית אכילת פרס מי הוי מדאורייתא הלכה למשה מסיני כשאר שיעורין דקא אמרת לוקה ומתרצת משום דאכיל כזית מאיסור בר מהיתר:

אמאי פליגי רבנן עליה דר' אליעזר בכותח - נהי נמי דלא דרשי כל לרבות עירובו הא אכיל מיהא מאיסור כזית בכדי אכילת פרס:

ואלא מאי - סבירא לך האי לוקה דרבה משום דהיתר מצטרף לאיסור ובחד כזית קאמר דלקי:

סוף סוף אמאי פליגי רבנן עליה - יצטרף היתר לאיסור וליחייב:

אלא - גרס:

הנח לכותח הבבלי - דלא אכיל כזית מן החמץ כשיעור שהיית אכילת פרס דהא כותח אינו עשוי לאכול אלא לטבל ואי מתרמי ואכיל ליה ממש דהשתא איכא כזית ממהר להצטרף כשיעור אכילת פרס ממנו:

בטלה דעתו - ולאו אכילה היא לחיובי עלה:

ואי מישטר קא שטר - מטבל בתוכו כדרכו ליכא כזית מן החמץ בכדי שהיית אכילת פרס שכשאכל כדי אכילת פרס ממה שטיבל בתוכו לא אכל מן הכותח אלא מעט או שני זיתים או ארבעה ובההוא פורתא ליכא מן החמץ כזית ושכר המדי נמי אף על גב דשתי ליה בעיניה מיהו אין לך שותה ב' וג' כוסות שלא יפסיק וישהה בינתיים הלכך בכדי שהיית אכילת פרס לא שתי כזית מן החמץ לבד מן המים ושאר התערובת שסתם שכר עיקרו מן התמרים או מתאנים אלא שבמדי מערב עמהם מי שעורין קצת:

פרס - הוא חצי ככר ששיערו בו עירובי תחומים שהוא מזון שתי סעודות וחציו לבית המנוגע לטמא בגדים אם ישהה בו כדי אכילתו שנתנה תורה שיעור שהייתו כדי סעודה דכתיב (ויקרא י"ד:מ"ז) והאוכל בבית יכבס את בגדיו והלכה למשה מסיני דחצי ככר של שמונה ביצים הוא סעודה:

שתי מדוכות - שהתבלין נידוכין בתוכן פלפלין וזנגביל:

אלו לתוך אלו - ממדוכות לתוך הקדירות:

מותרין - קדירות חולין לזר:

היכי אמרינן שאני אומר - ותלינן לקולא בעון מיתה ודילמא תרומה לתוך חולין נפל וכי אכיל לה איכא כזית תרומה באכילת פרס אלא שמע מינה אי נמי ודאי נפל לא מיחייב משום כזית בכדי אכילת פרס אלא מדרבנן וכי מספקא לן תלינן לקולא:

במסכת נזיר גרסינן ואלא מאי היתר מצטרף לאיסור היכי אמר שאני אומר אלא הנח לתרומת תבלין דמדרבנן - דראשית דגנך תירושך ויצהרך כתיב:
קופות - גדולות ובתוכן דגן דהויא תרומה דאורייתא:

דף מד:

ליתן טעם כעיקר - לעשות טעמו של איסור כעיקרו וממשו:
ויש בהן - במים טעם יין:
חייב - בכזית מהן והא לאו משום היתר מצטרף לאיסור הוא אלא משום דאיתעביד ליה כוליה איסור אבל היתר מצטרף לאיסור לא ילפינן מינה:
לכל התורה כולה - שיהא טעמו של איסורין כממשו:
שאין איסורן איסור עולם - אלא כמה שפירש ואם סתם שלשים יום וענבים ויין מותרין לו בהנאה:
ויש לו היתר לאיסורו - אף תוך זמן על ידי (הפרת) חכם:
כלאים - כלאי הכרם:
איסור עולם - זרע חטה וחרצן הכל אסור לעולם:
והוא הדין לערלה בשתים - ק"ו זה אתה דן לערלה בשתי דרכים דאיסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו בתוך שלש מה שאין כן בנזיר ואיסור עולם ליכא למימר בה דלאחר שלש מותרות:
הא מני - דאפיקתיה להאי קרא לטעם כעיקר רבנן דפליגי אדר"ע בהיתר מצטרף לאיסור ולקמיה מפרש מאי היא:
הי ר"ע - מהי מילתא דר"ע שמעינן דהיתר מצטרף לאיסור:
דילמא מיין לחודיה - וצירוף שייך למיתני בה משום דנבלע בתוך הפת והיאך משערין כזית יין ממלא כלי מפה לפה ומביא זית ונותן לתוכו והיין היוצא הוא כזית יין וכן הוא בתוספתא דנזיר:
תערובת - שאינו בעין שנבלע בפת:
מפת ומיין חייב - ופליגי רבנן עליה דלית להו היתר מצטרף לאיסור ואילו פשט היין בכל הפת לא הוו פליגי רבנן עליה דהא אית להו טעם כעיקר ואיתעביד ליה פת גופיה איסור ובהא מיהא פליגי עליה דטעמא דר"ע משום צירוף הוא וא"נ לא נשרית כל הפת ביין מצטרף נמי היתר לאיסור לחיובא:
ור"ע - כיון דמפיק ליה להאי משרת להיתר מצטרף לאיסור:
טעם כעיקר - היכא דליכא מידי עיקר אלא טעם כגון ששרה ענבים במים מנא ליה:

בשר בחלב - בשר שנתבשל בחלב והבשר בעיניה אלא שטעם החלב נבלע בו:
חידוש הוא - כל איסורו תימה הוא ודבר חידוש שאינו מצוי בינינו בשאר איסורין לא גמרינן חומרא דידיה אשאר איסורין דכי היכי דשאר חידושין דידיה לא הוו בשאר איסורין האי דטעם כעיקר נמי לא תיגמר מיניה:
ומאי חידושיה - משאר מילי:
אילימא היינו חידושיה - דשני דברים המותרים הם וכשנתערבו נאסרין מה שאין כן בשאר דברים:
הא כלאים נמי - דוגמתן:
תרי ליה - שורהו בחלב כל היום שרי כלומר מותר לשרותו בתוכו ואינו עובר עליו אפילו על אכילתו דלא אסרה תורה אלא דרך בישול ואפילו יהיב ביה טעמא ומיהו מדרבנן אסור:
בשיל ליה בשולי אסור - עובר על בישולו ועובר על אכילתו:
גיעולי נכרים - קדירה שבישל בה הנכרי וכשחוזר ישראל ומבשל בה היא מגעלת בליעתה לתוך של ישראל גיעול לשון מקיא ופולט והתורה אסרתו במעשה מדין כל דבר אשר יבא באש (במדבר ל"א:כ"ג) דהיינו יורות וקומקמוסין וכיוצא בהן שמרתיחין אותן על האור:
דגמרינן מנבילה - דכתיב לא תאכלו כל נבילה לגר וגו' (דברים י"ד:כ"א) הראויה לגר קרויה נבילה שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבילה:
והכא אסור - דהאי נמי לפגם הוא דאותה בליעה משהתה בדופנו של כלי לילה אחת הופג טעמו ונתקלקל ותו לא משבחת לאוכל שהיא נפלטת לתוכו:
בת יומא - שבישל בה הנכרי בו ביום:
דלא פגמה פורתא - מטעם הכלי נפגמה הבליעה:
מדרבנן נשמע לר"ע - לרבי יוחנן פריך דאמר לעיל כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר ואוקימנא כר"ע מכדי לר"ע שמעינן ליה דאמר באיסורי נזיר היתר מצטרף לאיסור ובשאר איסורי לא איירי מידי ור' יוחנן אמאי לא אמר דכי היכי דאית ליה באיסורי נזיר אית ליה נמי בשאר איסורי הא ממאי דשמעינן להו לרבנן בטעם כעיקר מצינן למשמע מינה נמי דעתיה דר"ע בהיתר מצטרף לאיסור:
לאו אמרי רבנן כו' - וקא אמרי נמי הכא בשאר איסורי לר"ע נמי דמפיק לה להיתר מצטרף לאיסור איכא למימר נמי דאית ליה מכאן אתה דן לכל התורה כולה:
אמר ליה - כיון דמוקי ליה ר"ע להיתר מצטרף לאיסור לא מצינן למימר מכאן אתה דן:

דף מה.

משום - דבדוכתא אחריתי נמי כתבה רחמנא ושני כתובין הבאין כו' אבל לרבנן דמוקי לה לטעם כעיקר לא הוו שני כתובין הבאין כאחד כדמפרש לקמיה:

כל אשר יגע בבשרה - בשר חולין או שלמים שזמן אכילתו מרובה מחטאת ונגע בחטאת יקדש כדמפרש להיות כמוה שאם פסולה היתה החטאת כגון פיגול או פסול אחר תיפסל אף זו שבלעה ממנה ואם כשירה היא החטאת מהניא לבולעת הימנה לאסור באכילה אלא כחמור שבה כחומר החטאת שנבלע בה לפנים מן הקלעים ולזכרי כהונה וליום ולילה אחד:

יכול אפילו לא בלעה - הנוגעת בה ממנה קאמר רחמנא יקדש ת"ל כו':

תאכל - הבולעת כחמור שבה שהרי יש בה ב' מינין אחד חמור ואחד קל וכלה הולכת אחר החמור אלמא היתר מצטרף לאיסור:

ה"ג ורבנן אמרי לך מיצרך צריכי - חטאת אשמועינן משום דהיתר מצטרף לאיסור ואי נמי לא איבלע בכולה אי אכל חצי זית פיגול וחצי זית היתר בבת אחת ניגמור מינה דבקדשים ניחייב ומיהו בשאר איסורין לא אמרינן הכי ואפילו בנזיר דחולין מקדשים לא גמרינן ומשרת לאו לאגמורי היתר מצטרף לאיסור אתא בנזיר אלא ליתן טעם כעיקר דמגיעולי נכרים לא יליף דחידוש הוא ואיצטריך למכתביה בנזיר ומכאן אתה דן לכל התורה:

מיצרך צריכי - תרוויהו כדמפרש לקמיה ולא הוו שני כתובין הבאין כאחד דחד מחבריה לא מצי יליף דנימא מדהדר כתביה לאידך ולא ילפא מחבריה ש"מ דווקא הכי קאמר:

חולין - להחמיר לא גמרי מדין קדשים דדין קדשים להיות חמורין:

ור' עקיבא - אית ליה גיעולי נכרים לאו חידוש הוא דלא מצריך קרא לטעם כעיקר הלכך לר"ע כיון דשמעת ליה דמפיק משרת להיתר מצטרף לאיסור על כרחיך תרווייהו הני להיתר מצטרף לאיסור אתו והוה ליה חטאת קרא יתירא דמצי למיגמר מנזיר והוו להו שני כתובין הבאין כאחד ומש"ה פשיטא ליה לר' יוחנן דר"ע לא גמר שאר איסורין מנזיר דהא לא מצי דשני כתובין נינהו והא ליכא למימר משרת להיתר מצטרף לאיסור וחטאת לטעם כעיקר דגיעולי נכרים חידוש הוא ולא מצי גמר חטאת מינייהו ואין כאן שני כתובין דא"כ טעם כעיקר בשאר איסורין מנא ליה מגיעולי נכרים לא גמרינן מקדשים נמי לא גמרינן ורבנן דפליגי עליה דר"א בכותח הבבלי אלמא לית להו טעם כעיקר דאורייתא מפקי להאי משרת להיתר מצטרף לאיסור כר"ע ובגיעולי נכרים סבירא להו דחידוש הוא כרבנן והכי אמרינן נמי בכל הבשר דאיכא למאן דאמר טעמו ולא ממשו דרבנן:

לימד על איסורי נזיר כו' - מדכיילינהו לחרצנים וזגין בחדא אכילה לימד שמצטרפין:
השתא לרבי עקיבא - ל"ל דכתב רחמנא קרא להכי השתא איסור והיתר מצטרפין כו':
מתני' וכן לענין הטומאה - מפרש בגמ':
גמ' ה"ג ל"ש אלא במקום שאין עשוי לחזק אבל במקום העשוי לחזק אינו חייב לבער מכלל דפחות מכזית אפילו במקום שאין עשוי לחזק אינו חייב לבער - ופירש לא שנו דכזית במקום אחד חייב לבער אלא שאין הסדקין בשולי עריבה מקום הצקת מים שיהא בצק זה מועיל לעריבה לחזק המים אלא בדפנותיהן מקום שאין עשוי לחזק אבל אם במקום העשוי לחזק הן בטלו לגבה והוו כעץ דמסתמא בטלינהו האי גברא להתם ואפילו כזית אינו חייב לבער:
מכלל דפחות מכזית כו' - ותלמודא דייק ממילתא דשמואל דאוקמה למתני' במקום שאין עשוי לחזק וקתני מתני' בפחות מיכן בטל במיעוטו שמע מינה דפחות מכזית לא חשיב ואע"ג דאיכא בה פלגי זיתא טובא הואיל ולאו במקום אחד נינהו לא חשיבי:
ה"ג איכא דמתני לה אסיפא פחות מיכן בטל במיעוטו אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום העשוי לחזק אבל במקום שאין עשוי לחזק חייב לבער מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער - ואע"ג דודאי מבטיל ליה אפילו הכי כיון דחשיב לא בטיל ולישנא בתרא חמיר מקמא:

דף מה:

אינו חוצץ - אם נטמאת ובא להטבילה דבטיל לגבי עריבה:
ואינו עובר - לענין חמץ בפסח:
במה דברים אמורים - דבמקום שאין עשוי לחזק עובר בכזית והיינו כלישנא קמא דאוקמה למתני' בשאין עשוי לחזק קתני בה נמי הכי דבכזית עובר ובפחות מכזית בטל אבל אי עשוי לחזק אפילו כזית בטל:
קילתא מקמי חמירתא - קמייתא דאינה משנה:
רב יוסף אמר - תרוייהו איתנו בי מדרשא ומשנה הן ותנאי נינהו ופליגי בהכי:
תנאי שקלת לך מעלמא - דלא משכחת תנאי דפליגי בהכי דקאמרת סמי דאינה משנה:
כופת - מטו"ן:
שייחדה לישיבה - גרסינן וכופת שם דבר הוא ובסדר טהרות טובא איכא כופת של עץ וכופת של אבן:

בטלה - אלמא איכא דסבירא ליה אפי' כזית מכי מבטיל לה בטל ומתני' קמייתא דקתני נמי במקום העשוי לחזק אפילו כזית בטל ר' שמעון בן אלעזר היא דכיון דאינה מקויימת לאכילה בטלה:

תרצת כזית - שבמקום העשוי לחזק דר"ש היא:

פחות מכזית - במקום שאין עשוי לחזק דקשו נמי אהדדי דקמייתא תני אף במקום שאין עשוי לחזק אין חייב לבער ובתרייתא תני חייב במקום שאין עשוי לחזק מי קא תרצת הא לא שמעינן ליה לרבי שמעון דמיקל אלא בשאינה מקויימת לאכילה אבל במקויימת לאכילה לא שמעינן דשני ליה בין כזית לפחות מכזית:

אלא הא והא רבי שמעון בן אלעזר ולא קשיא כאן במקום לישה כאן שלא במקום לישה - מתניתין בתרייתא לא קרי מקום שאין עשוי לחזק אלא מקום שאינו מקום לישה כלל כגון שפה העליונה אבל דפנות קרי מקום העשוי לחזק וקמייתא קרי אף דפנות מקום שאין עשוי לחזק ואף על גב דבמקום לישה הוא ומקום העשוי לחזק קרי שוליים והכי קאמר תנא קמא במקום העשוי לחזק כגון שוליים שמקבלין את המים אפילו כזית אינו עובר מקום שאינו עשוי לחזק מים כגון דפנות דמקום לישה הוא ולאו מקום מים חוצץ ועובר ופחות מכזית אפילו בדפנות נמי אינו חוצץ דכיון דמהני פורתא לחזק עיסה כשמשפשפין ולשין שם בטיל ובשלא במקום לישה כגון שפה עליונה לא איירי האי תנא מידי ומודה הוא בה דאפילו פחות מכזית לא בטיל ביה ותנא בתרא הכי קאמר מקום העשוי לחזק עיסה כגון דפנות אינו חוצץ בפחות מכזית והכי נמי אמרן בקמייתא מקום שאין עשוי לחזק כגון שפה העליונה חוצץ ואף על גב דליכא כזית והכי נמי אמרן בקמייתא וכזית אפילו בדפנות חוצץ והכי נמי תניא בקמייתא:

לא תימא שלא במקום לישה - דאמרן ביה דאפילו בציר מכזית חוצץ היינו גבה דאגנא מבחוץ אבל שיפתא דאגנא קרי מקום לישה ובטיל ביה פחות מכזית:

אלא שיפתא דאגנא - נמי קרי שלא מקום לישה ולא בטיל ביה בציר מכזית:

כללא דתרווייהו תנאי שפה עליונה אפילו פחות מכזית עובר שוליים אפילו כזית אינו עובר דפנות כזית עובר פחות מכזית אינו עובר:

זימנין דאטיף - פעמים שהיא צפה על שפה עליונה והוי מקום לישה:

כרבי שמעון בן אלעזר - דכיון דבטלה בטלה ואפילו טובא:

טח פניה - של כופת שאור לתקנה לישיבה:

מאן דמתני הא - משמיה דרב לא מתני הא ואמוראי נינהו ואליבא דרב:

שני חצאי זיתים - בסידקי העריבה:

חייב לבער - דחוט מצרפן והוי כזית במקום אחד ובדפנות קאי:
לא אמרן - דאם אין ניטלין עמו אינו חייב לבער אלא בעריבה דקביעי בה:
אבל בבית - אפילו שני חצאי זיתים שאין חוט מצרפן חייב לבער:
זימנין דכניש להו - מכבד הבית ונפלי אהדדי:
בית ועלייה - חצי זית בבית וחצי זית בעלייה מי חיישינן לכנושי דילמא כניש להו ומחברן או לא אם תמצא לומר בית ועלייה לא חיישינן דהא לא מקרי דאי נפול נהוי מכוון כנגד התחתון בית ואכסדרה מהו ואם תמצא לומר בית ואכסדרה שדרך האכסדרה נכנסים ויוצאין לבית תמיד ואין מחיצות שלימות חוצצות ביניהם שיש חלונות ופתחים לאכסדרה הרבה מכל צד והוי כחד ביתא וחיישינן דכניש כיבודי בית ואכסדרה:
שני בתים זה לפנים מזה - ונכנסין לפנימי דרך החיצון אבל אין תשמישן שוה תדיר מזה לזה כבית ואכסדרה מהו מי חיישינן דכניש כיבודי בית זה בזה או לא:
ונפסלה מלאכול לאדם - ונתקלקלה בעיפושה ממאכל אדם:
מטמאה טומאת אוכלין - דכל זמן שהיא ראויה לכלב לא פקע תורת אוכל מינה:
ונשרפת עם הטמאה בפסח - אם תרומה טהורה היא דכיון דלא חזיא לאדם מותר לטמאה בידים ואפילו לר' יוסי דאמר בפרק קמא (דף יד.) זו לעצמה וזו לעצמה:
המיוחד לאוכל אדם - וחל עליו שם אוכל טמא לעולם ואפילו נתקלקל מאכילת אדם עד שיפסל מאכילת כלב:
העבדנין - שנותנין בה עורות לעבד ונותנין שם קמח:
תוך שלשה ימים - לפסח נתן קמח לתוכה עדיין שם חמץ עליה וכשבא הפסח חייב לבער ואפילו היו בה עורות:
קודם שלשה ימים - כבר נתקלקלה ע"י ריח הכלי ואף על פי שלא נתן לתוכה עורות:
רבי נתן אומר - לא נתן לתוכה עורות מודינא לך דתוך שלשה ימים חייב לבער ואחר שלשה ימים לא שנתקלקלה מריח הכלי אבל נתן לתוכה עורות בקמח ביטלה מתורת חמץ:
אם מקפיד עליו - שעתיד ליטלו חוצץ ואין טבילה עולה לה:
בקיומו - שיתקיים בסדקיו לסתום:
מי דמי - דקתני וכן התם גבי פסח בשיעורא בכזית ובפחות מכזית תליא מילתא והכא תליא מילתא בקפידא לא שנא פורתא ולא שנא טובא:

דף מו.

לענין צירוף טומאה - כדמפרש ואזיל דבפסח תליא מילתא בשיעוריה:

ובשאר ימות השנה איכא פלוגתא - חילוק בין מקפיד לשאינו מקפיד והיינו דתנא סיפא אם מקפיד עליו:

דאיכא פחות מכביצה אוכלין דנגעו בהאי בצק - הדבוק בעריבה ונגעה בהן טומאה ואיטמי והדר נגעו בהן אוכלים טהורים:

בפסח - דאיסור חמץ מחשבו ועושהו חשוב הואיל וכזית הוזכר להיחשב לענין איסור חמץ דלא בטיל לגבי עריבה כדתניא רישא השתא לענין טומאה נמי לא בטיל לגבי עריבה ומצטרף להשלים לכביצה ואע"ג דאין מקפיד עליו ומטמא את אחרים:

בשאר ימות השנה - דליכא למימר איסורו חישובו בקפידא תליא מילתא אם מקפיד עליו מצטרף דחשיב אוכלא הואיל וסופו ליטלו:

וכן להעלות לה טהרה לעריבה - תליא נמי בשיעורא ולא שיעורא בפסח ואם מקפיד עליו קאי אשאר ימות השנה כגון דאיטמי וקא מטביל לה וקאמר דבפסח הואיל ובכזית עובר עליה ובדפנות איסורו חישובו דעל כרחו צריך ליטלו וחייץ דלא הוי כעריבה ואפי' אינו מקפיד עליו:

אבל בשאר ימות השנה - בין מרובה בין מועט בקפידא תליא מילתא:

וכן להוריד טומאה לעריבה - על ידי בצק זה תליא נמי בימות הפסח בשיעורא ולאו שיעורא ואם מקפיד עליו אשאר ימות השנה קאי:

ה"ג והיכי דמי כגון דנגע שרץ בהאי בצק:

בפסח - דכזית איסורו חישובו חייץ ולא הוי כעריבה ולא נחתא לה שום טומאה לעריבה ואפילו אין מקפיד עליו ובפחות מכזית כי אינו מקפיד עליו לא:

ובשאר ימות השנה - אם מקפיד עליו אפילו בפחות מכזית חוצץ:

ואם רוצה הוא בקיומו הרי הוא כעריבה - והוי כאלו נגע שרץ בעריבה ממש:

מתני' בצק החרש - שאין ניכר אם החמיץ אם לאו שמשונה הוא כחרש הזה שיש לו אזנים ואינו ניכר אם שומע אם לאו דאין אדם עומד על ברורו ועל דעתו לישנא אחרינא בצק החרש קשה כחרש ואינו ניכר שהחמיץ ר"ל הכסיפו פניו ואין סידוק לסימן החימוץ:

אם יש כיוצא בו שהחמיץ - אם יש עיסה אחרת שנילושה בשעתה וכבר החמיצה:

גמ' ממגדל נוניא לטבריא - דהיינו מיל:

לגבל ולתפלה כו' - משום דר' אבהו אמר ריש לקיש נקט לה:

לגבל - המגבל עיסת אחרים בשכר וכלי בעל הבית טמאים עד ארבע מילין הטריחוהו חכמים לילך למקוה לטבול כליו וכן לתפלה אם מהלך אדם בדרך ובא עת ללון ולהתפלל

אם יש בית הכנסת לפניו ברחוק ארבע מילין הולך ומתפלל שם ולן שם וכן לנטילת ידים לאכילה אם עתיד למצוא מים לפניו בד' מילין הולך לשם ונוטל את ידיו:

ר' אייבו אמרה - להא מילתא משמיה דריש לקיש ולא ר' אבהו אמרה:

וארבעה מילי אמר בה - לשיעור ארבע מילין היינו תלת וחדא מוסיף:

ומאי היא עבוד - שיעור עבוד של עור רך המטמא כבשר כגון הנך דחשיב בהעור והרוטב ארבע מילין הוא לבטלו מתורת בשר מחמת עיבודו:

כולן - כל אלו שמנו חכמים בהעור והרוטב שעורותיהן מטמאין כבשרן מפני שהוא רך ודרכו לאכול:

שהילך בהן - דרך עורות לשוטחן לפני דריסת רגלי אדם וזהו תחילת עיבודן:

אלא לפניו - אנטילת ידים ואתפלה דמהלך בדרך קאי דאילו גבל ילך עד ד' מילין דמה יש לו להפסיד:

ומינה - מהא דר' יוסי בר חנינא דאמר בהדיא אפי' מיל אינו חוזר דוקא מיל קאמר הא פחות ממיל חוזר:

מתני' כיצד מפרישין חלה בטומאה - שנטמאת העיסה ושוב אין חלה הניטלת ממנה ראויה לאכילת כהן כיצד מפרישין אותה ביום טוב של פסח הרי אין יכול לאפותה מאחר שאינה ראויה לאכילה ולשהותה לשורפה לערב אי אפשר שלא תחמיץ ולשורפה או להאכילה לכלבים אי אפשר שאין שורפין קדשים ביום טוב:

רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם - חלה:

עד שתאפה - תחלה דאכתי כל חדא וחדא חזי ליה דמפריש מכל חדא פורתא ולאחר אפייה אם רצה יפריש חלה שלימה על כולן כדתניא בגמרא דקסבר רבי אליעזר הסל שהוא רודה מן התנור לתוכו מצרפו לחלה:

דף מו:

לא זהו חמץ שמוזהרין עליו - כדמפרש בגמ' דלאו דידיה הוא לאחר שקרא עליה שם וקרא כתיב שלך אי אתה רואה וזה אינו שלך ולא של חבירך דאכתי לא מטא ליד כהן:

גמ' טובת הנאה - דבר מועט דתניא (בכורות דף כז.) רשאי ישראל לומר לחבירו הילך סלע ותן כל תרומתיך לבן בתי כהן והיינו טובת הנאה שיש לו לישראל בחלה זו שרשאי לתתה לכל כהן שירצה וליטול דבר מועט מאוהבו של כהן בשביל שיתנה לו ר' אליעזר סבר טובת הנאה ממון והויא הך חלה כדידיה ועבר עלה אי מחמיצה גביה הלכך אפי' לה ברישא ור' יהושע סבר טובת הנאה אינה ממון ולאו דידיה הוא ואינו מוזהר עליה ומשום פקדון נמי ליכא דאכתי לא מטא לידא דכהן:

לא דכולי עלמא טובת הנאה אינה ממון ובהואיל קא מיפלגי - ר' אליעזר סבר עבר עליה משום הואיל ואי בעי מיתשיל עלה והדרא לטיבלא ודידיה היא דעל כל נדר והקדש ותרומה הקדוש באמירת פה יכול לישאל לחכם ולעקור דבורו הלכך ממוניה הוא ועבר עליה ומלאכת אפייתה נמי בי"ט כי לא קרא עליה שם ואע"ג דאיכא חדא דלא חזיא משתריא דכל חדא וחדא איכא למימר הא לאו חלה היא ואי נמי קרא עליה שם מצי למיפא לה הואיל ואי בעי מיתשיל עלה מיהו כיון דאית לר"א הסל מצרפן לחלה הכי שפיר טפי שתאפה תחלה משום רווחא דמלתא וכל כמה דאפשר למיעבד שפיר בלא שום הואיל ניחא למיעבד:

לא אמרינן הואיל - הלכך על חימוצה אינו עובר אבל על אפייתה עובר דאיכא חדא דלא חזיא ליה:

האופה מי"ט לחול - לאחר שאכל וגמר סעודתו דפשיטא לן דלא חזיא ליה מידי האידנא עד אורתא שהוא חול:

לוקה - משום לא תעשה כל מלאכה:

הואיל ואי מיקלעי ליה אורחין - שיהו צריכין לפת זה היום:

היאך אופין מי"ט לשבת - אי לאו דאמרי' הואיל אי מיקלעי ליה אורחין חזי ליה כוליה ליום טוב:

מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביו"ט - דכתיב (שמות יב) אך אשר יאכל לכל נפש ושבת ויו"ט חדא קדושה היא דתרוייהו שבת איקרו וכי היכי דמותר לבשל לבו ביום מותר לבשל למחר:

ורבנן הוא דגזור - כי לא אותיב עירוב תבשילין כדי שלא יאמרו אופין אף לחול:

בהמה מסוכנת - ורוצה לשוחטה ביום טוב שלא תמות ויפסידנה:

כזית צלי - זהו קל בבישולים:

כדי שיכול לאכול - שיהא שהות ביום כדי להפשיט ולחתוך כזית ולצלות ולאכול ואי איכא שהות כי האי שרי ואע"ג דלא אכיל מינה:

אמאי שחיט - הא לא צריך למיכל שכבר אכל:

משום הפסד ממונו - ויודע הוא שאינו מותר בלא אכילה גמר בלבו לאנס את עצמו ולעבור על דעתו ולאכול כזית והוה ליה כצריך לזית בי"ט ומשום ההוא זית בעיא למישחטיה לכולה דאי אפשר לכזית בלא שחיטה אבל הכא דליכא למימר גמר בלבו לאנס עצמו משום הואיל לא שרינן איסורא דאורייתא כיון דלא צריך למידי:

לחם הפנים - כל שבת ושבת:

דף מז.

נאכל לתשעה - ליום תשיעי לאפייתו:
נאפה בערב שבת - זו מסדרין אותן למחר ולשבת הבאה מסלקים אותן הרי הוא נאכל לשבת הבאה ליום תשיעי לאפייתו:
חל י"ט בערב שבת - ולא היו יכולין לאפות דבר שלא לצורך י"ט ואפאוהו מערב י"ט שהוא חמישי בשבת נאכל לשבת שניה דהיינו בעשרה:
שני ימים של ר"ה - חלו בחמישי וששי כגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה דתנן (ר"ה דף ל:) נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש נאפה ברביעי בשבת ונאכל בשבת שניה לאחד עשר וההוא שבת לאו יום צום הוא דכשהיו באים עדים לאחר המנחה היו עושין אלול מעובר ומונין מיום שני כדאמרינן שלא היו מקבלין את העדים לקדש בו ביום אא"כ באים קודם המנחה וא"נ הוי יום צום מצי אכיל ליה לאורחא דהוי נאכל ליום ולילה ובקדשים לילה הולכת אחר היום ושני ימים טובים של ר"ה דוקא נקט דבזמן לחם הפנים לא היו שני ימים טובים של גליות:
שאינו דוחה - באפייתו:
לחם הפנים - צרכי שבת הוא שמסלקין ואוכלין אותו בשבת ואי מדאורייתא נעשין בי"ט בגבולין ומדרבנן הוא דאסור הא במקדש קיימא לן דלא גזרו על השבות ואמאי אינו דוחה:
לעולם צרכי שבת - בי"ט אין בהן אלא משום שבות ודקא קשיא לך הכא לישתרי דאין שבות במקדש:
שבות קרובה - של י"ט עצמו או של אותה שבת עצמה שצריכה לבו ביום במקדש התירו:
שבות רחוקה - לדחות שבות י"ט זה בשביל שבת שניה לא התירו במקדש:
ואינו דוחה את יום צום הכפורים - באפייתו דאיסורא דאורייתא הוא דלא הותר בו אוכל נפש אבל יו"ט הותר בו אוכל נפש והאי אוכל נפש הוא ואע"ג דאינו צורך לי"ט הרי צורך לשבת דהוא נמי י"ט הלכך בעלמא איסור שבות הוא ובמקדש לא גזור ואע"ג דרחוקה היא:
שתי הלחם - הבאין בעצרת:
לשלשה - לפי שאפאום מערב שבת:
ביום טוב מיבעיא - אי נמי לא חזו השתא הא חזו לבו ביום ומי גרעי מצרכי שבת של מחר דלכל האי יומא לא חזי ליה דהא סעד כבר אלא לאו שמע מינה אין מותר בי"ט מן התורה אלא דבר הראוי לו אותה שעה וצרכי שבת טעמייהו משום הואיל דאורחים

ובהני ליכא למימר הואיל משום דההיא שעתא לא חזי עד שישחטו כבשים עליהן ויזרוק דמן וכיון דהוה אפשר למיעבד מאתמול לא דחי ליה לי"ט מידי דלא חזי ליה:

רבן שמעון כו' - לא גרסי' ביה ואינו דוחה יום צום דמה ענין יום צום סמוך לעצרת:

כאבא שאול - במס' ביצה (דף כ:):

לכם ולא לנכרים - אבל לגבוה שרי:

ביד רב אחא - הטעימו תשובה זו לאומרה לרבה משמו:

החורש בשור וחמור - משום לא תחרוש וגו':

והן מוקדשין - עובר על השור שהוא קדשי מזבח משום לא תעבוד בבכור שורך וכל הקדשים כבכור ועל החמור שהוא קדשי בדק הבית משום לאו דהזיד במעילה דאמרן בפ' כל שעה (לעיל לג.) הזיד במעיל' באזהר' וגמר חטא חטא מתרומה הרי שלשה לאוין חלוקין ולא חשיב אלא לאוין חלוקין:

ובכלאים בכרם - דבהדי דקא חרש מחפה בכלאים והמחפה בכלאים לוקה הרי חמשה וי"ט הרי ששה ושבת לא תנא משום דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא דאין לוקין עליו:

דף מז:

ושביעית - דעובר משום שדך לא תזרע וחורש תולדה דזורע כגון חורש לכסות את הזריעה:

וכהן ונזיר אבית הטומאה - שזה בית הקברות והוא כהן ונזיר ויש כאן לאו דכהן לנפש לא יטמא ולאו דנזיר על נפש מת לא יבוא:

אחרישה - משום לאו די"ט לא לילקי:

דם צפור - הואיל ואי מזדמני ליה צפרים וחיות טובא:

באבנים - דלא חזו לכיסוי:

ראויות לכותשן - קושיא היא:

כלאחר יד - ע"י שינוי דשבות בעלמא הוא וכיון דמדאורייתא שרי פקע ליה מלקות:

טינא - טיט לח ובלול:

מתונתא - ארץ לחה ראויה לזריעה ואינה נעשית עפר אם בא לכותשה היא מדבקת ונגבלת:

לוקה משום מבשל גיד בי"ט - בישול שאינו ראוי ולוקה משום מבשל בשר בחלב אפילו הוא חול וקסבר יש בגידים בנותן טעם ובשר הם:

משום הבערה - שלא לצורך דהבערה מלאכה לעצמה ובישול מלאכה לעצמו:

גיד הנשה של נבלה - דלוקה על אכילתו משום נבילה:

שתים על אכילתו - אוכל גיד ואוכל בשר בחלב:
שלש על בישולו - משום הבערה די"ט ומשום בישול די"ט ומשום מבשל בשר בחלב אפילו בחול:
ועייל עצי מוקצה - דהשתא ליכא למימר הואיל דמדאורייתא אסור להשתמש באש מוקצה בי"ט:
מוקצה דאורייתא - בתמיה:
והכינו - במזומן שמזמן כל צורכו היום ויאמר דבר זה לצורך היום דמשום טורח מלאכת שבת לא צריך דהכתיב את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו וכיון דלאו מזומן הוא והכתוב קראו הכנה הויא לה מלאכה ועובר עליה משום לא תעשה כל מלאכה:
בעאי - שאלתי:
מאפר - אחו ומוקצה הוא שאינו נכנס ליישוב ימים רבים:
תמיד - עולה של ציבור:
מהו - ליקרב:
שה ולא את הבכור - מתניתא היא ודרשה קרא דיחזקאל (מה) גבי קרבנות: ושה אחת מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל:
שה ולא את הבכור - דשה משמע שיהא ראוי להיות בין זכר בין נקבה דכולן בכלל שה ובכור אינו אלא זכר:
ולא מעשר - דמעשר בהמה אינו ראוי להקדישו לקרבן אחר והכי משמע אחד שיהא לבד ולא זה שאינו בא אלא מכלל עשרה:
מן הצאן - ולא כל הצאן מיעוטא הוא להוציא פלגס יצא מכלל כבש ולכלל איל לא בא והיינו כל חודש שלשה עשר דכבש בן שנה הוא ואיל משנכנס לשנה שניה חודש שלם והכי מפרש לה במס' פרה (פ"א משנה ג):

דף מח.

מן המאתים - על כרחיך אנסכים קאי וקאמר הביאו הנסכים עליו מן המאתים שישתיירו מאתים בבור היין:
מכאן לערלה שבטלה במאתים - דאי לאו בשאיסור מעורב בו קאי אמאי מצריך מאתים ובעלמא בסיפרי נפקא לן שפיר דערלה וכלאי הכרם בטילין במאתים והאי מכאן לאו דוקא אלא אף כאן אתה יכול לסמוך קצת:
איסור דבר אחר - שבת:
הא את הוא דאמרת - באלו הן הלוקין (מכות דף כא:):

חילוק מלאכות לשבת - שאם עשה שתים בהעלם אחד או [אחת] בשתי העלמות חייב שתים:

ואין חילוק מלאכות ליום טוב - שאם עשה שתי מלאכות במזיד אינו לוקה שתים והכא ביום טוב קיימינן ומחייבת ליה משום י"ט תרתי משום מוקצה ומשום מבשל גיד ביום טוב:

אמר רמי בר חמא הא דרבה ורב חסדא - דאיפליגו גבי יום טוב אי שרינן ליה משום הואיל או לא:

מחלוקת רבי אליעזר ור' יהושע היא דרבי אליעזר סבר אמרינן הואיל - אע"ג דסופו להפריש אחת מהן לחלה ונמצא שטרח בדבר שאינו ראוי לאכילה אפי' הכי אמרינן הואיל ואי בעי לא מפריש חדא לחלה אלא בצע מכל חדא וחדא ואיכא למימר בכל חדא חזיא ליה ומותר לאפותה:

ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל - כדי להתיר מלאכות יום טוב ואהואיל ואי בעי מיתשיל עלה דלעיל לא קאי רמי בר חמא אלא אהואיל דאיסור מלאכת יום טוב:

אלא דבעידנא דעיילי לה - איכא למימר בכל חדא וחדא חזיא ליה בלאו הואיל דבכל חדא איכא למימר זו לא תהא לחלה:

אבל הכא דלאורחין הוא דחזיא - והרי עדיין לא זימן לית ליה הואיל למישרייה לר' אליעזר:

דלא חזיא לא לדידיה ולא לאורחים - והרי סופו ליטול אחת לחלה שאין דרך לבצוע מכל אחת:

אבל הכא - דכולהו חזו לאורחין ואורחין שכיחי אמרינן הואיל למישרייה ואי קשיא הא דאמר ר' יהושע לא זהו חמץ שמוזהרין כו' אלמא לית ליה הואיל ואי בעי מיתשל עלה אפילו לחומרא וכל שכן הואיל דהכא לקולא לא דמי דהשתא מיהא לאו דידיה הוא וכך שמעתי ומגמגם לבי עלה ונראה בעיני דאין הואיל בזה בדבר שאינו שלו דנימא הואיל ואי בעי מייתי ליה ברשותיה דאם כן הקדש דקיימא לן אבל אתה רואה של גבוה ולא פליג ר"א הא אי בעי פריק ליה והוי דידיה ואף סוגיא דשמעתא לא מייתבא שפיר וכמדומה דפירוש הכתוב ברישא דשמעתא הואיל ואי בעי מיתשיל עליה לא גר' אלא הכי גר' ר' אליעזר סבר אמרינן הואיל ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל והכי פירושא ר' אליעזר סבר שרי לאפותה ואע"ג דסוף סוף איכא חדא דלא חזיא ליה אין כאן איסור מלאכה הואיל וכל חדא וחדא חזיא ליה דמצי למשקל מכל חדא פורתא ור' יהושע סבר

לא אמרינן הואיל דהא סופו ליטול אחת מהן לחלה הלכך כיון דטובת הנאה אינה ממון ולא עבר עלה מנחתה עד הערב וישרפנה:

אמרוה - להא דרמי בר חמא:

מילתא דקשיא לן כו' - דבטובת הנאה ממון ליכא לאוקמי פלוגתייהו לחוד דנהי נמי דטובת הנאה ממון לר' אליעזר אפילו הכי השתא נמי עובר משום לא תעשה כל מלאכה ומוטב לעבור על בל יראה מאליו ואינו עושה מעשה בידים מלעבור על לא תעשה כל מלאכה ועושה מעשה בידים:

טעמא דידי משום הואיל - ואין כאן חילול:

אהדר ליה במכילתא אחריתא - ואיכא למימר דבתרוייהו פליגי ר' אליעזר סבר טובת הנאה ממון הלכך אי מחמצה גביה עבר עלה ולאפותה קודם לכן אין כאן איסור דאמרי' הואיל ואיכא למימר בכל חדא חזיא ליה ור' יהושע סבר אינה ממון הלכך לא זהו חמץ שמוזהרין עליו וכי אפי לה עבר עלה דלא אמרינן הואיל והא דתריצנא לעיל דכולי עלמא טובת הנאה אינה ממון אכתי לא שמיע לן הא דאהדר ליה ר' אליעזר לר' יהושע הרי הוא עובר בבל יראה:

הלכה כבן בתירא - תטיל לצונן:

שיעור עיסה - ללוש בפסח ולא יותר שיכול לשומרה מידי חימוץ:

חילוף הדברים - שהשעורין קרובין להחמיץ יותר מן החיטים:

הא בחסיכתא הא במעלייתא - קמייתא במעלייתא בתרייתא בחסיכתא ששלש שלהן אינן אלא קביים טובות:

שמע מינה - לענין מקח וממכר:

גריען חיטי חסיכתא ממעלייתא טפי ממאי דגריען שערי חסיכתא ממעלייתא - דאילו בחיטי קתני בטובות קביים וברעות שלשת קבים אלמא גרעי תילתא ואילו בשעורין הטובות שלשת קבין והרעות ארבעה ליכא גריעותא אלא ריבעא:

קבא מלוגנאה - קב של אותו מקום:

לפיסחא - שלא ללוש יותר כדי שיוכל לשומרו מן החימוץ:

וכן לחלה - בהך שיעור עיסה נמי כל ימות השנה להתחייב בחלה:

דף מח:

חמשת רבעים - לוגין ציפורים שהן שבעה ועוד מדבריים שזה הוא שיעור העומר שהיתה עיסת מדבר שנאמר גבי חלה (במדבר טו) ראשית עריסותיכם כדי עריסותיכם דהיינו עיסת מדבר שהוא עומר לגולגולת והוא עשירית האיפה והאיפה שלש סאין וסאה ששה

קבין מדבריות חשוב עישור שבהן ותמצא שבעת רבעי קב וביצה וחומש ביצה כיצד חלק שלש סאין שהן שמונה עשרה קבין ועשה מהן רבעי קב היינו לוגין ותמצא בהן שבעים ושנים לוג טול עישור של שבעים הרי שבעה והשנים הנשארים שתים עשרה ביצים הן עישור שלהן ביצה וחומש ביצה הרי שבעת רבעים ועוד דהוא ביצה וחומש ביצה ובירושלים הוסיפו על המדות שתות מלבר שהוא חומש מלגו שנתנו ששה מן הראשונים בתוך חמשה האחרונים הרי ששת רבעים הראשונים נעשו חמשה והרובע וביצה וחומש הנשארים נעשו רובע שהרובע שש ביצים עשה מהן חמש ביצים גדולות והביצה וחומש ביצה נעשית ביצה גדולה שניתוסף עליה חומשא מלגו דהוא שתות מלבר הרי שש ביצים גדולות דהוא רובע קב גדול הרי עומר המדבר ששה רבעים ירושלמיים וסאה ציפורית עודפת על ירושלמית שתות מלבר כדאמר בעירובין (דף פג.) הרי עומר שהיה ששה רבעים ירושלמיים נכנס בחמש ציפוריים:

נהוג למיפא - בפיסחא קפיזא קפיזא שלשת לוגין לחומרא לשומרו מן החימוץ:

אמר ליה - כר' אליעזר סביר' לן דהסל מצרפן לחלה לאחר אפייתן והאידנא קיימא לן כר' אליעזר בחלה של אור דאין שורפין קדשים ביום טוב ולהשהותם אי אפשר ומשיקרא עליה שם אסור לאפותה דהא לאו לאכילה היא ולא קרינן עלה שם אלא עושה חררה קטנה אצל גדולה ואופה שתיהן וכשהוא רודה נותנן לכלי והוא מצרפם ונוטל הקטנה וקורא שם ומברך ומצניעה ושורפה משתחשך או למחר וכן הורה לנו רבינו יעקב בן יקר:

שנושכות זו את זו - שהן רחבות ועגולות כעין שלנו וכשמדביקין זו אצל זו בתנור נושכות זו מזו הלכך חדא היא:

אבל כעכין - קויילו"ש (קילי"ש: יתדות (של משחק. וכאן, בהשאלה, לחמים מוארכים בעלי קצוות חדים)) בלעז ארוכין וקצרין ואין נושכין זה מזה:

טבלא שאין לה לבזבז - מסגרת ושפה סביב לה ורדה פת לתוכה מן התנור:

מהו - שתצטרף לר' אליעזר:

תנור מצרפן - אף תנור מצרפן אף על פי שלא נתנן לסל:

ככרות של בבל כו' - אבל כעכין לא:

מתני' רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות כאחת - כל אחת מלא התנור ואין כאן חימוץ אף על פי שהאחת ממתנת עד שיאפו השתים:

וחכמים אומרים - אין להקל כל כך שיהו לשות כאחת אלא שלש נשים עוסקות כל אחת בבצק שלה:

אחת לשה - האחרונה לשה כשחבירתה האמצעית מקטפת והשלישית שלשה תחלה אופה וסידרא מפרש בגמרא:

לא כל הנשים - יש עצלניות ומחמיצות אם ישהו כל כך ויש תנור שאינו חם מהר ויש עצים שאינם נבערים מהר:

זה הכלל תפח - הבצק בידה שהיא רואה שרוצה לתפוח:

תלטוש - ידיה במים צונן ותקטפנה ותצטנן:

גמ' תנא לשה היא מקטפת - אדרבנן קאי הראשונה שקדמה ללוש מלא התנור קטן שלהן תחלה כשהיא מקטפת דהיינו עריכה שקורין אנטוורטי"ר (אינטורטי"ר: להעגיל (לעצב מאפה בצורה עגולה)) וחברתה מתחלת ללוש עיסה שלה:

מקטפת היא אופה - וזו הראשונה שהיתה מקטפת עכשיו וגמרה קיטופה היא אופה ונותנת לתנור וחבירתה שהיתה לשה מקטפת תחתיה והשלישית לשה וכשגמרה ראשונה לאפות גמרה אמצעית לקטף ואחרונה ללוש הרי האמצעית המקטפת אופה וחבירתה האחרונה מקטפת תחתיה והראשונה חוזרת ולשה שהיו תנורין קטנים ולא היתה מספקת [אלא] כמלא תנור:

וכן חוזרות חלילה - חלילה לשון מחול סביב סביב:

דנתי לפני רבן גמליאל - שהיה אומר כלל דבר בכל שלש נשים לשות כאחת וממתנת האחת עד שיאפו השתים:

מתני' שיאור - שלא החמיץ כל צרכו:

סידוק - כשהוא מחמיץ נעשין בו סדקין:

קרני חגבים - סדק לכאן וסדק לכאן:

זה וזה האוכלו בכרת - דקרני חגבים נמי סידוק הוי:

ואיזהו שיאור - שפטור זה שאין בו סדק אבל הכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו ומתוך פחד ורתת פניו מכסיפין:

גמ' חכמים - דברייתא הוא ר' יהודה דמתני' וחכמים דמתני' הוא ר' מאיר:

ה"ג בברייתא וחכמים אומרים אי זהו שיאור כקרני חגבים סידוק שנתערבו סדקין זה בזה וזה וזה האוכלו בכרת:

והא אנן תנן - דר' יהודה פטר בשיאור דידיה דאע"ג דאמר ישרף לא מיחייב עלה לא מלקות ולא כרת:

אימא לרבי מאיר זה וזה - בין שיאור דרבי יהודה דקרני חגבים בין סידוק חייבין כרת דתרוייהו לרבי מאיר סידוק נינהו:

כמה סדקין מלמטה - בתוכו הלכך כי הוי למעלה כקרני חגבים הוי למטה כנתערבו סדקין:

דף מט.

מתני' מבערין את הכל - בין חולין בין תרומה חוץ מכדי אכילתו לשבת אבל כל מה שעתיד לבער יבער:

תרומה מלפני השבת - שאינו יכול להאכילה לא לזרים ולא לבהמת זרים ולהשהותה אי אפשר אבל חולין אין צריך לבער אלא בזמנו שיכול למצוא להן אוכלים הרבה:

גמ' שבת - נשתהה שם שבת אחת:

מתני' ההולך - בארבעה עשר:

אם יכול - שיש שהות ביום:

להציל מן הנכרים - את ישראל הנרדפין:

יבטל בלבו - ולא יחזור ואפי' יש שהות דמדאוריי' סגי ליה בביטול בעלמא:

לשבות שביתת הרשות - שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביתה שם כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים לילך למחר שם לדבר הרשות יחזור מיד אבל לקנות שביתת מצוה כגון שילך מחר חוץ לתחום לבית האבל או לבית המשתה היינו כהולך לשחוט את פסחו:

שיש בידו בשר קודש - עמו בדרך ונפסל ביוצא שמחיצת קדשים קלים חומת ירושלים:

אם עבר צופים - שם כפר שיכול לראות בית המקדש משם:

שורפו במקומו - ולא הטריחוהו לחזור:

ואם לאו חוזר ושורפו כו' - כדאמרן בכל שעה (לעיל כד.) בקודש באש תשרף דבמקום אכילתו שריפתו:

זה וזה - חמץ דאמרן לעיל ונזכר שיש לו חמץ בביתו ובשר קודש שעמו:

בכביצה - אבל בפחות גבי חמץ יבטל בלבו וגבי בשר קודש שורפו במקומו:

גמ' סעודה שניה - כך הוא דרך החתנים לאחר סעודת אירוסין חוזר ומשגר סבלונות לארוסתו וסועד שם:

אני לא שמעתי - שתהא מצוה אלא סעודת אירוסין לבדה אבל לא סעודת סבלונות:

סבלונות - דורונות כלים נאים:

בת כהן - צריכה להינשא לכהנים ולא לפגום משפחתה להינשא לישראל:

אין זווגן עולה יפה - במזל טוב:

מאי היא - מה עולה בידן:

או אלמנה או גרושה או זרע אין לה - כדכתיב (ויקרא כ"ב:י"ג) ובת כהן כי תהיה לאיש זר וסמיך ליה ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה וגו':

או קוברה - בלא זמן:

תלמיד חכם - הוא שבח לו אבל עם הארץ ואינו כהן גנאי הוא לו לאהרן ונענשים:

לא גלאי - רב כהנא גלה מבבל לא"י כדאמר בהגוזל ומאכיל (ב"ק קיז.):

לא גלאי כדגלו אינשי - שאר תלמידים יוצאים מדעתן ואני יצאתי על כרחי מחמת מרדין ואימת מלכות:

ומאלמן את אשתו - שמבקש לימודו ואי אפשר לו וגולה למזונות והרי אשתו באלמנות חיות:

גוזליו - יתומין:

ותלמודו משתכח - שאינו עסוק לחזור עליו:

ומחלוקות רבות באות עליו - מחמת ששכח תלמודו או הקפות שמקיף מחנונין לסעודותיו:

קרו ליה - לבנו:

מרקיד בי כובי - כדרך הליצנים שמשחקין ומרקדין בחנויות להשקותן בשכרן:

מלחיך פינכי - קערות:

מך רבע - מקפל לבושו ורובץ וישן דרך המשתכרין אינו מספיק לילך לביתו ולשכב על מטתו אלא מקפל לבושו תחתיו וישן:

מך - כמו בר חמרא מוך שקיך וגני (תענית דף ו:):

דף מט:

ואינו מתקבל - לשומעים:

גדולי הדור - אנשי מעשה וצדיקים:

בת גבאי צדקה - שאין ממנין אלא אם כן טובים ונאמנין:

נשותיהן שרץ - שאינן זהירות במצות:

עם כל בהמה - שדומות לבהמה שאין להן לב להבין:

כי היא חייך ואורך ימיך על חייו לא חס - ללמוד תורה ולחיות:

על חיי חברו לא כל שכן - ויש לדאג שמא יהרגנו:

ומגבו - דתו לא חיי כדאמרינן בשחיטת חולין (דף כא:) קרעו כדג מטמא באהל מיד ואף על גב שמפרפר ואמר רבי שמואל בר רב יצחק ומגבו:

אילמלא צריכין אנו להם - למזונותיהן ולעזרתם היו הורגין אותנו:

כאילו בא על ארוסתו בפניו - שמביישו:
מאורסה - לכל קהילות יעקב:
שנה ופירש - תלמיד ששנה ופירש מן התורה ויודע כמה תלמידי חכמים מגנים את עמי הארץ וכמה הם שפלים בעיניהם שונא יותר מכולם:
אין מוסרין לו עדות - אין מזמנין אותו לשמוע דבר להעיד עליו:
ואין מגלין לו סוד - שום דבר סתר לפי שהולך רכיל ומגלה:
על היתומין - שחשוד על הגזל:
המוצא אבידה חייב להכריז - כדאמרי' באלו מציאות (ב"מ כא.) ועם הארץ לאו אחיך הוא דאינו עושה מעשה עמך:
מזמנין - שלשה שאכלו כאחת דתנן חייבין לזמן ואין רשאין ליחלק:
ואכלת ושבעת - מהאי קרא נפקא לן ברכת (הזימון) בברכות (דף מח:):
חזרתו - ומדרבנן היא ואשיעור טומאתו אסמכוה וטומאת אוכלין בכביצה:

דף נ.

כאיסורו - של חמץ ובשר קודש נמי משנפסל ביוצא אסור באכילה:
יקרות וקפאון - איידי דאיירי בירושלים ביציאות שעריה דקתני וכן מי שיצא מירושלים כו' פתח בהא פרשתא דבעינן למימר קמן שעתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים:
אור שיקר בעולם הזה - כשחמה מאירה בגבורתה ואורה גדול אותו אור חשוב ויקר שלה יהא קפוי וקל לעולם הבא כל דבר קל קרי קפוי צף על המים ויצף הברזל מתרגמינן וקפא פרזלא (מלכים ב ו':ו') :
בני אדם שיקרים - עשירים וחשובים ואינן טובים למקום:
איתנגיד - גוע ופרחה רוחו:
עליונים למטה - אותן שהיו כאן חשובים ראיתי קלים:
ואנן - תלמידי חכמים היכי איתינן התם:
הרוגי מלכות ותו לא - לא היתה בהן מעלה אחרת שיחשבו עליה אלא זו בלבד:
הרוגי לוד - שני אחים היו שמסרו עצמן על ישראל שהודו על עצמן הריגת בת מלך שהיו מטילין אותה על כל ישראל:
עד שעה שהסוס רץ ומציל - כשיעור מרוצת הסוס עד חצי היום ולשון מציל שצילו תחתיו שכל שעות היום חמה נוטה לצדדין וצל האדם וצל הבהמה נוטה לצידו כשחמה במזרח צל האדם למערב אבל בחצי היום חמה עומדת באמצע הרקיע בראש כל האדם וצל הסוס תחתיו בפי' ר' מכיר זצ"ל מצאתי:

כל מצילות - כלומר שתולין לסוס לנוי ולקשקש לשון מצלתים (ד"ה א יג):
יהיה קודש לה' - שיתנדבו ישראל נדבותיהן למקדש:
כל ביזה שיבוזו ישראל - מן הנכרים ביום אחד עד חצות יהיו קודש לה' שיביאום נדבה למקדש:
הסירות כמזרקים - אף הסירות יהיו של כסף ושל זהב שתהא שם ביזה רבה להקדש:
מאי והיה הסירות כמזרקים - הא במצילות הסוס ליכא הקדש כולי האי:
דמיתעתרי ישראל - יתעשרו ישראל ובשורה אחרת היא:
כנעני - לא יהיו צריכין גזברין לעשות סחורה בנכסי הקדש לפי שיהא שם עושר גדול מן הביזה:
בא אברהם והזהיר את יצחק - שהשביע לאליעזר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני (בראשית כ"ד:ג') :
ויצחק את יעקב - לא תקח אשה מבנות כנען (שם כח) :
כולו הטוב והמטיב - שאין שם בשורה רעה:
למידרשיה בפירקא - קרייה דיו"ד ה"י דארבע אותיות דרשיה וטעמיה התלויים בו:
לעלם כתיב - זה שמי לעלם חסר וי"ו לשון העלמה:
כתיב זה שמי לעלם - בהעלמה וכתיב זה זכרי דמשמע קרייה ולא העלמה לשון אחר כיון דכתב זה שמי פשיטא דזה זכרי היאך יקרא אלא בשמו:
לא כשאני נכתב - שני שמות לימדו שם הכתיבה ושם הקרייה:
עד חצות - חצי היום:
שלא לעשות - כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמצו ושחיטת הפסח ותקון מצה לצורך הלילה דמצוה לטרוח מבעוד יום כדי להסב מהר כדאמר בפרק בתרא (דף קט:) חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו:

דף נ:

ואל ישנה אדם - בגמרא פריך ממקום שאין עושין למקום שעושין ואיהו נמי אל ישנה וליעבד והא אמרת נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם:
המוליך פירות שביעית ממקום שכלו - לחיה מן השדה וחייבין בני המקום לבערן מן הבית והוליכן זה למקום שלא כלו ובני אותו מקום עדיין אוכלין הכנוסין בבית:
חייב לבער - משום חומרי מקום שיצא משם:
צא והבא לך אף אתה - מפרש בגמרא:

גמ' מאי איריא ערבי פסחים - דקתני עד חצות במנהגא מכלל דמחצות ולהלן אסור ולמה ליה למיתני חצות לאשמעינן הך דיוקא הא כל ערבי ימים טובים אסירי:
מן המנחה - תשע שעות ומחצה:
סמוך למנחה - קודם לכן:
נידנוד עבירה - רמז עבירה:
תענית צבור - אסור במלאכה במסכת תענית (דף יב:) כשהיו מתענין על הגשמים אבל שאר תענית ציבור לא כדאמר שמואל אין חומר תענית ציבור בבבל (לקמן דף נד:):
במוצאי שבתות - משום כבוד שבת שמוסיפין מחול על הקדש:
זריז - בעל מלאכה:
שפל ונשכר דלא עביד כולה שבתא ולא במעלי שבתא - ואע"ג דלאו לשום מצוה מיכוין מצוה שלא לשמה מיהא הויא דאמרינן לקמן יעסוק אדם במצוה ואפילו שלא לשמה:
ה"ג ואע"ג דהאי דלא קעבדן כו':
עושין לשמה - מעל שמים ושלא לשמה עד לשמים דמצוה מיהא קא עביד כדרב יהודה:
מתקולתא - נוטלת מאזנים בידה ומהלכת בשוק להשכירן לכל הצריכין דשכר מועט הוא ומתבזה אשתו על שכר מועט:
אגרתא - שכר ריחיים שמשכירין טורח גדול ושכר מועט אבל קונה ריחיים ומוכרן הרי הוא כשאר פרקמטיא:
בקנים - כל מקלות דקים קרי קנים שעושין מהן גדרות ומחיצות:
אפחזייהו - נפח שלהן:
תגרי סימטא - יושבין ומוכרין בשוק ועין שולטת בהן:
ומגדלי בהמה דקה - הכל צווחין עליהן:
וקוצצי אילנות טובות - למוכרן לעצים הכל תמיהים ומלעיזין עליהם ומתוך כך עין שולטת בהן וצעקת בני אדם:
ונותנין עיניהם בחלק יפה - כשחולקים עם אחרים תמיד מקפידין ליטול חלק יפה:
מתורגמנין - שעומדין לפני החכם בשבתות ושומעין מפיו ומשמיעין לרבים:
ומעות יתומין - למחצית שכר:
ממדינת הים - משלח ספינותיו תמיד במקום סכנה:
תכלת - לציצית:
אינן רואין - כדאמרן שאם יתעשרו לא יהו עסוקין:
ואם עוסקין לשמה - להיות המצוה מצויה לצריכין לה:
רואין - דהואיל ולשמה עושין לא יניחו בשביל עשרן:

מצור לצידון - יום השוק של צידון בע"ש והם מחמירים על עצמן שלא להיבטל מצרכי שבת:
הוה אפשר להו - להמנע מן השוק שעשירים היו:
מארוזא - אורז:

דף נא.

דסרכי מילתא - של קולא ומזלזלין יותר:
הנך אינשי נמי - כיון דלא גמרי:
סרכי מילתא - קושיא היא דאתו לאימנועי מחלה אף מדגן:
המפריש מן האורז על הדגן אוכל טבלים דלא חל השם על האורז ולא ניתקן הדגן והמפריש מן הדגן על האורז מאכיל טבל לכהן שאין השם חל על הדגן בשביל האורז שהרי אינו מחוייב ונמצא שאין זו חלה אלא טבל:
רוחצין שני אחים כאחד - ואין כאן משום פריצות דנימא מתוך שמצוין יחד ועכשיו רואין ערומים זה את זה נותנין עין איש באחיו למשכב זכור:
ואין רוחצין כו' - כלומר אין נוהגים שני אחים לרחוץ כאחד:
בכבול - מקום:
קורדקיסין - אשקפונ"ש (אישקפינ"ש: נעליים קלות) רחבים ולא חיישינן דילמא משתלפי ואתי לאייתוינהו ארבע אמות ואין דרך בני בירי לצאת בקורדקיסין שהן נוהגין בהן איסור:
ספסלי נכרים - שהן מוכרין בהן סחורה ולא חיישינן לחשדא:
ככותאי דמי - דכיון דלא גמירי ולאו מקום תורה הוא סרכי מילתא:
מאביו וחמיו - מתוך שרואהו ונזכר שמשם יצא נותן לבו להרהור וכן בחמיו נותן לבו שיצתה אשתו מכאן וכן בבעל אחותו נמי איכא הירהורא:
משום כבוד אביו - שמשמשו במרחץ:
ואתו אינהו - בני כבול:
תלמיד לא ירחץ עם רבו - שצריך להתבייש מכבודו וממוראו:
ואם היה רבו צריך לו - שישמשנו במרחץ:
אכל דאייתרא - חלב שבכפיפת הקיבה שהקיבה כפופה ועשויה כקשת ואותו חלב שבמקום היתר אוכלין בני ארץ ישראל ובני בבל נוהגין בו איסור:
שוינכו ככותאי - דאמרינן לעיל דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהן ואוקמה רב חסדא בכותאי:

הני מילי מבבל לבבל - מעיר לעיר בבבל דכיון דלא כייפי להדדי אם ישנה מנהגן לעיניהן יש כאן מפני המחלוקת וכל שכן מבבל לארץ ישראל אל ישנה את מנהג המקום מפני המחלוקת:

אבל מארץ ישראל לבבל - אם ישנה את המנהג בבבל אין כאן מחלוקת דאנן כייפינן לבני א"י דאינהו סמיכי ובבבל לא סמיכי:

עבדינן כוותייהו - כלומר אם באין משם לכאן אין להם לשנות מנהגם אלא עושין כמקומן:

אפילו תימא מארץ ישראל לבבל - אל ישנה:

לא תאכל - דאייתרא:

דף נא:

ונטל ספיחי כרוב - בשביעית לאחר זמן הביעור:

כדי - ראוי:

בפני אכול - בפני אתה יכול לסמוך עלי הואיל וראיתי את ר"ש שאכל והיינו פלוגתא דידיה אדידיה דלעיל אמר לא תאכל אפי' בפני והכא קאמר דאע"ג דלאו בר סמכא הוא ולאו מגמריה ומסבריה קא שרי ליה סמכינן עליה מיהא בפניו משום דחזיא לגברא רבה דאכיל:

כל הספיחין אסורין - בשביעי' מזמן הביעור ואילך:

חוץ מספיחי כרוב - עלין היוצאין מקלח הכרוב:

שאין כיוצא בהן בירק השדה - משרשין הן גדילין והרי הן כאילן שמוסיף ענפים על ענפים ולאו בכלל שאר ספיחים נינהו וכל שאר ספיחים מזרע הנחבט ונופל לארץ הוא אבל ספיחי כרוב אינו כן אלא עליו גדילין בענפים ולא אסר' תורה אלא ספיחים מעין זריעה כדכתיב הן לא נזרע וגו' כך שמעתי וקשיא לי חדא דכי האי גוונא לא קרי ספיחים אלא הגדילים מזרע הנחבט ונופל לארץ קודם לקיטה ועוד אילנות בשביעית מי לא נהגא בהן נמי קדושה ונראה בעיני דטעמא משום דכרוב אינו כלה לחיה כל ימות החורף וגימגום:

א"ר עקיבא - למה נאמר ולא נאסוף מאחר שאין אנו זורעין מה יאספו לימד על הספיחים שאסורין וה"ק הן לא נזרע והגדילין מאיליהן לא נאסוף:

גזרינן ספיחי כרוב אטו ספיחין דעלמא - דאע"ג דאין ביעור לכרוב דהא מתקיים כל ימות הגשמים ספיחין דידיה אסורין דלא לימא טעמא משום דאין בספיחי' איסור שביעית ואתו למישרי שאר ספיחים:

ארישא - ואל ישנה דמתני' ארישא קאי ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין:
רבא אמר לעולם אסיפא - והכי משמע מתני' או ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ולא ליעבד דהא דקי"ל בעלמא אל ישנה אדם ממנהג העיר אינו אלא מפני המחלוקת וכאן אין מחלוקת:
דמאי אמרת - הרואה אותו בטל יאמר זה אומר שהמלאכה אסורה וחלוק על כולנו לא יאמר הכי אלא יאמר מלאכה אין לו שהרי כמה בטלנין יש בשוק כל ימות השנה:

דף נב.

ביישוב לא עבידנא - מלאכה ביום טוב שני הואיל ונהגו בו איסור לא תשנה לעיניהם את המנהג:
דעדיפא מינה - החמורה ממנה:
עבדי ליה - עשיתי לו:
מימנו אנגדא דבר בי רב - תלמיד שסרח היו נמנין להלקותו ולא לנדותו משום דשמתא חמורה וחוששין לכבוד התורה:
ולית ליה לר' יהודה כו' - דמשמע שיכול לומר לו בן מקום שלא כלו לבן מקום שכלו צא והבא לך אף אתה ממקום שהבאתי ותמצא שלא כלו שם לחיה ואכול מאותן שתביא ואותה שלך שיש לך בבית אסורין וטעמא משום דגדלו כאן ובזה המקום כלו אבל אני הבאתי את שלי ממקום היתר ואין כאן מחלוקת ולית ליה לר' יהודה דאסור משום חומרי מקום שהלך לשם ואפילו אין שם מחלוקת דהא ממקום שאין עושין למקום שעושין דטעמא לאו משום מחלוקת הוא ואסרינן ליה משום חומרי מקום שיצא משם:
הכי גרסינן מילתא אחריתי קאמר - או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו ושמע שכלו במקומן חייב לבער ור' יהודה אומר צא והבא לך אף אתה מהיכא דאייתינהו והא לא כלו:
מילתא אחריתי קאמר - תנא קמא:
ושמע שכלו במקומן חייב לבער - ואע"ג דאין כאן חומרי מקום שיצא משם שבשעה שיצא עדיין לא היו נוהגין בהן חומרא:
ר' יהודה אומר צא - יכול זה לומר לבני מקומו שיצא משם איני משנה ממנהגכם דהא הולכתים למקום שלא כלו וצא והבא לך משם ותוכל למצוא הרבה:
לחומרא אמרה ר' יהודה - הכי הוה גמיר לה ר"א מרביה דרבי יהודה אמר לחומרא:
אלא איפוך - תוספת זו שהוספנו על המשנה ואימא או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו ושמע שכלו במקומן אינו חייב לבער דאין כאן משום חומרי מקום שיצא משם

שכשהוציאם עדיין לא נאסרו ר' יהודה אומר יש כאן זילזול מקומו דאמרי ליה בני מקומו הראשון צא והבא לך מהיכא דאייתינהו ממקום שהבאתם ותמצא שכבר כלו:
לעולם כדקתני - דלא איירי מתניתין במביא ממקומו למקום השוה לו אלא למקום שאין שוה לו:
והכי קאמר - מתניתין המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו או ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער החזירן למקומן ועדיין לא כלו אינו חייב לבער ורבי יהודה מחמיר דאמרינן ליה צא והבא לך אף אתה מהיכא דאייתינהו השתא והא כלו להו:
גבא דחמרא קלטינהו - גבו של חמור שהכניסן לתוך אותו מקום החמור קלטן בחומרי אותו מקום שלא יוכל להחזירן עוד הא לא גדלו שם ואינו אוכלן שם:
הכובש שלשה כבשים - שלשה מיני ירק בחבית אחת של חומץ או של ציר כדי להתקיים:
אוכלין - משלשתן:
על הראשון - על סמך הראשון הממהר להיות כלה לחיה מן השדה דמשעה שיכלה אחד מהן מן השדה שלשתן אסורין דכבשייהו משוי להו כחד:
אף על האחרון - על סמך מין הכלה אחרון ואוכל משלשתן ואע"פ שמין השנים כלה לחיה כבר ותנא דמתני' ור' יהודה בהא פליגי דתנא קמא סבר לה כרבי יהושע דמיקל והכי מישתמעא למילתיה ממקום שלא כלו למקום שכלו כולן חייב לבער אבל כלו מקצתן אוכל אף ממין הכלה כר' יהושע דאוכלין אף על האחרון ר' יהודה אומר צא והבא לך אף אתה מאותו המין מן השדה והרי לא תמצא בשדה ואסור כרבן גמליאל:
אוכלין בתמרים - בכל ארץ יהודה עד שיכלה דקל האחרון שבצוער שהיא עיר התמרים ותנן לקמן שלש ארצות לביעור שאין בני יהודה אוכלין משכלו בכל ארץ יהודה ואע"פ שלא כלו בגליל אבל אוכלין הן ביהודה ואפילו במקום שכלה עד שיכלה מקום אחרון שבכל ארץ יהודה לפי שחיה כשאינה מוצאת כאן הולכת למקום אחר והיא מתפרנסת שם ורחמנא תלה בה כדלקמן:

דף נב:

אוכלין על של בין הכיפין - דרך דקלים להיות בעיקרן קוצים סביב והיינו שיצים ומן הדקל עצמן הן ולמעלה עלין שלו עשויין כסדרן כמין כפות תמרים וכשהרוח מנשב התמרים נופלין ונשארין באותן כיפין ולמטה בשיצין וקאמר רבן שמעון דכל זמן שמצויין

בכיפין אוכלין מאותן שבבית אבל אין אוכלין מן הבית על סמך אותן שבשיצין לפי שאין החיה יכולה ליטלן מפני הקוצים ומתניתין הכי קאמר תנא קמא כלה לגמרי אף מבין השיצים חייב לבער אבל כלו מן הכיפין ועדיין יש בשיצין אינו חייב לבער רבי יהודה אומר צא והבא לך אף אתה ממקום הראוי ליטלן ולא תמצא ולחומרא אמרה רבי יהודה:

שלש ארצות - בארץ ישראל חלוקות זו מזו לענין ביעור שאין זו סומכת על זו משכלו בה ואע"פ שלא כלו בחבירתה:

ושלש ארצות בכל אחת ואחת - שחלוקות במנהג קיום פירותיהן שפירותיהן כלות של זו קודם לזו ואעפ"כ עשינו כולן אחת לביעור כדמפרש ואזיל:

ולמה אמרו שלש ארצות - הואיל ושלש ארצות לכל אחת הרי כאן תשע ארצות למאי הילכתא אמרו שלש ארצות לביעור ותו לא:

שיהיו אוכלין בכל אחת - עשאום לשלש שבכל אחת כאילו הן אחת ואוכלין בכל אחת ואחת מהשלש החלוקות לביעור עד שיכלה האחרון שבשלש ארצותיה אוכלין ביהודה עד שיכלה אחרון שבשלש ארצותיה וכן בעבר הירדן וכן בגליל:

מנא הני מילי - דאוכלין ביהודה עד שיכלה אחרון שבשלש ארצות שבה אבל אין אוכלין ביהודה ע"י אותן שבגליל:

וגמירי - מסורת מאבותינו:

דאין חיה שביהודה - מתרחקת כל כך לצאת מיהודה לגליל ומגליל ליהודה אבל יוצאה היא מגליל לגליל ומיהודה ליהודה:

מתבערין - כשתגיע עונת הביעור שכלו לחיה:

בכל מקום שהן - ולא מטרחינן ליה להחזירן לארץ לבערן שם:

משום שנאמר בארצך - לחיה אשר בארצך וזהו ביעורן שמפקירן במקום דריסת חיה ובהמה:

הא אפיקתיה - למעוטי דאין סומכין בני יהודה אלא על ארצם ולא על של גליל:

קרי ביה בארץ בארצך - אי הוה כתיב בארץ הוה שמעת מינה חדא מינייהו השתא דכתיב בארצך דרוש בה תרתי:

אי נמי - אשר לדרשא:

לוו בהדיה - נתלוו עמו בחבורה:

מיניה דר' אבהו - תלמידיו היו:

דקים ליה דאיהו דייק שמעתא מפומיה דרביה - כשהשמועה יוצאה מפי רבו מדקדק ואומר לרבו לשנותה פעם שנייה ומבחין הימנו או הן או לאו:

כרחבה דפומבדיתא - שהיה מדקדק בשמועתו לדעת ממי קיבלה:

רבי יהודה - ספק שמעה מרב יהודה או מר' יהודה נשיאה דהוה נמי בההוא דרא:
סטיו כפול היה - איצטבאות סביב לו כפולות זו לפנים מזו סביב:
קרי רב יוסף עליה - דרב ספרא:
קץ כפנייתא דשביעית - דקל טעון כפניות והן תמרים קטנים שלא בישלו וקצץ הדקל לעצים והפסיד כפניות:
דנחת לפירא - פירי שנגמר אסור להפסידו:
מתחלי דערלה - שומר הגדל סביבות התמרים בקטנן כעין פקס הגדל סביבות אגוזי יער הדקות:
אסירי - משום ערלה דלא הוו כעץ אלא שם פירי עליהם הואיל דנעשו שומר לפירי:
ושומר פירי אימת הוי בכופרי - כשהן קטנות וכופרא הוא כפניות וכשגדילין הוא יבש ונופל אלמא כפניות קרויין פירי:
רב נחמן - דאמר פירי שלא נגמר קרוי פירי:
דאמר כר' יוסי - דאמר משנפל פרח הגפן ונראית צורת הענבים והיינו סמדר אסור משום ערלה מפני שהוא פירי ובלעז קורין אשפני"ר:
ופליגי רבנן עליה - במסכת ערלה דקתני רישא העלין והלולבין ומי גפנים וסמדר מותרים משום ערלה ורבי אלעאי דעבד כרבנן:
בשאר אילנות - חוץ מגפן:
אין קוצצין - לעצים מפני שמפסיד הפירי ורחמנא אמר לאכלה ולא להפסד:
משיוציאו - תחילת העלין בימי ניסן:
משישרשרו - משיראו בהן כעין שרשרות של חרובין:

דף נג.

משיגרייעו - משגדלו הענבים קצת ונקראו גירוע ולקמן מפרש שיעורו כפול הלבן:
משיניצו - משיגדיל הנץ עליהן והוא כעין מתחלי ודומה לו בברכות (דף לו:) הפטמה של רימון מצטרף והנץ שלו אינו מצטרף:
הוא בוסר - דאמר כל היכא דתנן או בוסר או גירוע כולהו חדא נינהו בוסר תנן בגיטין (דף לא.) משעת כניסת המים לבוסר:
פול הלבן ס"ד - הא בגפנים קיימא:
ומאן - תנא דשמעת ליה דאמר בוסר הוא דהוי פירי כדקתני משיגרייעו דהיינו בוסר אבל סמדר לא רבנן היא וקתני דמודו בשאר אילנות הא דרב אסי הוא בוסר הוא גירוע נקט הכא משום דלא תימא גירוע היינו סמדר ורבי יוסי היא:

בדניסחני קץ - תמרים של דקל זכר ואינן מתבשלין בו עולמית וגודרין אותן בניסן והן מתבשלות מאליהן בכלי כפות תמרים ולעולם הן קטנות הלכך ר' אילעאי לא אפסיד מידי:

אוכל - מקום כרמים ואית דגרסי של אבל והוא אבל כרמים:

דליות - טריילי"ש:

תקוע - מקום זיתים כדתנן במנחות (דף פה:) תקועה אלפא לשמן ומתוך שהשמן מצוי שם ורגילין בו מצויין חכמים בהן כדכתיב (שמואל ב י"ד:ב') וישלח יואב תקועה וגו':

גוש חלב - נמי איכא זיתים טובא והוא בחלקו של אשר דכתיב ביה וטובל בשמן רגלו במנחות (שם):

כדי שיהא עני יוצא כו' - מותר לאכול מן הכנוסין עד שיכלו בשדה כל כך שיהא עני יוצא לבקש ואינו מוצא כו':

גרוגרות - תאנים יבשים:

פגי בית היני - תאנים של אותו מקום:

לא הוזכרו - בבית המדרש להחשב פירי אלא למעשר:

אהיני - תמרים:

דטובינא - מקום ואותן פגים ואותן תמרים לעולם קטנים:

ואמר רב ביבי - גרסינן ולא תירוצא הוא:

תרתי בתרייתא מחליף - בגרוגרות עד הפורים בתמרים עד חנוכה:

סימן להרים מילין - עפצין גלי"ש אבל שאר אילנות שבהרים אין יפין ונפקא מינה דלא מייתינן בכורים מינייהו כדלקמן:

דקלים - תמרים:

שקמה - אינה עושה פירי:

שפלה - ארץ מישור ולקמיה מפרש מאי נפקא מינה:

כשקמים אשר בשפלה - שמע מינה דרך שפלה לשקמים ומיהו לאו ראיה גמורה היא לידע דאם אין בה שקמים לא תהא קרויה שפלה בבכורים כתיב אשר תביא מארצך ודרשינן במנחות (דף פד:) נאמר כאן ארצך ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה וגו' מה להלן שבח ארץ דהא בשבחה הכתוב מדבר אף כאן שבח ארץ וילפינן מינה דאין מביאין אלא משבעת המינין האמורין שם ואין מביאין אלא ממקום משובח ותמרים משבעת המינין הם דכתיב ודבש דהיינו דבש תמרים:

ולא מדקלין שבהרים - דאינן משובחין אלא דקלים של עמקים:

ולא מפירות - תבואת דגן שבעמקים שהמים לנין שם ותבואתן כמושה ומרקבת:

לנחל איתן - לעגלה ערופה צריך שיהו קנים גדילים בו ואי לא לא מיקרי נחל:
למקח וממכר - שפלה אני מוכר לך צריך שיהו בה שקמים:
מתני' מקום שנהגו שלא למכור - דהחמירו על עצמן דילמא אתי למכור גסה:
ובכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה - דגזור ביה רבנן משום שאלה ומשום שכירות ומשום נסיוני במסכת ע"ז (דף טו.) וישראל מצווה על שביתת בהמתו בשבת:
עגלים וסייחים - קטנים ואף על גב דלאו בני מלאכה נינהו מיחלפי במכירת גדולים ושבורים מיחלפי במכירת שלמים:
בשבורה - דלא משהי לה ושחטו לה הלכך לא חזי ליה ישראל גבי נכרי ולא אתי למישריה מכירה אחריתי:
בן בתירא מתיר בסוס - לפי שמלאכתו לרכיבה ונסיוני דידיה ליכא למיגזר בהן דאין בה אלא משום שבות דאין רוכבין על גבי בהמה גבי שבות תנן לה במסכת ביצה (דף לו:):
שלא לאכול - דמיחזי כאוכל פסח בחוץ:
גמ' בשר זה - ואפילו שחוטה כבר:
אבל חיטי - לא דמו מידי לקדשים וכי קאמר חיטין אלו לפסח דמנטר לפסח קאמר אצניעו לפסח לאוכלם ולא אמרינן מיחזי כמאן דאמר למוכרן ולקנות פסח בדמיהן:
ה"ג אמר רבי יוסי תודוס איש רומי - ישראל חשוב שהיה ברומי:
מקולסין - צלויין ראשו על כרעיו ועל קרבו כצליית הפסח דתניא בכיצד צולין (לקמן עד.) רבי עקיבא קורהו מקולס לפי שתולה כרעיו חוצה לו בצדו כנושא כלי זיינו בצדו כובע נחושת בגלית (שמואל א י"ז:ה') תרגומו קולסא דנחושא:
אלמלא תודוס אתה - אדם חשוב:

דף נג:

קרוב להאכיל - דומה לקדשים:
שאינו מקולס לא - וקשיא לרב דאמר בשר גרידא מיחלף בפסח:
ומשני מקולס אע"ג דלא אמר בשר זה לפסח ולא מזכיר עליו את השם אסור אבל שאינו מקולס אמר הרי בשר זה לפסח אסור משום דנראה כקורא שם:
רב אחא מתני לה להא מתני' - דתודוס:
כר' שמעון - אמר רבי שמעון תודוס איש רומי כו':
רבי שמעון פוטר - באומר הרי עלי מנחה מן השעורים דתנן במנחות מביא מן החיטין דכיון דאמר הרי עלי מנחה תפוס לשון ראשון ומנחה אינה באה מן השעורין נדבה הלכך יביא מן החיטין ורבי שמעון פוטר דאמר אף בגמר דבריו אדם נתפס ונדבק ודעתו לכל

מה שמוציא בפיו ולמנחת שעורין נתכוין וסבור שאדם יכול להתנדב ולהביא כן ולפיכך אין בדבריו כלום והאי מאכיל גדי מקולס נמי מאי קרוב לקדשים בחוץ איכא הלא מחיים לא קרא עליו שם פסח ואפילו היה קורא לו שם בשעת צלייה שלא כדרך המקדישין הוא ואין השם חל עליו:

ר' שמעון - דפטר באומר מנחה מן השעורים ולא חייביה משום תפוס לשון ראשון בשטת ר' יוסי אמרה דאמר במסכת תמורה (דף כה:) אף בגמר דבריו אדם נדבק ונתפס כלומר תופס הוא את גמר דבריו דתנן הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי ר"מ דאמר תפוס לשון ראשון רבי יוסי אומר אם לכך נתכוין תחלה הואיל ולא הוה אפשר ליה להוציא שני שמות כאחד ועל כרחו הוציא זה אחר זה דבריו קיימין ותרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים:

מאי לאו מדרבי שמעון סבר לה כרבי יוסי - בתפישת גמר דברים:

ר' יוסי סבר לה כר' שמעון - במתנדב שלא כדרך המתנדבים דלא אמר כלום וההיא דתודוס לא מתוקמא כר' יוסי:

ה"ג לא ר"ש סבר לה כר' יוסי ולא רבי יוסי סבר לה כרבי שמעון - והכי פירושא לא היא כדאמרת אלא רבי שמעון סבר לה כרבי יוסי דאף בגמר דבריו נתפש דעת האדם והוה ליה מתנדב שלא כדרך מתנדבין ורבי שמעון סבר הואיל ושלא כהוגן התנדב אין בדבריו כלום אבל רבי יוסי לא סבר כרבי שמעון במתנדב שלא כדרך המתנדבין דלא אמר כלום אלא חיובי מחייב ליה להביא מנחת חיטין ולאו משום תפוש לשון ראשון אלא משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה וגבי גדי מקולס נמי אע"ג דשלא כדרך המקדישין הוא הוה ליה קרוב להאכיל קדשים בחוץ דאי הוה אמר עליה הרי זה לפסח אמרי לדמי פסח קאמר:

גברא רבה הוה - ומפני כבודו לא גזרו עליו נדוי:

או בעל אגרופין - ומפני היראה:

ועוד זו דרש - אלמא גברא רבה הוה:

מה ראו - שלא דרשו וחי בהן ולא שימות בהן:

מטיל מלאי - נותן סחורה לתלמידי חכמים להשתכר בה:

בצל החכמה - במחיצת החכמה יכנס זה שהנהנו מנכסיו:

מתני' מקום שנהגו להדליק את הנר - בגמרא מפרש טעמא:

גמ' בין שאמרו להדליק - אותן שנהגו להדליק והנוהגין שלא להדליק לא נתכוונו אלא לדבר אחד להפריש עצמו ממשכבי אשה האומרים להדליק משום דאין אדם משמש

מטתו לאור הנר והאומרים שלא להדליק סוברים כשהנר דולק רואה את אשתו ומתאווה לה:

יישר - שפיר קאמרת וכן א"ר יוחנן ולא גרסינן יישר:

הדר עולא חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות - נסתכל בו בפנים זועפות כלומר אתה אמרת בשם רבי יוחנן והוא לא אמר כן אלא אף במוצאי יוה"כ מברכין עליו הואיל ודבר חדש הוא שנאסר בו כל היום ועכשיו נהנה ממנו:

אנא אהא אמרי להו - משמיה דרבי יוחנן דענה אחר התנא וחכמים אוסרין להדליק את הנר אף ביום הכפורים שחל להיות בשבת עד מוצאי שבת ולא הזכרתי שמו של ר' יוחנן על אור במוצאי שבת אלא בזו והם סבורים שעל דבר ברכת האור הזכרתי שמו:

עדא תהא - זאת תהיה בזו אני מודה שאמרה ר' יוחנן:

דף נד.

ואיש תבונה ידלנה - הבין מה היה בלבו של עולא שהיה מסתכל בו:

זה עולא - שהבין מדבריו של רבה בר בר חנה טעות וחזא ביה בישות וסתם דבריו שלא אמר לו כלום והיינו עצה בלב איש דנקיט ליה בלביה ולא אמר לו למה אמרת כך:

ואינהו כמאן סברוה - עולא ורבה שלא רצו להודות לדברי רבי אבא:

עמא דבר - נוהג:

באור ששבת - שהיה בשבת שדלק היום ומכל מקום ממלאכת עבירה שבת שדלק בהיתר כגון של חיה ושל חולה או נר הדולק מערב יום הכפורים מברכין אף במוצאי יום הכפורים דההיא ברכה משום דדבר חידוש הוא לו שלא נהנה מן האור היום:

באור היוצא מהעצים - דנברא עכשיו אין מברכין עליו במוצאי יוה"כ אלא במוצאי שבת שאף הוא תחילת בריית אור:

רבי מפזרן - רבי כשראה אור מברך עליו מיד וכשמביאין לו בשמים לסוף שעה מברך עליהן:

מכנסן - על הכוס כמו שאנו עושין:

באר - בארה של מרים סלע שיצאו ממנו המים על ידי משה ועגול כמין כברה היה ומתגלגל עמהן כל מקום שהולכין:

כתב - קריאת שם האותיות:

המכתב - חקיקתן וצורתן כך שמעתי ולי נראה כתב זו היא חקיקת צורתן והמכתב הוא עט וחרט שנכתב בו חקיקת הלוחות כי ההיא דקדושין (דף כא:) מניין לרבות הסול והסירא והמכתב ונראין דברי דקרייה לא קרי ליה כתב:

ומערה שעמד בו משה - ושמתיך בנקרת הצור עד עברי (שמות ל"ג:כ"ב) וכן באליהו וילך עד הר האלהים חורב ויבא שם אל המערה וילן שם (מלכים א י"ט:ח'-ט'):
לבלוע את הרשעים - עדת קרח:
והפרד - אין כל חדש תחת השמש ופרד ראשון נברא מן הארץ ולא בא מן הכלאים:
האיל - של אברהם:
השמיר - כמין תולעת היה ואין כל דבר קשה עומד בפניו שלא יתפרק ובו בנה שלמה את הבית במסכת גיטין (דף סח.):
הצבת - טנלי"ש של ברזל:
צבתא - שעושין עכשיו הנפחים:
בצבתא מתעביד - על ידי צבת אחרת היא עשויה שאוחזה בצבת ומכה בקורנס עד שנעשית וצבתא קמייתא מאן עבדא:
הא לאי - באמת על כרחך בריה בידי שמים היא:
יעשנה בדפוס - על ידי יציקה כמו שיוצקין כלי כסף וכלי נחשת:
ויקבענה כיון - כולה כאחד מהר:
ראשית דרכו - קודם לשאר דרכים והא דאמרן לעיל הכתב בערב שבת בכתבן של לוחות וזו היתה כתובה מתחילה באש שחורה על גבי לבנה:
בטרם הרים יולדו - בראת מדת תשובה:
תשב אנוש עד דכא - עד ידכא לבבו לפניך:
מקדם - מוקדם לעולם:
מאתמול - קודם לעולם:
תפתה - שכל המתפתה ביצרו נופל שם:
מרום מראשון - מרום הוא בערבות מראשון מקודם העולם וכן מקום מקדשנו נברא מראשון:
חללה - חלל של גיהנם קודם בריית העולם ותירוצא הוא:
אין לו כבייה עולמית - שהוא אור של גיהנם:
חזר וכללו - לקרותו טוב לפי שהרשעים נידונין בו:
אלא - ודאי אור דגיהנם נברא בשני בשבת והא דתניא לעיל אור בערב שבת באור דידן ודתניא ברישא במו"ש לא תיקשי כאן במחשבה כאן ביצירה בערב שבת עלה במחשבה ליבראות ולא נברא עד מוצאי שבת:
וטחן - טח והכה ושפשף זו בזו:
דורשי חמורות - מקראות סתומים:

פסול היה - שאחיו מאמו היה אביו כדמפרש שבא צבעון על אמו והוליד:
אלה בני שעיר וגו' - וצבעון וענה אלמא אחי הוו וכתיב אלה בני צבעון ואיה וענה אלמא בנו היה:
שמואל קרי ליה רבא שבור מלכא משום דבקי היה בדינין והלכתא כוותיה בדיני כדין היוצא מפי המלך שמתקיים ושבור ממלך פרסיים היה בימי רבא:

דף נד:

בגדו של אדם הראשון - שהיו חקוקות בו כל מין חיה ובהמה והוא נמסר לנמרוד על כן יאמר כנמרוד גבור ציד (בראשית י':ט') ועשו הרגו ונטלו לפיכך היה איש ציד והן שכתוב בהן החמודות אשר אתה בבית (שם כז) ואני שמעתי בגדיו של אדם הראשון היינו כתנות עור שהיו לו:
ויום הנחמה - של כל אדם מתי יתנחם מדאגתו:
ועומק הדין - הרוב טועים בו אי נמי עומק הדין העתיד:
מלכות חייבת - רומי שכתוב בה גבול רשעה ורשעה היינו חייבת:
עלו במחשבה - ונתקיימו:
ואם לא עלו דין הוא שיעלו - דאל"כ לא היה אדם מתקיים:
שיסריח - שאל"כ הקרובים היו מצניעין אותו ורואין את צערן תמיד לפניהם:
ועל התבואה שתרקב - שאל"כ היו בעלי בתים מאצרין אותה ומביאין רעבון לעולם:
מתני' ובכל מקום - בין נהגו בין לא נהגו:
תלמידי חכמים בטלין - ממלאכה אותו היום:
רבן שמעון כו' - ולא אמרינן מיחזי כיוהרא ואם רצה ליבטל רשאי:
גמ' אין תענית ציבור בבבל - הואיל ואין צריכין לגשמים אם גוזרין על דבר אחר אין חומר תענית ציבור נוהג בו לאכול מבעוד יום וליאסר במלאכה ושאר חומרי האמורים שם:
בין השמשות שלו אסור - באכילה ובמלאכה דמחמירין על ספיקו כדאמרינן בתענית ציבור ושמואל קא משוי ט' באב כתענית ציבור:
מבעוד יום למעוטי מאי לאו למעוטי בין השמשות - ספק:
לא למעוטי משחשכה - ודאי אבל על ספיקו לא מחמרינן:
אין בין ט' באב ליוה"כ - לכתחילה קאמר אבל דאי עבד טובא איכא זה כרת וזה איסור בעלמא:
דרב שישא - לקמן:
לקביעא דירחא - לעשות שני ימים כי מספקא לן אם עברו ב"ד חדש שעבר אי לא:

מאי לאו - לאכילת בין השמשות:
לא למלאכה - של יום עצמו משתחשך ואשמעי' דבתענית ציבור אסור ובט' באב שרי:
ואפילו לר' שמעון - לאו למיסר אתא אלא אם ירצה מי שאינו תלמיד חכם לעשות עצמו כתלמיד חכם וליבטל במקום העושין רשאי ולא חיישינן דילמא מיחזי כיוהרא:
לתפלת נעילה - שבתענית ציבור היו מתפללין תפלת נעילה כדתנן בפ' בתרא דתענית (דף כו.) בג' פרקים בשנה כהנים נושאים כפיהן ד' פעמים ביום שחרית ומוסף ומנחה ונעילה ואלו הן ג' פרקים תענית ומעמדות ויוה"כ:
והאמר ר' יוחנן - במסכת ברכות דאין בתפלה יתירה משום ברכה לבטלה:
התם דחובה - בתענית צבור חובה מדרבנן ובתשעה באב אשמועינן דלאו חובה הוא ומ"מ אם בא להתפלל כל ימות השנה מותר ולואי:
לעשרים וארבעה - דתנן במסכת תענית (דף טו.) שמוסיפין בתענית ציבור שש ברכות על שמונה עשרה:
רב פפא אמר - לעולם כדסלקא דעתין מעיקרא דאינו כתענית ציבור דאמר לבין השמשות קאמר ולא תקשי לרבי יוחנן קמייתא דהאי דקאמר אינו כתענית ציבור לחומרא קאמר והכי קאמר אינו כשלש ראשונות שמותר בין השמשות שלהן כדתנן בהו בתענית אוכלין ושותין משחשיכה אלא כאחרונות דתנן בהו אוכלין ושותין מבעוד יום:
לאו בין השמשות - וקשיא לרבא ולרבי יוחנן דאמרי בין השמשות שלו אסור:
הא לכל דבריהן זה וזה שוין - מילתא באנפי נפשה היא ודייק לה ממתניתין דלעיל דקתני אין בין תשעה באב ליום הכפורים שיהא מותר לכתחלה בזה מה שאסור בזה אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר:
אין בין תענית ציבור לתשעה באב - קס"ד בין להקל בין להחמיר אלמא לא חמיר תשעה באב מתענית ציבור ובתענית ציבור תניא דפניו ידיו ורגליו מותר:

דף נה.

תנא קולי קולי נקט - כל הני אין בין חד תנא אמרינהו וקולי קולי נקט ברישא תנא אין בין תשעה באב קל מיוה"כ לכתחלה אלא שזה ספיקו כו' וסיפא תנא אין תשעה באב קל מתענית ציבור אלא לענין מלאכה ובחומרי דחמיר תשעה באב מתענית ציבור לא איירי הכא דתידוק מינה זה וזה שוין ולעולם לענין רחיצה ט"ב חמיר:
ליטול לו את השם - כתר פרישות ויראת חטא שאינו יכול לבטל הימנו מלכות שמים אפילו לילה אחת לא כל הרוצה ליטלו יטלנו דמיחזי כיוהרא ומחינן בידיה:
מוחלפת השיטה - התנא שסידרן טעה באחת מהן והחליף שיטתו:

אמרי מלאכה לית ליה - הרואה אותו בטל אומרים אין לו מה לעשות ולא מיחזי כנוהג בו איסור:

מתני' הלילה - אור לארבעה עשר:

גמ' מעיקרא תנא מנהגא - תלה במנהג:

ולבסוף תנא איסורא - דקתני בית שמאי אוסרין דמשמע בכל מקום:

מה ראיה יהודה וגליל לכאן - אף כל מקום שנהגו היתר היתר נהגו איסור איסור:

מכלל דר' יהודה איסורא קאמר - דבני יהודה מתירין ובני גליל אוסרין דאי מנהגא קאמר מאי פלוגתיה דר"מ הא ר' יהודה נמי הכי הוה אמר בגליל היו נוהגין בו איסור שהחמירו על עצמן וביהודה נוהגין בו היתר:

וסבר רבי יהודה מותר - דקאמר בני יהודה מתירין:

המנכש - מבין תבואת דגן:

בשלשה עשר בניסן - מפרש ואזיל שלשה עשר אמאי נקט:

ונעקרה בידו - השיבולת עצמה נעקרה בידו שורשה מן הארץ ובא לחזור ולשותלה:

שותלה במקום הטיט - שתמהר ליקלט קודם העומר שהעומר מתיר את הנשרשין אבל הנשרשין אחר העומר אסורין משום חדש עד שיבא עומר הבא:

הגריד - יבש שאינו ממהר לקלוט:

מנכש בשלשה עשר - קתני מנכש בארבעה עשר לא קתני ומ"ט נקט שלשה עשר ולא קתני ארבעה עשר אי משום דלא מיקלטה לפני העומר הקרב בששה עשר מכדי שמעינן לרבי יהודה כו' בפ"ק דראש השנה (דף י:) ואי ארבעה עשר מותר במלאכה נינקוט ארביסר נמי דהא איכא מקצת ארביסר וחמיסר כוליה ומקצת שיתסר עד שעת הקרבתו:

בגליל שנו - שלא היו עושין מלאכה כל עיקר בארבעה עשר ובהן נשנית משנה זו:

והא איכא לילה - ומצי למיתני המנכש לילי ארבעה עשר:

כב"ש - דמתניתין דתנן הלילה ב"ש אוסרין:

ה"ג רבינא אמר לעולם ביהודה - ודקשיא לך ליתני בארבעה עשר ובהשרשה חד מקצת אמרינן תרי מקצת לא אמרינן לענין השרשה חד מקצת היום ככולו אמרינן אם היה מנכש בין השמשות של כניסת ארבעה עשר הוה אמרינן דקלטה בי"ד שלם ובחמשה עשר שלם ומקצת ששה עשר אבל תרי מקצת כגון מנכש בי"ד דמיבעי לן למימר תרי מקצת לא אמרינן:

מתני' שלש אומניות עושין מלאכה - בכל מקום וטעמא מפרש בגמרא:

רצענין - אושכפין:

גמ' לצורך המועד תנן - הא דר"מ:

או דילמא שלא לצורך המועד תנן - ומשום הכי אין מתחילין אבל לצורך המועד אפילו אתחולי נמי שרי כו':
צילצול - בנדי"ל לחגור:
שבכה - על הראש:

דף נה:

גומרה בארבעה עשר - אפילו במקום שלא נהגו לעשות מלאכה:
לא נהגו לא - אפילו גמר דהא בגמר קיימי':
החייטין - משום הכי שרו בארבעה עשר בכל מקום שכן מצינו בהן קולא משאר אומניות גבי חולו של מועד:
שכן ההדיוט תופר כדרכו - משנה היא במועד קטן הדיוט שאינו אומן בכך הלכך בארבעה עשר דקיל מחולו של מועד אפילו אומן נמי שרי:
שכן הבא ממדינת הים וכו' - וכיון דאשכחן בהן היתר קצת בחולו של מועד הלכך בארבעה עשר דקיל שרי לכולי עלמא:
תחילת מלאכה - רצענין שעושין מנעלים חדשי':
מסוף מלאכ' - תיקון מנעלים:
מתני' מושיבין שובכין - כשנותנין ביצים תחת תרנגולת להתחמם לגדל אפרוחים קרי מושיבין שובכין:
ותרנגולת - המחממת ביצים:
שברחה - מעליהם מחזירין אותה ובגמ' פריך השתא אותובי מותבינן אהדורי מבעיא ל"א הכי כתיב בסדר המשנה מושיבים שובכין ותרנגולת כלומר שובכין ליונים ותרנגולת היו מושיבין להתחמם לגדל אפרוח' והכי מסתבר' דשובך לא שייך אלא ביונים:
גורפין - ומשליכין לחוץ ובמועד שחמור יותר אין משליכין לחוץ אלא מסלקין לצדדים:
גמ' סיפא - דקתני מחזירין בחולו של מועד קאמר והכי קאמר מושיבין שובכין בי"ד ותרנגול' שברח' בחולו של מועד מחזירין אותה משום הפסד ביצים דדבר האבד מותר:
לא שנו - דאף במועד מחזירין אלא תוך שלשה למורדה שעדיין לא עברו שלשה ימים שברחה מעליהן:
דאכתי לא פרח צימרא - לא עבר חמימותה ממנה והיא נוחה להחזיר:
צימרא - כמו אשתא צמירתא (ע"ז דף כח.):

ולאחר שלשה לישיבתה - שכבר ישבה עליהן שלשה ימים קודם שעמדה מעליהן וכבר נשתנו הביצים ואם לא תחזור הרי הן אובדין דאין ראויין לאכילה:

אבל לאחר שלשה למרדה - שהיא קשה וטורח גדול להחזיר או אפילו תוך שלשה למרדה אם תוך שלשה עמדה מעליהן דאכתי לא פסדי ביעי שהרי ראויין לאכילה לא מהדרינן:

אפילו תוך שלשה לישיבתה - הואיל ונשתנו קצת ואין ראויין לכל אדם אלא למי שדעתו יפה ואינו איסטניס מהדרינן:

להפסד מועט - שמוכרים בזול למי שדעתו יפה:

לצדדין - ולא לאשפה חוץ לחצר:

אם נעשית חצר כרפת - שנתקלקלה כולה ואין מקום לסלק לצדדין מוציאין אותן לאשפה:

בדיק לן - מנסה אותנו:

לחצר אחרת - אצל האומן אבל לא יביאם לביתו שרחוק מבית האומן מפני הטורח:

במאמינו - לאומן שלא ימכרם אין מביאין ל"א מאמינו שלא יתבע שכרו פעם אחרת והוא צריך לשכרו עכשיו:

והתניא - בניחותא:

כגון כד מבית הכדר וכוס מבית הזגג - שצריכין למועד:

זגג - עושה כלי זכוכית:

אבל לא צמר - שאין צורך המועד:

ואם אינו מאמינו וכו' - אלמא שאני לן בין מאמינו לשאין מאמינו:

תרצת מביאין - דמתני' ואין מביאין דמועד קטן תרוייהו בחולו של מועד ומתניתין דהכא בשלא מאמינו אבל מוליכין קשיא דקתני מתניתין מוליכין והתם מאי אין מאמינו איכא ובההיא קתני אין מביאין וכ"ש דאין מוליכין:

מעיקרא - מתניתין בי"ד וההיא בחולו של מועד:

מתני' ששה דברים עשו אנשי יריחו - היו נוהגין ישראל הדרים ביריחו:

מרכיבין דקלים כל היום - של י"ד בלעז אינטי"ר:

וכורכין את שמע - מפרש בגמרא: וקוצרין לא גרסינן דהא היתר גמור הוא דקיימא לן במנחות בפרק רבי ישמעאל (מנחות דף עא.) ממקום שאי אתה מביא אתה קוצר ותבואת יריחו של עמקים היא ואינה כשירה למנחות דתנן (שם פה.) אין מביאין סולת למנחה לא מבית השלחין ולא מבית העמק וכו' ולהכי אינה כשירה לעומר דאין מנחות באה ממנו דבעינן משבח ארץ ישראל דילפינן התם ג"ש ארץ ארץ:

מתירין גמזיות - גידולין ענפים שגדלו בחרובין ושיקמין שהקדישו אבותיהן הן היו מתירין ליהנות מן הגידולים דרך חרוב ושקמה לקוצצו לשבע שנים והן חוזרין וגדילין ומיתוספין וקודם קציצתן קרי ליה בתולת שיקמה ומשנקצץ קרי ליה סדן שיקמה והקדישו מתחילה כשהן מקוצצין וניתוסף לאחר מיכן גמזיות:

דף נו.

ואוכלין מתחת הנשרין - תחת הדקל המשיר פירותיו היו אוכלין מן הנושרות וטעמא דכולהו מפרש בגמרא:

ונותנין פיאה לירק - והוא פטור מן הפיאה כדמפרש בגמרא:

ומיחו בידן - משום דקא מפקעי ליה ממעשר שהיו עניים אוכלים פיאה בטיבלה דסבורין שהיא פיאה גמורה ולקט שכחה ופיאה פטורין מן המעשר משום דהפקר נינהו:

גמ' גירר עצמות אביו - משום כפרה ולא קברו בכבוד בדרגש ומטה נאה ומפני קידוש השם שיתגנה על רשעו ויוסרו הרשעים:

כיתת נחש הנחשת - לפי שהיו טועים אחריו:

וגנז ספר רפואות - כדכתיב והטוב (והישר) בעיניך עשיתי ואמרינן בברכות שגנז ספר רפואות לפי שלא היה לבם נכנע על חולים אלא מתרפאין מיד:

סתם מי גיחון - כדכתיב (ד"ה ב לב) למען לא יבאו מלכי אשור וימצאו מים לשתות:

ולא הודו לו - שהיה לו לבטוח בהקב"ה שאמר (מלכים ב י״ט:ל״ד) וגנותי על העיר הזאת להושיעה:

עיבר ניסן בניסן - לאחר שנכנס ניסן נמלך ועשאו אדר השני כדכתיב (ד"ה ב ל) ויועץ המלך חזקיה לעשות פסח בחדש השני וגו' כי מרבית העם רבים אשר לא הוטהרו עדיין מטומאות שהחזיקו בהן בימי אביו אחז הרשע:

ולא הודו לו - כדאמר בסנהדרין ובברכות החדש הזה וגו' זה ניסן ואין אחר ניסן:

אסא דרא - הדס לח:

ושיכרא דדפנא - שכר של עץ שקורין לו"ר וגדילין בו פרי שקורין ביי"ש:

דלא מלו עליה ארבעין יומי - משנטחנה:

ושדו ליה לדקלא בליביה - דקל יש לו לב מתוכו ויש לו מוח לאורכו כמו שיש לעץ שקורין שנבו"ג ולאגוז והמשקה הזה מועיל לדקל להתקיים:

וכל - אילן דקאי בארבע אמות דידיה דלא עבדי ליה הכי:

צאוי - מתייבש:

רב אחא בריה דרבא אמר - לאו היינו מרכיבין דמתניתין אלא מנחי כופרא דוכרא לנוקבתא מניחין ותוחבין גמזיות רכה בת שנתה שניתוספה באילן בשנה שעברה וקרי ליה כופרא דיכרא על שם שמכניסין אותו בענף האילן שקוצץ ענף גדול וסודקו ומשים את זה בתוכו לשון אחר כופרא דיכרא ענף רך של דקל זכר ומרכיבו בסדק של דקל נקיבה מפני שדקל נקיבה אינה עושה פירות והזכרים עושין פירות:

וכורכין - כלומר שהיו מדבקין כל הקרייה כמות שהיא ולא היו מוסיפין ואית דגרסי שהיו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו פי' שהיו אומרים אותו בקול רם:

ולא היו מפסיקין - בין אחד לואהבת אע"פ דצריך להאריך באחד ולהפסיק בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים שכל אחד מקבל עליו ואומר אחד הוא אלהינו בפסוק ראשון ופסוק שני לשון צוואה היא:

ר' יהודה אומר - מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו:

קץ הימין - שיחזיר ימינו לפניו שהשיב אחור ימינו מפני אויב:

שמע ישראל - לאביהם היו אומרים:

נימריה - להאי ברוך שם כבוד מלכותו בקריאת שמע:

ציקי קדירה - ארשדור"א (ארשידור"א: בשר מטוגן ומתובל) :

יש לה צער - צער גופה מחמת התאווה:

מפני תרעומת המינין - שלא יהו אומרים עלינו שאנו מוסיפין דבר שאינו הגון בחשאי ומאן דגרסי שהיו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד מפרש שהיו אומרים אותו בקול רם כשאר הקרייה וביניהן לא היו מינין:

נשר - פירות הנושרין:

ה"ג מתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה - כשהוקדשו הסדנין תחילה וניתוספו הגידולין:

קוצרין לפני העומר ברצון חכמים - כלומר לא הקפידו חכמים דאיסורא דאורייתא ליכא דמקום שאי אתה מביא הוא ואיסורא דרבנן נמי ליתא דילמא אתי למיכל מיניה לא גזרו דהא חדש מיבדל בדילי מיניה כולי שתא שאינו נוהג אותו כל השנה:

וגודשין שלא ברצון חכמים - כיון דלאו פסידא הוא גזרו רבנן שימתינו משום שמתוך שהוא מתעסק בו אתי למיכל מיניה:

דף נו:

מאן שמעת ליה - דנקט לישנא דמיחו ולא מיחו ר' יהודה היא דשמעת ליה לעיל:

וליטעמיך - דסבירא לך הא דלעיל דקתני אלו ואלו שלא ברצון חכמים כו' מתרצתא היא דקא רמית אחריתי עליה ליפרכיה מינה ובה דקתני על שלשה לא מיחו וקא חשיב ארבעה מרכיבין וכורכין וקוצרין וגודשין:

ובגידולין - גרסינן:

כמאן דאמר אין מעילה בגידולין - במסכת מעילה (דף יג.):

מחלוקת - דאנשי יריחו ורבנן:

בשל מכבדות - כפות תמרים הן בראש הדקל וכפופות זו אצל זו כעין כלי וכשהתמרים נושרין מקבלות אותן וכיון דגבוה וצריך לעלות על הדקל לנוטלן חיישינן שמא יתלוש מן המחוברות דהוי אב מלאכה:

בשל בין הכיפים - למטה מנופיהן נופות התחתונים וליכא למיחש לתלישה דאין כאן מחוברות:

והא מוקצות נינהו - שמערב שבת בין השמשות היו מחוברות ונמצאו מוקצות מחמת איסור תלישה ומוקצה בין השמשות מוקצה לכל היום:

וכי תימא הואיל וחזו - במחובר לעורבים שיש לו הגדילות בתוך ביתו לגדולה ומותר להעמידם עליהן לאוכלם:

נבילה שנתנבלה בשבת היתה עומדת בין השמשות לאדם ולא חשיב לה מוכן לגבי כלבים:

ונשמר - שאינו מופקר ומקפידין עליו לשומרו:

ומכניסו לקיום - שמתקיים ימים רבים:

ספיחי סטיס וקוצה - קשין לאכילה אבל סטיס וקוצה שאינם ספיחים חזו לאכילה סטיס מוריקא קרו"ג:

קוצה - ווישר"א:

תאינה אינה מתבשלת כאחת אלא זו גמורה היום ואחרת יוצאה בצידה כל ימות הקיץ:

ראשי לפתות - עלי הלפת מכניסין אותן לקיום על ידי האימהות:

ללפת - לעלין דבאימהות כולי עלמא מודו דהא מתקיימין:

דף נז.

הכי גרסינן נימא תלתא תנאי הוו לא תרי תנאי הוו - תנא קמא דרבי יוסי היינו ר' שמעון ותנא קמא דרבי שמעון היינו רבי יוסי ומאי אף אקמייתא:

לימא תלתא תנאי הוו - תנא קמא דר' יוסי ללפת ולכרוב ולא לקפלוט ותנא קמא דר' שמעון ללפת ולקפלוט ולא לכרוב ורבי יוסי ור' שמעון כי הדדי סבירא להו דללפת ולכרוב ולקפלוט:

לא - ת"ק דר' שמעון הוא ר' יוסי ות"ק דר' יוסי הוא ר' שמעון ומאי אף דקאמרי תרווייהו אקמייתא דתנא קמא דידהו קיימי דהיינו אלפת דקאמר תנא קמא דרבי יוסי ללפת ולכרוב וקאמר ליה רבי יוסי אף לקפלוט כמו ללפת אבל לכרוב לא ותנא קמא דרבי שמעון נמי הכי קאמר ללפת ולקפלוט כרבי יוסי וקאמר ליה רבי שמעון אף לכרוב כמו ללפת אבל לקפלוט לא דהיינו כתנא קמא דר' יוסי:

בן בוהיין - שם אביו בוהיין:

כפליים במעושר - גרסי' אני אתן לכם כפליים שיש לכם עכשיו פיאה אתן לכם חולין מתוקנין ומעושרין:

אין נותנין פיאה לירק - משום דמפקע ליה ממעשר דכתיב (דברים י"ד:כ"ט) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך מי שאין לו נחלה עמך חייב לעשר יצא פיאה שיש לו נחלה עמך דהפקר נינהו וכן בשביעית דהפקר פטור ממעשר דכתיב (שמות כ"ג:י"א) ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה מה חיה אוכלת ופטורה ממעשר אף אביונים פטורין מן המעשר:

למה ליה למימר להן לא מפני כו' - הא קא יהיב להן כפליים ומיחזא חזו דלא עין צרה היא:

דלא נימרו דחויי מדחי לן - ולא יתן לנו כלום דמה לו ליטול זו וליתן פי שנים לפיכך הוצרך לפרש להן טעמא של דבר:

עורות קדשים - עור עולה וחטאות ואשמות וקרבנות ציבור שמתחלקין עורות קדשי הקדשים לכהנים כדכתיב (ויקרא ז) עור העולה אשר הקריב וילפינן בזבחים (דף קג:) מעולה כל עורות קדשי קדשים:

ולערב - שכל יום היו מחלקין אותן לאנשי בית אב שעבדו היום שהמשמר היה חלוק לששה בתי אבות לששה ימים ומה שהגיע ליומן הן מרובה הן מועט הוא נוטל אע"פ שיש יום שמרבים היחידים להביא ביום זה מחבירו:

בעלי זרועות - שהיו בכהנים חזקים מחביריהם:

לערב שבת - דכולי משמרה תיהוי התם ולא יניחו לבעלי זרועות ליטול בזרוע:

גדולי כהונה - שרים שבהן:

עמדו בעלים - כל כהני משמרות יחד והקדישום לבדק הבית:

בהר הבית - רחבה פנויה חוץ לעזרה ויש שם מעלות כדאמרינן בפ"ק דיומא (דף טז.):
דלם - דופי:
קורות - מחוברין עוביו של אילן קרי קורה:
בייתוס - כהן גדול היה וכן כולן [והיו להן עבדים חמסנין וחובטין את העם]:
אלתן - מקלותיהן כמו לא באלה ולא ברומח במסכת שבת (דף סג.):
לחישתן - יועצי רע:
קולמוסין - שהיו כותבין איגרות לרעה:
אמרכלים - אמר כולו על פיו נחתך כל צורך הקדש:
שטימאו - כדכתיב (שמואל א ב':כ"ב) אשר ישכבון את הנשים:
כריך ידיה בשיראי - וחציצה פוסלת בקדשים דבעינן ולקח הכהן שיקח בעצמו ועוד דבזיון הוא:
ישמעאל בן פיאכי - כשר היה אבל אנשי ביתו היו בעלי זרוע:
שלש מאות עגלין - שהיה מגדל בביתו כהנים הרבה:
מאי סלקא ביה - מה גמול נשתלם:
מלכא ומלכתא - מלכי בית חשמונאי:
גדיא יאי - גדי טוב למאכל יותר מן הכבש:

דף נז:

אחוי בידיה - בלשון צחוק:
אימתא דמלכותא - לא דיו שלא אמר כמותי אלא שאמר אף בלשון צחוק:
דאשקליה - שהשיא עונו וגמולו:
למיטרפסיה - גמולו:
לא תנא - לא שנה משנה ובריתא:
כבשים קודמין לעזים - בכ"מ כתב כבש תחלה:
אם כבש יביא לחטאת - כאן הקדים שעירה לכבשה דכתיב בפרשה עליונה והביא את קרבנו שעירת עזים וגו' והדר אם כבש יביא וגו':
אם כבש אם עז - גבי שלמים מדלא הראה לך הכתוב רמז מובחר בזה מזה שמעת מינה ששניהן שוין:

דף נח.

מתני' תמיד - של בין הערבים:

וקרב בתשעה ומחצה - גמר הקרבתו שהיו שוהין שעה אחת בעשייתו ובגמ' מפרש טעמא:

ערבי פסחים - מקדמינן ליה משום דבעי למיעבד פסח אחריו בברייתא מפרש בגמ' מנא לן דפסח אחר תמיד:

חל ערב פסח בערב שבת - בעינן לאקדומי טפי משום דבעי לשחוט פסח אחריו ולצלותו מבעוד יום:

גמ' בין הערבים - משש שעות ולמעלה שהצל נוטה קרינן בין הערבים והוה ליה למכתב בערב ושני בדבוריה וכתב בין הערבים לדרשה חלוק הערב לשני חלקים שתי שעות ומחצה לכאן קודם לעשייתו וב' שעות ומחצה לכאן לאחר עשייתו:

אלא אמר רבא - כולה תקנתא דרבנן היא דמדאורייתא כל שש שעות אחרונות כשירות דהיינו מכי ינטו צללי ערב דהיינו מחצי שבע ואילך שהחמה נוטה למערב והצל למזרח כשאדם עומד כנגד החמה צלו נוטה למזרח חצי שש וחצי שבע היא עומדת באמצע הרקיע ואין צל נוטה אלא צל כל אדם תחתיו:

עליה חלבי השלמים - על תמיד של שחר השלם כל הקרבנות ולא תשלימם על תמיד הערב דלאחר תמיד הערב לא תקריב קרבן לפיכך אף על פי שזריזים מקדימין למצות התקינו לאחרה כדי שיביאו נדריהם ונדבותיהן ויהא כשר להקריבן ובשבת נמי אף על גב דליכא נדרים ונדבות מאחרינן ליה משום סדר גזירת נדרים ונדבות דחול כדמפרש לקמן:

ואמר מר - לקמן בהאי פירקא:

צליית פסח אינו דוחה שבת - מפני שצורך הדיוט היא ויכול לצלות מבעוד יום:

ומוקמינן ליה אדיניה - מכי ינטו הצללים דהיינו בשש ומחצה:

כסידרו - של תמיד:

כסידרו בערב פסח - גרסי' ברבי עקיבא:

כסידרו בחול בערב הפסח - דהיינו בשבע ומחצה כן סידרו בשבת בערב הפסח:

ר' עקיבא אומר - בשבת של ערב הפסח הוא בשש ומחצה כסידרו בערב הפסח שחל להיות בערב שבת דכיון דבעי למיעבד פסח אחריו ובשבת לא קרבי נדרים ונדבות דניצטריך לאיחוריה מוקמינן ליה אדינה בשש ומחצה:

ומתני' דקתני - ערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה בין בחול בין בשבת רבי ישמעאל היא:

במאי קא מיפלגי - אמאי קא מאחר ליה רבי ישמעאל הא מסתבר טעמא דרבי עקיבא מפני שהפסחים מרובין לשחוט וליקרב אחריו דבשלמא כשהוא חל בחול מאחרינן ליה חדא שעתא משום נדרים ונדבות אבל בשבת למה לי לאחרינהו בשלמא בשאר שבתות

לא חיישינן לאקדומי ולשנויי מחול דידיה משום נדרים ונדבות דחול אבל השתא משום פסחים בעינן לאקדומיה:

בזיכין - היא לבונה הנתונה בשני בזיכים על שתי מערכות של לחם הפנים ובשבת היו מסלקין הישנה ומסדרין את החדשה כדכתיב ביום השבת יערכנו ומקטיר הבזיכין והן מתירין הלחם לאכילת כהנים והיתה ללחם לאזכרה וחולקין הלחם מיד וצריך שעה אחת להתעסק בכך:

ר' ישמעאל סבר מוספין קודמין - לסילוק בזיכין והקטרתן וזמן מוספין אורחייהו בשש דכתיב בהו יום ולא כתיב בהו בקר דכתיב דבר יום ביומו וקיימא לן בסדר יומא בפרק אמר להן הממונה (דף לד.) בקר הוי הקדמה ויום משמע איחור:

ובזיכין בשבע - דבעי לאחרינהו דבמוספין כתיב יום ובבזיכין כתיב ביום ביום תרי זימני ומהכא ילפינן טעמא דאמר מוספין קודמין לבזיכין במסכת יומא (שם) מדכתב בה ביום השבת ביום השבת תרי זימני לאחר ועבדינן ליה בשבע ומחצה והוא הדין דמצי למיעבדיה בתחלת ח' אלא חדא דשמא אין חילוק לחם הפנים כלה בסוף שבעה ועוד כל הני זימני לא משנינן ליה אלא בשש ומחצה כדיניה או בשבע ומחצה כשאר ערבי פסחים:

בזיכין קודמין - וטעמא נמי מפרש התם גמר חוקה חוקה מחביתין:

מי קתני כו' - במילתי' דרבי עקיבא ולהכי לא פריך ליה אמילתיה דר' ישמעאל דאיהו נמי אמר כוותיה דאביי במקצת ובההוא מקצת פריך ליה רבה בר עולא לקמן:

כסידרו - של תמיד:

בחול דעלמא - כל ימות השנה דהיינו בשמונה ומחצה כך סידרו בשבת בערב הפסח דלא מקדמינן לי' למהר שחיטת הפסחים אחריו דהואיל ואינו יכול לצלותו עד שתחשך חיישינן שמא יתחמם בשר הפסח ויסריח:

ר' עקיבא אומר כסידרו - שאר ערב הפסח מפני שהפסחים מרובים וצריך להקדימם:

לא חיישינן למכמר בישרא - חימום הבשר ודומה לו באיזהו נשך (דף עד.) על הכומר של זיתים שמניחין יחד בכלי כדי שיתחממו:

דף נח:

אי לא חייש ניעבדיה בשש ומחצה - דהא הפסחים מרובין ובשבת לא בעי לאיחוריה משום נדרים ונדבות:

קסבר מוספין קודמין לבזיכין - ועל כרחך בזיכין בשבע ואינן פנויין בה:

בעלמא - כל ימות החול בשמונה ומחצה:

כך סידרו - בשבתות של כל השנה ואף על גב דליכא נדרים ונדבות חיישינן לסרך נדרים דחול דילמא אתו למיסרך ולמיעבד בחול נמי בשבע ומיפסלי נדרים ונדבות של אחריו:
ר"ע אומר - כל שבתות השנה הוא נשחט בשבע ומחצה כסידרו ערב הפסח דלא גזרינן משום חול:
דברי הכל היא - דר' ישמעאל ורבי עקיבא לא איירי בערב פסח כלל וכמתניתין סבירא להו בין בחול בין בשבת:
ניעבדיה בשש ומחצה - דהא זריזין מקדימין למצות:
קסבר מוספין קודמין לבזיכין - גרסינן:
כחל להיות בשני בשבת - ערב הפסח שהתמיד נשחט בשבע ומחצה:
בשני בשבת - חד מימות החול נקט ואית דאמרי יומא קמא דשבתא דחזי לארביסר נקט וחד בשבתא לא חזי לארביסר דלא בד"ו פסח ולאו מילתא היא שהרי על פי הראייה היו מקדשין:
ור"ע אומר כסידרו ערב הפסח - גרסינן ותו לא:
בשלמא לאביי ניחא - דמדקאמר רבי ישמעאל חל להיות בשבת כחל להיות בשני בשבת על כרחך כסידרו ערב הפסח דקאמר ר"ע בע"פ שחל להיות בע"ש קאמר:
אלא לרבא - דקאמר רבי ישמעאל למיכמר בישרא חייש וכסידרו בחול בעלמא קאמר הא קתני הכא כחל להיות בשני בשבת:
אלא אימא כשני בשבת - שאינו ערב הפסח דהיינו בשמונה ומחצה דחיישינן למיכמר בישרא:
כסדר כל השנה - היינו בשמונה ומחצה דחיישי' למיכמר בישרא:
כל השנים - שערב הפסח חל בחול דשחטינהו בשבע ומחצה ור"ע אמר כסידרו ערב הפסח שחל להיות בערב שבת:
מניין שלא יהא דבר - נקטר במערכה משנערכה שחרית קודם לתמיד של שחר ת"ל וערך עליה בתר ובער עליה הכהן כתיב דהוא סידור מערכה:
מאי תלמודא - דהאי העולה אתמיד של שחר קאי:
העולה עולה ראשונה - מדלא כתיב וערך עליה עולה אלא העולה הכי קאמר וערך עליה מיד העולה החשובה האמורה תחלה לכל העולות והיינו עולת תמיד דפרשת קרבנות [בפ' פינחס] דקרבן תמיד כתיב ברישא:
והקטיר עליה - אתמיד קאי דסיפיה דקרא הוא וה"ק והקטיר על העולה הזאת כלומר אחריה חלבי השלמים:
ואימא שלמים הוא דלא קרבי - אחר תמיד של בין הערבים:

השלמים - לשון השלם:
תמיד - של בין הערבים קודם לפסח:
לקטורת - של בין הערבים וכולהו יליף טעמא:
לנרות - להדלקת נרות:

דף נט.

יאוחר דבר כו' - טעמא דרישא קא מפרש תמיד קודם לפסח דדין הוא שיאוחר הפסח שנאמר בו בערב ובין הערבים תזבח את הפסח בערב (דברים ט"ז:ו') ושחטו אותו וגו' (שמות י"ב:ו') לתמיד שלא נאמר בו אלא את הכבש השני תעשה בין הערבים (במדבר כ"ח:ד'):
אי הכי קטרת ונרות נמי ליקדמו לפסח - משום האי טעמא גופיה יאוחר דבר כו' דבקטרת ונרות חד בין הערבים כתיב ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה (שמות ל':ח') ובין הערבים אתרוייהו קאי:
דמיעט רחמנא - גבי נרות:
תן לה מדתה - חצי לוג לכל נר דאין לך ליל ארוך שלא יהא לך בה כשיעור:
אותו מערב ועד בקר ואין אחר מערב ועד בקר - ואין לך עבודה כשירה אחריה להתחיל:
ואתקש קטרת לנרות - מה נרות אין עבודה כשירה אחריה אף קטרת אין עבודה כשירה אחריה:
תמיד קודם לקטרת וקטרת קודם לנרות - טעמא מפרש בסדר יומא בפרק אמר להן הממונה:
ההוא למעוטי עבודה שבפנים - ההוא אותו לאו למעוטי פסח אתא שהיא עבודת חוץ דמסתברא דכי קא ממעיט עבודת פנים דכוותה קממעיט נרות עבודת פנים וקטרת עבודת פנים:
תהא מיקטרא קטרת - כבר תהא מוקטרת:
אין לך כל דבר באשים קודם לתמיד של שחר אלא קטורת שנאמר בה בפרשת ואתה תצוה בבקר בבקר ובתמיד לא כתיב אלא חד בקר:
ומחוסר כפורים - כגון מצורע או זב ששכח ולא הביא כפרתו קודם לתמיד ואם לא יביאנה לא יאכל פסח דמחוסר כפורים אסור בקדשים וענוש כרת:
שטובל - ואע"פ שטבל אתמול בשביעי שלו צריך לטבול אחר שהביא כפרתו דתנן בחומר בקודש (דף כא.) האונן והמחוסר כפורים צריכים טבילה לקודש:

בשאר ימות השנה - אם הביא שלמי נדבה קודם התמיד והוא היה מחוסר כפורים ואם לא יביא כפרתו לא יאכל את שלמיו דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם אלמא אכילת קדשים עשה היא בין הנאכלים לכהנים בין הנאכלים לישראל:

דהשלמה - עליה השלם:

האי עשה (דהשלמה) מהאי עשה (דאכילת קדשים):

הכא - דקא"ר ישמעאל אף מחוסר כפורים במצורע עני קאמר שמביא חטאת העוף ונאכלת לכהנים ואין בה הקטרה ועשה דהשלמה גבי הקטרה כתיב וטהרה של מחוסרי כפרה תלויה בחטאת כדכתיב (ויקרא י"ב:ז') והקריבו לפני ה' וכפר עלי' ובחטאת קאי ביולדת:

מעלה ומלינה בראש המזבח - כדכתיב והקריבו לפני ה' וכפר עליה ולמחר יקטירנה לאחר תמיד של שחר ולינה אינה פוסלת בראש המזבח כדאמר בזבחים בפ' המזבח מקדש (זבחים דף פז.) לד"ה דלא ירדו:

והא איכא אשם מצורע - דלא אתי עוף:

וכ"ת אשם לא מעכב - לא גר' דהיכי תיסק אדעתין דלא מעכב הרי עיקר טהרה תלויה בו שהרי נותן מדמו על גבי בהונות:

בחטאת ואשם פשיטא לן דמעכבי טהרה לאכילת קדשים חטאת כדאשכחן ביולדת אשם שהרי ממנו לבהונות:

ואת השני - בתרי' דהאי קרא כתיב בשבועת ביטוי וממילא ידעי' כיון דהאי שני עולה חטאת הוה ראשון:

וקיימא לן - בזבחים בפרק כל התדיר (זבחים דף צ.) דהאי בנין אב לא איצטריך אלא לחטאת העוף הבאה עם עולת בהמה כגון יולדת עשירה שמביאה עולתה בהמה וחטאתה עוף שתקדים חטאת לעולה:

זה בנה אב - הבנין הזה בנה הכתוב אב ללמד לכל חטאות שיקדמו לעולות הבאות עמהן:

דף נט:

והעלה הכהן את העולה ואת המנחה וגו' - בפר חטאת כתיב ומדהוה ליה למיכתב ואת העולה יעלה וכתיב והעלה משמע אפילו הביא העולה קודם לחטאת יכפר:

דסברי דיומא היא - כשמקטירים כל הלילה אברים שניתותרו מקרבנות שנשחטו ונזרק דמן קודם לתמיד ויראו את האברים הללו יהו סבורין שגם אלה ניתותרו וראויין להקטירם היום ויקטירם ועברי אעשה דהשלמה:

זריזין הן - והמעלן שם יודיע לאחיו הכהנים ויזהרו בהן:

אמר ליה רב אשי כו' - אדרב פפא פריך דאמר מלינן:
מכדי כל כמה דלא מקטרי אמורין - דחטאת כהנים בשר החטאת לא מצי אכלי ובעלים לא הויא להו כפרה ועדיין מחוסר כפורים הוא והיאך יאכל בקדשים:
בחזה ושוק - הנתונים לכהנים מן השלמים:
ואכלו אותם - במלואים כתיב:
אשר כופר בהם - כתב כפרה גבי אכילה למימרא דאף באכילה תלויה כפרה:
כיון דלא אפשר - לאקטורינהו האידנא משום עשה דהשלמה עשאום כמי שנטמאו או שאבדו ומשתרו כהנים באכילת בשר והויא כפרה לבעלים:
הא כל הלילה יליף - למטה ומעלן ומקטירן כל הלילה ואינו נפסל אלא אם כן מצאן בעלות השחר כשהוא למטה אלמא כל הלילה ראוי להקטיר:
והכתיב עליה השלם - דמשמע שלא יתעכב דבר אחר תמיד של בין הערבים:
כשנתותרו - מקרבנות שנזרק דמן קודם תמיד ולא הספיקו להקריב דכיון דנראה להקרבה קודם לכן על תמיד של שחר הוא מושלם:
הא כל הלילה יליף - ויקטירנו בלילי י"ט ואע"פ שנותר מקרבן של חול דהא י"ד שנזרק דם הפסח בו חול הוא:
ואנן ניקו כו' - קושיא היא:
שבקי' לקרא דהוא דחיק ומוקי אנפשיה - מדקשו קראי אהדדי על כרחיך קראי גופייהו מוקמי אנפשייהו הכי:
מתני' הפסח ששחטו שלא לשמו - לשם שלמים:
או קיבל או הלך או זרק שלא לשמו - שבארבע עבודות הללו הפסח נפסל במחשבתן אם לפסול אם לפגל כדיליף בשמעתא קמייתא דזבחים (דף ד.):
או לשמו ושלא לשמו - בגמרא מפרש אי במחשבת עבודה אחת קאמר אי במחשבת שתי עבודות כגון קיבל לשמו וזרק שלא לשמו:
פסול - דכתיב זבח פסח הוא שתהא זביחתו לשם פסח וכתיב הוא למעוטי נשחט שלא לשמו:
גמ' בעבודה אחת תנן - וחישב בה לשמו ושלא לשמו ואפ"ה קתני פסול ור' יוסי היא דאמר במסכת תמורה (דף כה.) אף בגמר דבריו אדם נתפס דבוק:
דאי ר' מאיר האמר תפוס לשון ראשון - במסכת תמורה (ג"ז שם) גבי האומר הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים ר"מ אומר הרי זו תמורת עולה ר' יוסי אומר דבריו קיימים ותרעה עד שתומם ותמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמי':

דף ס.

או דילמא בשתי עבודות תנן - אחת חישב לשמו ובשניה שלא לשמו והכא ליכא למימר תפוס לשון ראשון שהרי ארבעתן העבודות חשובות זו כזו ליפסול את הזבח באחת מהן ואפילו לרבי מאיר מיפסיל:

ומהדר גמרא אהייא מהני לישני דסיפא דמתניתין קיימא הך בעיא:

אי נימא אשלא לשמו - ברישא והדר לשמו הא בין לר' מאיר בין לר' יוסי אפילו בעבודה אחת מיפסיל לר' מאיר דהא אמר תפוס לשון ראשון לרבי יוסי נמי מיפסיל דהא ר' יוסי אף בגמר אית ליה כלומר תחלת דבריו של אדם וסופן בכולן דעתו נתפסת וכולן מתקיימין:

אלשמו ושלא לשמו - דאי בעבודה אחת נמי פסיל ליה מתני' תו לא מיתוקמא כרבי מאיר דאמר תפוס לשון ראשון ולשון אחרון לא חייל:

אי נימא כדקתני - שחט וקיבל והלך וזרק כולן שלא לשמו ולאו או קאמר למה לי בכולהו הא בחדא קי"ל בזבחי' בשמעתא קמייתא דהזבח נפסל:

לעולם - סיפא נמי דקתני לשמו ושלא לשמו בשתי עבודות ודקשיא לך היינו רישא לא תיקשי רישא מיירי דכי שחט חישב בה לשמו וכשזרק חישב בה שלא לשמו וסיפא מיירי דבשעת שחיטה חישב תרתי מחשבות חדא על השחיטה לשמו וחדא על הזריקה שלא לשמו:

דאמר הריני שוחט לשמו - על מנת לזרוק שלא לשמו והכא ליכא למימר תפוס לשון ראשון דהא אעבודה אחריתי קאי לשון שני וקא משמע לן מתני' דמחשבין מעבודה לעבודה כלומר דמחשב בשעת עבודה זו על חברתה לעשותה במחשבת פסול נפסל מיד ואפילו לא עשה השניה במחשבת פסול כמו שחיטה:

והיינו בעיא דרב פפא - דאמר מחשבים מעבודה לעבודה בשחיטת קדשים בפ"ק (ד' י') דאמרינן התם מתקיף לה רב פפא דילמא הא קמ"ל דמחשבין מעבודה לעבודה:

השתא לשמו ושלא לשמו - דעבודה ראשונה בכשרות אמרת פסול במחשבת עבודה שניה:

שלא לשמו ולשמו מיבעיא - דכיון דנפסל בעבודה ראשונה מהיכן יחזור ויוכשר:

אלא לאו בעבודה אחת - ותנא לשמו ושלא לשמו לאפוקי מדרבי מאיר דאמר תפוס לשון ראשון ותנא שלא לשמו ולשמו דלא תימא תפוס לשון אחרון דהא הדר ביה מקמא וכי שחיט אהאי בתרא קא שחיט קמ"ל דר' יוסי הוא דאמר בכל דבריו אדם נתפס ולא הדר ביה אלא אתרוייהו איכוין:

ומדסיפא - שלא לשמו ולשמו בעבודה אחת קאמר דבשתי עבודות לא איצטריך:
רישא - דלשמו ושלא לשמו נמי אף בעבודה אחת ור' יוסי היא:
לעולם בשתי עבודות - ודקשיא לך פשיטא הא איפסיל ליה מעבודה קמייתא:
איידי דתנא לשמו ושלא לשמו - לאשמעינן דמחשבין מעבודה לעבודה כדלעיל תנא נמי שלא לשמו ולשמו:
שלא לאוכליו - לחולה ולזקן שאין יכולין לאכול כזית ואין בו מנויין אחרים אלא הן:
פסול - דאיש לפי אכלו כתיב (שמות י"ב:ד') הראוי לאכול:
שלא למנוייו - נימנו עליו חבורה זו ושחטה לשם חבורה אחרת:
לערלים - ישראל שמתו אחיו מחמת מילה והן פסולין מלאכול פסח דכתיב כל ערל לא יאכל בו (שם):
טמאים - נמי אסורים בקדשים ובכרת הן על אכילתן:
הכא פשיטא בעבודה אחת קאי - דהא חדא מחשבה הוא דאיכא:
רישא נמי בעבודה אחת - כלומר אפילו בעבודה אחת ודלא כר' מאיר:
מידי איריא - וכי ראיה היא זו:
סיפא - דבמחשבה אחת מיירי ליכא לאוקומה אלא בעבודה אחת:
רישא - דמיירי בשתי מחשבות איכא לאוקומא אי אף בעבודה אחת ודלא כר' מאיר:
אי בשתי עבודות - ולא בעבודה אחת ור' מאיר:
לאוכליו ושלא לאוכליו - כדמפרש ואזיל:
היכי דמי אי נימא בשתי עבודות - שחטו לאוכליו ע"מ לזרוק שלא לאוכליו ואשמעי' דכשר:
וטעמא מאי משום דאין מחשבת אוכלין - אין מחשבת פסול האוכלין כגון חולה וזקן פוסלת בזריקה דבשחיטה הוא דכתיבי אוכלין לפי אכלו תכוסו והיינו תשחוט כדמתרגמי' ושחט ויכוס:
ה"ג בעבודה אחת כגון בשחיטה דמהני' בה מחשבת אוכלין פסול - ואפי' כה"ג דאמר לאוכליו ושלא לאוכליו:
והא קיימא לן - לקמן (דף סא.):
מקצת אוכלין - כגון הכא דנימנו בו ראויין לאכול ושחטו לשם כולן כשר דהא כולה שחיטה נמי משום אוכלין צריכה דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה ולקמן מפרש מאי שנא דלשמו ושלא לשמו פסול ולאוכליו ושלא לאוכליו כשר:

דף ס:

אלא לאו בעבודה אחת - אף בעבודה אחת כשר ומתני' בין בעבודה אחת בין בשתי עבודות קאמר בעבודה אחת כגון בשחיטה מכשר ליה דמשום מקצת אוכלין לא פסלי ובשתי עבודות כגון שחט לאוכליו וזרק שלא לאוכליו אף על גב דכולה זריקה שלא לאוכליו כשר משום דאין מחשבת אוכלים בזריקה:

סיפא בעבודה אחת - רישא אימא לך אי אף בעבודה אחת ורבי יוסי היא אי בשתי עבודות קאמר ולא בעבודה אחת ור"מ דאי בעבודה אחת כשר בלשמו ושלא לשמו דתפוס לשון ראשון:

פסח בשאר ימות השנה - כגון שהפרישו קודם לכן ימים רבים וקיימא לן דכשר לשלמים בפירקין דלקמן (ד' ע:) ואם שחטו לפסח פסול דלאו זמניה ואי לשם שלמים שחטו כשר והיכא דשחטו לשמו ושלא לשמו מהו:

אמריתא לשמעתא - למילף מדין בנין אב דפסול:

אין מוציאו מידי שלא לשמו - לתפוס לשון אחרון לבדו ולהכשיר הנשחט שלא לשמו ולשמו:

אף שלא לשמו כו' אין מוציאו מידי לשמו - לתפוס לשון אחרון ולהכשירו:

שכן נוהג - פסולו בכל הזבחים או לפסול לגמרי בפסח וחטאת או לפסול מעלות לבעלים לשם חובה בשאר זבחים כדתנן (זבחים ד' ב.) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין לזרוק ולהקטיר אימורים ולאכול בשרן ולא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מפסח וחטאת שפסולין לגמרי אלמא נוהג בכל הזבחים הלכך לא אתי לשמו ומפיק לה מידיה לגמרי:

תאמר - בפסול דלשמו שאינו נוהג אלא בפסח בשאר ימות השנה וכיון דקיל אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידיה:

מהיכא דלא אמר - דאף על גב דהיכא דלא אמר ברישא לשמו ואמר שלא לשמו כשר היכא דאמר פסול:

דהא שלא לאוכליו פסול - ואף על גב דסתמיה לאוכליו קאי אתי שלא לאוכליו ומפיק ליה מסתמיה וכי אמר ברישא לאוכליו והדר שלא לאוכליו לא אתי שלא לאוכליו ומפיק ליה מידי לאוכליו וכשר:

הכי השתא - ומי דמי סתמא דלאוכליו לסתמא דלשמו דתילפינהו מהדדי התם סתמא דלשמו אלים טובא דכל כמה דלא איעקר ליה שם פסח מיניה סתמא לשמו קאי ואפילו הכי כי אמר שלא לשמו מפיק ליה מסתמיה הלכך כי אמר לשמו ברישא נמי יליף מיניה דאתי שלא לשמו ומפיק ליה מידיה דלא שאני לן בין היכא דאמר מהיכא דלא אמר אבל

לאוכליו מי אלים סתמא דידיה דסתמא ליקו להני אוכלין הא אי בעי מימשכו הני מיניה ומוכרין אותו לחבורה אחרת:

דתנן נמנין עליו ומושכין ידיהן ממנו עד שישחט - הבא למנות עליו ימנה והרוצה למשוך ידיו ממנו שכבר נמנה עליו מושך הלכך לא אלים סתמא דלאוכליו ואף על גב דאתיא מחשבת שלא לאוכליו ומפקא ליה מסתמא ופסל ליה שאני לן היכא דאמר לאוכליו ברישא מהיכא דלא אמר דהתם טעמא משום דלא אלים סתמיה הוא ואיכא למימר אימשכו להו קמאי ואימנו עליה חולה וזקן ואישתחיט כוליה שלא לאוכליו וכי אמר לאוכליו ושלא לאוכליו הוו להו מקצת אוכלין ולא פסלי:

ה"ג פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים מהו - ול"ג לשמו שחטו סתם בשינוי בעלים של ראובן היה ושחטו לשם שמעון אבל לא עקר שם פסח ממנו:

כשינוי קודש - שלא לשמו:

שינוי בעלים פוסל - בפסח בזמנו לגמרי וכן בחטאת ובשאר זבחים מונען מלעלות לשם חובה וכל תורת שינוי קודש עליהן בשמעתא קמייתא דזבחים:

פסולו בגופו - שמחשבתו על עצמו של קרבן:

וישנו בארבע עבודות - שחט או קיבל דמו (או זרק או הלך) שלא לשמו פסול דבכל ארבע עבודות דם ילפינן ליה לפוסלה בפ"ק דזבחים (ד' ז.) שחיטה מזבח פסח שתהא זביחתו לשם פסח ושאר עבודות מועשית פסח שיהו כל עשיותיו לשם פסח:

דף סא.

וישנו לאחר מיתה - מת בנו מביא קרבן אביו ואם שחטו שלא לשמו לא עלה לשם חובה ואחריות הקרבן מוטל על נכסי המת וצריך להביא אחר וישנו בקרבן צבור כקרבן יחיד:

אבל בשינוי בעלים - מחשב בדבר אחר הוא ואינו בארבע עבודות בשאר זבחים דלאו פסח דלאו עיקרן לאכילה אתי אלא לכפרה לא שייך שינוי בעלים אלא בזריקה שאין לו בקרבן אלא כפרתו וכפרה ליתא אלא בזריקה וכי מרבינן שאר עבודות לפוסלה בשינוי בעלים בפ"ק דזבחים לא מרבינן אלא שוחט להתכפר אחר בזריקת דמו או מוליך או מקבל לזרוק לשם אחר או זרק ממנו לשם אחר אבל שוחט לשם אחר שתהא השחיטה לבדה לשם אחרים אבל בשעת שחיטה אין דעתו על הזריקה אלא לבעליו כשר והכי אמרי' התם אמר רב אשי ק"ו ומה אם במקום שאמר הריני שוחט לשם פלוני דכשר שחטו לזרוק לשם פלוני פסול מקום שאם אמר כו' ש"מ מיהא דאין מחשבת שינוי בעלים בשאר עבודות אא"כ מחשבין באחת מהן על מנת לזרוק אבל בשינוי קודש שחט

שלא לשמו פסול דכתיב זבח שלמים זביחה לשם שלמים וכן בחטאת ושחט אותה לחטאת וכן פסח זבח פסח הוא ומיהו ודאי פסח שעיקרו לבעליו ליאכל בא שחטו שלא לשם בעליו להאכילו למנויין אחרים פסול כדקתני מתני' שחטו שלא למנויו פסול וע"כ בחישב על השחיטה לחודא קאמר לא על מנת לזרוק מדאיפלגו בה אמוראי בגמרא שחטו למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים מכלל דשחטו לערלים דמתניתין במחשב על השחיטה קאמר ושלא למנויו דומיא דלערלים דהא גבי הדדי קתני להו:

ואינו לאחר מיתה - דאין שם בעליו עליו מאחר שמת ואם שינה שמו כשר:

ואינו בצבור - דלשם מי ישנה אותו שלא יהא בעליו אם לשם נכרים לא מיפסיל כדאמרי' התם ולקמן בשמעתין דאין שנוי בעלים פוסל אא"כ שינהו למחויב כפרה כמותו דיליף מלכפר עליו עליו ולא על חבירו אלמא שינוי בעלים פסול בחבירו דומיא דידיה ומחויב כפרה כמותו ואי לא לא פסיל:

ואע"ג דתרתי - מהנך פירכי:

לאו דווקא - כלומר לאו פירכי נינהו תרתי מיהא דווקא ומפרש ואזיל הי תרתי לאו דווקא: פסול מחשבה לא מיקרי פסול הגוף:

ולרב פנחס - בפ"ק דזבחים אמרה:

יש בעלים לאחר מיתה - ואם שחטו לשם בעלים אחרים צריך היורש להביא אחר:

כמי שאין לו בעלים - כמי ששחטו בזמנו שלא לשם בעלים ואני שמעתי שינוי בעלים אינו בזריקה כדאמרי' אין מחשבת אוכלים בזריקה ואי אפשר לומר כן דמחשבת שלא לאוכליו מנויין עליו הן ובשחיטה הוא דגלי רחמנא ולא בשאר עבודות אבל מחשבת שלא למנויו דהיינו שינוי בעלים עיקרה בזריקה הוא כדיליף לקמן בשמעתין בזריקה וכפר עליו ולא על חבירו:

מתני' לאוכליו ושלא לאוכליו כשר - דמקצת אוכלין לא פסלי ולקמן מפרש טעמא:

ממרס בדמו - שלא יקרוש כדי שיהא ראוי לזריקה:

ואם נזרק - קודם לתמיד כשר דאע"ג דאמרן (לעיל ד' נט.) יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים וגו' לא מיפסיל בהכי:

גמ' מכסת - לשון מנויין כמו את מכסת הערכך (ויקרא כ"ז:כ"ג):

סורסי - ארמי חכמי האומות קורין לו לינג"א שוריי"א (שפה סורית) :

כוס - שחוט למימרא דבשעת שחיטה צריך להתכוין למנויו:

לפי אכלו - הראוי לאכול פרט לחולה ולזקן ולערל ואפילו הן מנויין:

דף סא:

שחטו - להאכילו למולין מנויין אבל יתכפרו בו בזריקתו ערלים או מנויין או שאינן מנויין:

אין מחשבת ערלים בזריקה - לא מהני לפסול וטעמא מפרש לקמיה:

מנא אמינא לה כו' - רישא דברייתא וכל ערל לא יאכל בו:

יכול יפסול - ערל:

בני חבורה הבאין עמו - שאם נמנו עליו מולין וערל שמתו אחיו מחמת מילה ושחט לשם כולם יכול יפסל:

הואיל וטומאה פוסלת - אם שחטו לטמאין דבעינן הראוי לאוכלו כדכתיב איש לפי אכלו תכוסו תשחטו ולתנא קמא דלית ליה לשון סורסי בתריה כתיב ושחטו אותו:

וערלה פוסלת - מהאי טעמא נמי דראוי לאכילה בעינן:

מה טומאה לא עשה בה מקצת טומאה - כגון לטמאים ולטהורים:

ככל טומאה - כאילו נשחט כולו לטמאים ולקמן פריך מאי שנא טומאה דפשיטא ליה ומאי שנה ערלה דמספקא ליה:

וזמן פוסל - שחטו על מנת לאכול הימנו כזית חוץ לזמנו נעשה כולו פיגול והיינו מקצת זמן שלא חישב אלא על כזית הימנו כדכתיב אם האכל יאכל וגו' ותניא בתורת כהנים ובזבחים (דף כט.) כוף אזנך לשמוע במחשב לאכול מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר וכתיב האכל יאכל אכילה בכזית:

ערלה וטומאה אינה נוהגת בשאר זבחים כפסח שכן ערל וטמא משלחין קרבנותיהן דלא מעכבא בהו אכילת בעלים:

ערלה לא הותרה מכללה - שאין שום קרבן נאכל לערלים דילפינן ביבמות (דף עג.) דערל אסור בקדשים דאתי בקל וחומר מפסח הקל וזמן נמי לא הותר לשום קרבן לאוכלו חוץ לזמנו וטומאה הותרה מכללה כדמפרש לקמן הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה:

ת"ל זאת - חקת הפסח וכתיב בההיא פרשתא כל ערל לא יאכל בו:

מאי זאת - היכי משמע מזאת דאינו פוסל בני חבורה הבאין עמו על כרחיך מילתא אחריתי קאמר והכי קאמר ת"ל וכל ערל עד דאיכא כולה ערלות וזאת אתא דלא תימא הוא הדין לזריקה דכולה ערלות מיהא פסלה ביה אם שחטו למולין על מנת לזרוק דמה לערלים לבדם:

תלמוד לומר זאת - דמשמע בעבודה א' הוא דפסלה ערלות והיינו שחיטה דהיא תחלה לעבודות והיא הוזכרה אצל מנויין ואוכלין כדמפרש:

וכ"ת מאי קולא דזריקה - דתימא האי זאת אשחיטה קאי ולמעוטי זריקה היינו קולא דהא לא אתרבי מחשבת אוכלין אצל זריקה דשחיטה גלי בה רחמנא הלכך מסתברא דזאת דפסול כולה ערלות אשחיטה קאי ולאו אזריקה וזאת משמע מיעוטא:

ורב חסדא - דאמר לעיל יש מחשבת (אוכלין) [ערלים] בזריקה אמר לך האי זאת לאו לקולא גבי זריקה הוא אלא לאחמורי עליה אתא והכא קאמר זאת היא דמקצת ערלה לא פסלה בה אבל זריקה אפילו מקצתה פסלה:

וכי תימא מאי חומרא דזריקה - משחיטה דמוקמית קולא דמקצת ערלה לא פסלה אשחיטה אבל זריקה אפי' מקצתה פסלה היינו חומרא דילה דלא מקיים פיגול אלא בזריקה אם חישב באחת מארבע עבודות על מנת לאכול הימנו כזית חוץ לזמנו פיגול הוא וחייבין עליו כרת אפילו אכל ממנו תוך זמנו כדכתיב (ויקרא ו) והנפש האוכלת ממנו עונה תשא ובלבד שיעשו כל עבודות שלאחריה שלא בפסול אחר אלא או בשתיקה או בכשרות על מנת תוך זמנו או על מנת פיגול כמותה אבל חישב באחת מעבודות שלאחריה פסול אחר כגון חוץ למקומו שוב אין בו כרת כדאמרי' בזבחים (דף כח:) ובמנחות בפרק שני (דף טז.) הרצאה כתיבה בפיגול נאמר לא ירצה בפיגול ונאמר בכשר מיום השמיני והלאה ירצה כהרצאת כשר כך הרצאת פיגול מה הרצאת כשר עד שיקרבו כל מתיריו בכשרות אף הרצאת פיגול עד שיקרבו כל מתיריו או בפיגול או בכשרות אלמא לא מיקבע וודאי של פיגול אלא בזריקה שהיא סוף העבודה דכל שעתא קאי בספק שמא יחשב פסול אחר בעבודה הבאה ויפקיע שם פיגול ממנו:

מתקיף לה רב אשי - בין לרבה בין לרב חסדא ממאי דהאי וכל ערל עד דאיכא כולה ערלה משמע דנייתי זאת למעוטי זריקה למר לחומרא ולמר לקולא ות"ל זאת דקתני תנא מילתא אחריתי קאמר דילמא זאת דקתני תנא. אמילתיה קאי ומינה יליף דאינו פוסל בני חבורה הבאין עמו ומשום דכל ערל כל דהו משמע והכי קאמר יכול יפסול בני חבורה דכל ערל כל דהו משמע ושוב לא יאכל בו שום אדם:

ת"ל זאת - עבודה שלימה בעינן בערלות ולעולם לא שנא שחיטה ולא שנא זריקה שוין:

דף סב.

בהאי קרא פליגי - וכשיתכפרו בו ערלים דקאמר שאין מנויין עליו קאמר ומשום מחשבת שלא למנוייו קאמרי אבל במנויין עליו ושחטו למולים שהן נמי מנויין לזרוק דמו למנוייו ערלים שבהם לבדם דהויא כולה זריקה לערלים מנוייו דכולי עלמא פסול ובערלים שאינן מנויין ומשום מחשבת שלא למנוייו פליגי ובהאי קרא דשלא למנוייו

בזריקה מהכא נפיק בכל הקרבנות לכפר עליו היינו זריקה עליו ולא על הזורק לשם חבירו:

רבה סבר חבירו - דפסול משום שינוי בעלים דומיא דידיה בעינן מה הוא דבר כפרה כו':

מתקן נפשיה - מל את עצמו:

הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים חזי ליה לא לקי - ואע"ג דאיהו השתא לא סעד ליה ולא צריך למידי:

אלא דרב חסדא קשיא - השתא היכא דלא מחוסר מעשה כגון זימון אורחים דלאו מעשה הוא לית ליה הואיל הכא גבי ערל דמחוסר מעשה אית ליה הואיל:

לקולא - לפוטרו ממלקות:

לחומרא - לפסול בפסחים:

בטומאת גברי - שנמנו עליו טמאים וטהורים וכדפרישית לעיל:

לא פסלי להן טמאין - לפסח על הטהורין:

אלא פשיטא בטומאת גברי - שאפילו פסח שלא הותר ליחיד טמא לשלח פסחו לעזרה לשחוט הותר לציבור טמאין להביא פסחיהן בטומאה אם רובן טמאין נמצא שהותרה מכלל איסורה:

ערל וטמא משלחין קרבנותיהן - בעזרה חוץ מפסח דבעינן ראוי לאוכלו שאכילת בעליו מעכבת בו דכתיב לפי אכלו תכוסו:

ואיבעית אימא - לעולם בטומאת בשר ומאי אינו נוהג בכל הזבחים אין מנהגא בשאר זבחים שוה למנהגא בפסח דאילו בשאר זבחים לר' יהושע דאמר בכיצד צולין (לקמן דף עז.) אם אין בשר אין דם אם בשר קיים לאכילת אדם או חלב קיים לאכילת מזבח זורק את הדם ואילו פסח לא מהניא אכילת מזבח לזרוק דם עליה אלא אם נשתייר כזית בשר כדתנן בכיצד צולין:

דנין דבר שלא הותר מכללו - ערלה במקום שאסרה דהיינו בפסח לא הותרה:

מדבר שלא הותר מכללן - זמן:

דף סב:

היכא אישתראי - טומאת בשר לאכילה אפילו קרבן ציבור שדוחה טומאה הני מילי להקרבה אבל למיכלה בטומאה לא דתנן בכיצד צולין (דף עו:) חמשה דברים באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה כו':

שמתחלתו לא בא - לא נאמרה הבאת עיקר פסח אלא לאכילה וכי שרייה רחמנא לאיתויי בטומאה ברוב ציבור כדכתיב איש איש כי יהיה טמא וגו' איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נידחין אדעתיה למיכליה שרייה:

שעברה שנתו - שנולד אשתקד קודם ראש חודש ניסן והפרישו לשם פסח וכי מטא ראש חדש ניסן ועברה שנתו תו לא חזי לפסח דכתיב זכר בן שנה וקאי לשלמים כדילפינן בפירקין דלקמן (ד' ע:) פסח בשאר ימות השנה שלמים הוא:

ושחטו בזמנו לשמו - גרס דהוה ליה שוחט שלמים לשם פסח בזמנו:

ר' אליעזר פוסל - טעמא מפרש בפ"ק דזבחים ומה פסח שמותרו בא שלמים שחטו לשם שלמים בזמנו פסול שלמים שאין מותרן בא פסח שחטן לשם פסח בזמן פסח אינו דין שפוסל:

ורבי יהושע מכשיר - דכל זבחים שנזבחים שלא לשמן כשירין חוץ מפסח וחטאת ואי משום דנשחטו לשם פסח קל וחומר הוא ומה שלא בזמנו שאינו כשר לשמו אחרים כשירים לשמו בזמנו שהוא כשר לשמו אינו דין שיכשרו אחרים לשמו וכל טעמייהו התם מפרש:

שלא בזמנו - לא פסיל ליה ר' אליעזר אם שחטו לשם פסח כדאמר ליה ר' יהושע ומה שלא בזמנו שאינו כשר לשמו אחרים כשירים לשמו ולא מיהדר רבי אליעזר לדידי שלא בזמנו נמי אחרים פסולים לשמו ואמאי לרב חסדא דאמר לחומרא אמרינן הואיל נימא הכא הואיל ואלו זמנו הוה ושחיט לשמו מיפסיל הכא הכי נמי ליפסיל כדקאמר גבי ערל הואיל ואי הוה מל פסיל השתא נמי פסיל:

שלא בזמנו שהוא כשר לשם אחרים - דנפקא לן לקמן (דף ע:) מוזבחת פסח צאן ובקר דפסח שניתותר לאחר הפסח קרב שלמים ואף קודם הפסח נמי נפקא לן בפ"ק דזבחים מקרא אחרינא מואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים דבר הבא מן הצאן דהיינו פסח יהא לזבח שלמים:

אחרים כשרים לשמו - דהא איתקש פסולו לשם אחרים ופסול לאחרים לשמו:

ספר יוחסין - מתני' דדברי הימים:

אין שונין ספר יוחסין לא ללודים כו' - לדחוייה איכוון ל"א לפי שאינן מיוחסין:

שקל קלא - מוט"א (גוש אדמה) :

לא יצתה ידי חובתה - לא יכלה לשנותה בשלש שנים:

בהדי דקא שקיל ואזיל א"ל - ר' שמלאי לר' יוחנן:

מה בין לשמו ושלא לשמו לאוכליו ושלא לאוכליו - מאי שנא דלשמו ושלא לשמו פסול לאוכליו ושלא לאוכליו כשר:

פסולו בגופו - מחשבה בגופו של קרבן אבל מחשבת אוכליו פסול דבר אחר הוא:

אי אפשר לברר - דמה חלק לשמו ומה חלק שלא לשמו אבל אוכליו אפשר לברר חלק אוכליו לצד זה וחלק חולה וזקן בצד אחר אי נמי לברר אם אמת מחשבתו אם אין בה ממש כגון יאכילנו לראויין ונמצאת מחשבתו בטילה למפרע ולשאינן ראויין יחזור דמיהן וכך שמעתי:

אינו בארבע עבודות - דאין מחשבת אוכלין בזריקה מחשבת אכילה לא שייכא בקרבן ציבור דלא שייכא אלא בפסח:

תשש כחן - שנגנזו מהן טעמי תורה שהיו בו:

נגנז - נשתכח:

מאצל לאצל - שני מקראות הן ופרשה גדולה ביניהן ולאצל ששה בנים וקא חשיב ואזיל הבנים וסיפא דפרשתא אלה בני אצל:

דף סג.

וכדרבא - בפ"ב דזבחים:

עדיין היא מחלוקת - גבי תפוס לשון ראשון דאיפלגי בה ר' מאיר ור' יוסי באומר הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי רבי מאיר דתפוס לשון ראשון רבי יוסי אומר דבריו קיימים דאף בגמר דבריו אדם נתפס ואיבעיא להו אמר חציה עולה וחציה שלמים מי מודה בה ר' מאיר או לא מי אמרינן טעמא דרבי מאיר משום דנמלך הוא וכיון דחל שם עולה תו לא פקע אבל כי אמר לחצאין ליכא למימר הכי או דילמא כיון דפשטא ביה קדושת עולה ברישא תו לא חיילא קדושת שלמים ואמר אבייי: בהא ודאי מודי ר"מ רבא אמר עדיין היא מחלוקת ואותביה רבא לאביי מהשוחט את הזבח לאכול כזית בחוץ כזית למחר דקא פליג ר' יהודה אדרבנן ואמר כר' מאיר תפוס לשון ראשון דקאמר זה הכלל כל שמחשבת זמן קדמה למחשבת מקום פיגול וחייבין עליו כרת לא שנא בעבודה אחת ולא שנא בשתי עבודות שחישב בעבודה שניה מחשבת פסול בתר מחשבת פיגול לא מפקע ליה מיד פיגול דתפוס לשון ראשון ורבנן סברי אף בגמר דבריו הוא נתפס והויא לה בחדא עבודה עירוב מחשבות ולא קרב המתיר כמצוותו ואנן בעינן דלא ליהוי ביה פסול אחרינא דהרצאה כתיב ביה אלמא מאן דאית ליה תפוס לשון ראשון אפילו לחצאין אית ליה דהא זיתי טובא יש בזבח ופליג ר' יהודה ואמר ליה אביי

מי סברת אינה לשחיטה אלא לבסוף וחדא מחשבה היא ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף כו' וכגון דאמר סימן ראשון חוץ לזמנו ושני חוץ למקומו ור"מ סבר מפגלין בסימן אחד מכלל דרבא דאותביה מהא ס"ל אליבא דר' מאיר ור' יהודה דאינה לשחיטה אלא לבסוף וכולה מחשבה בסוף שחיטה הוא והוה ליה חדא מחשבה ונמלך ליכא למימר דהא בשני זיתים חישב ואפילו הכי פליג והיינו דאמרינן הכא לימא קסברי אחרים אינה לשחיטה אלא לבסוף וכל מחשבת שחיטה לא מהניא אלא אם כן חישב בגמרה וכדרבא דאמר התם עדיין היא מחלוקת באומר לחצאין וע"כ אית ליה לרבי מאיר אינה לשחיטה אלא לבסוף ואחרים היינו ר"מ הילכך בגמר שחיטה אין שהות לומר שני דברים והיכא דהקדים מולין לערלים בסוף שחיטה מולין חיילי כולה הקדים ערלים למולין ערלים חיילי כולה והוה ליה כולה ערלה ופסלה:

והכא במאי עסקינן - דקתני הקדים ערלים למולין פסול כגון שגמר בלבו להוציא מולין אחר ערלים ולומר לערלים ולמולין כל מחשבה דקדשים מוציא בפיו הוא:

לא בעינן פיו ולבו שוין - והלך אחר פיו ואיכא כולה ערלה ואע"פ שלא היה בלבו אלא למקצתה:

שאיני נהנה לזה - לאיש הזה:

לא אמר כלום - וסתם משנה היא ור"מ היא:

סימן שני אף לערלים - גרסינן בסימן ראשון לא היה דעתו אלא למה שהוציא בפיו ובסימן שני היה מוסיף על מחשבתו הילכך כי הקדים ערלים למולין נגמר סימן ראשון בערלים:

פתיכי - מעורבין:

ור' מאיר לטעמיה דאמר - במנחות מפגלין בחצי מתיר דתנן פיגל בקומץ ולא בלבונה בלבונה ולא בקומץ כלומר חישב בהקטרת האחד על מנת לאכול מן השיריים למחר ר"מ אומר פיגול וחכ"א אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר:

יש פיגול - במחשבת חצי מתיר והאי חצי מתיר הוא דשחיטה בשני הסימנין היא:

מתני' השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה - דלא תשחט על חמץ וגו':

אף התמיד - של בין הערבים דערב הפסח ששחטו על החמץ וטעמא יליף בגמ':

ר"ש אומר הפסח בי"ד - ששחטו על החמץ:

לשמו חייב - משום לא תשחט על חמץ דפסח כשר הוא ושחיטה ראויה היא (ושמה שחיטה):

ושלא לשמו פטור - דפסול הוא ושחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה והכי אית ליה לר"ש בכל דוכתי בכיסוי הדם (חולין דף פה.) ובאותו ואת בנו (דף פא:) ובתשלומי ארבעה וחמשה (ב"ק ע.):

ושאר כל הזבחים - ששחטן בי"ד לאחר חצות על החמץ בין לשמן ושלא לשמן ואע"ג שכשירין הן כדתנן (זבחים דף ב.) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין:

פטור - כדמפרש בגמ' בעידנא דמחייב אפסח לא מיחייב אשאר זבחים:

ובמועד - בתוך הפסח אם לשמו שחטו לפסח על החמץ פטור מלא תשחט דפסח שלא בזמנו לשמו פסול והויא לה שחיטה שאינה ראויה:

שלא לשמו - אלא לשם שלמים:

ושאר כל הזבחים - ששחטן במועד על החמץ:

בין לשמן בין כו' חייב - דהא כשירין הן ובגמ' מפרש דקרא אשאר זבחים נמי אזהר:

חוץ מן החטאת ששחטה שלא לשמה - דפסולה היא כדתנן בזבחים (שם) חוץ מן הפסח והחטאת וטעמא משום דכתיב בשחיטה חטאת היא מעוטא היא ולא הנשחטת שלא לשמה:

גמ' עד שיהא החמץ לשוחט כו' - ואע"ג דכתיב על חמץ סתמא אם היה חמץ לאחד שאינו מבני החבורה ואפילו ישנו עמו בעזרה ואלו השוחטין פסחיהן רואין אותו והתרו בהן אין עוברין כדמפרש לקמיה מדכתיב לא תשחט ולא ילין כל שישנו בהלנה ישנו בשחיטה ואם יש לא' מהן כולן עוברין:

לזורק - הדם דזריקה נמי איתרביא במכילתא מדם זבחיך:

דף סג:

בעל בסמוך - כל היכא דכתיב על משמע בסמוך והכא על חמץ כתיב כמו ועליו מטה מנשה (במדבר ב':כ'):

בפנים - בעזרה:

לחמי תודה - משהוקדשו בפה קדשו קדושת דמים ליאסר באכילה ובהנאה אבל לא קדשו קדושת הגוף ואם נטמאו נפדין ויוצאין לחולין ושחיטת הזבח מקדשתן לגופן להיות נפסלין בטבול יום ובמגע מחוסר כפורים ובלינה ואם נטמאו ישרפו כדכתיב על זבח התודה חלות ואמר מר במנחות קרבנו על זבח מלמד שאין הלחם קרוי קרבן אלא בזביחה:

לא קדש הלחם - קדושת הגוף:

בית פאגי - היינו מקום חיצון שבירושלים התם הוא דחוץ לחומת בית פאגי חוץ לירושלים הוא ואינו מקום אכילת קדשים קלים ואם יצאו שם נפסלין התם ודאי לא מקדשא ליה שחיטה אבל אי חוץ לחומת עזרה קאי אע"ג דלאו גבי זבח קאי בשעת זביחה הואיל ובמקום הכשירו היה עומד שפיר דמי ולא בעינן על בסמוך:

אלא - הכא גבי חמץ:

בהתראת ספק קא מיפלגי - דמלקות ליתא אלא בהתראה וכי מתרינן ביה לא תשחט על החמץ אי חזינן חמץ גביה ומתרין ביה הויא התראת ודאי ואי לא התראת ספק היא ואפילו אשתכח דהוה ליה בביתיה כיון דאנן לא הוי ידעינן לאו התראה היא ור' יוחנן סבר התראת ספק שמה התראה ואי אישתכח דהוה ליה מיחייב:

פטור ממלקות - דלא תשא:

התראת ספק - וכי מתריה ביה אכלהו היום פן תעבור על השבועה שמא יעבור שמא לא יעבור על התראתנו דעדיין יש שהות ביום:

וצריכי - לאיפלוגי בחמץ ובלחמי תודה:

מידי דהוה אכלי שרת - דמקדשי גופה כדכתיב כל הנוגע בהם יקדש ואין מקדשין אלא הנכנס לתוכן:

רב אושעיא - הא דפשיטא לר"ל לעיל הוא מיבעיא ליה:

אפי' לאחד בסוף העולם - שאינו מבני חבורה נמי אם ישנו עמו בעזרה יעבור השוחט הזה עליו אם התרו בו:

כל בני חבורה בכלל לא ילין מן הבשר הן בבל תותירו:

לא תשחט ולא ילין - בחד קרא נינהו:

המקטיר את החלב - של פסח על החמץ שיש לו בשעת הקטרה אי לא היה לא' מבני חבורה חמץ בשעת שחיטה ויש לו לכהן המקטיר בשעת הקטרה עובר הוא ואע"ג דלא כתיב אלא לא תשחט וזריקה מתרביא במכילתא מדם אתי נמי הקטרה מדסמכיה ללא ילין כל שישנו בעבודה שלהן באזהרת הלנה ישנו נמי באזהרת חמץ הילכך מקטיר נמי עובר:

הואיל וישנו בהלנת אמורין - דכתיב בהו נמי לא ילין חלב חגי:

אבל המולק את העוף - של מחוסר כיפורים דאמרן בפירקין (דף נט.) דכשר להקרבה אחר התמיד שהוא זמן שחיטת פסח אינו עובר עליו משום לא תשחט על חמץ ולקמן מוקי לה כר"ש דמחייב נמי אשאר זבחים במועד והכא טעמ' לפטורה משום די"ד לא מיחייב עליה אשאר זבחים ועוף דנקט לאו דוקא אלא משום דאין דרך לשחוט שום

קרבן בזמן שחיטת פסח דהיינו אחר חצות אלא קרבן של מחוסר כיפורים כדי שיאכל פסחו לערב ורובייהו עוף מייתין זב וזבה ויולדת אפילו עשירים ומצורע עני:

אחד השוחט - את הפסח ואחד הזורק את דמו ואחד המולק חטאת העוף דמחוסר כיפורים:

ואחד המזה - מדמה כדכתיב והזה מדם החטאת וגו' ובחטאת העוף קאי והך סיפא דמשמע דעובר אף אשאר קרבנות רמי לקמן ארישא דקתני לא אמרו אלא פסח בלבד:

אבל הקומץ מנחה - במועד על החמץ:

אינו עובר - דקמיצה ודאי לאו שחיטה היא:

המקטיר את האימורין - בין פסח בי"ד בין במועד אשאר זבחים אינו עובר:

דף סד.

קשיא מליקה אמליקה - דס"ד בארבעה עשר קאמר וקתני דעבר אמליקה דומיא דשאר קרבנות ועוד דקא חשיב ליה כשחיטה:

ה"ג ולטעמיך תיקשי לך היא גופא דקתני רישא לא אמרו אלא פסח בלבד - אבל אשאר קרבנות לא מחייב והדר תני אחד המולק ואחד המזה:

אלא הא והא - תרוייהו הנך מתניתא רבי שמעון דמתני' דפטר אשאר קרבנות בארבעה עשר ומחייב עלייהו במועד:

מליקה אמליקה לא קשיא - קמייתא דפטר בארבעה עשר קאי כדתני בה בהדיא ותנא עוף והוא הדין לשאר זבחים אלא משום דאורחיה לעכוביה בו ביום אחר התמיד נקט ליה ורישא דמתניתא בתרייתא דקתני נמי לא אמרו אלא פסח בלבד רבי שמעון אמרה ואארבעה עשר קאי ואחד השוחט כו' דסיפא בחולו של מועד קאמר ואשמעינן חיובא לזורק ולמולק כשוחט דלא תימא שחיטה דווקא:

תנאי היא - הני תרתי סתמי תנאי היא ואליבא דרבי שמעון מר מקיש הקטרה לעבודת הדם הואיל וישנו בהלנת אימורין ומר לית ליה האי היקישא דשחיטה קאמר רחמנא וזריקה דמתרביא בהדיא מדם זבחי אבל הקטרה לא:

זבחי זבחי תרי זימני - תרי קראי כתיבי שקיל י' דחד מינייהו ושדי אאידך וקרי ביה זבח דהיינו פסח וקרי ביה זבחי לשאר זבחים:

ואמאי פלגינהו רחמנא - ולא כתב זבחיי בחד קרא והכל במשמע בין בפסח בין בשאר זבחים:

לומר לך בזמן דאיכא זבח - דהיינו פסח בארבעה עשר לא מחייב אשאר זבחים:

הא סתמא פטור - מלא תשחט דאמרינן כל כמה דלא עקר שם פסח מיניה הוא פסח ושחטו בשאר ימות השנה ופסול ושחיטה שאינה ראויה היא:
בעי עקירה - ולא אמרינן סתמיה שלמים הוא ולשון בעיא הוא כלומר פשטינן לה מהכא או לא:
מפי חבורה - כולם הודו בדבר זה לאוקומי מתני' דמשמע דבעי למעקר שם פסח מיניה כגון שהיו בעליו טמאין בארבעה עשר דסתמיה לשם פסח שני קאי מש"ה בעי עקירה:
מתני' הפסח נשחט בשלש כיתות - פסחי צבור בין שהצבור מועטין ויכולין לישחט כולן בבת אחת מצוה ליחלק לשלש כיתות זו אחר זו:
בזיכי זהב ובזיכי כסף - כפות גדולות לקבל בהן הדם:
שכולה כסף כו' - בגמ' מפרש טעמא:
ולא היו לבזיכין שוליים - רחבין מלמטה אלא חדין תחתיהם כדי שלא יוכלו לישב על הקרקע:
שמא יניחום - כהנים על גבי קרקע עד שיקבלו דם אחר מחמת שהן מרובין וישכחום ויקרוש הדם ולא יהא ראוי לזרוק:
שחט ישראל - אם ירצה שהשחיטה כשירה בזרים בכל הקרבנות:
וקיבל כהן - הדם בבזך מצואר הטלה:
נותנו לחבירו - שהרי בשורה הן עומדים עד המזבח:
מקבל את המלא - מיד הנותנו לו ומחזיר את הריקן שחזר אליו מיד כהן הזורק:
זריקה אחת - בבזך עצמו זורק ולא מתנה באצבע שאין לך קרבן טעון אצבע אלא חטאת לבדה כדכתיב באצבעו:
כנגד היסוד - ברוחות שבמזבח שהיה יסוד תחתיהן וזורק לזקיפתו של מזבח והוא נופל ליסוד ולפי שאין היסוד מקיף את המזבח אלא את הצפון ואת המערב כדתנן במסכת מדות (פ"ג משנה א) לכך הוצרך לומר כנגד היסוד:
כך מעשה השניה ושלישית - הכל כאשר אמרנו:
קראו את ההלל - אכל כיתות קאי:
אם גמרו שנו - כשהיו מתחילין לשחוט מתחילין לקרות ואם רבו הפסחים ומשך זמן שחיטתן עד שגמרו ועדיין רבים שוחטין חוזרין וקורין שניה:
ואם שנו - ועדיין לא גמרה שחיטת פסחי אותה כת שילשו וכן השניה וכן השלישית ואע"פ שלא אירע מעולם ששילשו לפי שהיו שם כהנים מרובין ומהירין במלאכתן:
לא הגיעו לאהבתי - אפילו פעם ראשון:

אלא שהכהנים מדיחין העזרה - שאמת המים מהלכת בעזרה וכשהן רוצין להדיח העזרה פוקקין את נקב יציאתה והמים פושטין והולכין על גדותיה ומדיחין את כל העזרה שרצפה של שיש היתה כולה ואחר כך פותחין הנקב והמים יוצאים ובערב הפסח מתוך שהדמים מרובים היו מדיחין אותה והכהנים היו מדיחין אותה בשבת שלא ברצון חכמים:

מדם התערובות - המוטל על הרצפה וטעמא מפרש בגמרא:

אונקליות - מסמרים שראשיהן כפופין למעלה קרוק"ש (ווים, אנקולים) בלע"ז:

בעמודין - אלו עמודין קטנים הרבה וקרויין ננסין כדאמרינן במס' תמיד (פ"ג משנה ה') דתנן בית המטבחיים היה לצפונו של מזבח ועליו שמונה עמודין וקרויין ננסין וקורות של ארז על גביהן ואונקליות של ברזל היו קבועין בהן ושלשה סדרים שבהן תולין ומפשיטין:

קבועים - בעזרה במקום בית המטבחיים:

חלקין - מחולקין מפוצלות קליפתן:

דף סד:

שחל להיות בשבת - ואינו יכול לתקן המקלות:

ידו על כתף חבירו - ותולה אותו בגידי ארכובותיו בזרועו:

במגיס - קערה:

וישבה לה בהר הבית - בשבת קאמר שלא היו יכולין להוליך פסחיהן לבתיהן:

בחיל - לפני הסורג הוא בין הסורג לחומת עזרת נשים בתחלת עליית ההר:

גמ' שלשים בכל כת וכת - קהל עשרה ועדה עשרה וישראל עשרה:

מספקא ליה - דילמא בבת אחת צוה לשוחטו ויהיו בה שלשים:

או בזה אחר זה - שלש כתות של עשרה עשרה הלכך שלש כתות בעינן דילמא בזה אחר זה קאמר ושל שלשים בעינן דילמא בבת אחת קאמר ואינו יכול לשוחטו בפחות משלשים:

בנ' סגי עיילי שלשים - ברישא ושוחטים פסחיהן ונפקי עשרה מינייהו ועיילי י' חדשים דאי בהדדי קאמר הא איכא ואי שלש כתות קאמר הא איכא:

ננעלין תנן - מאליהן ומעשה נסים:

סמכינן אניסא - וכל זמן שאין ננעלין מאליהן מניחין אותם ליכנס ולא חיישינן דלמא עיילי כולהו ואין כאן שלש כיתות:

חס ושלום כו' - במסכת עדיות תנן ארבעה דברים העיד עקביא בן מהללאל כו' וקתני התם הוא היה אומר אין משקין לא את הגיורת ולא את המשוחררת אמרו לו מעשה בכרכמית שפחה שהיתה בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון אמר להם דוגמא השקוה דומין לה היו אותן שהשקוה ונידוהו אמר רבי יהודה חס ושלום שעקביא נתנדה שאין עזרה ננעלת כו' כשהיתה ננעלת על כל אדם בערבי פסחים שהקהל גדול ורב אין בהם אחד בחכמה וביראת חטא כעקביא:

פסח מעוכין - על שם שנתמעך:

פסח מעובין - עב על שם שהעם רב:

והקטירו - משמע לבדן שלא יערב חלבים של קרבן זה בחלבים של קרבן אחר:

שיהא כולו כאחד - כל האימורין של קרבן:

תפיסה בעלמא - תופס כוליא ומראה לשליח והוא נותן פול או אבן כנגדה:

מאי טעמא - שורה שכולה כסף כסף:

אי נימא דילמא - כשהוא מחזיר הריקן ומקבל המלא זימנין דמחזיר ריקן של זהב ומקבל מלא של כסף והוה ליה מורידין בקודש:

חוץ מבזיכי לבונה של לחם הפנים - שהיו מניחין אותן אצל הלחם על השולחן והתקינו להם מושב שוליים רחב כדי שלא יסמכו על הלחם שאצלם ויפרסו דופנותיו שהיה עשוי דפנות כמין תיבה פרוצה שני רוחותיה:

מקבלה ואילך כו' - דכתיב ושחט את בן הבקר והקריבו בני אהרן וגו' ואמר מר במסכת חגיגה (דף יא.) והקריבו זו קבלת הדם לימד על הקבלה שטעונה כהונה:

שמעת מינה הולכה שלא ברגל - כי הא דויא הולכה ופלוגתא היא בשילהי פרק קמא דזבחים (דף יד:) ארבע עבודות נאמרו בדם שחיטה וקבלה והולכה וזריקה קבלה והולכה מוהקריבו נפקי בשילהי פרק קמא דחגיגה ומאי אשמעינן מתניתין דאיכפל למיתני סדר הולכתן היאך אי לאו הא אתא לאשמעינן:

ברב עם הדרת מלך - שהיו כולן עסוקין בעבודה:

אבל איפכא - מחזיר את הריקן ברישא לא דמכי מושיט ליה האי מיד בעי לקבולי דאין מעבירין על המצוה מאחר שבאת לידו:

מאן תנא פסח בזריקה - למרחוק ולא בשפיכה בנחת מקריב הכלי לכותל המזבח דאיכא למאן דאמר בפרק בתרא (דף קכא.) פסח בשפיכה ורבי ישמעאל היא דמפיק ליה מודם זבחיך ישפך במסכת זבחים בפרק בית שמאי אין לך קרבן שצריך מתנה באצבע אלא חטאת בלבד אבל כל שאר קרבנות מתן דם על ידי זריקת כל הכלי:

דמו לא נאמר - בבכור כתיב אך בכור שור וגו':

אלא דמם - אלמא אחריני נמי מישתמעי לימד על הפסח ומעשר בהמה שלא מצינו להם מתן דמים בתורה אלא כאן וכתיב תזרק ולא כתיב תשפך:

דף סה.

ועולה גופה מנלן - שמתן דמה במקום שיש תחתיו יסוד למעוטי מזרח ודרום חוץ מאמה למזרח אצל צפון ואמה לדרום אצל מערב דהכי תנן (מדות פ"ג מ"א) אוכל במזרח אמה אחת ובדרום אמה אחת:

אל יסוד מזבח העולה - גבי חטאת [נשיא] כתיב ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה ואת דמו ישפך אל יסוד מזבח העולה וה"ל למיכתב אל יסוד המזבח למה לי דכתיב מזבח העולה אלא הכי קאמר אל יסוד מזבח תעשה העולה:

עצלנית - מפני שנתעצלה להיות אחרונה:

והא לא סגי דלאו הכי - דמצוה לשלש כתות:

לזרוזי נפשייהו - להיות מן הראשונים:

שלא ברצון רבי אליעזר - דאמר בעלמא גבי מכבד דהיינו דומיא דהדחה איכא חיוב חטאת הלכך במקדש כשכבר נעשה צורך גבוה אסור:

החולב - מושך החלב מן הבהמה:

מחבץ - מעמיד החלב ועושה ממנו חביצין שקורין מטונ"ש (גושים (של חלב חמוץ)) :

ורודה - מדכתיב (שמואל א י"ד:כ"ז) ויטבול אותה ביערת הדבש:

אחד זה ואחד זה - מכבד ומרבץ ורודה אבל מאידך לא קאמרי דתולדות אב מלאכה נינהו כדאמרינן בפרק המצניע רבי אליעזר משום הכי מחייב חולב משום מפרק מגבן משום בונה מחבץ משום בורר בהמצניע ומרבץ ומכבד מפרש התם משום אשוויי גומות:

רב אשי אמר - לעולם רבנן דאמרי בעלמא נמי שבות הוא ומתני' כר' נתן דאמר שבות שאינה צריכה לא התירו במקדש:

שאם נשפך דמו של אחד מהן - לארץ ולא נזרק ממנו למזבח:

נמצא כוס זה מכשירו - שהרי מעורב בו מן הנשפך:

שמא לא נתקבל בכלי - אותו שאתה רוצה להכשיר שמא לא נתקבל בכלי ותו לא מהניא ליה זריקה דתנן נשפך מצואר בהמה על הרצפה ואספו פסול בזבחים בפרק שני (דף טו.):

אף אני לא אמרתי - שיועיל אלא כשנתקבל בכלי:

ומנא ידע - רבי יהודה אם נתקבל בכלי והא חששא בעלמא הוא דקאמר שאם ישפך דמו וכיון דלתקוני ספיקי אתא היכי מיתקני בהכי שמא לא נתקבל:

כהנים זריזין הן - וליכא למיחש לשמא לא קיבלוהו לישנא אחרינא שמא לא נתקבל בכלי כל זה שאתה שואב מארץ ונמצאת זורק דם פסול אף אני לא אמרתי למלאות אלא ממקום שיודעין שנשפכו שם דמים שנתקבלו בכלי ואי משום דמיערב בהו מהאי דלא נתקבל כגון דם התמצית הא קא פריך ליה בסיפא וראשון עיקר:

אי זריזין הן - היכן נשפכין הא זריזין הן וידעי:

אגב זריזותייהו - שממהרים לרוץ ולקרב ולזרוק מיתשיד מידייהו:

והלא דם התמצית - של פסחים הרבה מעורב בו ואי נשפך דם של אחד כולו בטל במיעוטו ומה תועיל זריקה שהרי בטל:

דם התמצית - של חולין ושל קדשים:

באזהרה - בלאו ולא כרת דכתיב כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא וגו' עד כל אוכליו יכרת יצא דם התמצית שאינו דם הנפש ובמסכת כריתות מפרש טעמא חמשה לאוין כתיבי בדם ומייתיר חד לדם התמצית:

לענין כפרה - שאינו ראוי לזריקה:

דף סה:

דם שהנפש יוצאה בו - דם קילוח שה' דמים הם בפרק דם שחיטה:

אלא ר' יהודה לטעמיה דאמר אין דם מבטל דם - הלכך לא בטיל ההוא דאישתפיך ובכל פורתא דמטי מיניה למזבח זריקה היא ומיתכשר ומילתיה דרבי יהודה בזבחים בפרק כל הזבחים שנתערבו דקתני גבי דם זבחים דם שנתערב במים אם יש בו מראית דם כשר נתערב בדם בהמת חולין או בדם חיה רואין את הפסול כאילו היה מים ואם יש בכשר כדי להיות בהן מראית דם כשר ואם לאו פסול ר' יהודה אומר אין דם מבטל דם:

תניא - גרסינן:

לדבריכם למה פוקקין - את נקב חומת העזרה שהדמים המתערבין באמה יוצאים בו לחוץ והיו פוקקין אותו בכל ערבי פסחים בשלמא לדידי כדי שלא יצא כל דם הנשפך וכשמילא כוס התערובות נמצא מכולם בתוכו ואם נשפך אחד מהן בלא זריקה נמצא זורק ממנו:

והא קא הוי חציצה - בין רגליהן לרצפה דתנן בזבחים (ד' טו:) עומד על הכלי או על גבי רגל חבירו פסול דבעינן לעמוד לשרת ואין זה עמידה:

חוצץ - לענין טבילה תנן:

מיתווסי - מתלכלכין בדם:

מדו - ולבש הכהן מדו בד:

כמדתו - שוה לארץ:
בהולכת אברים דלאו עבודה - היו מצו מדלן להו ולקמיה פריך ושאר עבודות היכי עביד:
זו הולכת אברים - דגבייהו כתיב האי קרא והקרב והכרעים וגו':
דמסגו אאיצטבי - איצטבאות של בנין היו שם והרי הן כרצפה:
והקטירן סלקא דעתך הוא גופיה מקטר להו - בתמיה והא זר הוא דבזר קיימינן כדתני נותן על כתיפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט וכהנים לא היו מפשיטין קדשים קלים דמה לי ולהן ואפילו הפשט וניתוח של עולה שהוא מצוה כשר בזר כדאמרינן בשילהי פרק ב' דיומא (ד' כו:) ואית דמפרשי אטו במגס גופיה מקטר להו ולאו מילתא היא דודאי אורחיה למתני הקטרה בכלי שרת:
להקטירן - נותנן במגס עד שיבוא הראוי להקטירן ויקטירם:
כל אחד ואחד - כשהיו הולכין לבתיהם היה נותן פסחו בעורו ומפשילו לאחוריו:
אמר רב עיליש - שם חכם:
טייעות - דרך סוחרים ישמעאלים הוא זה:
מתני' אלו דברים דוחין את השבת - לקמיה בגמרא מפרש מנא לן:
שחיטתו וזריקת דמו - אי אפשר אלא ביום דכתיב (ויקרא ז':ל"ח) ביום צוותו להקריב את קרבניהם ביום ולא בלילה:
מיחוי קרביו - מפרש בגמ' וטעמא שלא יסריחו:
צלייתו והדחת קרביו אין דוחין - דאפשר משתחשך:
הרכבתו - על כתף האדם להביאו לעזרה דרך רשות הרבים אע"פ שאינו אלא איסור שבות דרבנן דקי"ל חי נושא את עצמו אין דוחה דה"ל למיעבד מאתמול וכן הבאתו מחוץ לתחום:
וחתיכת יבלתו - ורוא"ה (וירוא"ה: יבלת) בלע"ז וחותכה בצפרניו או בשיניו אינה אלא שבות דמלאכה כלאחר יד היא:
שחיטה שהיא - אסורה בחולין בשבת משום איסור מלאכה גמורה שהרי באבות מלאכות היא מנויה ואעפ"כ דוחה את השבת בפסח:
לא ידחו - בתמיה:
י"ט יוכיח שהתירו בו - שחיטה ובשול שהוא אב מלאכה ומותרין להדיוט ואסרו בו להביא דבר מחוץ לתחום ולאכלו הואיל והוה אפשר לן מאתמול ואע"ג דתחומין דרבנן:
מה ראיה רשות למצוה - אכילת הדיוט רשות היא וצורך גבוה מצוה היא ואם העמידו חכמים איסור שבות שלהן במקום רשות יעמידוהו אף במקום מצוה בתמיה:

הזאה תוכיח שהיא מצוה - בטמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב פסח שאם לא יזה לא יעשה פסחו ואפ"ה אינו דוחה דהכי שמעינן ליה לרבי עקיבא דלא דחיא והזאה שבות הוא דמאי מלאכה היא אלא מתחזי כמתקן גברא:
ועליה אני דן - וגם על ההזאה אני חולק ואומר שתדחה ולא תעכבהו מפסח ומקל וחומר זה עצמו:

דף סו.

אמר לו רבי עקיבא או חילוף - או אני אחליף הדין דפשיטא לי דהזאה מעכבא וילפינן בקל וחומר מינה לשחיטה שתעכב:
במועדו - ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו:
הבא לי מועד לאלו - שיהא זמן קבוע להן כמה שקבוע לשחיטה הילכך כיון דלא קביע להו זימנא ומצי למיעבד להו מאתמול לא דחו והזאה נמי לאו מגופיה דפסח היא ולא כתיב בה מועד:
גמ' הלכה זו - שפסח דוחה שבת:
בני בתירה - נשיאים היו:
אמר להן - הלל:
וכי פסח אחד יש לנו שדוחה את השבת והלא יותר ממאתים פסחים יש לנו שדוחין את השבת - כלומר יותר ממאתים קרבנו' יש שדוחין שבת בשנה חמשים שבתות השנה בכל שבת ושבת ארבעה כבשים שנים לתמידים ושנים למוספין הרי מאתים לבד שבת שבתוך פסח ובתוך החג שקריבין בהן מוספי היום שבעת טלאים בפסח וארבעה עשר לחג:
מה מועדו הנאמר בתמיד - ולקמיה פריך תמיד גופיה מנא להו:
והיה יושב ודורש - כדרך שהנשיא עושה:
מקנטרן - לשון קניטה ועצבון קונטנדי"ר (קונטרירי"ר: להעליב) בלע"ז:
מהו - הבאת סכין אינה דוחה דהא אפשר למיעבד מאתמול ומה יעשה:
שמעתי ושכחתי - לקמן מפרש טעמא:
בני נביאים הן - ותראו מה יעשו:
למחר - בארבעה עשר בשבת:
שפסחו טלה תחב לו בצמרו - את הסכין:

ומי שפסחו גדי - שאין לו צמר אלא שיער שאין יכול לתוחבו בצמרו תחב לו בין קרניו ואין זה משאוי לעבור עליו משום שביתת בהמתו דלאו אורחיה בכי האי מלאכה ובענין זה הביאו סכיניהן:

ראה - הלל זה המעשה שעשו:

ונזכר הלכה - כך שמעתי:

כך מקובלני - שכך הלכה כמו שעשו אלו:

פסח נמי כתיב ביה במועדו - ולא שמעת לי' מיניה ומתמיד ילפת ליה אלא על כרחיך מדבעית למילף מתמיד לא משתמע להו דחיית שבת דאמרי במועדו דקאמר בזמן התירא קאמר הכא בתמיד נמי לא משמע להו ומנא ליה:

אלא אמר קרא - במוספין עולת שבת בשבתו על עולת התמיד לבד מעולת התמיד אלמא תמיד נמי דחי:

אמר מר ועוד קל וחומר כו' ופרכוה - מהא פירכא שכן כליל שכן תדיר:

וכי מאחר דגמיר - מרבותיו שגזירה שוה זו לכך באה דקיימא לן אין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן נתקבלה ובאה מסיני דדילמא קרא למילתא אחריתי אתא וכיון דהוא כך קיבל הרי הוא כמו שנכתב בגופו בפירוש ולמה ליה קל וחומר שהוא דבר סברא מדעתו ומלבו:

הכי קאמר נהי דגזירה שוה לא גמריתו - מרבותיכם גזירה שוה צריכא רב דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן למדה מרבו אלא קל וחומר כו':

אמרו לו קל וחומר - דאית ביה לא דיינינן דפריכא הוא כדאמרן שכן תדיר:

דף סו:

והא עביד מלאכה בקדשים - ועובר משום לא תעבוד בבכור (דברים ט"ו:י"ט):

דעבדי כהלל - דלא מקדשי לקרבנן עד דמייתי להו לעזרה:

לא מעל - שלא היה שהות בין הקדישה לשחיטה שיבאו בה לידי מעילה:

דתנן לא מקדישין וכו' - במסכת ביצה והיאך הקדישו פסחיהן אלו בשבת:

הני מילי - דאין מקדישין:

חובות הקבוע להן זמן - לבו ביום שפיר דמי דהואיל ונשחטין היום יכול להקדישן היום:

פסחו - ליכא למימר ביום טוב דאין פסח קרב ביום טוב וחגיגה ליכא למימר בשבת:

מחמר לא קרי אלא בבהמה הנושאת משוי והוא מנהיגה קרי לי' מחמר ומוזהר עליו בפ' מי שהחשיך:

כלאחר יד - שאין דרך טלה לשאת משוי:

שיש לו היתר מן התורה - כגון זה שאינו מחמר גמור אלא כלאחר יד ואין כאן אלא שבות ואפילו שבות דידיה לא חמיר כשאר שבות דכל כלאחר יד לא שכיחא:
במקום מצוה - כי האי גוונא דמעכב מפסח:
עד שקמתי דבורה - יוהרא שהיתה משפלת המנהיגים שלפניה ומתפארת לעצמה:
עורי עורי דבורה - שנשתתקה מחמת סילוק נבואתה:
קחו לי מנגן - להעביר כעסו שכעס על יהורם:
ותהי עליו יד - מכלל דאסתלק:
לא בחר - משמע מעולם אבל מאסתיהו משמע השתא מאסתיהו מפני שהוא רגזן מאסו מכלל שמתחלה נבחר ואע"ג דהאי מעשה דמשיחה קדים לרגזנות מיהו לא מצינו בו דופי אלא זה בלבד ומפני שגלוי לפניו שהוא רגזן מאסו:
דדחו טומאה מנא לן - הואיל ומועדו לא משמע (להו) מנא לן דדחו ואנן קיימא לן דדחו טומאה בכיצד צולין (דף עו:):
פסח אקרי קרבן ציבור דאתי בכנופיא באידך פירקין (דף עו:):
זבין ומצורעין - חמורין מטמאי מתים שהרי טומאה יוצאה עליהן מגופן אלא על כרחיך כי איצטריך זב ומצורע להיכא דאין טמא מת משתלח איצטריך:

דף סז.

אלמא יש לך שעה שזבין ומצורעין משתלחין - מן העזרה וטמאי מתים נכנסים לתוכה:
בטומאה - כשרוב ציבור טמאין במת עושין פסח בטומאה וזבין ומצורעין שבהן נדחין:
מצורע חמור מזב - לקמן מפרש חומריה:
ואיזה זה כו' - בתמיה:
לא יאכלו ממנו - דכי דייקינן איש נדחה ואין ציבור נדחין בטמא נפש הוא דדייקינן גבי איש כי יהיה טמא לא כתיב אלא לנפש ובדידה דייקינן איש ולא ציבור אלמא מהתם יליף דאי מוישלחו כדר"ל זב נמי לישתרי:
אלא לעולם מקרא קמא - וכדדייקינן איש נדחה ואין ציבור נדחין ודקשיא לך אימא ציבור כלל לא א"כ דדיוקא דממעטינן ציבור מהאי דינא לחומרא ממעטינן למאי הילכתא כתב לנפש למעוטי זבין ומצורעין לכתוב טומאה סתם דנשמע דבכל טומאות יחיד נדחה לשני וציבור לית להו תקנתא דע"כ לנפש למעוטי זבין ומצורעין אתא ולאחמורי עלייהו ואי לגבי ציבור לא מחמירו עלייהו ולמימר דבטומאת מת הוא דאין ציבור נדחין אלא עושין פסחיהן בטומאה אבל בטומאת זיבה וצרעת אפילו ציבור נמי נדחין לגבי מאן מחמיר עלייהו וכ"ת לגבי יחיד מחמיר עלייהו וקאמר טמא נפש הוא

דאית ליה תשלומין לשני אבל זב ומצורע אפי' נטהר בשני לית לי' תקנתא בתשלומין והתניא יכול לא יהו חייבין לפסח שני אלא טמא נפש כו':

ת"ל איש איש - כי יהיה טמא משמע כל טומאה מדלא כתיב לנפש ברישא א"נ איש כי יגע במת ש"מ למידרשי' באנפיה נפשיה הוא לנפש למה לי אלא ע"כ מיעוטא דציבור לאקולי אתא ולמימרא דאין נדחין אלא עושין בטומאה ומש"ה לנפש למימר דבטומאת מת הוא דאקיל עלייהו אבל זיבה וצרעת לא:

לפנים ממחיצתו - מחיצה שנאסר ליכנס בה דהיינו לפני' מחומת כל ערי ישראל כדאמר לקמן מצורע משתלח חוץ למחנה ישראל:

פטור - ממלקות דלא יטמאו את מחניהם:

נתקו לעשה - ואע"ג דלאו בתר לאו כתיב ע"כ לנתוקי לאוי אתא דקי"ל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו דאי לאטעוניה עשה ול"ת הא כתב ביה עשה אחרינא וישלחו מן המחנה אבל זבין וטמאי מתים לא נתקו לעשה ואע"ג דעשה יתירי כתיבי כל חד וחד למילתיה מדריש בספרי ועוד דבהאי כתיב כל ימי אשר הנגע בו וגו' משמע כל ימיו בבדד ישב קאי דאם עבר ונכנס יחזור ויצא ואין בו עונש אחר כדדרשינן כל ימיו דאונס את הנערה במס' מכות (דף טו.) כל ימיו בעמוד והחזר קאי ומנתקינא ליה ללאוי:

זב - מחיצתו הר הבית דאסור לכנס במחנה לויה כדלקמן שכל הטמאין אין משתלחין אלא מן העזרה לבדה חוץ מזב ובעל קרי שמשתלחין אף מהר הבית ומצורע משתלח אף ממחנה ישראל דהיינו כל העיר:

מחנה לויה - כל הר הבית חוץ לחומת העזרה:

עמו - ומשה לוי היה:

תנאי היא - דאיכא תנא דלא מייתי ליה קרא לעשה אלא ליתן לו מחנה שלישית:

שלא יהו טמאין אחרים יושבין עמו - כגון זבין וטמאי מתים למדנו לשלוחו של מצורע שהוא חמור מכולן:

יכול יהו זבין וטמאי מתים משתלחין למחנה אחת ת"ל ולא יטמאו את מחניהם תן מחנה לזה ומחנה לזה - מדלא כתיב מחנה משמע מחנה לכל אחד ואחד והתם תרתי מחנות כתיבי וישלחו מן המחנה מחוץ למחנה תשלחום והאי מחוץ למחנה דמצורע ליתן לו מחנה שלישית:

אינו צריך - האי מחוץ למחנה ליתן לו מחנה שלישית להוציאו דכולהו מהתם נפקי דעל כרחך כולן חמורים זה מזה בטומאותיהן דאי כולהו שוו לענין מחנות לכתוב שילוח

בקל ואנא ידענא כל שכן דחמור בעי שילוח ומדכתבינהו כולהו ש"מ שילוחו של זה לא כשילוחו של זה:

זב לא כ"ש - לקמיה פריך מאי חומריה דזב מטמא מת:

לרבות טמא שרץ - לשילוח והוא הדין לנוגע בנבילה וכל טמאי מגע וכיון דכתב רבוייא לטמאי מגע לא איצטריך למיכתב זב דחמיר מטמא שרץ שהרי טומאה יוצאה עליו מגופו זב אינו מטמא מחמת אונס אם ראה מחמת מאכל ומשתה או חולי או קפיצה כדאמר במסכת נדה בפרק בנות כותים (נדה דף לה.) מבשרו ולא מחמת אונסו ומשנינן כי האי גוונא זב טמויי נמי מטמא כגון טומאת טמאי שרץ שאינו אלא טומאת ערב:

דף סז:

זב נמי מטמא באונס - כגון בראיה ראשונה שאין בה אלא טומאת ערב דאיתקש לשכבת זרע דכתיב (ויקרא ט"ו:ל"ב) זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע והיינו ראיה ראשונה דלא מנה ביה בהאי קרא אלא חדא זיבה דאזלינן בתר מניינא דקרא כדאמרינן במגילה (ד' ח.) מנה הכתוב שתים וקראו טמא כו':

מטמאה באונס - מהאי היקש גופיה נפקא ליה לרב הונא מה קרי מטמא באונס אם ראה מחמת רוב מאכל ומשתה דגבי קרי לא כתיב מיעוטא אף ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס זוב דומה ללובן ביצה המוזרת שכבת זרע דומה ללובן ביצה שאינה מוזרת:

פריעה - פריעת הראש גידול שיער:

פרימה - בבגדים:

ואסור בתשמיש המטה - כדכתיב (ויקרא י"ד:ח') וישב מחוץ לאהלו ואין אהלו אלא אשתו למאן דאמר במועד קטן (ד' ז:) ק"ו לימי חלוטו איכא חומרא טובא ולמאן דאמר ימי ספרו דוקא אפ"ה חומרא מיהא היא דאילו זב לא מיתסר מידי בתשמיש:

זב - עושה משכבו ומושבו אב הטומאה לטמא אדם הנוגע בו טומאה חמורה לטמא בגדים שעליו אע"פ שלא נגעו הבגדים במשכב אבל מצורע אע"ג דתניא בתורת כהנים עושה משכב ומושב לאו אב הטומאה לטמא אדם לטמא בגדים אלא לטמא אוכלין ומשקין:

ומטמא כלי חרס בהיסט - דכתיב (ויקרא ט"ו:י"ב) וכלי חרס אשר יגע בו הזב ישבר ותניא בתורת כהנים יכול אפילו נגע בו הזב מאחוריו יהא טמא תלמוד לומר אשר יגע בו ולהלן הוא אומר אשר תבושל בו מה בו האמור להלן מאוירו אף בו האמור כאן אינו מטמא במגע אלא מאוירו אם כן מאחר שלמדנו שמטמא אותו מאוירו מה ת"ל אשר יגע

בו פירוש ומה חלק בו ומה הוסיף בו בכלי חרס בטומאת הזב מבשאר טומאות במגעו שהוא ככולו הוי אומר זה היסטו:

ומשנינן זב וכל זב לרבות - קרי כזב וכיון דאיתרבי בעל קרי לישתלח חוץ לשתי מחנות לא איצטריך מצורע דחמור מבעל קרי:

ופרכינן מאי חומרא כדאמרן - וכיון דלא איצטריך וכתביה רחמנא ליתן לו מחנה שלישית אדרבא כו':

במשהו - כעין חרדל ובפחות מכאן במסכת נדה (ד' מ:) ומצורע שיעורו כגריס בתורת כהנים:

כחתימת פי האמה - כדי סתימת נקב פי אמתו ויליף לה מהחתים בשרו את זובו במסכת נדה (דף מג:):

ואיתקש בעל קרי לזב - כדכתיב זאת תהיה תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע מה זב צריך כחתימת פי האמה אף בעל קרי אלמא מצורע חמור דאזלא ליה פירכא דכל שהוא וכי איצטריך ליתן לו מחנה שלישית:

וכל - דכתיב גבי מצורע מאי (כל) מרבי גבי דין מצורע:

שפיר קאמר ר' שמעון - דמפיק ליה מההוא קרא דין שילוחין ולמה לי קרא אחרינא:

ההוא - צרוע וזב לכדר' אליעזר אתי לאקשינהו לטמא מת לפוטרו מן ההיכרת בפסח הבא בטומאה ואע"ג דלא אישתרי להו לכתחלה בביאת מקדש:

אין טמאי מתים משתלחין - כגון פסח הבא בטומאה דאישתרו (טמאי מתים לכתחלה כשרוב הציבור טמאי מתים כדכתיב איש וכו') כדלעיל בשמעתין:

אין זבין ומצורעין משתלחין - שילוחן הראשון בכרת ומיהו לכתחלה לא אישתרו דהא טמא לנפש גלי רחמנא דאין ציבור נדחין הא בשאר טומאות נדחין מיהו אהני היקישא לפוטרן מן ההיכרת:

מחילות לא נתקדשו - הני תרתי מילי שמעינהו כי הדדי מרביה וכי הדדי אמרינהו מחילות ומערות שלתחת העזרה לא נתקדשו בקדושת עזרה:

ובעל קרי משתלח כו' - והיינו כברייתא דהא איתקש לזב:

לטומאתן - דאין טמא שבעה כזב וכטמא מת:

טומאת ערב בהדיא כתיב ביה - כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ במים וגו' (ויקרא ט"ו:ט"ז):

מה שרץ מטמא באונס - אם נפל עליו שרץ מת:

מטמא באונס - כגון אם ראה מחמת רוב מאכל ומשתה:

דף סח.

בועל נדה כטמא מת - סיפא דמתני' דלעיל היא:
מצורע חמור מזב - למחנותיו כדאמרן וכן זב מטמא מת:
יצא בעל קרי - מפרש ואזיל מאי היא:
לא יצא מכלל טמא מת כו' - והכי משמע יצא בעל קרי מכלל זה דהנך לפי חומר טומאתן חומר שלוחן יצא בעל קרי שאע"פ שטמא מת חמור ממנו שהוא טומאת שבעה וזה טומאת ערב אפילו הכי לענין מחנות בעל קרי חמור דעל כרחיך כי כתיב וכל זב לרבויי בעל קרי אתא לכלל זב וכל טמא לרבויי טמא שרץ לכלל טמא מת אתא דכל חד וחד למאי דדמי ליה מדמינן ליה ובעל קרי דומה לזב שהטומאה יוצאה עליו מגופו:
ויצא אל מחוץ למחנה - בבעל קרי כתיב כי יהיה בך איש וגו':
הכי גרסינן ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה שכינה ולא יבא אל תוך המחנה זו מחנה לויה מכאן שבעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות דקאמר קרא שאם נטמא בעזרה יצא משתיהן:
אמר ליה אכתי לא אעילתיה אפיקתיה - עדיין לא הכנסתו למחנה לויה וכבר הוצאתו ממנה דמדקאמרת לא יבא לתוכה מכלל דעומד חוצה לה וקאמר לא יכנס והא אכתי לא אישתעי בזה שיצא ממחנה שכינה ועומד במחנה לויה לשלחו ממנה וקא מזהר ליה שלא יכנס כאילו כבר יצא אכתי לא אעילתיה כלומר עדיין לא דיבר על כניסתו מה תהא עליה אפיקתיה ודיבר עליו כאילו יצא. ל"א גרסי' אכתי לא אפיקתיה אעילתי' עדיין לא הוצרכתו לצאת ממחנה לויה וכבר הזהרתו שלא יכנס והיינו אעילתיה כבר אתה מדבר בכניסתו:
אלא אימא הכי ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה לויה - וכשבא לצאת ממנה אל יכנס במחנה שכינה ואי לא הוו כתיבי שתי מחנות הוה מוקמינא ליה בעומד במחנה שכינה ומצריכו לצאת ממנה אבל עומד במחנה לויה אין משתלח והשתא דכתבינן שתי מחנות על כרחיך הכי תוקמא:
אם כן - נימא וישלחו מן המחנה ולא יבא אל תוך ולישתוק:
מנקבן בסכין - שיצא הרעי שאם יניחנו בתוכן יסריחו קודם שתחשך ולשון מיחוי שמוציא פרש רכה דנמחת בתוכה דשנפי"ר בלע"ז כמו וממחה ושופך (מעשר שני פ"ה מ"א) וכמו המחהו וגמעו (לעיל דף לה.) לישנא אחרינא מיחוי לשון נקיבה וחיבול כמו תמחה את זכר עמלק (דברים כ"ה:י"ט):

שירקא דמעיא - ליחה האדוקה במעים שיוצא מהן בדוחק בסכין ובלע"ז לימו"ן מיחוי לשון דבר בזוי כדמפרש טעמא וחרבות מחים:

רשיעא - אלמא דבר רע ושנוי הוא:

ורעו כבשים כדברם - כבשים ישראל:

כמדובר בם - כמה שהובטחו על ידי נביא:

מאי כמדובר בם - מה היא אותה הבטחה ומפרש לה סיפא דקרא היינו הבטחה וחרבות מחים גרים יאכלו צדיקים עד הנה כגרים ותושבים:

אי כתיב חרבות מחים - ה"א סיפא דקרא פירוש לרישא כדקאמרת אבל השתא דכתב וחרבות לאו פירושא דרישא הוא אלא מילתא אחריתי היא:

אלא - כמדובר בם דרישא היינו כרב חננאל כמדובר באליהו ואלישע שהחיו את המתים כך יחיו כל הצדיקים את המתים ירעו ורעו לגזירה שוה:

ויעני ושפט בבשן - ושפט הוא אביו של אלישע דכתיב אלישע בן שפט:

ושמת משענתי - באלישע כתיב על שהחיה בן השונמית:

ובלע המות - יבולע מלאך המות שלא ישלוט:

בישראל - כתיב ובלע המות וגו':

ובושה החמה - שלא תאיר:

יהיה שבעתים כאור שבעת הימים - שבעתי' הן ארבעים ותשע וכתיב כאור שבעת הימים ארבעים ותשע כאור שבעת ימים של עכשיו נמצא עודף על אור של עכשיו ג' מאות וארבעים ושלשה:

בעולם הבא - וחפרה הלבנה ובושה החמה שלא יהא בעולם אלא זיו זוהר ומראה שכינה:

לימות המשיח - יהיה אור הלבנה כאור החמה:

ולשמואל - דאמר ימות המשיח אין משתנין משל עכשיו מה הוא מקיים והיה אור הלבנה כאור החמה:

כתיב אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא - כיון שאמר שהמתים הוא מחיה פשיטא דהמחוצים יכול לרפאות אלא הא אתא לאשמועינן דלא תימא אמית ואחיה לאו דמתים חיים קאמר אלא אני אמית את המתים ואני מחיה וזן את החיים ובורא את הנולדים להכי כתיב בתריה מחצתי ואני ארפא כשם שמה שמחצתי אני ארפא דאין רפואה אלא במוכה כך אותו עצמו שאני ממית אני מחיה:

מיתה באחד וחיים באחד - אני ממית את המתים ואני מחיה וזן את החיים:

הכי גרסינן דבר אחר בתחלה מה שאני ממית אני מחיה והדר מה שאני מחצתי אני ארפא - שכדרך שהן מתים חגרים סומים אלמים כך הן חיין במומן ואחר כך מתרפאים כדכתיב אז ידלג כאיל פסח (ישעיהו ל"ה:ו'):

דף סח:

כשירין כל הלילה - כדכתיב (ויקרא ו':ב') על מוקדה על המזבח כל הלילה ויכול להקטירן כל הלילה ואע"פ כן אין ממתינין להם עד שתחשך אלא מחללין שבת עליהן כדכתיב (במדבר כ"ח:י') עולת שבת בשבתו על עולת התמיד אלמא חביב למהר מצוה בשעתה:

חותכין יבלת במקדש - דלא גזרו על השבות במקדש:

הא והא ביד - שחותכה בידו ולא בסכין דאין בה אלא משום שבות ואפילו הכי אסור בלחה הואיל ומצי למיעבד מאתמול וההיא דעירובין ביבשה דאפילו שבות ליכא וכר' אליעזר לא מצי לאוקמא להיא דעירובין ונימא ר' אליעזר היא דאמר במתני' דוחין משום דקתני התם ואם בכלי דהוי מלאכה גמורה כאן וכאן אסור ואי ר' אליעזר היא הא אמר מכשירי מצוה דוחין את השבת אפילו במלאכה גמורה במסכת שבת (דף קל.) דתנן ר' אליעזר אומר אם לא הביא כלי מערב שבת מביאו בשבת:

הא - דעירובין ביד ומתניתין בכלי דהוי מלאכה גמורה ובעירובין בפרק בתרא איתא נמי כולה הך סוגיא ומקשינן התם והא גבי שבות תני לה דקתני אלו שמשום שבות לא אידחו כו' אלמא לאו בכלי קאי:

מפרך פריכא - ולא קרי לה חתיכה:

מאי טעמא לא אמר הא ביד הא בכלי - ונוקמא למתני' דעירובין נמי בלחה:

הא קתני התם - בעירובין דאסור ולמה לי למיהדר למסתמא הכא בפסחים:

ור' יהושע - דמפיק שמחת יום טוב ראיה לפסח אזיל לטעמיה דאמר שמחת יום טוב מצוה היא ואפ"ה לא דחיא שבות הראוי לעשות מבעוד יום:

דבעינן נמי לכם - שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שנתנה תורה בו:

כל האוכל ושותה כו' - בפ' בתרא דיומא מוקמינן להא דרשא אליבא דמאן דאמר אין אדם מוזהר על תוספת עינוי להתחיל ולהתענות מבעוד יום ואפילו למאן דאית ליה מוסיפין מחול על קודש מקרא אחרינא נפקא ליה מבחריש ובקציר תשבות הילכך כי

אתא האי בתשעה להכי אתא והכי קאמר מה שאתם עושים בתשעה דהיינו אכילה ושתיה אני קורא עינוי:

תילתא - שלישי לבטן ומובחר הוא:

עבדי לי - היה מצוה לאנשי ביתו להכין לו סעודה:

אי לאו האי יומא - שלמדתי תורה ונתרוממתי הרי אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף ומה ביני לבינם:

ותלי - נשען:

חדאי נפשאי - שמחי נפשי:

לך קראי לך תנאי - בשבילך ולצורכך שניתי וקריתי:

איני - וכי אין הנאה בתלמוד תורה אלא ללומדיה לבדם:

אם לא בריתי - של יומם ולילה דהיינו תלמוד תורה שכתוב בו (יהושע א׳:ח׳) והגית בו יומם ולילה:

אית ליה פירכא - למילתיה דאמר מלאכת מצוה דוחה כל שכן שבות דמצוה שפיר מהדר ליה ר' יהושע יום טוב יוכיח מקל וחומר ומה שמחת יום טוב שהיא רשות והתרת' בו משום מלאכה לא התרתה בו משום שבות שבת שלא התרתה בה אלא מלאכ' מצוה כגון שחיטת קרבנות צבור אינו דין שלא תתיר שבות אפי' של מצוה:

דף סט.

ורבי אליעזר - אמר לך האי לאו קל וחומר הוא דשבות מצוה עדיפא משבות דרשות הלכך יום טוב דשמחתו רשות גזרו על שבות שלה אבל שבת דדחיית מלאכה שבו משום מצוה היא לא גזרו חכמים בה על השבות לדחות את המצוה:

שלאחר שחיטה - מיחוי קרביו ואע"ג דאיתעביד ליה צורך גבוה:

לא ידחו כו' - בתמיה למיעבד צורכי גבוה:

דמה לי - כלומר דין הוא כן ומה לי לתמוה שהרי דחתה שחיטה כבר את שבת במצותה הלכך הואיל וניתנה לדחות כבר לא גזרו בה שוב על שבות הצריך:

ברישא - אמר ליה האי טעמא שמא ימצא זבח פסול:

ופרכיה - ואמר ליה א"כ משחט נמי לא נשחוט:

בשחיטה השבתני - דבר שחוק וגיחוך שאמרת או חילוף ומה אם הזאה שהיא שבות אינה דוחה שחיטה לא כל שכן שלא תדחה ובאת לעקור את מה שכתוב בו במועדו ויודע היית שאין זה ק"ו:

אל תכפירני - אל תכפור במה שלימדתני הזאה אע"פ שהיא שבות אינה דוחה ולכך דנתי קל וחומר זה לפניך אע"פ שאינו כדאי אלא כדי שתשים אל לבך אחרי שבא זה לדון שחיטה מהזאה מכלל דבהזאה פשיטא ליה דלא דחיא מתוך כך תזכור מה שלימדתני דלא דחיא ותחזור בך ממה שאתה אומר ועליה אני דן:

בשעת הדין - בשעה זו שאנו דנין עליה:

ומאחר דאגמריה - ר' אליעזר גופיה דלא דחיא מאי טעמא פריך ואמר עליה אני דן:

הזאה דתרומה - הבא להזות עליו ליטהר כדי לאכול תרומה אגמריה דלא דחיא שבת דהא הפרשת תרומה גופא לא דחיא שבת:

הזאת טמא מת כו' - אלמא דבהזאת פסח השיבו וקאמר אינה דוחה שבת אלמא דאגמריה ר' אליעזר דאינה דוחה מדפשיטא ליה כולי האי:

אלא ודאי הזאת פסח אגמריה - ומאי גזירת שבות איכא בהזאה גזירה שמא יעבירנה בידו וכשהיה דן עליה עם ר' עקיבא שכח דבר זה מלמודו והכי נמי אמרינן בע"א בפרק כל הצלמים (עבודה זרה דף מו:) ר' אליעזר גמריה איעקר ליה ואתא ר' עקיבא לאדכוריה גמריה:

דוחין את השבת - אפי' מלאכה גמורה במס' שבת (דף קל.):

היכא דגברא חזי - כגון להביא איזמל למילה דרך רשות הרבים שכבר התינוק ראוי למול אבל היכא דגברא לא חזי כגון האי טמא לא רמיא חיובא עליה ואין אלו מכשירי מצוה:

אמר רבה לדברי רבי אליעזר - דאמר כל היכא דגברא לא חזי ליכא חיובא עליה:

קטן בריא - דבלאו רחיצה ראוי למול:

מחמין לו חמין - בשבת קודם מילה:

להברותו - להיות בריא וחזק:

קטן חולה - שכל זמן שלא ירחצוהו בחמין לא יראה למול ואם ירחצוהו יראה למילה:

הכל אצל מילה חולין הן - כל זמן שלא נרחצו בחמין ואפילו לרבי אליעזר צריך להיות לו מחמי חמין מערב שבת:

איתיביה אביי ערל - גדול שלא מל ערב הפסח:

ענוש כרת - בשביל שהיה ראוי לתקן מו' שעות מזמן דשחיטת הפסח ולמעלה ולא ניתקן ולא דמי לטמא ושהיה בדרך רחוקה שאין יכולין לתקן באותן שש שעות ומיקמי הכי לא רמיא חיובא עלייהו אלמא אע"ג דלא חזיא רמיא מצוה עליה היכא דאפשר למיתקן והזאה נמי תדחה שבת דהא מצוה רמיא עליה ליתקן לכך ואי קשיא הא דקיימא לן (לקמן דף צב.) הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר וצריך הזאה שלישי ושביעי ואפילו מל אינו ראוי הא אוקמינן להההיא בערל נכרי שנתגייר בפרק האשה:

הכי גרסינן אמר רבה קסבר ר' אליעזר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ:

דף סט:

וכל שביחיד נדחה - והכי פירושא היינו טעמא דר' אליעזר לא רמיא חיובא דפסח אטמא מת בשביעי שלו הואיל ולא חזי ואערל רמיא חיובא ואע"ג דלא חזי ומשום דלא דמיא מצות הזאה למצות מילה דמצות הזאה כדי לעשות פסח לא רמיא אציבור שהרי מותרין לעשות בטומאה אע"פ שיכולין ליטהר דקסבר רבי אליעזר אין שוחטין וזורקין על יחיד טמא שרץ שלא טבל ואף על פי שראוי לערב וכן על טמא מת שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח שראוי נמי לערב וטמא שרץ נקט משום דפלוגתא גביה הוא בפ' האשה (דף צ:) וכיון דקא סבר אין שוחטין וזורקין על היחיד אלא נדחה לשני על כרחיך ציבור עושין בטומאה אם ירצו דכל שביחיד נדחה ציבור עושין בטומאה דכתיב איש איש נדחה ואין ציבור נדחין אלמא לא רמיא מצות הזאה דפסח אציבור ומילתא דליתיה בציבור ליתיה ביחיד דמצות פסח יחד לכל ישראל נאמר אבל ערילות דלא נדחה אצל ציבור ולא הותרו לעשות פסח ערלים ואילו כולהו ציבור ערלים אמרי' להו קומו מהולו יחיד נמי אמרינן ליה בחול קום מהול והזאה דציבור לא אמרי' להו קומו אזו:

יחיד נמי - לא רמיא חובה עלויה להזות וכיון דלא רמיא עליה לא ניתנה שבת לדחות אצלה אבל אי הוה סבירא ליה כמאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ כיון דלא קרינא ביה איש נדחה לא הוה קרינא נמי אין ציבור נידחין למישרינהו לעשות בטומאה אלא אמרינן להו קומו אזו ומדרמי' הזאה אציבור הוה רמיא נמי איחיד כדי להתירו באכילה ודחיא שבת:

אמר ליה - התם האי דאיתיה ביחיד משום דעבוד ציבור בראשון הוא ואי לא עבוד ציבור בראשון כגון רוב ציבור זבין דלא הותרה טומאת זיבה בציבור ומיעוטן טמאי מתים אין עושין לא את הראשון ולא את השני:

ערל וטמא שרץ ושאר - הדומין לו כגון כל טמאי טומאת ערב שראויין ליתקן וכגון טמא מת שחל שביעי שלו בערב הפסח:

מדקא מיהדר אטמא שרץ - לאיתויי מקרא יתירא שמע מינה סבירא ליה להאי תנא אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ דאי סבירא ליה שוחטין וזורקין עליו למה לי לאהדורי עליה מקרא יתירא לחיוביה ממילא הוא עומד בכרת שהרי הוא כטהור גמור שראוי לעשות פסחו על ידי שליח לשולחו בעזרה דכי פטר קרא מכרת הנך דלא יכלו לעשות פסח פטר אלא ודאי אין שוחטין וזורקין עליו סבירא ליה ואפילו הכי מיחייב ליה כרת

משום דיכול לטבול וליתקן משהגיע זמן שחיטה ואף על גב דציבור כי האי גוונא לא אמרינן להו זילו טבולו דכיון דיחיד נדחה ציבור עבדי בטומאה:

אלא אמר רבא - אי הוה סבירא ליה אין שוחטין דמעכבא ליה הזאתו משחיטת פסחו ודאי דחיא שבת לר' אליעזר אע"ג דליתא בציבור אלא קסבר שוחטין וזורקין הלכך הזאה למאי אתיא לאכילה דהא לא מיעכבא לה לשחיטה ולזריקה:

אכילת פסחים לא מיעכבא - והא דכתיב (שמות י"ב:ד') איש לפי אכלו למצוה:

אם כן - דטמא מת שחל שביעי שלו בערב הפסח בשבת שוחטין וזורקין עליו ואע"פ שאין סופו להזות היום:

נמצא פסח זה נשחט שלא לאוכליו - ותנן באידך פירקא (לעיל דף סא.) שחטו שלא לאוכליו פסול:

כלל א"ר עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת - כגון הבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו:

ותנן נמי - גבי מילה:

וצריכא - לרב לאשמעינן הלכה כרבי עקיבא בתרוייהו:

מילה שלש עשרה בריתות נאמר בה באותה פרשה שנאמרה לאברהם (בראשית יז):

דליכא כרת - לבו ביום אם ימול למחר:

מתני' אימתי מביאין עמו חגיגה - בגמרא בעי מאי תנא לעיל דקתני חגיגה:

עמו - עם הפסח בארבעה עשר בניסן כדיליף בגמרא:

בזמן שבא בחול ובטהרה - דאף על גב דפסח דחי שבת וטומאה חגיגה לא דחיא שבת:

ובמועט - שהיה הפסח מועט לאכילת בני החבורה ואוכלין החגיגה תחלה כדי שיהא פסח גמר שביעתן ותיחשב להן אכילה:

במרובה - שהיתה חבורה מועטת ודי להם פסח לבדו:

מן הצאן ומן הבקר כו' - מה שאין כן בפסח שאינו בא מן הבקר ולא מן הנקבות:

גמ' תנא הרכבתו כו' - וקאמר נמי בהך סיפא אימתי מביאין כו' ואשמעינן דחגיגה נמי לא דחיא שבת אפילו שחיטה דילה:

דף ע.

על השבע - שיהו נהנין באכילתו ותיחשב להן:

ונאכלת לשני ימים - חגיגת חמשה עשר דנפקא לן במסכת חגיגה (דף ט.) מוחגותם אותו:

יוצא בו משום שמחה - אם עיכבה עד למחר ושחטה יוצא בה משום שמחה משום שלמי שמחה ואע"ג שמופרשת ועומדת היא כבר ושלמי שמחה חובה הן והא דקי"ל (לקמן דף עא.) כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין כדתניא בסיפרי וזבחת פסח כו' עד צאן ובקר והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים א"כ למה נאמר בקר להקיש כל הבא מצאן ובקר לפסח מה פסח דבר שהוא חובה ואינו בא אלא מן החולין אף כאן שהוא חובה ואינו בא אלא מן החולין הני מילי בחובות דעלמא אבל שלמי שמחה איתרבי במס' חגיגה (דף ח.) מדתניא בסיפרי ושמחת לרבות כל מיני שמחה יכול אף בעופות ומנחות תלמוד לומר בחגך מי שחגיגה באה מהן יצאו עופות מכאן אמרו ישראל יוצאים ידי חובתן בנדרים ונדבות כו' אע"ג דמחויב ועומד הוא:

ואין יוצא בה - משום חגיגת חמשה עשר כדאמרן דבר שיש בו חובה אינו בא אלא מן החולין כלומר משלו ולא ממה שהוא מחויב ועומד וזו כבר נתקדשה מאתמול:

מאי טעמא - דאמר אין נאכלין אלא ליום ולילה:

נאכלת צלי - צריך לאוכלה צלי:

הלילה הזה כולו צלי - מתני' היא בפרק בתרא כולו צלי ואפי' החגיגה:

למידי דאכילה - דאזהרת לינה צווי אכילה היא:

האי סברא - אינה נאכלת אלא ליום ולילה:

שמע מינה כולהו אתיין - כולהו מילי דפסח אתיין בחגיגה בההוא היקשא:

שוחט בה - פסחו מיד ואין צריך להטבילה זה המוצאה דמסתמא הטבילוה בעליה אם טמאה היתה הטבילוה בשלשה עשר כדי שיהא הערב שמש ותהא טהורה בארבעה עשר:

שונה ומטביל - כלומר אע"פ שספק שמא הטבילוה הבעלים זה שונה ומטביל' מספק שמא עדיין לא הטבילוה שהיה להן שהות ביום להטבילה ולהעריב שמשה:

קופיץ - סכין גדול הוא ורובן אינן לשחיטה אלא לחיתוך בשר ולשבירת עצמות:

בין בזה בין בזה - אפילו נמצאת בארבעה עשר:

שונה ומטביל - דמתוך שאין שבירת העצם בפסח אין הבעלים צריכין לה כל ארבעה עשר עד למחר ויש לומר לא הטבילה שהיה לו שהות ביום להטבילה סמוך לבין השמשות לצורך מחר:

מני - הא דמשמע דאין שבירת עצמות בערב הפסח:

אי נימא רבנן - דלא מקשי חגיגה לפסח ואין בה איסור שבירת עצם:

מאי שנא סכין דמטביל - לה בעליה מאתמול ומוקמינן לה השתא בחזקת טהרה למוצאה משום דחזיא ליה לבעלים בארבעה עשר לפסח לשחוט הילכך אטבלה

מאתמול דניהוי ליה הערב שמש והא לא חיישינן שמא אבדה לו זה ימים רבים דודאי היום נפלה ממנו דמתוך שבשעת הרגל העם רב אין שוהה שם במקום נפילתה שלא תמצא:

חזי לחגיגה - לשבירת עצמות ואטבלה מאתמול ואמאי המוצאה בארבעה עשר שונה ומטביל:

שבא - ערב הפסח בשבת דאין חגיגה באה עמו הלכך לא צריכה לבעלים בארבעה עשר:

חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט - בקופיץ זה מיד ואין צריך להטביל דאע"ג דשמא בעלים היה להן סכין לשחוט ולא היתה קופיץ זו להן אלא לשבירת עצמות והיום אין שבירת העצם בשבת אפילו הכי כיון דצריכה להן ביום טוב אחר שבת כבר הטבילוה מערב שבת דהא בשבת לא מצו לאטבולה כדאמרינן במסכת ביצה (ד' יז:) חל יום טוב להיות אחר שבת מטבילין את הכל מלפני השבת:

ובחמשה עשר - אם מצאה ביום טוב עצמו:

שוחט בה - שלמים מיד דודאי הטבילוה בעלים מאתמול:

הרי היא כסכין - ואפילו נמצאת בארבעה עשר שחל להיות בחול שוחט בה מיד דודאי הוטבלה עם הסכין בשלשה עשר הואיל וקשורה עמו:

מכלל דרישא - דקתני בין בזה בין בזה שונה ומטביל:

לאו בשבת עסקינן - דאם לא כן קשיא רישא אסיפא ואפילו הכי קאמר דאין בו שבירת עצמות אלמא אסור לשבור עצמות בחגיגת ארבעה עשר:

דף ע:

במרובה - בחבורה מועטת שהפסח מרובה להן ולא יביאו חגיגה:

מנא ידעי - הבעלים בשלשה עשר שתהא חבורתו מועטת הרי כל שעה באין ונמנין עליו אנשים מעלמא וקונים להן בו חלק מן הבעלים עד שעת שחיטה הלכך לא קים ליה שתהא חבורה מועטת ומטביל לקופיץ שמא יביאו חגיגה ויצטרכו לשבירת עצמות:

שבא בטומאה - שרוב ציבור טמאין ותנן בזמן שבא בטומאה אין מביאין עמו חגיגה וזה המוצאה טהור ואע"פ שאף הטהורים עושין בטומאה עם הציבור מטבילה לשבר בה עצמות חגיגת חמשה עשר שאינה באה בטומאה:

מנא ידעי - הבעלים בשלשה עשר כשמטבילין סכיניהם שיהו רוב ציבור טמאין:

דמית נשיא - ומצוה לכל ישראל להתעסק בו:

אי נימא בשלשה עשר - כשהיו מטהרין כליהם:

סכין למה ליה לאטבוליה - למריה הרי היא עתיד ליטמא וזה המוצאה אם טהור הוא למה מחזיקה בטהורה ושוחט בה שלמי חגיגתו בי"ט:

אלא דמית בארבעה עשר - וכשהטבילו כליהם בי"ג הצריכין לארבעה עשר לא היו יודעין שיבוא בטומאה א"כ גם את הקופיץ הטביל לשבירת העצמות דחגיגת ארבע' עשר:

ומאי שנא סכין - דאמרי' אטבלה מרה מאתמול ומאי שנא קופיץ דלא אמרי' אטבלה מרה מאתמול:

לא צריכא דנשיא גוסס בשלשה עשר - ולא גרסינן ומת בארבעה עשר דמה לי מת ומה לי לא מת:

סכין דחד ספיקא הוא - דאיכא למימר שמא ימות הנשיא ויעשו פסח בטומאה משום הך ספיקא לא אימנע מלאטבולה ואטבלה דחייש שמא לא ימות ויעשה פסח בטהרה:

אבל קופיץ דתרי ספיקי - אית ליה מסלקי ליה מתורת טבילה שמא ימות ולא יביאו חגיגות לא בארבעה עשר ולא בחמשה עשר או אפי' לא ימות שמא אני לא אצטרך לחגיגת ארבעה עשר שתהא חבורתי מועטת ויבא פסח במרובה ואי משום חגיגת חג חמשה עשר עדיין יש שהות להטבילה בי"ד הלכך לא אטבלה מרה בשלשה עשר:

בן דורתאי פירש - מן החכמים ונבדל מהם מפני שהיו אומרים אין חגיגת ארבעה עשר דוחה שבת:

וישב לו בדרום - רחוק מירושלים שלא לעלות לרגל ויתחייב בפסח ובחגיגה דקסבר חגיגה חובה ואפי' במרובה:

ואנן טעמא דפרושים וכו' - וכי לכך הוצרכנו לדרוש המקראות אחר טעמי המבדילים מן החכמים:

מותר הפסח - בין שהפריש פסחו ואבד ונתכפר באחר ואח"כ נמצא זה בין שהפריש מעות לפסחו וחלה קדושת פסח על כולן והוזלו טלאים וניתותרו מן המעות:

שקרב שלמים - במועד או לאחר הרגל:

לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר - היינו שלמים שכשירין לבא מכל צאן ומכל בקר זכר ונקבה:

אמאי לא דחיא שבת - ואפילו חגיגת חמשה עשר הא ודאי קרבן ציבור הוא דהא אתי בכינופיא כי פסח וזמן קבוע לה:

וחגותם אותו - בחג הסכות כתיב דתשלומין דידיה כל שמונה הלכך שמונה הוי אלא לאו שמע מינה אין לך חגיגה שדוחה שבת הלכך לא משכחת שמונה לעולם:

כגון שחל י"ט הראשון של חג להיות בשבת - דמטי נמי שמיני עצרת בשבת דאין כאן אלא ששה:
אבין תכלא - קובר את בניו היה:
לימא כי האי מילתא - שאילה שאינה הוגנת:

דף עא.

בשעת שמחה - ביום טוב שהוא זמן שמחה:
והיית אך שמח - קרא יתירא הוא דכתיב לעיל מיניה חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וסמיך ליה ושמחת בחגך והדר כתיב שבעת ימים תחוג וגו' והיית אך שמח:
לרבות לילי יום טוב האחרון - ואין שמחה אלא באכילת שלמים ויום טוב האחרון גופיה לא דהא תרי זימני שבעת ימים כתיב גבי שמחה כדפרישי' וממילא אימעיט שמיני:
או אינו אלא לרבות לילי יום טוב הראשון - ואף על פי שאין קרבן בלילה נלמד שהטעינו הכתוב לשחוט שלמים מערב יום טוב לשמחת לילי יום טוב:
אך (שמח) חלק - כל אכין ורקין מיעוטין:
מאי טעמא - משוינן מיעוטא ללילי ראשון וריבויא ללילי אחרון ולא אמרינן איפכא לאו משום דאמרינן אין לו במה ישמח דשלמים הנשחטין מבערב לאו שמחה היא דבעינן זביחה בשעת שמחה:
שיש שמחה לפניו - כל ימות ולילות החג:
חגיגת י"ד כו' - קס"ד דרב יוסף בששחטה בארבעה עשר קאמר:
הא מתניתא - בן תימא אמרה לעיל ולבן תימא איפסילא לה דהא אמר אין נאכלת אלא ליום ולילה:
והשמחה - בשלמים:
שחל יום טוב בשבת - ומבערב אין יכול לשחוט דהא בשעת שמחה בעית:
אמר רב הונא - ודאי מקרבן שמחה ליכא אלא שבעה אלא הא דקתני השמחה שמונה משמחו בשעירי הרגלים שעיר החטאת האמור בראשון שבכל יום היה שעיר בא משל ציבור וכל חטאות החיצונות נאכלות וכל קרבן ציבור הקבוע דוחה שבת:
חי נאכלין - אם בא לאוכלו בשבת לא יאכלנו כי אם חי דאין צלייתו ובישולו דוחה שבת ובשר חי אין כאן שמחה:
ועוד - נהי נמי דיש שמחה בבשר חי הרי חטאות אין נאכלות אלא לכהנים והן אוכלין וישראל במה ישמחו:
לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה - כשאר לילי החג:

או אינו אלא כו' - כדפרישית:
לאימורי חגיגת ט"ו שנפסלין בלינה - ואע"פ שזמן אכילת בשרה כל יום המחרת:
וסמיך ליה ראשית ביכורי וגו' - ודרוש ביה בקר ראשון:
דבשר איפסיל ליה מאורתא - משחשכה ועבר יום ששה עשר ואימורין יכשרו עד בקר שבעה עשר דאי בקר בקר שני בקר של שבעה עשר:
ר' אליעזר בן עזריה - בפרק בתרא (דף קכ:) דאמר מדאורייתא אכילת פסח עד חצות ותו לא:
הכי קשיא ליה - אע"ג דאותיב מלתא אחריתי:
ומי איכא מידי - כלומר אפשר להיות משמעות המקרא בקר שני אנן חזינן תנא דמתנית' דלקמן דאפי' לבשר שהוא קל מאימורין לא בעי ראשית ובקר דכתיב ביה משמע ליה לתנא בקר ראשון ורב כהנא באימורין דחמירא קדושתיהו לא משמע ליה בקר דכתיב גבייהו בקר ראשון בלא ראשית:
אשר תזבח בערב - בחגיגת ארבעה עשר מיירי דנשחטת עם הפסח בערב דהא ליכא למימר בערב של יום טוב הראשון עצמו קאמר קרא דאם כן מאי בערב הלא שחיטתן ביום כולו:

דף עא:

או אינו אלא ליום ולילה - דהאי בקר בוקרו של ט"ו קאמר:
כשהוא אומר ביום הראשון (**לבקר**) - מכלל דנאכלת כל יום הראשון של יום טוב וקאמר לבקר דלא תלין עד בקר שני:
או אינו אלא בקר ראשון - לקמיה פריך היכי תיסק אדעתין למימר תו הא אמרת ביום הראשון חד ולבקר תרי:
ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים - דנפקא לן מקרא אחרינא דיש חגיגה נאכלת לשני ימים ולקמן מפרש היכא אשכחן ובאיזו חגיגה אני מקיימה בשאר חגיגות חוץ מזו:
לימד על חגיגת י"ד כו' - ולקמן מפרש במאי מישתמע ליה והשתא מפרש לה למתניתא והדר אסיק אתקפתי' דתנא לבשר לא בעי ראשית:
כשהוא אומר אם נדר - באכילת שלמים שני ימים אם נדר או נדבה זבח קרבנו ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת וגו' הרי שני ימים ולילה שבינתיים והוה ליה למיכתב נדר ונדבה אם נדר למה לי ריבה אף שלמי חובה לאכילת שני ימים:
הכי קאמר או אינו - אלא ליום ולילה והאי דכתב ביום הראשון לבוקר מילתא אחריתי היא ובשתי חגיגות דיבר הכתוב חגיגת ארבעה עשר וחמשה עשר זו לבוקרה וזו לבוקרה

והכי משמע קרא לא ילין מבשר חגיגת י"ד אשר תזבח בערב וסתם לינה לבוקרה משמע ומאותה שתזבח ביום הראשון דהיינו חגיגת חמשה עשר לא ילין לבוקר של ששה עשר:
הדר אמר - תנא ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים חוץ מזו כלומר באיזו חגיגה חוץ מזו אני מקיים את אשר אני מוצא שנאכלת לשני ימים הרי השווית את כולן והיכן אני מוצא כשהוא אומר אם נדר הרי מצאתי שיש חגיגה נאכלת לשני ימים ואיזו היא על כרחיך לימד על חגיגת י"ד כו' והאיך לימד דעל כרחיך אי נמי אם נדר בחגיגת ט"ו משוית ליה דקילא דאינה באה עם הפסח שמעת בה מיהא דנאכלת לשני ימים וביום הראשון לבקר על כרחיך לאו אחגיגת ט"ו קאי אלא אאשר תזבח בערב ולימד שתאכלנה כל יום הראשון עד בקר שני:
האי לחגיגת חמשה עשר - אם נדר:
והאיך כולי' - וביום הראשון כדפרישי':
וטעמא דכתיב כו' - השתא מפרש אתקפתיה דאילו תנא לבשר לא בעי ראשית אי לא כתיב ביום הראשון לבקר דמשמע תרי הוה אמינא בקר בקר ראשון ואע"ג דבבשר קאי דקיל וכל שכן בקר דכתיב גבי חלב חגי דלא בעי ראשית והאי דסמכינהו קרא מילתא אחריתי דרוש בה:
מתני' **הפסח ששחטו בשבת שלא לשמו** - וכסבור כשם שמותר לשמו כך מותר שלא לשמו:
חייב חטאת - שחילל שבת בשוגג:
אם אינן ראויין - לפסח כגון עגל או איל בן שתי שנים או נקבה חייב עליו חטאת אם נעלמה ממנו שבת או כסבור שמותר לשחוט אחרים לשם פסח בשבת דהאי לאו טועה בדבר מצוה הוא דהכל יודעין שאין זה כשר לפסח:
ואם ראויין הן - כגון שהוא שה בן שנה של שלמים ששחטו לשם פסח דמתוך שטרוד ובהול לשחוט פסחו טעה בזה ולא נזכר שהקדישו לדבר אחר:
ר' אליעזר מחייב חטאת - אע"פ שטעה בדבר מצוה:
ור' יהושע פוטר - דקסבר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה כל דהו פטור מחיוב חטאת שבה וזה עשה מצוה שהקריב קרבן וכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין ואף הנשחטין לשם הפסח ר' יהושע מכשיר להו בפרק תמיד נשחט (ד' סב:):
מה אם פסח שמותר - לשוחטו בשבת לשמו שינה את שמו מודית לי דחייב חטאת כדקתני לעיל:
ששינה בדבר האסור - ששחטו לשם קרבנות אחרים שאסורין לשוחטן בשבת:

ששינן בדבר המותר - ששחטן לשם פסח שמותר לשוחטו בשבת:
אימורי ציבור - קרבנות האמורין בציבור בשבת כגון תמידין ומוספין יוכיחו שמותרין לשוחטן לשמן והשוחט שאר זבחים לשמן בשבת חייב:
שיש להן קצבה - שאינו רואה אחרים הרבה עסוקין בשחיטתן וכיון שנשחט התמיד יודע הוא שאין צריך לשחוט עוד הלכך אין זה טועה אלא שוגג דלא היה לו לטעות בדבר:
תאמר בפסח שאין לו קצבה - שהכל צריכין לכך והרי הוא רואה את אחרים הרבה עוסקין בכך וטרוד להתעסק במצוה ואפילו שחט הוא פסחו כבר ומצא זבח זה עומד בעזרה וכסבור שהוא פסח ושחטו לשם מי שהוא וטעה על כך הלכך טועה בדבר מצוה הוא:
ר' מאיר אומר - השוחט אחרים כל שבתות שנה לשם אימורי ציבור פטור:
שחטו בשבת שלא לאוכליו - דפסח פסול הוא ונעלמה ממנו שבת או כסבור שכשר:
שלא לאוכליו - לחולה ולזקן חייב חטאת דלא ניתנה לידחות שבת אצל שחיטה זו:
לאוכליו ושלא לאוכליו וכו' פטור - דהא פסח כשר הוא כדתנן בתמיד נשחט (ד' סא.) דמקצת אוכלין לא פסלי:
שחטו ונמצא בעל מום חייב - דשוגג הוא ולא אנוס דהוה ליה לבקוריה:
שמשכו הבעלים את ידם - ממנו קודם שחיטה ונמנו על אחר:
או שמתו או שנטמאו דעכשיו לא ניתנה לידחות שבת אצלו:
פטור - שאנוס הוא דלא היה יודע שכן ולא היה לו לבדוק על כך:

דף עב.

אי נימא בטועה - כסבור שהוא זבח אחר:
שמעת מינה - מדקתני חייב אלמא פסול הוא:
עקירה בטעות - שלא נתכוון לעקור שם פסח ממנו הויא עקירה כעוקר מדעת:
מה לי שאינן ראויין - עוקר לאו טועה בדבר מצוה הוא ואמאי פטר ליה ר' יהושע בראויין והלא לא טעה בו שיודע שאינו פסח:
רישא - הפסח ששחטו:
סיפא - ושאר כל הזבחים:
אוכלוסא - חבורה גדולה מאד:
הא לא דמי - רישא לסיפא דרישא בעוקר ולאו טועה הוא:
לר"א - דדאין האי ק"ו לא שאני ליה בין עוקר לטועה:

ומקשי' ר' יהושע דשני ליה - לימא ליה דלא דמי טועה לעוקר אמאי אהדר ליה טעמא משום ששינה בדבר האסור כו':

בפסח שאין לו קצבה - אין חשבון לפסחים וזה שמצא טלה זה עומד בעזרה כסבור שהוא אבוד מבעליו ושחטו לשם מי שהוא:

תינוקות דיש להן קצבה - מי שיש לו שני תינוקות אחד למול בשבת ואחד למול באחד בשבת יודע הוא שאין לו למול בשבת אלא אחד:

ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב - דטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה הוא דעדיין לא הגיע זמנו ומודה רבי יהושע דחייב:

את של ערב שבת בשבת - קסבור שהוא של שבת וזה של ערב שבת היה אתמול חולה או שנאנס ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת דהואיל ועבר זמנה ימתין עד למחר:

ר' אליעזר מחייב חטאת - דלית ליה טועה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור:

ר' יהושע פוטר - דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור ואע"ג דחילל שבת ועשה שלא כדת מכל מקום מצות מילה קיים והכא נמי אע"ג דאית להו קצבה ליפטר דמכל מקום עשה מצוה דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין וזה שמצא זבח אחד בעזרה ושחטו לשם תמידי ציבור כשר לזבחו הראשון:

הכא במאי עסקינן כגון שקדם ומל את של ערב שבת בשבת - בשעה שמל את זה עדיין שניהן עומדים דמשום הכי פטור דטרוד היה באחד מהן דיודע הוא שהיום חובת האחד עליו ומתני' כגון דקדים ושחטינהו לאימורי צבור דהשתא לא הוה טרוד ועסוק בשחיטתן:

ואע"ג כו' - בתמיה:

[**מאבל ערב** - שם מקום]:

ושכח ומל את של ערב שבת בשבת דחייב - ואע"ג דעשה מצוה:

על מה נחלקו כו' - וקס"ד השתא ברישא מחייב ר' מאיר כשמל את שניהם ע"י [שסבור] ששניהן כבר הגיע זמנן ומל של שבת תחלה שזמנו היום ואחר כך מל את של אתמול ואף על גב דעשה מצוה כיון דלא רמיא טירדא עליה בתר דמהליה לשל שבת לאו טועה בדבר מצוה הוא וסיפא פטור משום דטריד בשל שבת והוחלף לו של מחר דהא ודאי לא קאמר שמל את שניהם דהא לא טעי בהכי אלמא היכא דלא טריד האידנא לר"מ חייב:

ותסברא - דטעמא משום הכי הוא השתא סיפא דלא עבד מצוה דעדיין לא הגיע זמנו פטור רישא דעבד מצוה מחייב:

אמרי דבי ר' ינאי רישא כגון - שנתחלף לו אתמול של שבת בערב שבת ומלו בערב שבת ועדיין לא נודע טעותו וסבור שזה העומד של שבת הוא ואע"ג דטריד ביה דרמיא מצוה עליה כפי מחשבתו וגם עשה מצוה אפילו הכי חייב משום דלא ניתנה שבת לידחות אצלו וסיפא ניתנה שבת לידחות אצל של שבת וטעה בדבר מצוה פטור ואפילו לא עשה מצוה לרבי מאיר פטור והשוחט לשם אימורי צבור ניתנה שבת לידחות אצל קרבן צבור ואע"ג דקדים שחטינהו לאימורי צבור הרי שכח וע"י שטרוד בזבח זה בימים שעברו ויודע שזבח זה עומד ליקרב נבהל ושכח שכבר נשחטו אימורי צבור ושחטן לשמן:

דף עב:

ואחד זבחים שאינן ראויין - לפסח:

פטור - הואיל וטרוד במחשבת לבו מאז הופרשו ויודע שעליו להקריבם טועה ושוחטן לשם פסח:

על שאינן ראויין שחייב - דלאו טועה הוא:

אפילו עגל - דסד"א ליכא דטעי בה:

מודה היה ר' מאיר בבעלי מומין - הואיל ולאו בני קרבן נינהו לא יכול לומר טועה הוא וחייב הכא נמי חולין לשם פסח יהא חייב הואיל ולאו בני קרבן נינהו:

לא טריד בהו - אין מחשבת הקרבתן בלבו עד הנה:

האי טריד ביה - כל ימי הפרשתן בלבו ועסוק ואומר מתי אפנה ואקריבנו:

חולין לשם פסח מה לי א"ר מאיר - כלומר מה ר' מאיר אמר לנו בו:

מודה היה ר' מאיר בבעלי מומין - הואיל ולאו בני קרבן נינהו לא יכול לומר טועה הוא וחייב הכא נמי חולין לשם פסח יהא חייב הואיל ולאו בני קרבן נינהו:

הני מיחלפי - חולין בקדשים מיחלפי ויכול לומר טעיתי סבור הייתי קדשים הן משום הכי פטור:

הני לא מיחלפי - בעלי מומין בקדשים לא יכול לומר טעיתי כסבור קדשים הן משום הכי חייב:

אלמא טעמא משום טירדא - ולאו משום איחלופי וחולין לא טריד בהקרבתן:

אקילעא - לפני הבית כעין בית שער וקורין פוריי"א:

בשפוד של צלי - של קודש הראוי ואכילת קדשים מצוה דכתיב (שמות כ"ט:ל"ג) ואכלו אותם אשר כופר וגו':

חייב - דטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה ונותר חייבים על זדונו כרת ושגגתו חטאת דכתיב (ויקרא י"ט:ח') ואוכליו עונו ישא:

אשתו נדה בעל חייב - כדמוקי לה לקמיה בסמוך לווסתה ובמעוברת דלאו מצוה היא ולקמיה מפרש ואזיל אם חלוק הוא על ריש לקיש או מוסיף על דבריו:
כל שכן בההוא - נותר:
דמחייב - דאין שם לחלוחית מצוה אבל הכא אע"ג דמעוברת מיהו מצות שמחת אשתו איכא:
בשפוד - ליכא למאן נישייליה:
ור' יוחנן מאי שנא יבמתו - דפטור ואע"ג דהוה ליה לשיולי:
דקא עביד - מצות יבום בביאה ראשונה קאמר:
אשתו - מצות פריה ורביה:
עונה - לפי מה שהוא חמר או גמל או טייל או תלמיד כדמפרש בכתובות (דף סא:):
לשמח את אשתו - אפילו שלא בשעת עונתה אם רואה שמתאוית לו:
ומשני בסמוך לווסתה - דמוזהרין ישראל לפרוש מנשותיהן סמוך לזמן ווסת נדותיהן כדאמרינן בשבועות (דף יח:) והזהרתם את בני ישראל והדוה בנדתה מכאן אזהרה לבני ישראל שיהו פורשין מנשותיהן כו':
אי הכי יבמתו נמי - סמוך לווסתה לא רמיא מצוה עליה:
בזיז מינה - בוש ממנה לשואלה אם סמוך לווסתה הוא:
ור' יוחנן - דאמר פטור כמאן:
ברשות - של מצוה שהיה טרוד בה:
דזמנה בהול - שקבוע לה היום וטרוד באם לא עכשיו אימתי הולך אצל בקי ללמדו:
דזבחים - דפטור במתני' בשוחט לשם פסח משום דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה:
זמנו - של פסח בהול הוא היום למהר פן יעבור זמנו:
בן גרושה - כהן חלל זר גמור הוא דכתיב בכהן הנושא גרושה (ויקרא כא) לא יחלל זרעו שמחללו מדין כהונה:
קרן וחומש - שהרי אכלה שוגג:
ור' יהושע פוטר - שטעה בדבר מצוה:
דאיקרי עבודה - אכילתה כדלקמן:
ועבודה - של חלל בשוגג רחמנא אכשרה דתנן כו':
ברך ה' חילו - בכהנים כתיב ישימו קטורה באפך וגו' וסמיך ליה ברך ה' חילו חללים שבו:
אמש - בערב:

דף עג.

עבודת מתנה - מתנות כהונה שנתתי לכם הרי הן כעבודה:
פשיטא כיון דהתם - בתמיד נשחט (דף סא.) תנן דפסח שלא לאוכליו פסול:
הכא - דבשבת קאי ממילא שמעינן דחייב:
משום דבעי למיתנא סיפא לאוכליו ושלא לאוכליו פטור תנא רישא שלא לאוכליו חייב:
לדברי האומר - במס' שבת (דף קו.):
מקלקל בחבורה - העושה חבורה בשבת לקלקלה שאינו מתקן פטור ואין חובל חייב משום שבת אלא שוחט שמתקן או חובל בבהמה וצריך לדם להאכילו לכלבו:
שלא לאוכליו חייב - דקתני מתני' חייב:
מה תיקן - הא פסלי':
תיקן - דכל הקרבנות שנפסלו בעזרה תנן במס' זבחים (דף פד.) אם עלו למזבח אימוריהן להקטיר לא ירדו:
בעלי מומין - תנן התם אם עלו ירדו שלא היה פסולן בקודש:
בדוקין שבעין - טלי"א כגון הנוטה כדוק שמים (ישעיהו מ':כ"ב) וגבי קרבן מום הוא כדכתיב (ויקרא כ"א:כ') או דק או תבלול בעינו:
ואליבא דר"ע - במס' זבחים תנן ר"ע מכשיר בבעלי מומין אם עלו ואמרו בגמרא לא ארע"ק אלא בדוקין שבעין הואיל וכשירין לכתחלה בעופות:
טריפה - אמר התם אם עלתה תרד:
מידי נבילה - מלטמא:
השוחט חטאת - גר' ובשחיטת חולין בפרק שני מפרש אמאי נקט חטאת:
ג' חטאות - משום שבת ומשום ע"ז ומשום שחוטי חוץ לעזרה:
מה תיקן - הכא אפי' לטהרו מידי נבילה ליכא דתקרובת ע"ז מטמאה אפי' באהל:
מידי אבר מן החי - לבני נח שאם אכלו אינו נהרג:
אשם שניתק לרעיה - שמתו בעליו או נתכפרו באחר וחטאת ואשם אינן באין נדבה ומשנתכפרו באחר אין תקנה לזה וגבי חטאת הילכתא גמירי לה (תמורה כא:) דמתה ובאשם גמירי הילכתא (שם יח.) כל שבחטאת מתה באשם רועה ואם ניתקו מעליו והשליכו לאפר לרעות שיסתאב ויפול בו מום שיוכל לפדותו ולהוציאו לחולין וכל הרועים דמיהם נופלים לנדבה ומה היא נדבה ששה שופרות היו במקדש וכתוב עליהן נדבה ושם היו נותנין כל מותר דמי חטאת ואשם ומביאין משם קיץ המזבח עולות בשר לשם ועורות לכהנים שזהו מדרשו של יהוידע הכהן במס' תמורה (דף כג:) וזה לא המתין

עד שיומם ומשניתקו לרעייה שחטו סתם כשר לעולת קיץ המזבח הואיל וסוף סוף דמיו לכך היו עומדים:

לא בעי עקירה - מאחר שהוא עומד לכך א"צ לעקור שם אשם ממנו:

א"ה כי לא ניתק נמי - משעה שנתכפר באחר סתמיה לקיץ המזבח קאי:

גזירה לאחר כפרה אטו קודם שנתכפר - דסתמיה לאשם אבל משניתק לא מיחלף:

ומנא תימרא - להא מילתא דאמר לך דגזרי' הכי:

לנדבה - לשופרות:

ר' אליעזר אומר ימות - כל צדדיו של רבי אליעזר היה עושה אשם כחטאת לכל דבר שנאמר (ויקרא ז':ז') כחטאת כאשם וכן גבי שלא לשמו וכן גבי חטאת שנכנס דמה לפנים במס' זבחים (דף יוד:):

רבי יהושע אומר ימכר - לאחר שנסתאב:

ויביא בדמיו עולה - נדבה לעצמו ובמס' תמורה מסיק להא מילתא והלא אף הנדבה עולה היא מה בין דברי רבי יהושע לדברי חכמים אלא שבזמן שהיא באה לחובתו הוא סומך עליה ושוחטה ונסכיה קריבין משלו וכשהיא באה לנדבת ציבור אינו סומך עליה כו':

בדמיו אין - אבל איהו גופיה לא אמר דיקרב עולה ואף על פי שמקריבו לעצמו אלמא גזירה לאחר כפרה שנתכפר באחר אטו לפני כפרה דאי שרית ליה השתא טעי ואי מיצטריך ליה עולה נמי קודם כפרה מקריב ליה להאי והדר מייתי אחר לאשם ואי אפשר לשנות זבח לזבח אחר כ"ז שעומד לשמו:

דף עג:

ותני עלה - דמתניתין:

בחול כי האי גוונא - הואיל ויכול לשורפו:

ישרף מיד - ואין צריך להמתין עד שתעבור צורתו ואע"ג דמותר הפסח קרב שלמים ואם היה שוחטו לזה שמתו בעליו לשם שלמים היה כשר עכשיו שלא עקר שם פסח ממנו ישרף מיד דהוה ליה פסח שנשחט שלא למנויו:

אי אמרת בשלמא - אע"ג דסתמיה לשם שלמים קאי בעי עקירה וכל כמה דלא עקר הוי שם פסח עליו משום הכי ישרף מיד ולא בעי עיבור צורה דהוה ליה פסולו בגופו שנשחט שלא למנויו:

אלא אי אמרת לא בעי עקירה - וסתמיה שלמים הוא פסולו מחמת מאי הוי הואיל ושלמים הוא משום דנשחט אחר תמיד בין הערבים דשחיטת פסח אחר התמיד היא כדאמר בתמיד נשחט (דף נט:) ועבר על עשה דהשלמה:

כל שפסולו בגופו - כגון פיגול נותר טמא ויוצא ישרף מיד ואין צריך להמתין:
בדם ובבעלים - כגון נשפך הדם וכגון פסח שמתו בעלים או נטמאו אחר זריקה דעכשיו פסח כשר הוא אלא שאין לו אוכלין:
תעובר צורתו - ימתינו לו עד שתעובר ממנו צורת בשר דכיון דאין פסולו חמור לא שרפינן קדשים בבזיון ועיבור צורה הוא פסול לינה דהוה ליה פסולו בגופו:
ולר' חייא בר גמדא - דאמר בתמיד נשחט (דף סד.) גבי מתניתא דקתני התם דפסח בעי עקירה ואוקמה כגון שהיו בעלים טמאי מתים כו':
הא - אחר דלאו סתמא קאי לפסח לא בעי עקירה:
מאי איכא למימר - כלומר מתני' דהכא תיובתיה דקתני ישרף מיד ולא מיתוקמא אלא משום עקירה:
אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע - לעולם כדקאמר שחטו סתם כשר לעולה דכיון דקאי לעולה סתמיה עולה הוא ואע"פ שתחלתו אשם וכן מותר הפסח כיון דלשלמים קאי סתמא כי שחיט ליה שלמים הוא והכא דקתני ישרף מיד לאו משום עקירה אלא כגון שהפרישו קודם חצות וכי מטא חצות קבעתיה חצות שהוא זמן שחיטתו ונראה לפסח:
ומתו בעלים אחר חצות - ונדחה מפסח דשוב אינו חוזר ונראה לשלמים והא דקי"ל מותר הפסח אחר הפסח קרב שלמים כגון שאבד קודם חצות ונמצא אחר שחיטת הפסח דלא אתא חצות עליה למיקבעה ולא נראה לשחיטת פסח מעולם:
מידי הוא טעמא אלא לרב - האי תירוצא רב מתריץ ליה דאמר לא בעי עקירה:
והאמר רב - בפ' שני שעירי:
בעלי חיים אינן נדחין - ואין דיחוי אלא בדם או בבעלים כגון שעיר של שם שנשחט וקודם זריקת דמו מת המשתלח ישפך הדם אבל כל זמן שהקרבן חי אינו נפסל משום דיחוי:
אלא אמר רב פפא - לעולם לא בעי עקירה וסתמיה שלמים והא דקתני עלה דמתניתין בחול ישרף מיד ר' אליעזר הוא ומשום דשלמים הוא וכגון דשחטיה בהדיא לשם פסח ורבי אליעזר לטעמיה דאמר בפרק תמיד נשחט (דף סב:) שלמים ששחטן לשם פסח פסול:
ואי רבי אליעזר - אמאי תנן מתני' פטור לחייב משום שבת דהא לית ליה כו':
ובפטורי - דטועה בדבר מצוה:
סבר לה - רבי יוסף בן חונאי כרבי יהושע:
רב אשי אמר רב דאמר - לעיל לא בעי עקירה לית ליה דהאי תנא דאמר בחול ישרף מיד אלא קסבר רב דמתניתין לענין צורה כי האי תנא סבר לה דאמר בעי עיבור צורה:

אם יש שהות ביום - לזה ששחט פסח זה בשבת לבדוק אם מתו בעלים כו' ולא שאל לא טועה בדבר מצוה הוא אלא שוגג וחייב שוגג קרי את הקרוב לפושע:
ותעובר צורתו - אם הוא חול דאילו בשבת לא אצטריך ליה דהא בשבת לא שריף ליה ולמחר ביום טוב נמי לא שריף ליה:
מאי טעמא - בעי עיבור צורה:
לאו משום דקסבר לא בעי עקירה - וזה סתם נשחט והרי הוא שלמים כשרין אלא שנשחטו אחר התמיד ופסול מחמת דבר אחר הוא:
וממאי דילמא - לעולם בעי עקירה ופסולו בגופו והאי דבעי עיבור צורה משום דרבי ישמעאל סבר לה כתנא דבי רבה בר אבוה דאמר אפילו פיגול שפסולו בגופו טעון עיבור צורה ולא איתפריש לי עיקר מילתיה דתנא דרבה בר אבוה היכא אתמר ובכמה מקומות מייתי לה בגמרא:
דאי לא תימא הכי - דטעמא משום דקסבר פסול הגוף טעון עיבור צורה אלא משום דלא בעי עקירה הא תינח מתו או נתכפרו אבל נטמאו מי איכא דלא בעי עקירה הא סתמיה לפסח שני קאי ורבי ישמעאל או שנטמאו נמי קתני:
אלא מחוורתא - דטעמא דרבי ישמעאל משום דקסבר פסול הגוף טעון עיבור צורה ותנא דישרף מיד סבר לא בעי עיבור צורה ואי לתרוצי בעית דלא תיקשי לרב הכי תרצת דפסול הגוף דידה גבי מתו או משכו ידם משום דשחטיה לשם פסח בהדיא ואיהו לשלמים קאי בלא עקירה כרב והוו להו שלמים לשם פסח ופסול הגוף הוא כיוסף בן חונאי:

דף עד.

מתני' כיצד צולין - שפוד של רמון. טעמא מפרש בגמרא:
ונותן את כרעיו כו' - כדכתיב צלי אש ראשו על כרעיו וגו' כולו כאחד משמע:
כמין בישול הוא זה - שמבשל בני מעיו בתוכו כמו בתוך הקדירה:
תולין חוצה לו - תוחבן בשפוד למעלה מפיו של טלה:
לא על השפוד - של ברזל כדמפרש בגמ' שהמתכת כשמתחמם מקצתו מתחמם כולו ונצלה הפסח מחום השפוד שבתוכו שהפנימי מתחמם ע"י קצתו החיצון והוה ליה פסח צלי מחמת דבר אחר ורחמנא אמר צלי אש:
אסכלא - גראיל"ש (גרדי"ל: אסכלה) בלע"ז וכולה חד טעמא:
גמ' שיבי - קנלי"ר (קנילי"ר: לחרוץ חריצים לאורך) שעשוי שורות שורות:
מחלחל - כעץ של ערבה ושל אגוז שיש להן מוח מבפנים:
אלון - יושנ"א (יישנ"א: אלון) שהוא קשה:

איידי דאית בהו קיטרי - ובעי למישעינהו בסכינא מפיק מיא דרך מקום חתך הסכין והוה ליה פסח מבושל:

שיעי קיטריה - ואין צריך להעביר סכין עליהם:

בנבנא בר שתא - נטיעה בת שנתה:

והא איכא בי פיסקי - ראש השפוד שהוא מקום חתך ומוציא מים:

דמפיק לבי פיסקי לבר - חוץ לפי הפסח דאי מפקי מיא לא עיילי לפסח:

כשם שהשפוד של עץ - כשתולין אותו בתנור ומכוסה בטלה אין מה שבתוך הטלה נשרף שהטלה מגין עליו כך שפוד של מתכת אין מה שבתוך הטלה מרתיח מחמת חום מקצתו היוצא חוץ לטלה:

אמרו לו - אע"פ שאין פנימי של עץ נשרף אבל פנימי של מתכת מרתיח שזה של עץ חם מקצתו לא חם כולו והוה ליה צלי אש וזה של מתכת חם מקצתו חם כולו ואפילו מה שמכוסה ממנו הלכך הו"ל צלי שפוד:

רבי ישמעאל קוריהו תוך תוך - דנותן לתוכו ס"ל וכשמרתיחין ומתבשלין בתוכו נשמע קול רתיחתן תוך תוך כקול הסיר ל"א כתב בספרים ישנים תכבר לשון תוך ובר כלומר ממולא מבפנים ונראה מבחוץ כעין שממלאין גדיין ותרנגולין שלנו ודוגמא גבי אביגיל (שמואל א כ"ה:י"ח) חמש צאן עשויות ומתרגמינן חמש עאן תכברינן משם רבי קלונימוס:

מקולס - לשון כובע נחשת דמתרגמינן קולסא דנחשא (שם יז) דסבירא ליה תולין למעלה בראשו ונראים ככובע נחשת על ראש גבור:

איזה גדי מקולס - דתנן בפרק מקום שנהגו (ד' נג.) שאסור לאכול צלי (בערבי) פסחים בזמן הזה במקום שלא נהגו:

כאחד - דדמי לפסח ונראה כאוכל קדשים בחוצה לארץ:

נשלק מיבעיא - קס"ד דנחתך והדר נשלק ומשעה שחתכו קודם צלייתו תו לא הוי מקולס:

האי מולייתא - אינפלדור"א בלע"ז כמו שאנו ממלאין הטלאין והתרנגולין בין בשר לעצמות:

שריא - ואפילו לא בישלו את הבשר שנותנים לתוכו מותר ואפילו מלחו כמליחת צלי דאי במליחה כל צורך לקדירה פשיטא:

והא קא בלע - הטלה דם היוצא מן הבשר הכנוס בתוכו:

פולטו - לחוץ ושואבו חום האור:

דף עד:

מידב דייבי - לפי שכשנתלה בתנור ופי בית שחיטתו למטה הדם יוצא דרך חלל הצואר שקורין פורציל"א ושותת דרך בית שחיטה:

לאחר בישולו - קס"ד לאחר בישולו צלי קאמר דצלי נמי קרי בישול כדכתיב בדברי הימים (ב' לה) ויבשלו הפסח באש כמשפט:

דשיע - ולא בלע ואפילו בקדירה נמי שרי ואף על גב דליכא למימר כך פולטו:

טפליה - בעיסה שקורין פשטיד"א (פשטידה) :

אי מעלי טפליה - אם יש טעם יפה בלחם:

הב לי דאיכול - וסייעתא לרבה:

בסמידא - בעיסה של סלת ואינה נדבקת כל כך ונפרכת מאליה והדם יוצא ממנה:

דמיפריר - לשון פירורין:

ואי לאו דחזיא - ללחם:

דזיג - לשון זכוכית לבן וצלול מראה מוהל הבשר שזב בלחם:

כי זוזא חיורא - צרוף שאין בו אדמימות דם ואי לא לא אכל מיניה:

בחיורתא - קמח נקייה כעין שלנו שאינה סולת:

דשריר - קשה ואינו פולטו:

דסמידא - דאמר לעיל דמיפריר:

בין אסמיק - מוהל שבתוך הלחם בין לא אסמיק שרי שהדם ודאי יוצא ואודם זה ודאי לא דמות דם הוא:

והילכתא מולייתא שריא ואפילו פומא לעיל - כשהיא תלויה בתנור ואע"ג דעכשיו אין נקב לצאת הדם שרי כבולעו בשר החיצון כך פולטו וחום האור שואבו:

אומצא ביעי ומיזרקי - אומצא דאסמיק חתיכות בשר אישקנטור"א בלע"ז וכן ביצי זכר דאסמיק וכן מיזרקי חוטין גסין שהן ורידין שבבית השחיטה:

פליגי בה - כדמפרש פלוגתייהו לקמיה דאנחיה אגומרי:

בכל התורה כולה - כל היכא דחזית פלוגתייהו ואיתמר סתמא חד אמר לקולא וחד אמר לחומרא ולא פירש מי המיקל ומי המחמיר דע שרב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא בכולן כדברי המיקל:

מידב דייב - ושפיר דמי אף במלח מעט בתורת צלי:

צמתו - ודמו נבלע בו:

שאיבי ליה - שואבים את הדם:

חלייה - מוהל היוצא ממנו כשחותכו לישנא אחרינא שחולטין אותו בחומץ לאחר צלייתו ודמו נסחט לתוכו:
אסמיק חלייה אסיר - לא גרס הוא וחלייה ורב אחא קאמר לה דמיקל ובחלייה מודי דאסיר:
מגמע לה - להההוא חלה:
חלא - חומץ דחלט ביה צלי האידנא כדי להוציא דמו לא חליט ביה זימנא אחריתי לפי שאין בו כח עוד:
מתמהא - חלש מעקרו דחלטינן ביה:

דף עה.

לקיוהא דפירא - איגדו"ר (איגרו"ר: חמיצות) טעם הפרי עומד בו שלא הוציאו ממנו כלום ואע"פ שהוחלש מאליו ונתקלקל טעמו מוציא דם שכחו בקרבו:
הכא ליתא לקיוהא דפירא בעיניה - שבלעו צלי הראשון:
מנוקבת - עשויה כבריחים כעין שלנו ויש חלל גדול בין בריח לבריח ונותן השפוד לרוחבו וכל הטלה נצלה באויר שבין שני בריחים שאין בשרו נוגע בברזל:
לדברי האוסר - בפרק כל שעה (כו:) רבי אומר הפת אסורה:
מהו - הכא אין שבח עצים בפת:
צלי אש - קרינא ביה וגבי עצי איסורא מיהא ניתסר דהתם לא כתיב מיעוטא:
אאש קפיד רחמנא - וחום התנור תולדת אש הוא ואם תתן בו בגד נשרף ונעשה פחם ואש:
חתכו - לפסח ולא הבדיל אלא חתכו בשנים ושלשה מקומות למהר צלייתו אינקרני"ר בלע"ז:
ברמץ - אפר רותח:
גפסיס - מין סיד הוא:
מניין - שנידון משום מכוה ולא משום שחין ואף על פי שמכוה ושחין שוין בטומאתן נפקא מינה דחצי גריס מכת מכוה מחמת אור וחצי גריס מכת שחין שהוא לקות חום אחר שלא היה מחמת האור אין מצטרפין בהכל שוחטין (חולין דף ח.) מפרש:
פתילה של אבר - מתיכו וזורקו לתוך פיה:
תשרף - כל מיני שריפה משמע מדלא כתיב באש ונשתוק:
וכ"ש אש - לשון קושיא הוא:

בני אהרן שריפת נשמה וגוף קיים הוא - בסנהדרין (דף נב.) כמין ב' חוטין של אש נכנסו להן בחוטמיהן:
חמי האור - רותחין דהוי נמי שריפת נשמה וגוף קיים:
גזירה שוה - מבני אהרן למה לי תיפוק מהכא דלא מקפינן חבילי זמורות דהא ברור ליה מיתה יפה בעינן:
אי לאו גזירה שוה הוה אמינא - על כרחך אש ממש כגון להקיף חבילי זמורות בעינן דאילו שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא וקרא שריפה אצרכה ואי משום דרב נחמן דבעינן מיתה יפה ה"א נפיש לה חבילים טובא ירבו לה היסק גדול שתמות מהר:
קא משמע לן - גזירה שוה דשריפת נשמה וגוף קיים נמי שריפה היא וכיון דשריפה היא אהני דרב נחמן לאפוקי זמורות ורותחין:
אלא באש למה לי - כיון דסופינו לרבות כל שריפות:
אבר מעיקרו - שמוציאין אותו מן הקרקע רותח הוא בלא תולדת אש:
וכל היכא דכתיב אש - וכתב נמי שריפה בהדיה לרבויי כל שריפות אתא בתמיה:
הכא - כיון דכתיב שריפה ברישא ומשמע כל שריפות והדר כתב אש משמע דוקא אש קאמר:

דף עה:

על שפך הדשן ישרף - סיפא דההוא קרא דכתב בהו באש הוא:
אע"פ שאין שם דשן - דלא תימא אדשן קפיד רחמנא לשורפו על מקום שהיו מוציאין שם דשנו של מזבח החיצון כדכתיב (ויקרא ו':ד') והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה ואם ניטל הדשן משם לא ישרפנו שם קמ"ל ישרף מכל מקום:
אע"פ שהוצת האור ברובו - יתעסקו בו עד שתגמר שריפה:
רבינא אמר - הא דפרכת לעיל לר' מדאיצטריך מכוה מכוה לרבויי גחלת לא תיקשי דמתני' משבשתא היא וגחלת לאו מריבוייא דמכוה אתא לתנא אלא ממשמעותא דאש וכרוך ותני גחלת בהדי אש במשמעות דרישא אין לי אלא אש וגחלת כו' וריבוייא דמכוה מכוה לרמץ וסיד אתא:
גחלי - ולקח מלא המחתה גחלי אש וגו' (ויקרא ט"ז:י"ב) ואם נאמר גחלי ולא נאמר אש יכול גחלים עוממות כבויות אבל לא לוחשות בוערות דהנך לאו גחלים הוא סתמא אלא אש תלמוד לומר אש בתר גחלי להביא את הלוחשות אי נאמר אש ולא נאמר גחלי יכול שלהבת ולא גחלים לוחשות דלאו אש סתמא נינהו תלמוד לומר גחלי אש כי כתבינהו לתרוייהו משמע גחלים שיש להן אש:

הא גופא קשיא אמרת גחלי יכול עוממות - ולא לוחשות מדלא משתמע ליה לוחשות מכלל דלוחשות לאו גחלים איקרו ומאי מיקרו ע"כ אש והדר תני אש שלהבת משמע ולא לוחשות:

ואמר רב ששת גרסינן:

יכול בין עוממות בין לוחשות - איזה שירצה דתרווייהו גחלי מיקרו ת"ל אש בתר גחלי לאפוקי עוממות:

ואי אש - בלא גחלי יכול שלהבת דודאי אש סתמא אין גחלים לוחשות במשמע תלמוד לומר גחלי אש להכי כתב תרווייהו:

מכל מקום לרבי קשיא - דמדאיצטריך גחלי שמע מינה אש סתמא אין גחלת במשמע:

אמר אביי תריץ הכי גחלי יכול עוממות ולא לוחשות - ולוחשות לאו גחלי נינהו אלא אש תלמוד לומר אש דהיינו לוחשות אבל בסיפא לא תימא אי אש יכול שלהבת ולא גחלת אלא אי אש יכול רצה גחלים לוחשות רצה שלהבת בלא גחלים ותרווייהו אש מיקרו ת"ל גחלי אש למעוטי שלהבת גרידתא:

מחצה גחלת ומחצה שלהבת - כגון אוד שהוצת האור ברובו יטול ממזבח החיצון דבין גחלת ובין שלהבת מיקרו אש וכי מטי התם ממזבח החיצון לפני ולפנים הוה ליה כולה גחלת דאילו לעיולי הכי לא איצטריך מיעוטא דלפני מלך בשר ודם אין מביאין אוד בשלהבתו מפני שמעלה עשן וכי איצטריך מיעוטא לשעת לקיחה איצטריך:

ת"ל כו' - משעת לקיחה להוי גחלי אש ואין שלהבת משמע גחלי אש:

ארזים לא עממוהו - לא הכהו את מראיתו לפי שהיה נאה מכל אילנות ועל חירם מלך צור נאמר:

מתני' נגע בחרסו של תנור וכו' - נגע הפסח בחרסו של תנור:

יקלוף - מן הפסח מקום שנגע בתנור כדמפרש בגמ' שנתבשל שם מחום התנור ולא צלי אש הוא כדאמרן לעיל משום שנאמר צלי אש צלי אש שני פעמים למעוטי תנור שגרפו וחרס הדפנות גרוף ועומד הוא:

נטף - בתנור מרוטב על החרס:

וחזר אליו - שחזר שומן שנתחמם מן החרס ונבלע בפסח:

יטול את מקומו - דלא סגי ליה בקליפה אלא בנטילה יפה יפה בעובי דשומן נבלע בתוכו הרבה ואותו שומן מבושל מן החרס (היה):

נטף מרוטבו על הסולת - מפרש בגמ' בסולת רותחת דמטוי רוטבו מחום הסולת והוי צלי מחמת דבר אחר ואסור למיכליה להההוא רוטב שבתוך הסולת משום אל תאכלנו כי אם צלי אש הילכך יקמוץ את מקומו וישרוף אותו קומץ כשאר קדשים פסולין:

אם חי ידיחנו - דלא בלע:
צלי - בעי קליפה משום דבלע:
אין מוכרין מעשר שני בירושלים - ואפילו לאוכלו שם בקדושה דכי ירבה ממך הדרך ונתתה בכסף כתיב (דברים יד):
גמ' חם לתוך חם - בשר רותח לתוך חלב רותח או אחד של איסור ואחד של היתר:

דף עו.

אסור - דבלע היתר מאיסור:
עילאה גבר - העליון נוצח הלכך חם לתוך צונן אסור שהעליון מחממו לתחתון והרי שניהן חמין ובלעי מהדדי וצונן לתוך חם מותר שהעליון מצננו לתחתון ולא בלעי:
ושמואל אמר תתאה גבר - הלכך חם לתוך צונן מותר וצונן לתוך חם אסור ואף על גב דהילכתא כרב באיסורי בהא הילכתא כשמואל דהא תניא תרתי מתני' כוותיה כדלקמן:
והדר חרס ומחמם ליה לרוטב - דהוי צלי מחמת דבר אחר:
אקורי מיקר ליה - ואמאי יטול את מקומו ולא גרסינן בקולף את מקומו סגיא:
לסולת דהדר הודרניה - לסולת אשר סביבותיו:
הדר הודרניה - לשון סחור סחור ליה:
ואמאי יקמוץ - והכא נמי לא גרס ביטול את מקומו סגיא:
[**צונן הוא**] - דאקורי קא מיקר ליה וקליפה מיהא בעיא דאפילו צונן גמור הוא הפסח מאחר שנצלה ויבש שאי אפשר דלא עייל ביה סיכת השמן פורתא:
וצונן לתוך חם אסור - אלמא תתאה גבר:
עד דמיקר ליה - קודם שיצטנן בלע כל דהו:
כבוש - בחומץ:
הרי הוא כמבושל - ואם נכבשו איסור והתר יחד כולן אסורין:
שאין נאכל מחמת מלחו - שהמליחו הרבה עד שמקדיח טעמו מחמת מלחו קצת ואינו ראוי לאוכלו אלא אם כן היה מדיחו והאי אין נאכל לאו לגמרי קאמר שאין שום אדם יכול לאוכלו אלא כיון שנתקלקל טעמו אינו נאכל מחמת מלחו קרי ליה ואסור:
כמכא - כותח ואית ביה נסיובי דחלבא:
מפשרוניא - מקום:
ולא אמרן - דצלי בקליפה סגי ליה אלא דלית ליה פילי פילי קרבנ"ש:
ואי מיתבל - בר גוזלא בתבלי אסור דתבלי מרככי ליה ומייצי ובלעי לכותחא ובר גוזלא צונן הוה כדמפרש:

דף עו:

בשר שחוטה שמן שצלאו - בתנור בשני שפודים זה רחוק מזה אסור שהריח מן השמן נכנס לכחוש ומפטמו וחוזר זה ומוציא ריח גם הוא וכ"ש שחוטה כחושה ונבילה שמינה ורבותא אשמעינן רב דלא נימא נבילה כחושה הואיל ואין ריחה נודף לא אסרה לה לשחוטה ואשמעינן דשומן שחוטה מפטם לנבילה בריחא והדר מפקא איהו ריחא:

עבד עובדא - שנצלו בתנור ובא מעשה לפניו והתיר:

דבר אחר - חזיר:

אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת - ונמצא פסח נאכל שלא למנוייו ואפילו גדי וטלה שאין מתחלפין זה בזה:

מאי לאו תערובת טעמים - דפטמי מהדדי ונמצא פסח נאכל שלא למנוייו:

לא מפני תערובת גופים - שלא יתערבו זה בזה ואפילו גדי וטלה זימנין דלאו אדעתייהו ואיחלפי:

אלא מאי על כרחיך - דקתני ביה ואפילו גדי וטלה שמעינן מינה דמפני תערובת גופים קאמר אבל לתערובת טעמים לא חייש נימא תיהוי תיובתא דרב:

הכא במאי עסקינן - דקתני גדי וטלה דלא חייש לתערובת טעמים שצלאן בשתי קדירות:

שתי קדירות ס"ד - וכי צולין פסח בקדירה:

כעין שתי קדירות - שפוד מכאן ושפוד מכאן ותל גדול של גחלים או אפר באמצע:

הרודה - מן התנור:

אוסר - לזרים מפני שנכנס לה ריח התרומה:

שואבות - את הריח:

ללוי - דאמר ריחא לאו מילתא היא ודאי מילתיה כתנאי אמרה דעל כרחיך רבי מאיר אית ליה ריחא מילתא היא וכן רבי יוסי ואי איכא דקאי כוותיה רבי יהודה הוא דקאי כוותיה:

אלא רב מי לימא תנאי היא - כלום צריך לאוקומי למילתיה כתנאי ולמימר אנא דאמרי כרבי מאיר ורבי יוסי אבל דרבי יהודה לית ליה או דילמא רבי יהודה נמי קאי כוותיה וטעמא דשרי משום דקא סבר לא עייל בה ריחא:

אמר לך רב דכולי עלמא ריחא מילתא - וטעמא דרבי יהודה משום דפת צוננת (ותבית) מגופה היא ולא עייל בה ריחא דמי לאו איתמר עלה כו' ואע"ג דקיימי תנאי כוותיה דרב הילכתא כוותיה דלוי דהא איפליגו בה אביי ורבא גבי בת תיהא במסכת ע"ז (דף סו:) וקם ליה רבא בשיטתיה דלוי ואמר ריחא לאו מילתא היא ואביי ורבא הילכתא כרבא וכן הוא בתשובת הגאונים ואף משמו של רבי אליעזר בן יצחק נאמר לי דלא חייש לה:

ביניתא - דג:
דאיטוי בהדי בישרא - בתנור אחד:
אסרה רבא מפרזיקא למיכלה בכותחא - שיש בו חלב משום דקסבר ריחא מילתא היא:
לדבר אחר - צרעת:
מתני' חמשה דברים באין בטומאה וכו' - אין לך קרבן נאכל אלא אלו וקרבן ציבור דוחה את הטומאה ואשמעינן מתניתין דאף על גב דקרב בטומאה לאפוקי ציבור ידי חובתן אין נאכלין בטומאה ולקמיה פריך ליתני נמי שעירי הרגלים:
זבחי שלמי ציבור - כבשי עצרת שאין שלמים אחרים לציבור:
הפסח שבא בטומאה - כגון רוב ציבור טמאין:
שמתחילתו לא בא אלא לאכילה - כשנצטוה עיקר פסח לאכילה נצטוה דכתיב לפי אכלו וכי שרייה רחמנא למיתי בטומאה מאיש נדחה ואין צבור נדחין אדעתא למיכליה שרייה:
גמ' חמשה למעוטי מאי - מניינא למה לי ליתני קרבנות ציבור באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה:
חגיגת חמשה עשר - והוא הדין לעצרת וסוכות אלא חדא מינייהו נקט:
כיון דקרבן ציבור הוא - אף על גב דכל יחיד ויחיד מיחייב קרי ליה קרבן ציבור משום דאתיא בכינופיא באסיפת חברים ברגל במסכת יומא בפרק הוציאו לו (יומא דף נא.):
תשלומין כל שבעה - כדנפקא לן בפרק קמא דמסכת חגיגה (דף ט.) מוחגותם אותו חג לה' שבעת ימים:
הא תני ליה זבחי שלמי ציבור - שהן מיני דמים ואשמעינן דאין נאכלין בטומאה והוא הדין לשאר מיני דמים:

דף עז.

הא לא כתיב בהו מועד - ולא לידחו טומאה דהא כל קרבנות ציבור ממועד נפקי לן כדלקמן:
קרא עלי מועד - תמוז דשילוח מרגלים מלויי מליוה וכלו ארבעים דידהו בט' באב בפרק בתרא דתענית והוקבעה להם בו בכיה לדורות ויום עיבור החדש קרי מועד:
וידבר משה וגו' - בתורת כהנים הוא גבי עומר ושתי הלחם:
שלא למדנו כו' שנאמר בהן מועד - לדחות שבת וטומאה:
במועדו - משמע לא יעבור זמנן ואפילו הן טמאין ואפילו הוא שבת:
אלה תעשו וגו' - בפרשת פינחס כתיב גבי מוספים:

מניין לרבות עומר והקרב עמו - ועשיתם ביום הניפכם וגו' (ויקרא כ"ג:י"ב):
ושתי הלחם - והכבשים הקרבין עמהן האמור בתורת כהנים ואינם אמורים בפרשת פינחס:
ת"ל - בשילהי ההיא פרשתא דשור או כשב או עז וידבר משה וגו':
כל הני למה לי - לכתוב חד וליתי הנך מיניה:
שאר קרבנות ציבור - מוספין דעולה מכפרת אעשה כדתניא ביומא (דף לו.) אין עולה באה אלא על עשה ולא תעשה שניתק לעשה:
עומר ושתי הלחם אינן באין אלא להתיר - את החדש זה במדינה וזה במקדש:
סברוה - האמוראין בני ישיבה היו סבורין כן לפיכך הוצרך להם לישאל הא דבעי לקמיה לימא מתניתין דלא כר' יהושע:
דחויה - אף על גב דאכשרה רחמנא למיתי בטומאה לאו היתר גמור הוא אלא היכא דלא מישתכחי טהורין וכיון דלאו היתר גמור הוא בעי' ציץ לרצויי:
בין שישנו על מצחו - בשעה שאירעה טומאה בקרבנות:
כהן גדול ביום הכפורים יוכיח - בשעת עבודת פנים:
שאינו על מצחו - דהא אין נכנס שם בבגדי זהב כדאמרינן [בראש השנה] (דף כו.) דאין קטיגור נעשה סניגור:
ומרצה - אם באו בטומאה דהא קיימא לן כל קרבנות הציבור הקבוע להן זמן דוחין את הטומאה ורבי שמעון אית ליה טומאה דחויה היא בציבור ואי לאו משום דציץ מרצה אטומאה לא הוו מיתכשרי:
שטומאה הותרה בציבור - ואין קרבן ציבור צריך ריצועי הציץ אלא קרבן יחיד:
ודכולי עלמא - כלומר הנך רבנן דסתם מתניתין סברי אין הציץ מרצה על אכילות על טומאה שנגע בבשר ובשירי מנחה הנאכלים אלא על טומאת הדם וקמצים (ואימורין):
לימא מתניתין - דאמר עומר ושתי הלחם באין בטומאה ואף על גב דבעינן ריצוי ציץ וציץ אאכילות לא מרצי ונמצא שאין כאן שיריים הנרצין אלא הקומץ לבדו שהציץ מועיל וכן במיני דמים לא הועיל ציץ לבשר אלא לדם וקתני דהדם נזרק:
דלא כר' יהושע - דאמר אם אין בשר ראוי אין דם ראוי:
אם אין בשר - ראוי כגון שנטמא או שנאבד אין הדם נזרק:
לול - אויר יש בין כבש למזבח לא היה ראש הכבש מחובר למזבח שיש אויר מעט בינתים והמסדר את האברים עומד על הכבש וזורקן על מערכת העצים לקיים מצות זריקה:
הא כתיב גביה והבשר תאכל - אלמא בשר קיים בעינן:

דף עז:

והני תרי קראי - לר' יהושע למה לי:

וחד בשלמים - זבחיך שלמים:

שכן כליל - הילכך חשיבא ומחמרינן בה:

אם כן - דכולי אתא למימר דדם מתיר בשר באכילה ולאו למימר דם אע"פ שאין בשר:

לכתוב ובשר זבחיך תאכל והדר והדם ישפך - והוי משמע נמי והדם ישפך תחלה קודם לאכילה דהא לא כתיב והדם תשפוך מאי שנא דאקדמיה לדם זבחיך ישפך ברישא:

ש"מ - למדרש ודם זבחיך ישפך מכ"מ:

אימורים דכי ליתנהו לא מעכבי - וכגון נטמאו או אבדו לא מעכבי אכילת בשר כדאמרן בתמיד נשחט (לעיל דף נט:):

כי איתנהו מעכבי - אכילת בשר כדאמרן התם:

דם דכי ליתיה מעכב - דהא תרווייהו מודו אם אין דם אין בשר דמתחלת הקדשן הן נאסרין וכפרה אינה באה אלא בדם וכהנים משולחן גבוה קא זכו וכיון דכפרה ליתיה איסורא להיכא אזל:

לימא דלא כר' יהושע - אמילתיה קא מהדר דאמרן לעיל מתני' דלא כר' יהושע:

בעינן תרתי - דם ובשר:

וציץ אאכילות לא מרצי - והשתא בשר ליכא אלא דם לחודיה דמרצי ציץ עלה ה"נ דלא אתו בטומאה:

הציץ מרצה על העולין - על טומאת הנקטרין על האשים דהיינו אימורין מודי רבי יהושע דאי איכא כזית חלב לאכילת מזבח זורק את הדם כדאמר לקמן בברייתא בפירקין (ד' עט.) רבי יהושע אומר כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב זורק הדם:

עומר ושתי הלחם דליכא עולין - לבד הקומץ שהוא במנחה כזריקת דם בזבחים אבל בשיריים ליכא הקטרה וכיון דבעי ר' יהושע תרתי צריך להיות קומץ ושיריים קיימין והכא שיריים ליכא ושתי הלחם דכוליה אכילות אפילו חדא נמי ליכא בשלמא לר"א דאית ליה הציץ מרצה על אכילות כולהו כמאן דלא איטמו נינהו:

כי אמר ר' יהושע - דבעינן תרתי:

נטמאו שיריה - של מנחה לאחר שנקמצה ועדיין לא נקטר קומצה:

כמדת ר' אליעזר - שהיה אומר בזבחים (ד' קד.) דם אף על פי שאין בשר כשירה להקטיר קומצה ונפטרו הבעלים:

ומאן האי תנא כו' - היכא אשכחן תנא דאמר הכי:
מילתיה דר' יוסי מיפרשא לקמן בשמעתין:
אלא קסבר רבי יהושע הציץ מרצה על אכילות - ומיתוקמא מתני' אליביה דהא איכא תרתי וגבי שתי הלחם נמי כיון דציץ מרצה על אכילות הוה ליה כמעיקרא ומתירין במקדש:
אי הכי נטמאו שיריה - כיון דנטמאו לר' יהושע אמאי פסולין ומשני כי קתני פסולה אאבדו שיריה ונשרפו שיריה:
אלא נטמאו שיריה - כיון דרבי יהושע לא עלה פליג:
למאן קתני לה לר' אליעזר וכו' - להודיע לנו דברי מי שנאה להודיענו בה דברי רבי אליעזר דלמדתו כשירה בתמיה פשיטא השתא י"ל כו' אלא פשיטא על כרחיך ר' יהושע פליג עלה ולאשמעינן דרבי יהושע פסיל בה תניא ורבותא אשמעינן דאף על גב דאיתא בעינא פסול:
ולא על העולין - דהיינו חלב דאי מרצי אחד מינייהו אמאי פסול:
אלא לא קשיא - מתני' ודרבי יהושע מתני' דיעבד ודר' יהושע לכתחלה תרתי בעי ואי אייתוה מתכשר דיעבד:
נפסל - בטבול יום:
חדא דפסולה דיעבד משמע כו' - אתקפתא היא:

דף עח.

ביחיד - לכתחלה פסולה ואם זרק הורצה ומתני' בציבור באין לכתחלה דטומאת ציבור הוא בהיתר:
לימא מתני' דלא כר' יוסי - דכיון דא"ר יוסי בעינן תרתי כדמפרש ואזיל מדקאמר רבי יוסי אין הציץ מרצה על אכילות ש"מ כרבי יהושע סבירא ליה דבעי תרתי ואשמעינן הכא דניטמא בשר לא מהני ליה ציץ למהוי כי בשר קיים לזרוק את הדם דאי לא בעי תרתי ריצוי ציץ אאכילות למה לי הא בלאו אכילות נמי מיתכשרא זריקת דם:
כרבי אליעזר ס"ל - דבחדא סגיא ולקמן פריך שתי הלחם אפילו חדא ליכא:
למאי אין הציץ מרצה על אכילות - למאי מיבעי לן ריצוי ציץ דידהו אלא על כרחיך לרבי אליעזר ריצוי דציץ דאכילות לאו לאכשורי זריקה מיבעי לן לאפוקי בעלים דבלאו אכילות נמי מיתכשר אלא לאכילות גופייהו מיבעי לן:

למיקבעינהו בפיגול - דקי"ל אם יש פסול אחר בקרבן שחישב בו מחשבת פיגול אינו נקבע בפיגול להתחייב כרת על אכילתו דאמר מר ירצה כהרצאת כשר כך הרצאת פיגול במסכת מנחות (דף יו:):

ולאפוקי להאי בשר מידי מעילה - דבקדשי קדשים זריקתן משוי בבשרן שעת היתר לכהנים ותו לא קדשי ה' מיקרו ונפקו מידי מעילה:

ומשוי לי' כי טהור - ואע"ג דאסור לאוכלו בטומאה מיהו לכל שאר מילי הוי כי טהור ומהניא ליה זריקה למיקבעיה בפיגול כו':

ורבי יוסי סבר - נהי דזריקה כשירה היא להוציא את הבעלים ידי נדרן דלא בעינן תרתי מיהו להאי בשר לא מהני ציץ למהוי הך זריקה מהניא ליה למיקבעה בפיגול ולאפוקה מידי מעילה:

בשלמא זבחים - דמתני' איכא עולין דמרצי ציץ עלייהו ואיכא תרתי:

עומר נמי דאיכא קומץ - דמרצי ציץ עליה וחדא מיהא איכא:

ובלחם הפנים איכא בזיכין - שמתירין את הלחם כקומץ למנחה דכתיב ביה (ויקרא כ"ד:ז') והיתה ללחם לאזכרה:

בזיכים - לבונה של לחם הפנים וכתיב בקומץ (שם ב) והקטיר הכהן את אזכרתה וציץ מרצי עלייהו דהא עולים נינהו:

אלא שתי הלחם - דכולה אכילות ור' יוסי אין הציץ מרצה על אכילות קאמר מאי איכא למימר:

וכי תימא - הא דקתני מתני' שתי הלחם באין בטומאה לאו בשתי הלחם הבאות בפני עצמן כגון שלא היו להן כבשים דאמרינן במנחות (דף מה:) דבאין בפני עצמן ובהנהו לא קאמר מתני' דליתו בטומאה אלא בבאו עם הכבשים ומשום הכבשים הקריבין עמהן ששחיטתן מקדשת את הלחם וזריקת דמם מתרת אותן קאמר מתניתין דבאות בטומאה משום דציץ מרצי עלייהו:

הותרה בציבור - ולא בעי' ציץ:

אחד זה ואחד זה - אחד כהן השורף את הפרה ואחד כהן גדול ביום הכפורים שטעונין פרישה שבעת ימים:

מכל חטאות - מכל אפרי הפרות שהיו במקדש שאפר פרה של משה לא כלתה:

כל שבעה - בפ"ק דיומא מפרש טעמא בראשון לפרישתו שמא היום שלישי לטומאתו שמא היום ג' ימים שניטמא במת וחששא בעלמא היא ומעלה וכן שני שמא שלישי ושלישי שמא שלישי ואינך מספקינן כל חד וחד בז' לטומאה:

הזאה למה לי - הא קרבן דיום הכפורים דציבור הוא ודוחה טומאה אלא ש"מ בקושי נדחית טומאה בקרבנות ובעי ריצוי ציץ וכיון דלא מרצי אאכילות לא מיתוקם שתי הלחם דמתניתין כר' יוסי ואפילו סבירא ליה דבחדא סגיא דהא אפילו חדא ליכא:

שטרא מזכי לבי תרי הוא - בתמיה כלומר מי ראה שטר שמזכה את התובע ואת הנתבע דקאמר רבי יוסי רואה אני את דברי שניהן:

מסתברא קאמר - מסתברא דפליגי בתרוייהו קאמר:

עיקר קראי - ועשית עולותיך:

בזבחים כתיבי - ובמנחות לא כתיבי ואצטריך לאשמעי' דאפ"ה פליגי במנחות:

ועוד - בציבור ר' אליעזר הוא דמכשיר ולא ר' יהושע. בתמיה:

דף עח:

אלא - תרוייהו ביחיד והא לכתחלה והא דיעבד והא דקתני אם זרק הורצה ואוקימנא ביחיד ה"מ דמודה רבי יהושע בדיעבד כשנטמא דהא עלה קאי ומשום דאיתיה בעינא אבל באבוד ושרוף לא ור' יוסי אפילו נשרפו או אבדו שיריה קאמר אם הקטיר קומצה כשירה:

מתני' נטמא בשר וחלב קיים אין זורק את הדם - אפי' לר' אליעזר דעיקר פסח לאכילת אדם קאתי:

ובמוקדשין אינו כן - אפילו לר' יהושע שאפילו נטמא בשר וחלב קיים זורק את הדם דהא תרתי איכא מתיר ושיריים שהדם מתיר אימורין למזבח:

גמ' הורצה - ופטור מלעשות פסח שני:

לא מעכבא - כפרה בדיעבד:

אוכלין - חולה וזקן:

רב - דאית ליה אכילת פסחים לא מעכבא דאמר כר' נתן:

יוצאין בפסח אחד - ואע"פ שאין בו כזית לכל אחד אלמא אכילה לא מעכבא:

דאי מימשכי הני - מה שיש בהן יותר מכזית לכל אחד חזי להני הנשארים:

ואי מימשכי הני כו' - אישתכח דחזי לכולהו דהי מינייהו מפקת הלכך אע"ג דלא אימשיך חד מינייהו פטורין אבל ניטמא לא חזי אפילו לחד:

נימנו עליו - עד שהיה כזית לכל אחד:

ומאי דוחקיה דרב - לאוקמא למתני' כר' נתן דלא מעכבא ולמימרא דמתני' לכתחילה קאמר הא אם זרק הורצה:

נוקמה כרבנן - ונימא דמתני' אפי' בדיעבד פסול:

פסח עצמו כשר - קס"ד לזרוק דמו ולהקטיר חלבו אבל לאכילה לא וקתני ואדם יוצא בו ידי חובתו:

ור' נתן היא - דאמר אכילה לא מעכבא ולא בעי ר' נתן גברא דחזי לאכילה ומתניתא קמייתא מוקי ר' אלעזר כרבנן:

אין מחשבת אוכלין - חולה וזקן בזריקת דם דאיש לפי אכלו לגבי שחיטה כתיב:

חלים - בריא:

גברא דחזי לאכילה בעי' - דכי כתיב איש לפי אכלו אגברא כתיב דליהוי גברא בר אכילה אבל פסח לא איכפת לן אי לא חזי:

יזרק בטהרה - בכהנים וכלי שרת טהורין:

ור' נתן היא - דאמר אכילה לא מעכבא ולא בעי ר' נתן גברא דחזי לאכילה ומתניתא קמייתא מוקי ר' אלעזר כרבנן:

הכא במאי עסקינן בציבור - שנטמאו רוב ציבור בין שחיטה לזריקה כגון שמת הנשיא ונטמאו הילכך גברי דחזו לאכילה נינהו:

גזירה שמא - לשנה אחרת יטמאו ציבור אחר זריקה:

ויאמרו אשתקד - מי לא היינו טמאין בשעת אכילה ואכלנו ואע"פ ששחיטתו בטהרה השתא נמי אע"פ ששחיטתו וזריקתו בטהרה ניכול בשר בטומאה ולא ידעי דאשתקד בעידנא דהוי זריקת הדם טמאין הוו והוה ליה פסח הבא בטומאה:

דף עט.

איבעית אימא רב דאמר - אם זרק הורצה:

כרבי יהושע - דאית ליה אכילת פסחים לא מעכבא:

שלמי נזיר - תחילתן לאכילה דבעי שילוח שערו תחת הדוד שהשלמים מתבשלין בו כדכתיב (במדבר ו':י"ח) ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש וגו' ועוד בעי תנופה זרוע בשלה אלמא צריך שיהא בשר טהור בשעת זריקה שיהא ראוי למצוה האמורה בו:

ואם זרק הורצה - דהני לא מעכבי:

נטמאו בעלים - במת דלא חזו למיכל לאורתא דטומאתן שבעה:

ואם זרק לא הורצה - דאע"ג דאכילתו לא מעכבא גברא דחזי לאכילה בעינן ורחמנא דחייה לטמא נפש לפסח שני ובנזיר נמי כתיב (שם) כי ימות מת עליו וגו' דסותר את נזירותו:

חצי זית בשר וחצי זית חלב אין זורק הדם - דאכילת אדם ואכילת מזבח לא מצטרפין:

אפי' כולה קיימת לא יזרוק - את הדם עליה:

מנחה מאי עבידתיה - בזריקת דם:
מנחת נסכים - הבאה עם הזבח מהו דתימא כזבח דמיא ותיהוי במקום זבח להכשיר את הדם:
חלב מנא לן - דהוי שיור להכשיר זריקת דם:
והקטיר החלב - גבי זריקת דם כתיב דכתיב וזרק הכהן את הדם וגו' עד והקטיר החלב לריח ניחוח:
יותרת הכבד ושתי הכליות מנא לן - מדאיצטריך ליה למיתני מנחה לא הויא שיור מכלל דסבירא ליה דהני דגופיה דזבח נינהו הוי שיור:
אמר קרא - בהאי קרא גופיה והקטיר החלב לריח ניחוח:
מתני' יעשו בטומאה - ואפי' טמאין יחידין דהא פסח דטהורין גופיה בטומאה אתי משום כהנים:
גמ' שאין קרבן צבור - הבא בטומאה חלוק מאחר שקרבן רובן בא בטומאה אף היחיד עושה בטומאה:
לא שנו - דמשמע משום טומאת כלי שרת עבדי כולהו בטומאה:
אלא שנטמא סכין בטמא מת - שהוא אב הטומאה דנעשה אף הסכין אב הטומאה לטמא אדם:
דרחמנא אמר בחלל חרב - למידרש מיניה דכלי מתכת המיטמא במת נעשה כיוצא בזה שנגע בו:
טומאה דחויה היא בצבור - בקושי הותרה וכל כמה דאפשר לאהדורי אטהרה או אטומאה קלה מהדרינן:
קרינא ביה הבשר כל טהור יאכל בשר - ולא טמא:
הללו עושין לעצמן - בטהרה והללו עושין לעצמן בטומאה טהורים לא עבדי בטומאה דהוי כרוב ורוב טהורין לא עבדי בטומאה וטמאין לשני לא מידחו משום דהוו נמי רובא ורובא לשני לא מידחו:
טהורין עושין הראשון - בטהרה דאי נמי מיעוטא נינהו אית להו למעבד הראשון בטומאה וכל שכן כי עבדי בטהרה שפיר דמי:
וטמאין עושין את השני - דכיון דאינן כרוב נידונין כמיעוט ונידחין לשני:

דף עט:

וטמאין אין עושין לא את הראשון - דכיון דאינו כרוב לא עבדי בטומאה ובשני נמי לא דאינו מיעוט:

יעשו בטומאה - אף הטהורין:
רובא הוא כו' - כי איטמי רובא הוא דעבדי טמאין ראשון ובטומאה:
אבל פלגא ופלגא לא עבדי - טמאים לראשון כלל:
כלהו - אפילו הטהורין אין צריכין להזהר בשמירת טהרה:
מסתברא - דפלגא ופלגא נמי טמאין עבדי בטומאה ולא מידחו:
לרב - דאמר הללו לעצמן והללו לעצמן:
וללישנא בתרא דרב כהנא - דאמר טמאין אין עושין לא זה ולא זה הא דקתני טמאים נדחין לשני היכי מתרצא לה:
משלימות לטמאין - דבזכרים הוו טהורים רובא אבל יש מן הנשים טמאות יותר מן הטהורות עד שמשלימות החשבון למחצה על מחצה וקסבר האי תנא נשים בראשון רשות וכ"ש בשני הילכך דל נשים מהכא דאינן מן המניין וזיל בתר זכרים והוו טמאים מיעוטא ומדחו לשני אבל בפלגא ופלגא אי כמר אי כמר:
כגון שהיו ישראל - הזכרים מחצה טהורין ומחצה טמאין וכשאתה מונה הנשים עמהן רבין טהורים על הטמאים:
בראשון חובה - והרי הן במנין ונמצאו טמאים מיעוטא:
ובשני נשים רשות - ותנאי פליגי בהא מילתא בפ' האשה (לקמן דף צא:):
בראשון לא עבדי - טמאין דהוה להו מיעוטא:
ובשני לא עבדי - דלגבי שני אין הנשים מן המנין למיהוי טהורין רובא הילכך לא הוו טמאים מיעוטא אלא פלגא ולרב מחצה על מחצה כרוב ולא עבדי בשני:
ורב כהנא - דאמר פלגא עבדי בשני מתרץ הכי כו':
ונשים משלימות לטהורין - שלא היו טהורין מחצה אלא על ידי הנשים ואי אזלינן בתר זכרים הוו טמאין רובא. ועודפות עליהן לא גרסינן:
ופלגא בראשון לא עבדי - בטומאה ללישנא קמא דרב כהנא:
תנאי היא - האי תנא ותנא דלעיל דקאי כוותיה האי תנא סבר מחצה על מחצה הוי כרוב ותנא דלעיל סבר אינו כרוב:
עושין בטומאה - אפילו הטהורין:

דף פ.

לא תוכל לזבוח את הפסח באחד - בשביל יחיד לא תזבחנו שיהא אותו היחיד גורם ומועיל בשחיטתו שום צד נטיה:

איקרי קהל - ומילתא מפ' בהוריות (דף ה:) דקאמר ליה רחמנא ליעקב גוי וקהל גוים יהיה ממך וכבר נולדו לו כל השבטים חוץ מבנימין הילכך שבט אחד חשוב כציבור ולא מידחי לשני:

יעשו בטומאה - אף טהורין אם ירצו:

מטמאין אחד מהן - כי היכי דניהוו רוב טמאין וניעבדו כולהו [בטומאה]:

שהיו טמאין עודפין על הטהורין אחד - דלא חזו טהורים בראשון:

הדר' קושיין לדוכתיה - דהוו להו פלגא ופלגא והללו יעשו לעצמן והללו יעשו לעצמן:

אלא ה"ק כו' - ולעולם מחצה על מחצה דווקא קתני וה"ק רב אי משכחת תנא דאית ליה כת"ק דאמר פלגא ופלגא לא עבדי טהורין בטומאה כדקתני הללו עושין לעצמן וכרבי יהודה דאמר אין קרבן ציבור חלוק מכי עביד קהל בטומאה בראשון לא מפליג למיעבד טהורין בטהרה דאוסר ליחלק שגנאי הדבר דמוכחא מילתא בהדיא כשנזהרין אלו מאלו:

מטמאין אחד מהן בשרץ - ונעבדיה כולהו בטומאה:

שוחטין וזורקין על טמא שרץ - הואיל וחזי לאורתא הילכך אין מכריע את הציבור לטומאה:

מחגיגתו - של מחר שאתה מטמאו כל שבעה:

אפשר דעביד - חגיגתו בשביעי של פסח שהוא שמיני שלו דהא כל ז' תשלומין אית ליה:

קסבר כולן - הימים של רגל תשלומין של ראשון הן ואינן תשלומין זה לזה ופלוגתא היא בחגיגה (דף ט:) ומאן דאית ליה כולן תשלומין לראשון סבר היכא דלא חזי לראשון תו לא חזי:

מאן ציית לך - להשתלח לדרך רחוקה:

וכי עקר משכניה וסיכיה - אהלו ויתדותיו ורהיט בתמיה מי ישמע לנו להטריח עצמו הילכך הא עדיפא כרב:

רובן זבין - דלא מצו למיעבד בראשון:

אין תשלומין לפסח הבא בטומאה - ואין הזבין עושין את השני אפילו טהרו:

רב הונא סבר טומאה דחויה היא בציבור - ובקושי הותר להקריבו הלכך לא משוינן להו בטהורים למידחי טמאין לשני:

ורב אדא סבר היתר הוא בציבור - ומשוינן להו בטהורין ודחו זבין לשני:

דף פ:

טהרה מדחיא - טומאה לשני כי עבדי ציבור בטהרה:

בראשון לא עבדי - דהא טמאי מתים מיעוטא ובשני לא עבדי דהואיל וטהרו זבין עכשיו נמצאו רוב ציבור צריכין לו ורובא דציבור בשני לא עבדי:

מתני' הפסח שנזרק את דמו ואח"כ נודע שהוא טמא - הפסח או הדם:

הציץ מרצה - ופטור מפסח שני:

נטמאו - בעליו טומאת הגוף במת:

אין הציץ מרצה - וחייב לעשות פסח שני דהא בשעת זריקה לאו בר מיעבד פסח הוא דרחמנא דחייה:

הנזיר - דכתיב ביה (במדבר ו) וכי ימות מת וגו' והימים הראשונים יפלו אם נטמא במת קודם הבאת קרבנותיו סותר:

הציץ מרצה על טומאת הדם - ותגלחתו כשירה ומותר לשתות יין ולטמא למתים:

ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף - ואם נטמא בעת הבאת קרבנותיו סותר את הכל:

נטמא גופו - בטומאת התהום בטומאת ספק כדמפרש בגמרא הרי זה מרצה דהלכה למשה מסיני היא דהותרה טומאת התהום להם כדאמר בגמרא ובתוספתא מפרש לה הכי כיצד אמרו לו קבר היה עמך בבית שנכנסת בו תחת האבן שישבת עליה ונודע לו עד שלא עשה פסחו צריך לעשות פסח שני משעשה אין צריך לעשות פסח שני. וכן נזיר שהיה הולך להביא קרבנותיו אמרו לו מת היה עמך בבית שנכנסת בו ונודע לו בין עד שלא הביא קרבנותיו בין משהביא קרבנותיו צריך להביא קרבן טומאה אבל אמרו לו קבר התהום עמך בבית שנכנסת בו תחת האבן שישבת עליה ונודע לו עד שלא הביא קרבנותיו צריך להביא קרבן טומאה ומהו קרבן טומאה אשם ושתי תורים ומתחיל למנות נזירות אחרת. בתוספת' דזבחים:

גמ' בין בשוגג בין במזיד - קס"ד דהכי קאמר שזרקו בין בשוגג בין במזיד ומשני דהאי שוגג ומזיד אטומאה קאי אבל זריקה בעינן שוגג:

בקרבנותיהן - דנזיר ועושה פסח הותרה לו אם נטמא גופו בספק טומאה וקרבן יחיד אינו דוחה שבת וטומאה:

כי גמירי - דטומאת התהום מותרת להם בבעלים הוא דגמירי אבל בכהן לא:

או דילמא בזיבחא גמירי - בקרבנות הללו בפסח ובקרבנות נזיר גמירי דהותרה להם טומאת התהום של גוף הילכך לא שנא בבעלים ולא שנא בכהן:

לא אמרו טומאת התהום - דהותרה בנזיר ועושה פסח:

אלא במת בלבד - אבל שאר טומאות ספק לא הותרו:

ובמאן - במי תארע טומאת התהום זו דשרץ דקאמר לא הותרה:

אי בנזיר מי מהניא ביה - אפילו טומאות דשרץ [ודאי] לסתור מניינו והבאת קרבנותיו:

וכי ימות עליו כתיב - פתע זה שוגג פתאום זה מזיד בכריתות (דף ט.):
הניחא למאן דאמר - לקמן בפרק האשה (דף צ:): ה"ג אלא לאו בכהן:
לעולם בבעלים - ובעושה פסח ודקשיא לך הא לא מהניא ביה טומאה אחריתי איכא טומאת זיבה שהיא שבעת ימים ואין שוחטים וזורקים עליו ואשמעינן רבי חייא דטומאת התהום דזיבה כגון זב בשביעי שלו דספק הוא שמא יראה היום ויסתור כל מה שמנה ספק לא יראה והרי הוא כטמא שרץ דחזי לאורתא והויא לה טומאת התהום ופסלא ביה:

דף פא.

בשני שלה - עדיין ספק הוא שמא תראה יום זה ויצטרף עם אתמול ותראה גם מחר והוו להו שלשה והויא לה זבה גמורה ואם לא תראה תטהר לערב:
אינה אוכלת - שהרי צריכה להיות עוד מחר שומרת יום כנגד יום:
ופטורה מלעשות פסח שני - קס"ד כיון דבשעת שחיטה וזריקה ספק הוי מרצה ציץ מטומאת התהום דזיבה ואע"ג דאיגלאי מילתא למפרע שנטמאה ודאי בטומאת התהום:
מכאן ולהבא היא מטמא - שומרת יום כנגד יום שספרה קצת היום וטבלה טהורה מטומאה של אתמול וכי הדר חזיא בו ביום מטמאה מכאן ולהבא ותהיה מחר שומרת יום כנגד יום הלכך בזריקה ושחיטה טהורה מעלייתא הואי ורבנן פליגי עליה ואמרי דכי חזיא איגלאי מילתא למפרע דזיבה היא וחדא טומאה היא ובשעת שחיטה ספק הואי וחייבת בפסח שני ולקמיה פריך כיון דלר' יוסי כל חד וחד טומאה באנפי נפשיה הוא היאך מצטרפים לזיבה לעשות זבה גדולה:
בעל שתי ראיות - דאילו בעל ג' ראיות לא חזי למיכל לאורתא עד שיביא קרבנותיו בח' ובשמיני נמי לא מצי למינקט ומיתני ואח"כ ראה מטמא משכב ומושב למפרע דכיון דיצא מזיבה ראשונה לשעה שהיא ראויה לקרבן הויא לה הך זיבה אחריתי ומושב ומשכב שמאתמול לאחר טבילה ועד הנה טהורה למפרע אפילו טבלה בז' שחרית:
משכבות ומושבות - שלאחר טבילתו טמאין שהרי סתר מניינו והרי הוא כבתחלתו דכתיב (ויקרא ט"ו:י"ג) וספר לו שבעת ימים והרי אינן ומדקתני נמי בשומרת יום למפרע אלמא נמי למפרע מטמאה ואפ"ה פטר לה מפסח שני ש"מ טעמא משום דטומאת התהום הוי ומשכבות ומושבות רבותא נקט להו מפני שהן אב הטומאה לטמא אדם ובדבר זה זב חלוק משאר טמאין:
מדרבנן - אבל מדאורייתא לא מטמאו אלא מכאן ולהבא לא הזב בשביעי ולא שומרת יום בשני דמקצת יום עולה להן לספירתן הילכך לגבי פסח טהורין מעליא הוו:

אבל הרואה זוב כו' - לא ידענו אהיכא קאי אבל:
סותר את שלפניו - כל ספורין שספר וצריך לספור ז' אחרים:
וא"ל רבי יוחנן לא יסתור אלא יומו - ויחזור ויספור יום א' והוינן אמילתיה דר' יוחנן מה נפשך אי למפרע מטמא דאין מקצת היום עולה לו ולא נגמרה ספירתו:
כולהו נמי נסתור - דכתיב וספר לו ז' ימים לטהרתו טהרה אחת לכולן שלא תהיה טומאה מפסקת ביניהן במס' נדה (דף לג:) ואם מנה לסירוגין כי הכא שיסתור יומו וישלימנו למחר נמצאת הפסקה ביניהם:
ואם מכאן ולהבא מטמא - שעלתה לו מקצת היום וגמרו ספורין שלו:
יומו נמי לא לסתור - אלא הרי הוא כראיה ראשונה של זיבה אחרת ואין בה אלא טומאת ערב ויטבול לערב ויטהר דקי"ל ראיה ראשונה של זב קרי בעלמא הוא במס' נדה (דף עב.):
אלא - ה"ק ר' יוחנן לא יסתור ולא יומו כלומר אפילו יומו לפי שכבר עלתה לו מקצת היום ככולו ושלמו ספורין שלו ויצא מכלל זיבה:
וא"ל - ר' אושעיא לרבי יוחנן:
ר' יוסי קאי כוותך - דס"ל נמי מכאן ולהבא הוא מטמא מדפטר ליה לעיל מפסח שני אלמא קסבר ר' אושעיא למפרע דר' יוסי מדרבנן קאמר:
והא ר' יוסי כו' - מסקנא דמילתיה הוא ולא משום קשיא מייתי לה:
השתא דאמר מכאן ולהבא מטמא - ולא משכחת טומא' התהום בזיבה:
בלבד - דקתני לעיל למעוטי מאי ע"כ למעוטי שרץ תוקמא ובכהן כדאמר לעיל דאילו בבעלים לא מהני שרץ וקאמר דבטומאת התהום דמת מיהא הותרה לו:
אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ - ואשמעינן דטומא' התהום נמי דחיא ליה:
היכי משכחת לה - כיון דאית ליה מקצת היום עולה לה לספירתה ומכאן ולהבא מטמאה הו"ל כל יומא טומאה באנפי נפשה:
בשופעת - כל שלשה רצופין דלא הוה לה מניינא כלל:
אי נמי ברואה שני בה"ש - דכל תחלות הימים היו בטומאה דאין כאן ספירה כלל ובשני בין השמשות סגי דאיכא טומאת ג' ימים רצופין כגון בה"ש של ע"ש יש כאן סוף ערב שבת ותחלת שבת ובין השמשות של מחר שהוא סוף השבת ותחלת א' בשבת הרי ג' ימים רצופין ואין כאן תחלת יום טהור שיעלה לספירה ולפי הדברים למ"ד מקצת היום ככולו תחלת הלילה עולה לספירתה וא"צ עלות השחר מדאיצטריך למנקט בין השמשות ולא נקט משכחת לה בשרואה בלילות:

בתמיד - כל השנה ואליבא דמאן דאמר טומאה דחויה היא בציבור קבעי רב יוסף הכי אי איצטריך להדר אכהן טהור משום טומא' התהום אי לא ואליבא דמ"ד לקמן דטומאת התהום מרצי ציץ גבי נזיר ועושה פסח אפי' לכתחלה כגון שנודע לו לפני זריקה:
בקרבנותיהן - דנזיר ועושה פסח:
במקום שלא הותרה לו טומאה ידועה - כלל כגון נזיר ועושה פסח שהן קרבנות יחיד:
מקום שהותרה לו טומאה ידועה - היכא דליכא טהורין:

דף פא:

אינו דין שהותרה לו טומאת התהום - היתר גמור ואפילו איכא טהורין:
מהלכה - כגון קבר טומאת התהום הלכה למשה מסיני בנזיר ועושה פסח:
ומי דיינינן קל וחומר מהלכה - והא טומאת התהום לא משום ספיקא מטמאין לה דנימא גלוי מילתא למפרע בעלמא היא השתא אפילו בודאי נטמאו נמי אלא בשעה שנטמא היתה טומאת התהום שלא הכיר בה אדם מעולם מטהרין ליה כדלקמן:
דר"א ור"ע במסכת נזיר דאמרינן התם רביעית דם אין הנזיר מגלח על מגעה ועל משאה וקאמר רבי עקיבא ק"ו ומה עצם כשעורה שאין מטמא (את כל) אדם באהל הנזיר מגלח על מגעה ועל משאה רביעית דם שמטמאה (את כל) אדם באהל אינו דין שהנזיר מגלח על מגעה ועל משאה אמר לו ר"א לר"ע עצם כשעורה שהנזיר מגלח על מגעה ומשאה הלכה למשה מסיני ואין כתוב בתורה ורביעית דם אתה בא ללמוד ממנה בק"ו ואין דנין ק"ו מהלכה אלא מדבר הכתוב בתורה:
וטומאת התהום - שהותרה בנזיר ועושה פסח היכא כתיבא והך בעיא איבעיא בי מדרשא מקמי הא בעיא דרב יוסף ובשני דרב יוסף כבר איפשיטא הך מסקנא דלקמן דטומאת התהום גמרא גמירי לה משום הכי פרכינן לעיל ומי דיינינן ק"ו מהלכה:
אי זהו טומאת התהום - שהותרה לנזיר ועושה פסח:
במחוורת עליו - שתהא ברורה לו:
לכם - טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם והאי לכם קאי נמי אטמא:
כי דרך - טמא לנפש דומיא דדרך רחוקה הוא:
אי זהו טומאת התהום - שהותרה לנזיר ועושה פסח:
לא שנו - דציץ מרצה על טומאת התהום בנזיר ועושה פסח:
מושכב לרחבו של דרך - והוא עבר שם וא"א שלא נגע שם או הסיט או האהיל:
לתרומה - לאכול בתרומה:

טמא - דלא הותרה בו טומאת התהום ואילו לאורכו של דרך אפי' טומאת התהום אין כאן:

שאין לו מקום לעבור - שמחזיק וממלא את כל רוחב הדרך אף על גב דטומאת ודאי היא כיון דההיא שעתא דעבר עליה טומאת התהום הואי שלא היה שום אדם יודעו שם ואף לזה לא נודע עד שנשחטו קרבנותיו הלכה למשה מסיני היא שזורקין עליו את הדמים:

אבל יש לו מקום לעבור אף לתרומה טהור - דהוי ליה ספק טומאה ברשות הרבים וספיקו טהור:

בד"א - דכי ממלא את כל הדרך טמא:

שהקבר מצרפו - שכל הקבר מטמא באהל ואפילו ריקן שבו דכתיב (במדבר יט) או בקבר:

בד"א - דמשובר ומפורק טהור:

טעון - משוי על כרחו הולך נע ונד לכאן ולכאן ומאהיל על צדדיו:

בד"א - דנזיר ועושה פסח טהור:

אבל בטומאה הידועה - שידעו שאדם נקבר שם:

טמון בעפר בתבן ובצרורות - טומאה מכוסה מכל אדם היא זו שמא גל אבנים או עפר או תבן נפל עליו ולא הכירו בו בני אדם מעולם אבל מים ואפילה ונקיקי הסלעים אין זו הטומאה מכוסה ונעלמה שהמציץ יכול לראות ולא גמירי הלכתא אלא בטומאה שהיא בתהום המכוסה מן הכל:

ולא אמרו - דהותרה טומאת התהום אלא במת בלבד:

מתני' נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה - כל המקדש כולו קרי בירה ובגמרא מפרש טעמא:

נטמא מיעוטו - וכן נותר של פסח טהור:

הציקנין - עצרנין כלומר שהן צרי עין:

שורפין אותו - את מעט שנטמא ואת הנותר:

גמ' וכן מי שיצא - בפרק אלו עוברין:

שיש בידו בשר קדש - והרי הוא פסול ביוצא:

צופים - מקום שיכול לראות משם הבירה ומשם והלאה אין יכול לראותו:

שורפו במקומו - לא הטריחוהו לחזור ולשורפו בירושלים הואיל וכבר נתרחק הרבה ואף על גב דקיימא לן בפרק כל שעה (דף כד.) דבמקום אכילת קדשים שם שריפתן מבקדש באש תשרף:

דף פב.

חוזר ושורפו כו' - אלמא מיעוטו שנפסל מעצי המערכה נמי שרפינן:
כאן באכסנאי - שאין לו עצים שורפו מעצי המערכה ומתני' בבעל הבית:
שהחזיק בדרך - לא הטריחוהו לחזר על עצים כדקתני וכן מי שיצא אלמא בהחזיק בדרך עסקינן:
רב זביד - כרב חמא מוקים לה ואדרב פפא פליג ויהיב טעמא למילתיה דרב חמא דכיון דלית ליה עצים שם עשאוהו כציקנין והחזיק בדרך דקתני מתני' לאשמועינן חזרה נקט לה ולא משום עצים דהוא הדין ללא החזיק:
באו לשורפו כו' - כדמפרש טעמא:
לידי תקלה - ליהנות מהן הנאה אחרת והנאה זו אין בו מעילה דתנאי ב"ד הוא ועל מנת כן מקדישין אותו:
משום חשד - שלאחר שריפתן מחזירין מותר העצים לתוך ביתן והרואה חושדן בגונבי עצי המערכה ונהנין מהן:
קני וחריות' - קנים וחריות של דקל הכל יודעים שאינם מעצי המערכה לפי שקלים הם ונשרפין מהר ואין אש המערכה מתקיימ' בהן ומשום חשד ליכא אבל משום בושת איכא:
תנן התם - במסכת תמיד:
ראש המעמד - הממונה על כך מעמיד את הטמאים של בית אב בכל בקר בשער המזרחי כניסת כל אדם להר הבית:
כדי לביישן - שלא נזהרו מלטמא והרי העבודה של מחר היתה מוטלת עליהן והיה להן ליזהר:
משום חשד - שלא יחשדום שמפני מלאכתן הן נחדלין מלבוא לעבוד עבודה ומעמידן שם כדי שיראו אותם בני אדם ויודעין שמחמת טומאה הם חדילין ואיידי דאיירי לעיל בהך פלוגתא דמפני החשד נקט לה להא:
מפנקי - הכל יודעין שבטילים הן מן המלאכה ואין מניחין עבודה מפני מלאכתן דהני משום חשד ליכא ואין צריך להעמידם שם ולמאן דאמר כדי לביישן צריך:
אי נמי דקגדיל שישורא - מפשילי חבלים שהיא אומנות קלה ושכרה מעט ואין בני אדם חשודין שיחדלו מלבוא לעבודה מפני ביטול מלאכה זו:
מתני' הפסח שנטמא או שיצא ישרף מיד - בארבעה עשר ואין צריך להשהותו עד הבוקר של ששה עשר שתעובר צורתו דהיינו לילה אחד ומיהו בי"ט לא מצי שריף ליה כדיליף לקמן (דף פג:) דאין שורפין קדשים בי"ט:

נטמאו הבעלים או שמתו - דאין פסולו בגופו אלא מחמת דבר אחר שאין לו אוכלין:
גמ' בשלמא נטמא - טעון שריפה:
דכתיב והבשר וגו' - וגבי קדשים קלים כתיב:
שמא נכנס דמה - אל הקודש לכפר בהיכל ונפסלה כדכתיב (ויקרא ו':כ"ג) וכל חטאת אשר יובא מדמה וגו' א"כ הוא יפה עשיתם ששרפתם:
שמא חוץ למחיצתה - חוץ לעזרה יצאת ומקרא יתירא דרשי לה דלא איצטריך פנימה אלא הכי בעא מינייהו ברישא שמא יצאתה ולא היתה פנימה ואם כן הוא יפה עשיתם ששרפתם פנימה היתה ולא יצאת הא למדנו שאם יצאת היה לו לשורפה:
נטמא - והבשר אשר יגע וגו' גבי שלמים כתיב וכ"ש קדשי קדשים דחמירי:
אלא יוצא - בחטאת אשכחן וקדשים קלים מנלן דמצריך ליה תנא דמתניתין שריפה ליוצא דפסח:
לן דמה - של בהמת קרבן דאמרינן בזבחים (דף נו.) מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה שנא' ביום הקריבו את זבחו ביום שאתה זובח אתה מקריב כו':

דף פב:

נשפך דמה - דאין כאן זריקה ולא הותר הבשר:
וכן יצא דמה - דמהאי פנימה דלעיל נפקא דמיפסיל אף הדם ביציאה:
דקיימא לן דכל הני בשריפה - בכל הגמרא אנו מוצאין בכל פסולי קדשים יצאו לבית השריפה ומנלן מקרא:
בקדש - בעזרה:
פסולי שאר קדשים - שמחיצתן בכשרותן בעזרה דכתיב בהן (ויקרא ו':ט') בחצר אהל מועד ואימורי קדשים קלים שנפסלו דבכשרותן היתה חומת העזרה מחיצתה דהא הקטרה בעו מנין שאף כשנפסלו תהא שם שריפתן ולהכי נקט אימורים דאי ניטמא בשרן של קדשים קלים דנאכל בכל העיר שריפתן נמי בכל העיר כדתנן שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן:
קדשים קלים - דבעי שריפה כלל בשאר פסולין חוץ מטומאה מנלן ומטומאה ליכא למילף דשאני טומאה דפסלה אף בתרומה ומעשר:
הלכתא גמירי לה - וחטאת דאהרן לא איצטריכא לפרושי בה שריפה באנינותה וביציאתה אלא מעשה שהיה הוא דאישתעי ולקמן פריך והבשר אשר יגע בכל טמא למה לי:

אפי' פיגול - שפסולו בגופו טעון עיבור צורה והא דתנא דרבה בר אבוה לא איתפרש מהיכא:

מנא ליה - דבעי עיבור צורה פשיטא לן דטעמא משום דגמר עון עון מנותר כתיב בפיגול (שם ז) והנפש האוכלת ממנו עונה תשא וכתיב בנותר (שם יט) ואוכליו עונו ישא והאי קרא בנותר מוקמינן ליה בכריתות (דף ה.) בגזרה שוה כתיב כי את קודש ה' חילל וכתיב ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קודש הוא וגמר פיגול מנותר מה נותר כבר עובר צורתו אף פיגול צריך שתעובר צורתו ואדגמר מנותר ליגמרי' מחטאת דאהרן שנשרפה בו ביום דכתיב ביה נמי עון ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה ומשה הודה להם דכתיב וייטב בעיניו:

כי האי גוונא - בין למאן דאמר בזבחים מפני אנינות נשרפה בין למאן דאמר מפני טומאה נשרפה לדורות בעיא עיבור צורה והוראת שעה היתה ששרפוה לבו ביום:

ששריפתן בקדש - שצריך לשורפן בעזרה:

מעשה חול - שלא נזהרו ונטמאה נתחללה והוזלה בקדושתה:

ותיסגי לה בקבורה - לגונזה מן העין שלא יאכלוה כלבים:

מחלוקת - דקאמר תנא קמא פסולו מחמת דבר אחר הוא ובעי עיבור צורה כגון שנטמאו הבעלים אחר זריקת הדם דנעשו כל עבודות הדם בהכשר:

אבל נטמאו קודם זריקה - דרחמנא דחייה לפסח שני נמצאת זריקה שלא בבעלים וה"ל פסולו בגופו דזריקה פסולה היא וישרף מיד בי"ד:

בדם - כגון נטמא הדם או נשפך לארץ:

מחלוקת לפני זריקה - התם פליג ר' יוחנן בן ברוקה דחשיב ליה פסולו בגופו ותנא קמא סבר מ"מ לא בא פסול זה אלא מחמת דבר אחר ורבי יוחנן אמר אף לאחר זריקה נמי מחלוקת:

מפני אנינות נשרפה - חטאת דאהרן שהיו אוננין ואסורין לאכול בקדשים דכתיב (דברים כ"ו:י"ד) לא אכלתי באוני ממנו ואתו קדשים בקל וחומר ממעשר:

לכך נאמר כאלה - ותקראנה אותי כאלה שאני אונן והיאך הייתי אוכל קדשים למשה נצטוה לאמר להם קחו את המנחה הנותרת מאשי ה' ואכלוה באנינות והיה סבור שאף החטאת תאכל באנינות כמנחה ואמר לו אהרן שמא לא שמעת אלא במנחה זו שהיא קדשי שעה ליום שמיני של מלואים נצטוית אותה מנחה ואף אני מודה לך בשעיר נחשון ושעיר של יום דכתיב (ויקרא ט':ג') ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת שהם קדשי שעה חובה ליום ואכילתן [מותר] לאונן אבל חטאת זו שעיר ר"ח הוא וקדשי

דורות הן ואסורין לאונן ור' יהודה פליג עלה התם ואמר מפני טומאה נשרפה שנטמאת באונס והאי כאלה דריש ליה אמאי דקאמר משה לאהרן שמא מתוך צערך פשעת בה ונטמאת וקאמר ליה אהרן למשה כך אני בעיניך שאני מבזה קדשי קדשים אלמלי קראוני כאלה וכאלה לא הייתי מבזה אותן:

הכי גרסינן והא אנינות כלאחר זריקה היא - שאפי' מתו נדב ואביהוא לפני זריקה אין הזריקה נפסלת בכך דחטאת לא דמיא לפסח דעיקרו לאכילה דאילו חטאת לא חיישינן לאוכלין דידה דלכפרה אתיא ואכל ישראל שהיו ראוין ואם מפני שהקריבוה באנינות ונפסלה דאונן שעבד חילל לא הדיוטים הקריבוה כי אם אהרן עצמו וקיימא לן (יומא דף יג:) כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל והכי אמרינן בזבחים (דף קא.) ודרשינן הן היום הקריבו דקאמר ליה משה לאהרן דילמא באנינות אקריבתיה ופסלתיה ועל כן שרפתם אותה א"ל אהרן הן היום וכי הם היום הקריבו דפסל בהו אנינות אני הקרבתי דלא פסלא בי אנינות ושריפה מיד הואי בלא עיבור צורה ומדקאמר ר' יוחנן דר' נחמיה ור' יוחנן בן ברוקה אמרו דבר אחד אלמא ס"ל דפלוגתא דמתניתין אף כשנטמאו לאחר זריקה דעבודות דם נעשו בהכשר ואפילו הכי ישרף מיד מפני שאין מי שיאכלנו כי חטאת דאהרן לא היה לה פסול אחר אלא שלא היו לה אוכלין וספרים כתב בהן והא אנינות לאחר זריקה הואי וקשיא לי מנלן הא הלא לא נתפרשו בפרשה אלא עבודות של קרבנות שמיני אבל קרבנות של ר"ח לא נתפרשו בה ועוד מדקא מהדר ליה אהרן וכי הן הקריבו והלא אני הקרבתי מכלל דקודם זריקה הואי אנינות:

דף פג.

ורבה מוסיף אף רבי יוסי - נמי סבירא ליה כר' יוחנן בן ברוקה דפסול בעלים לא בעי עיבור צורה:

כל הענין כולו - כל פרשה זו וכל חטאת אשר יובא מדמה (ויקרא ו׳:כ״ג) דמוקי לה רבנן במסכת זבחים (דף פב.) בחטאת החיצונה שהכניס דמה לפנים וזהו פסול שלה וקאמר רחמנא שישרף פליג ריה"ג ומוקי בחטאת הפנימית כגון פר העלם דבר של ציבור אשר יובא מדמה כמצותה אל אהל מועד לא תאכל באש תשרף (ובבשרה) לא איצטריך קרא דהא כתיב בגופיה (ויקרא ד׳:י״ב) ושרף אותו על עצים וגו' אלא שאם נפסלה ביוצא ובטומאה בא הכתוב ללמדך שתשרפנה בבית הבירה ולא חוץ לג' מחנות כמצות' וליתן לא תעשה על אכילתה:

אמרו לו חטאת החיצונה שהכניס דמה לפנים מנין לך - שהיא פסולה:

אמר להן - מדאמר ליה משה לאהרן הן לא הובא הא הובא בת שריפה היא ושפיר עביד דשרפוה לאלתר ומדיליף ריה"ג קדשי דורות מחטאת דאהרן אלמא ס"ל נמי דאם הובא דמה לדורות בעיא שריפה לאלתר כי חטאת דאהרן ואף על גב דפסול הדם הוא דהוי כפסולו מחמת דבר אחר וקס"ד דה"ה נמי ס"ל בפסול בעלים דלא בעי עיבור צורה אבל רבנן דלא גמירי מיניה סברי דורות משעה לא ילפינן ובההיא הוא דקאמר להו משה דאם הביאו דמה לפנים בעיא שריפה אבל לדורות בעי קרא אחרינא וגבי עיבור צורה נמי לא ילפינן מינה:

ור' יוחנן - דלא חשיב ליה לריה"ג בהדייהו אמר לך נהי דשמעת ליה בפסול דם דלא בעו עיבור צורה בפסול בעלים מי שמעת ליה דקאי כרבי יוחנן בן ברוקה:

דם ובשר חדא מילתא היא - והוה ליה פסולו בגופו כאילו נטמא בשר עצמו:

מתני' העצמות - שלא יכול לשוברן מפני שנאסרה בו שבירת העצם ונותר בהן מוח והרי הוא נותר וטעון שריפה:

וכן גידין - ובגמרא פריך ניכלינהו:

והנותר - בשר פסח שנתעצלו באכילתו וניתותר:

בששה עשר - שהוא חולו של מועד ואע"פ שנפסל בבוקר ראשון אין רשאי לשורפו בי"ט כדמפרש בגמר':

גמ' ששימשו נותר - שנותר בהן מוח חוץ לזמנו ושימשוהו העצמות הללו:

מטמאין את הידים - כנותר עצמו שגזרו חכמים שיטמא את הידים בפ' בתרא (דף קכ:) ולקמן בפירקין (דף פה.) מייתי לה בגמ':

בסיס - כנו כדמתרגמי' בסיסיה (שמות ל) מקום מושבו:

הני עצמות היכי דמי - דקאמר עיקרן ותחלתן בשריפה:

נשדינהו - ישליכם דלא הצריך הכתוב שריפה אלא בראוי לאכילה וניתותר כדכתיב (שם יב) לא תותירו ממנו עד בקר ואם תותירו תשרפו:

דאית בהו מוח - ומתחלתן לשריפה עומדים שאסור לשוברן וע"כ נעשין נותר הילכך חשיב להו באנפי נפשייהו ולא הוו בכלל והנותר דמתני':

אמטו להכי בעו שריפה - אף העצמות כמוח עצמו:

אלא אי לאו מילתא היא - הרי מכיון שניתותרו ונפסלו אין בהן משום איסור שבירה דאמרינן לקמן ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול:

ניתברינהו - ונישקליה למוח ונישרפיה ולא יפסיד עצים וטורח לשרוף העצמות:

קסבר - האי תנא בו דכתיב גבי שבירה לאו למעוטי פסול אתא אלא אורחיה דקרא הוא וכשר ואף פסול במשמע:

המותיר בטהור - וכל שכן בטמא:
אין סופג - לקמן בפירקין מפרש טעמא:
היתה לו שעת הכושר - כגון נותר יש בו שבירת העצם:
לא היתה לו שעת הכושר - כגון נטמא לפני זריקה אין בו משום שבירת עצם:
ומאן ניהו תנא - דמתני' דשאני ליה בהכי לגבי שבירת העצם:
כל עצמות - נותר מן הקדשים אין טעונין שריפה אלא שוברם ומוציא את המוח ושורפו ומשליך את העצמות:
חוץ מעצמות הפסח - שאין יכול לשוברן מפני תקלת עצם לא תשברו בו לפיכך נשרפים על ידי מוח שבהן:
למה להו שריפה - לעצמות הפסח:
שמצאן חלוצין - כולה מתני' מיתוקמא במוצא עצמות חלוצין כלומר שבורין ונחלץ מוח מהן:
עצמות קדשים - דמותר לשוברן אמרי' סתמא דמילתא לא אתא מוח דידהו לידי נותר ומקמיה איסורייהו דניתו לידי נותר חלצינהו ואין כאן שימוש נותר:
לבתר הכי - דאיפסיל חלצינהו דתו לית ביה איסור שבירה כר"ש ויש כאן שימוש נותר:

דף פג:

שמצאן צבורין צבורין - ובדק עליונים ומצאן חלוצין:
עצמות קדשים - לא בעו למיבדק תחתונים אבל עצמות פסח בעו למיבדק כולהו ובהא פליג רב זביד אדרב נחמן דאי מצאן חלוצין לא חמיר שימוש נותר כולי האי להצריכו שריפה מספק ולומר בתר איסורייהו חלצינהו:
כל הגידין בשר - הרי הן כבשר ונימנין עליהן בפסח ויוצא ידי חובתו:
חוץ מגידי צואר - שהוא אצל הרחב וקשה ועץ בעלמא הוא:
הני גידין - דקאמר עיקרן ותחלתן לשריפה היכי דמי:
ואי דאייתור - ע"י שנתעצלו באכילתן היינו נותר:
אלא פשיטא בגידי צואר - קאמר ומשום שאין נאכלין מחמת קשיין מני להו בהדי עצמות וקאמר דעיקרן לשריפה דמסתמא לא אכיל להו:
אי אמרת בשלמא בשר נינהו - ואי אכיל להו נפיק בהו אמטו להכי בעי שריפה כו':
לא נצרכא אלא לגיד הנשה כו' - לעולם גידי צואר לאו בשר נינהו ושאר גידים בשר גמור וראוי לאכילה ומתני' דמשמע דיש גידים שהן בשר ליטען שריפה וסתמן אין נאכלין דקאמר ישרפו בט"ז בגיד הנשה שהוא רך וכשר לאכילה:

לעולם פשיטא ליה דשל ימין - ומתני' דלא מצי אכיל ליה ומצריך ליה שריפה כשנתערבו לאחר מכאן. בשהוכרו לאו דוקא דודאי מתחלתו הוכרו דאין לך אדם שאינו מכיר בין צד ימין לצד שמאל:

לר' יהודה - דאמר אין נוהג אלא באחת ולא ידעינן בהי מינייהו הילכך מתחלה עומד אותו של היתר לשריפה משום דלא ידע ליה דליכליה:

ופרכינן תיפשוט מיהא דמספקא ליה לרבי יהודה בהי נהיג דהא מילתא איבעיא לן בפ' גיד הנשה (חולין צ:) דקתני ר' יהודה אומר אין נוהג אלא באחת והדעת מכרעת של ימין ואיבעיא לן מיפשט ליה לרבי יהודה דשל ימין ומאי דעת דקא אמר דעת תורה כדמפרש התם הירך המיומנת שבירך או דילמא ספוקי מספק' ליה ומאי דעת דעת נוטה כלומר מסתברא הכי תיפשוט ממתני' מדקא אמר תחלתו לשריפה ודאי מספקא ליה הילכך שריפה בעו תרוייהו דאכל חד וחד אמר האי דהיתירא הוה והרי הוא נותר ומתחלתו לא היה יכול לאוכלו שמא זהו של איסור דאי פשיטא ליה אמאי תחלתו לשריפה דהיתירא ניכליה דאיסורא נשדייה:

רב אשי אמר - מתני' בשומנו של גיד קאמר דמותר מן התורה ונהגו איסור בו הילכך תחלתו לשריפה דכיון דמן התורה מותר חל איסור נותר עליו ובכלל נותר לא חשיב ליה דהאי על כרחו מתחלתו לכך עומד ואיצטריך למיתנייה באנפי נפשיה ולאשמעינן דאסור לאוכלו:

שני גידין הן - בירך:

פנימי הסמוך לעצם - זה גיד הגדול המתוח על פני כל אורך הירך ופנימי קרי ליה שהוא בצד פנימי של ירך צד הרואה את הירך השנית:

וסמוך לעצם - עצם הקולית התחוב בבוקא דאטמא וגם יוצא מבוקא דאטמא ונמתח אצל אותו עצם על פני כל אורך הירך שאסור:

וחייבין עליו - מלקות:

חיצון - זה גיד קצר הניתן בסוף השופי לרחבו וחיצון קרי ליה על שם שהוא מוטל לצד חיצון של ירך צד הרואה את האויר הסמוך לבשר שמובלע בבשר:

אסור - מדרבנן:

ואין חייבין עליו - כדמפרש טעמא התם אשר על כף הירך ההוא דפשיט בכוליה ירך והיינו פנימי אבל חיצון לא ובההוא דקאמר תנא דידן דתחלתו אינו נאכל משום איסור דרבנן וטעון שריפה דחייל עליה שם נותר דחזי מדאורייתא:

ניתי עשה - דבאש תשרפו:

ונידחי לא תעשה - דמלאכת י"ט:
שאין ת"ל עד בוקר - בתרא דהא כבר כתיב קמא:
ולא עולת חול בי"ט - אלמא אפילו הקטר עולה אינו דוחה י"ט וכ"ש שריפת פסול שלה ופסח קרבן של חול הוא דזריקת דמו בארבעה עשר ואין יכול להקטירו בלילה והא דכתיב לא ילין לבקר דמשמע הא כל הלילה ילין הא אוקימנא בארבעה עשר שחל להיות בשבת בפ' תמיד נשחט (דף נט:):
הוא ולא מכשיריו - היכולין ליעשות מבעוד יום:

דף פד.

ולא מילה שלא בזמנה - דאי לא ממעט קרא אתיא בק"ו לדחות ומה צרעת שדוחה את העבודה ועבודה דוחה את השבת מילה אף שלא בזמנה דוחה אותה אפילו במקום בהרת יקוץ בהרתו שבת שנדחת מפני עבודה אינו דין שתהא מילה דוחה ואתא קרא ומיעטה דכיון דשלא בזמנה היא כגון גר שנתגייר וקטן שנאנס אביו ועבר זמנה נשהויה למחר וגבי שריפת פסול קדשים נמי כמילה שלא בזמנה דאפשר לשהוייה דמי:
שבתון דיום טוב עשה הוא - דמשמע שבות והוה ליה י"ט עשה ולא תעשה:
מתני' כל הנאכל בשור הגדול כו' - שכבר הוקשה כל מה שעתיד להקשות בו:
יאכל בגדי הרך - ראוי לאכילה בפסח בן שמנה ימים אבל מה שאין נאכל בשור הגדול אין נמנין עליו בפסח אע"פ שעכשיו רך הוא עתיד להקשות בסופו:
וראשי כנפים והסחוסים - שקורין טיברו"ס שבראש גף הכתף אשפרלו"ן והסחוסין שאר הסחוס שבו כגון תנוך האוזן והסחוסי החזה והצלעות הקטנות שבסוף השדרה:
גמ' וי"א אף ראשי כנפים והסחוסין - הואיל ובשור הגדול גופיה מתאכלו בשליקה בישול יתר:
מה הן קתני - והכי קאמר כל הנאכל בשור הגדול בשליקה יאכל בגדי הרך צלי ומה הן ראשי כנפים והסחוסין:
גידין שסופן להקשות - גידי צואר ובגדי וטלה הן רכים אבל אם היה מזקין סופן להיות קשים:
ר' יוחנן אומר כו' - וגידין הרכין דקתני בהך ברייתא נידונין כבשר לר' יוחנן משמע לי' דרכין השתא ולריש לקיש משמע ליה בשאר גידים דרכין לעולם:
הני אין - דס"ד מדפריש מה הן דוקא קאמר:
הני מ"ט - פירושא הוא ומסקנא דתירוצא:
עגל הרך - מפרש בהעור והרוטב כל זמן שיונק ועור ראשו רך מולגין אותו ונאכל עמו:

מהו שיטמא - טומאת אוכלין ובתר השתא אזלינן ומטמא או בתר בסוף אזלינן ואינו מטמא:

לא חש לקמחיה - למה שהוא טוחן אם חטין אם פסולת:

הא הדר ביה ר' יוחנן - מהא דגידין שסופן להקשות כדאמר בשילהי בהמה המקשה (חולין עז.) ופשטינן לה מהא דהעור והרוטב דכי פשיט ליה רבי יוחנן עלה דההיא אין מטמא ואותביה ריש לקיש ממתני' דהעור והרוטב דקתני אילו שעורותיהם כבשרן עור הראש של עגל הרך אלמא דבתר השתא אזלינן וא"ל רבי יוחנן אל תקניטני באותה משנה שבלשון יחיד אני שונה אותה אלמא מעיקרא הוה סמיך ר' יוחנן עליה ופליג בגידין שסופן להקשות ואידכר דיחידאה היא והדר ביה:

מתני' אבל המותיר בטהור - אפילו בטהור והשובר בטמא אינו לוקה המותיר משום לא תותירו ולא שובר בטמא משום לא תשברו וטעמא מפרש בגמרא:

גמ' בה הכתוב כו' - כל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו דמשמע זו היא תקנתו אם תעבור על הלאו עשה זאת והינצל ועוד דלא דמי ללאו דחסימ' שהמלקו' נסמך לו:

דף פד:

האי פסול הוא - שנעשה בפסול דטומאה דחויה היא בציבור אלא שכאן גזירת הכתוב לפוטרן בו:

האי בר אכילה הוא - כדתנן (לעיל דף עו:) הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה:

הא כשר - שנעשו עבודותיו בהכשר:

מבעוד יום - שאינו שעת אכילה:

נמנין על מוח שבראש - אפילו לא נמנה אלא על המוח יצא:

ואין נמנין על מוח הקולית - מפני שאסור לשוברה ולהוציאו אבל מוח הראש יכול להוציא ולגוררו בקיסם דרך האף:

ניתי גומרתא - גחלת וננחי עליה עד שינקב ויוציא מוחו:

אלא מאי אית לך למימר - אמאי אין נמנין ויוציאו בגחלת:

אביי אמר משום פקע - שמא מחמת הגחלת יפקע במקום אחר ואין זו שריפה אלא שבירה:

ורבא אמר משום הפסד קדשים - שמפסיד המוח ושורפו בידים ומוטב שיפסל מאליו הכא נמי לענין שבירה מבעוד יום אע"ג דמדאורייתא שרי רבנן גזרו אטו משחשיכה:

אבר שיצא מקצתו - חוץ לחומת ירושלים וצריך לחתוך את היוצא איכא בינייהו:

האי נמי כשר - שהרי הפנימי כשר והרי הוא שוברו ועובר משום לא תשברו בו אלא חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך כדתנן במתניתין (לקמן דף פה:):
האי לאו בר אכילה הוא - במקום שבירה אינו ראוי לאכילה אבל אבר שיצא כולו דהיינו היתה לו שעת הכושר ונפסל דכ"ע אין בו משום שבירה דהשתא מיהא פסול הוא:
אליית השה קריבה עם האימורין מה שאין כן בשור ועז כדכתיב (ויקרא ג׳:ט׳) חלבו האליה תמימה:
רבינא אמר - אי ליכא כזית בשר דכולי עלמא אין בו משום שבירה אלא באין בו כזית במקום שבירה ויש בו כזית במקום אחר איכא בינייהו:
ואינו חייב על הפסול - והשתא מפרש ואזיל הי פסול קא ממעט היתה לו שעת הכושר ונפסל אין בו משום שבירת העצם גרסינן ורבי אומר גרסינן ברישא והיינו כרב יוסף למזבח למעוטי אליה כדרב נחמן בר יצחק שלא בשעת אכילה מבעוד יום כדאביי דאמר מבעוד יום אתא רבי למעוטי שיעור אכילה במקום שבירה כרבינא אי נמי למעוטי אין עליה כזית כרב אשי:
אין בו משום שבירת העצם - דבעינן שיעור אכילה במקום שבירה:
אמאי יש בו משום שבירת עצם - בין לר' יוחנן בין לריש לקיש כזית בעינן:
במקום זה - במקום שבירה:

דף פה.

לא הכי קאמר כו' - לעולם אכילה במקום שבירה בעינן ואחד עצם שאין עליו כזית בשר דקאמר הכי קאמר אין עליו בשר מבחוץ ויש בתוכו מוח מבפנים ובמקום שבירה ואשמעינן דאכילת מוח אכילה היא:
והתניא - בניחותא דאסר לשבר עצם שבתוכו מוח ולא אמרינן ליתו עשה דואכלו את הבשר וידחה את לא תעשה דשבירה:
ומה אני מקיים ואכלו את הבשר בבשר שעל העצם - אבל מוח לא דליכא לאוקמה במוח נמי ועל ידי גחלת דלא מצריך ליה קרא מילתא דאתי בה לידי תקלה דילמא פקע:
שאין תלמוד לומר - שלא הוצרך ללמד איסור שבירה:
אבר שיצא מקצתו - וצריך לחתוך את היוצא:
חותך - את הבשר סביב אינקרני"ר (אינקריני"ר: לחרוץ (חריץ)) :
עד שמגיע לעצם וקולף - הבשר שלא יצא:
עד שמגיע לפרק - שמתחברין שם שני עצמות:
וחותך - את הפרק ומשליך את העצם שיצא מקצתו ויאכל בשר הנקלף:

נקלף בה פורתא - במקום שבירה סביב:
משום פקע - שמא יפקע וישבר תחת הבשר כשיכה על מקום הקלוף:
בקולית - רדונדי"ל של היד דיש בו מוח מתוכו לא מהניא ליה קליפה:
מטמאין את הידים - מדרבנן:
חד אמר משום חשדי כהונה - שחשודין לפגל קרבן משום איבה גזרו על הפיגול שיטמא את הידים כדי שיהא זה צריך להטביל ידיו קודם שיגע בקודש ויטריחוהו:
וחד אמר משום עצלי כהונה - המתעצלים באכילת קדשים גזרו טומאה על הנותר כדי להטריחו עליהם:
מר מתני - טעמא דידי' חשדי אפיגול ומר מתני טעמא דידיה עצלי אנותר:
מר מתני - בין פיגול בין נותר בכזית גזור רבנן דליטמאו:
כאיסורו - כשיעור איסור אכילתו שהוא חייב עליו בכזית:
כטומאתו - כשיעור טומאת אוכלים דאורייתא בכביצה:
הא קא מיטמי - פנימי מחמת מגעו של יוצא המחובר לו:
ומשני טומאת בית הסתרים היא - כל מגע חיבור בית הסתרים שאין מקום מגעו נראה וטומאה בית הסתרים נפקא לן במסכת נדה דלא מיטמיא מוידיו לא שטף במים בפ' יוצא דופן (נדה דף מג.) דבעינן נגיעה בידים שהן בגלוי:
ולרבינא דאמר - בפרק בהמה המקשה (חולין דף עג.) לגבי מגע חיבור דאוכלים כמאן דמפרתי דמו ולא הוי חיבור ולא מגע בית הסתרים מיקרי:
דלית ביה כזית - באותו קצת:
שיצא מחבורה לחבורה - לקמיה מפרש לא תעשה דיליה:
מאי לאו טהור - מלטמא:
ואסור - לאכול כשאר יוצא חוץ למחיצה דמחיצת פסח מקום אכילתו היא ואפילו הכי קתני טהור:
לא טהור ומותר - דלא פסול יוצא אית ביה אבל יוצא חוץ למחיצה לעולם אימא לך דמטמא:
הרי זה בלא תעשה - כדאמר בפרק כל שעה (לעיל כד.) לא יאכל כי קדש הם כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו אלמא יוצא חשיב ליה ואפי' הכי קתני טהור:
בשלמא למאן - דמתני אפיגול ונותר כביצה מצי לתרוצי דגזור טומאה נמי איוצא והאי דקתני טהור בדליכא כביצה:
מאי איכא למימר - מדקתני האוכלו בלא תעשה מכלל דאיכא כזית:

זריזין הן - שיש רבים ומזרזים זה את זה מלהוציא ולא איצטריך לאחמורי עלייהו שלא יבואו לידי יציאה:

דף פה:

מחבורה לחבורה מנא לן - חבורה של שני פסחים בבית אחד:
חוצה - קרא יתירא הוא למילף חוץ לחבורת אכילתו:
תן חוצה - לא גרסינן תן:
עד שיניח - במקום חבורה האחרת:
דעבד ליה עקירה והנחה - כשבת דבעינן עקירה והנחה דעד שיניח לא נגמרה מלאכה וגבי שבת וכל חיובי חטאת כתיב בעשותה בעושה את כולה ולא בעושה מקצתה (שבת דף צב:) והאי נמי אע"ג דלאו בר חטאת הוא הוצאה כי התם בעינן:
היו סובלין אותם במוטות - פרים הנשרפי' כגון פר ושעיר יוה"כ ופר העלם דבר ופר כהן משיח הנשרפין חוץ לג' מחנות וילפינן בסדר יומא בפ' שני שעירי (יומא דף סח.) להלן בשאר פרים הנשרפין אתה נותן להם ג' מחנות וכאן ביום הכפורים אתה נותן להם מחנה אחת בתמיה דכתיב יוציא אל מחוץ למחנה ושרף וגו' אלא לומר לך כיון שיצאו חוץ למחנה אחת מטמא בגדים דהא כתיב והשורף אותה יכבס בגדיו אלמא כשיוצאין מן העזרה מטמא בגדים שעליהם מיד ואע"ג דלא נח והכא הוצאה כתיבא דכתיב והוציא את הפר וגו':
בנגררין - על גבי קרקע דאיכא הנחה:
מתני' חותך עד שמגיע לעצם - כדפרישית לעיל:
ובמוקדשים - בשאר קדשים שיצא מהן מקצת אבר:
קוצץ - את היוצא בקופיץ:
מן האגף ולפנים כלפנים - אגף קרי כל מקום הגפת הדלת שהוא חופף ונוקש שם כשסוגרו דהיינו משפת הפנימית של עובי הפתח עד מקום הנקישה שקורין רב"ץ (שפת הפתח (השטח, במזוזת הפתח, שעליו מגיפים את הדלת)) :
מן האגף ולפנים - דהיינו תוך העיר ממש כלפנים ואוכלין שם קדשים קלים:
מן האגף ולחוץ כלחוץ - דהיינו מקום הנקישה ואגף עצמו לא ידעי' השתא אי כלפנים אי כלחוץ ובגמרא מפרש ליה:
החלונות - שבחומת ירושלים ועובי ראש החומה בגובה כלפנים ואע"ג דבעובי השערים לא אמרן הכי התם כדמפרש טעמא בגמרא מפני המצורעים:

גמ' וכן לתפלה - העומד מן האגף ולפנים מצטרף לעשרה והעומד חוץ לפתח אין מצטרף:
אינה מפסקת - שאין הפסק לפני המקום שהכל גלוי וידוע לפניו ואין סתימה לפניו:
אגף עצמו - עובי השער מן הנקישה ולפנים:
שערי עזרה - נתקדש עוביין בקדושת עזרה חוץ משער ניקנור מפני המצורע שעומד שם בעודו מחוסר כפורים ומכניס משם בהונותיו לעזרה מצורע משתלח חוץ לשלש מחנות כדאמרינן באלו דברים (לעיל סז.):
שערי ירושלים - אגף עצמו כלחוץ שלא נתקדש עוביין:
מפני מה לא נתקדשה שער ניקנור - בקדושת עזרה והוא שער המזרחית של עזרה:
עומדין שם - ביום שמונה לימי ספרו לאחר שנתרפא וגלח וטבל והעריב שמשו בשביעי ועודנו מחוסר כפורים ותניא בהקומץ (מנחות כז.) מחוסר כפורים שנכנס לעזרה עונשו כרת ונפקא לן מעוד טומאתו בו ומכניס ידיו משם לעזרה לתת עליהן מדם האשם שאילו מוציאו לחוץ היה נפסל ביוצא וביאה במקצת לאו שמה ביאה לעונשו על כך אי נמי שמה ביאה וגזירת הכתוב היא והעמיד הכהן המטהר את האיש המיטהר לפני ה' וגו' (ויקרא י"ד:י"א):
גגין ועליות לא נתקדשו - בין גגי ירושלים בקדושת ירושלים לקדשים קלים בין גגי לשכות העזרה בקדושת עזרה לקדושת קדשי קדשים:
כזיתא פסחא - חבורות גדולות היו נמנין עד שלא היה הפסח מגיע לכל אחד כי אם כזית מן הפסח:
והלילא פקע איגרא - לקול המולת ההמון מההלל דומין כאילו הגגין מתבקעים שהיו אומרים ההלל על הפסח כדתנן לקמן (דף צה.) הראשון טעון הלל על אכילתו:

דף פו.

מאי לאו דאכלי ליה בגגין - אלמא גגי ירושלים נתקדשו:
אין מפטירין - כשהגיע זמנו להפטר מן הסעודה דהיינו אחר הפסח שהוא נאכל באחרונה על השבע שכן חובת כל הקרבנות כדקיימא לן (חולין דף קלב:) למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין אין נפטרין על ידי אפיקומן:
ואמר רב - אפיקומן לשון הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל עוד בחבורה אחרת:
שלא בשעת אכילה - קריאת ההלל לאחר אכילה:
פעם אחת בשנה - ביוה"כ לקטורת ולהזיית בין הבדים:
בשבוע - בשמיטה:

מה היא צריכה - שמא תבקע החומה וצריכה תיקון אלמא עליות נתקדשו:
שאני היכל - דכתיב ביה ועליותיו וכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל אלמא קדוש:
בקודש - בעזרה:
ופתוחות לחול - שאין להם פתח לעזרה אלא להר הבית:
תוכן חול - כקדושת הר הבית ולא כעזרה דבתר פתיחה אזיל:
בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה - שהלשכות בנויות מחילות תחת הקרקע הלכך גגים דידהו הוו להו כי ארעא:
כי אמרה רבי יוחנן - להא דמחילות לא נתקדשו בפתוחות להר הבית דגבי שילוח בעל קרי המשתלח חוץ להר הבית אמרה באלו דברים דקאמר מחילות לא נתקדשו ובעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות ומותר ליכנס במחילות דהר הבית:
כי תניא ההיא - דתוכן קודש בפתוחות לעזרה להכי נקט פתוחות דבתר פתיחתן אזלינן:
והתניא מחילות שתחת היכל חול - וקא סלקא דעתך בפתוחות לעזרה קאמר ומשנינן בפתוחות לחול שמחילות מהלכות מתחת אחת עשרה אמה שאחורי בית הכפורת עד שנפתחות להר הבית מחוץ לעזרה:
ת"ש וגגו קודש - גגו של היכל וסיפא דהא דרבי יהודה היא והכא לא מצי לשנויי כדלעיל מהיכל ניתיב איניש דהא גגו לא כתיב בקרא:
גגין הללו - שבעזרה ולשכותיה:
אין אוכלין שם קדשי קדשים - הנאכלין בעזרה ואין שוחטין שם קדשים קלים הנשחטין בכל מקום בעזרה:
לאותן שתי אמות - להכי קדשי גגין לשימוש נתינת כלי קודש הצריכין לבנין אבל לא הצריכין למזבח כדאשכחן שאותן שתי אמות מקלות של מדה היו נתונות בגובה השער שהוא בגגין ובעליות:
דתנן שתי אמות - קני מדה היו בשושן הבירה והוא בית הבנוי על גובה השער כדתנן במסכת מדות (ע"א מ"ג) שער המזרחי ועליו שושן הבירה צורה מציירת ומפרשינן במנחות כדי שידעו מהיכן באו ולהכי הוא דקדשי גגין לכל דדמין לשתי אמות דלא הוי צורך המזבח אבל למילתא אחריתי לא קדשו:
של משה - ששה טפחים:
ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה - תיסגי להו בשל משה:
שיהו אומנין - ששכרן לבנות כך וכך אמות נוטלין למדת הקטנה של משה ומחזירין הבנין לגזברין למדה האחת מאלו הגדולות כדי שיוותרו משלהן להקדש ולא בצמצום שמא יהנו מן ההקדש בחנם ויבואו לידי מעילה:

ותרתי - גדולות למה לי תיסגי בשל משה ובחדא מהנך:
חדא לדהבא וכספא - בזו שאין יתירה על של משה אלא חצי אצבע היו לאומנות זהב וכסף כמין טבלאות ושולחנות שהן אומנות כבידה ובזו שיתירה עליהן אצבע היו מחזירין בנין אבנים ומוסיפין על תנאן אצבע לכל אמה:
עובי החומה - אלמא ראש החומה נתקדש דדמו לגגין ועליות:
בר שורא - חומה קטנה לפנים מן החומה גדולה והיא נמוכה ושוה לקרקע גובה העזרה שקרקע העזרה הולך וגבוה ועולה במעלות:
מתני' שתי חבורות שהיו אוכלות - פסח אחד בבית אחד:
אלו הופכין פניהן אילך - אינן צריכין להסב אלו כנגד אלו להיות נראין כחבורה אחת אלא רשאין להפוך פניהם אלו אילך ואלו אילך ואפילו נראין כשתי חבורות לא איכפת לן כדיליף בגמרא שהפסח נאכל אף בשתי בתים לשתי חבורות:
והמיחם - שמחממין בו חמין שמוזגין בו היין רשאין לתת באמצע כדי שיהא נוח לשמש המשמש לשתיהן למזוג משם לכאן ולכאן ואין צריכין לשנות משאר מנהג כל השנה ואף על פי שמפסיק בין החבורות לא איכפת לן וכשהשמש משמש לשתיהן עומד מחבורה אחת שהתחיל לאכול עמה מן הפסח למזוג לחבורה האחרת:
קופץ את פיו ומחזיר את פניו - לצד חבורתו שלא יחשדוהו שאוכל עם חבורה האחרת דסבירא ליה לתנא דידן הפסח נאכל בשתי חבורות אבל אדם אחד אינו אוכל בשני מקומות ממנו ולהכי מוקי בבית אחד יאכל שאין אדם אחד אוכל בשני בתים ושתי חבורות ההופכות פניהן כשתי בתים דמו:
והכלה - שהיא בושה רשאה להפוך פניה לצד אחר ולאכול כדאמרן פסח נאכל בשתי חבורות:
גמ' על הבתים אשר יאכלו אותו - משמע שני בני אדם אוכלין פסח אחד בשתי בתים דכתיב יאכלו שנים אותו חד פסח בתים שנים:
יכול יהא - אדם אחד אוכל בשני מקומות כגון בשני חדרים או בשתי חבורות ההופכות פניהם ת"ל בבית אחד יאכל ור' יהודה סבר יש אם למסורת כדלקמן יאכל כתיב משמע אדם אחד אוכלו בבית א' ולא בשני בתים אבל גבי אוכלים הרבה כתיב בתים הרבה:
השמש - שהיה צולהו ושכח והכניס כזית לתוך פיו והוא היה נמנה עליו:
אם פיקח הוא ממלא כריסו ממנו - דאם יעמוד משם שוב לא יאכל:
מלמד שהאוכל אוכל בשני מקומות - ויאכלו דכתיב בקרא אכל חד וחד מאוכלין קאי:

דף פו:

יכול יהא - עיקרו של פסח נאכל בשתי חבורות:
ת"ל בבית אחד יאכל - וקסבר יש אם למקרא יאכל אפסח קאי ולא אגברי כלומר עיקר תחלת אכילתו תהא בחבורה אחת ולא יתחלק לשתי חבורות אבל גברא אי בעי קאי מהכא ואזיל ואכיל הכא דלא קפיד רחמנא אלא אעיקר תחלת אכילה מדקרינן יאכל הפסח ולא יאכל אגברא. ואני שמעתי חילוף ר' יהודה סבר יש אם למקרא בבית אחד ולא בשני מקומות ור"ש סבר יש אם למסורת שמסר אונקלוס הגר בחבורה חדא יתאכל אבל אשני מקומות לא קפיד וקשה לי לאומרו דלא שמעתי מסורת כזה מעולם ועוד דקיימא לן דר' שמעון יש אם למקרא ס"ל בשמעתא קמייתא דסנהדרין ועוד לישנא דברייתא דייקא כוותי דגבי חבורות נקט פסח נאכל ולא נקט שתי חבורות אוכלין אותו וגבי מקומות נקט האוכל אוכל ולא נקט פסח נאכל הלכך כי דרשינן בבית אחד יאכל במקרא אפסח משמע למעוטי חבורות וכי דרשינן יאכל אגברי משמע למעוטי מקומות:
ונפרסה מחיצה ביניהן גרסינן - היו יושבין חבורה אחת ואוכלין פסח אחד ונפרסה מחיצה ביניהן ועשאום שני חבורות לדברי האומר פסח נאכל בשתי חבורות גומרין אכילתן ואע"ג דמאן דאית ליה פסח נאכל בשתי חבורות אוסר לאדם לאכול בשני מקומות הכא לא נעשה לכל חבורה וחבורה מקומם כמקום אחר שהרי אינו רואה אויר שלא ראה עד עכשיו ואין כאן מקום חדש:
היו יושבין - ב' חבורות בשני בתים ואכלו שם פסחיהם ונסתלקה המחיצה יש כאן אויר חדש ונעשה לכל חבורה כמקום אחר והוי ליה כאוכלים במקום הראשון ובשני הלכך לדברי האומר אין האוכל אוכל בשני מקומות אין אוכלים:
פשיט ליה מפשט - אומרה לשמועה זו פשוטה ומפורשת כמו שאמרנו שעשיית מחיצה עושה אותן שתי חבורות וסילוק מחיצה עושה אותן שני מקומות ולא מספקא ליה בה מידי:
מ"ט - למה לה להפוך פניה ומאי אורחה בהכי:
מפני שהיא בושה - לאכול לעיני האנשים על ידי שמסתכלים בה:
יתיב - ומטה מקום הסב חשובין היא והקטנים יושבין על גבי ספסלין ונוהג עצמו בחשיבות:
קבליה בחד זימנא - ולא סריב עד שיפצרו בו:
ושתייה בתרי זימני - הפסיק בו:
ולא אהדר אפיה - לצד אחר אלא שתה לעיניהן:

בעל השם אנא - מקטנותי כך קוראין לי רב הונא:
מ"ט כי אמרי לך תיב אפוריא איתיבת - ולא ישבת על גבי קרקע ולא על גבי ספסל ולהכי בעו ליה שלא היה מנהגם כך ותמיהא להו:
כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה - מתניתא היא במסכת דרך ארץ (בפרק בן עזאי) (ד"א רבה פ"ה):
מסרבין לקטן - מלקבל דבריו עד שיפציר בו:
ואין מסרבין לגדול - שכן במלאכים שאמרו לאברהם כן תעשה (בראשית יח) ולא סירבו בו וללוט אמרו כי ברחוב נלין עד ויפצר בם מאד (שם יט):
כלה הופכת פניה תנן - ואין דרך האיש להפוך פניו: רבי ישמעאל בר רבי יוסי כריסו רחבה הואי כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פד.):
בני חבורה - לאו בפסח קאי:
בני חבורה - שמש המשמש בסעודתן נכנסין בשלשה להסב ואם בא יחיד או שנים והסבו אין על השמש לשמש עלייהו:
ויוצאין באחד אחד - כל מי שסיים אכילתו קודם אם בא לצאת יצא ואע"פ שקשה לשמש לשרת היחידים הנשארין:
והוא דעיילי בעידנא דעיילי אינשי - שאין האחרון מאריך יותר משעת סעודת האחרים וגם בכניסתן לא ימהרו להסב כדי לאחר השמש עד זמן גמר שעת סעודה:
והא דרגש בהו דיילא - שהודיעו לשמש שזה דרכן לצאת אחד אחד לפי שטורח הוא לו לשמש היחידים:
וצריך האחרון להוסיף דמים - לשמש:

דף פז.

מתני' האשה. תאכל משל בעלה - דמסתמא דעתה לימנות על של בעלה כל זמן שלא פירשה שיהא דעתה בשל אביה:
רגל הראשון - כך דרך הנשואות ללכת לבית אביהן רגל הראשון שאחר הנשואין:
תאכל ממקום שהיא רוצה - ובגמרא מוקי לה כשאינה רדופה לילך עד הנה לבית אביה תמיד הלכך מספקא לן בהי ניחא לה אלא אם כן פירשה:
אפוטרופסין - שהיו לו שנים והמנוהו זה על פסחו וזה על פסחו:
לא יאכל משל שניהן - לא מפסחו של זה ולא משל זה ואפילו המנהו האחד על פסחו מי נתן רשות לחלק האחר לימנות על זה ואין לו תקנה אלא א"כ רצו שניהן שימנה עם האחד:

לא יאכל משל רבו - דמסתמא לא היה דעת רבו להימנות חלק החירות על פסחו:
גמ' שמעת מינה יש ברירה - קס"ד ממקום שהיא רוצה בשעת אכילה קאמר ואמרינן הוברר דשחיטה וזריקה דהאי פסח שפיר איזדריק עלה דהאי אתתא:
בשעת שחיטה - ששאלנו את פיה בשעת שחיטה ואמרה בזה אני רוצה:
אוכלת משל אביה - מן הסתם:
מתניתין בשאינה רדופה - לילך תמיד לבית אביה דבית בעלה חביב לה הלכך כל שאר הרגלים ודאי שייכא בתריה ורגל ראשון ספק ובריית ברדופה הלכך רגל הראשון ודאי בתר אביה מכאן ואילך ספק:
כמוצאת שלום - נתחבבתי עליו ונמצאתי שלימה לו:
להגיד שבחה - היאך מקובלת היא בבית חמיה:
ושדים - להניק אחרים:
אין לה - שאין הנאה ממנה:
זו עילם - שהיה בה דניאל שנאמר (דניאל ח':ב') ואני (דניאל הייתי) בשושן אשר בעילם המדינה וזכה ללמוד ולא רבץ תורה בישראל אבל בבל גידלה עזרא הסופר דכתיב (עזרא ז':י') (הוא) הכין לבבו לדרוש (בתורת) [את תורת] ה' [ולעשות] וללמד בישראל חק ומשפט:
ושדי אלו ת"ח - המניקין אחרים כשדיים הללו:
כמגדלות - שמגינין על הדור:
כנטיעים - נטיעות יונקות שלא נתקלקלו עדיין ולא אירע בהן שבר:
שאוגדות פתחיהן לבעליהן - סותמות פתחיהן עד שמזדקקות לבעליהן ואינן נבעלות לאחרים לשון אחר שמגידות פתחיהן של נדה לבעליהן לפרוש מהן ואע"פ שתאוותן רבה:
וכן הוא אומר ומלאו כמזרק כזויות מזבח - מה זויות דהתם כתיב בהו ומלאו הכא נמי בנותינו כזויות על ידי שמתמלאות תאוה ואין נזקקות אלא עד שיבואו בעליהן:
כאילו נבנה היכל בימיהן - דהכי משמע מחוטבות בבנין היכל תבנית לשון בנין:
בימי עוזיהו כו' - משום דאיירי בכנסת ישראל בלשון אשה הנשאת לבעל כדאמרן כמוצאת שלום נקט נמי להא דהושע דכתיב ביה תקראי אישי כדדריש לקמיה:
ארבעה נביאים - לקמיה מפרש להו ובכולהו כתב בהו בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיה שכולן החלו להינבא בימי עוזיהו וקיפחו חיי ארבעה מלכים:
לא דיו שלא אמר כן - אתה למד ממה שאמר לו הקדוש ברוך הוא קח לך אשת זנונים ולא אמר כן לנביא אחר (מצאתי כאן הגה"ה מלשון רבינו ארבעה נביאים כולהו כתיב

בהו בימי עוזיהו בר ממיכה דכתיב ביה יותם אחז יחזקיהו ובעמוס לא כתיב אלא עוזיהו ומיהו מיכה בימיו נתנבא אלא שכבר נתנגע ויותם בנו שופט על הארץ לפיכך לא נקרא על שמו אבל שלשה היו קודם שנצטרע בעמוס נאמר שנתים לפני הרעש וישעיה ביום הרעש דכתיב (ישעיהו ו':ד') וינועו אמות הספים שרעשו עליונים לשורפו ותחתונים לבולעו כמשפט קרח ועדתו שערערו על הכהונה ואותו היום נתנגע והושע קודם לכולן):

הכי גרסינן - אומר לו קח לך אשת זנונים ואחר כך אומר לו שלחה:

וילדי זנונים - שתלד לך בנים זנונים ספק שלך ספק של אחרים:

גומרין בה - ביאתם ותאוות לבם:

דף פז:

דבלים - שתי דיבות דומה בת דומה:

כי אבדם מלך ארם וישימם כעפר לדוש:

ותהר ותלד בן ויאמר ה' אליו קרא שמו יזרעאל - שעתיד אני לזורעם ולזרותם בגולה:

ארבעה קנינין גרסינן ובית המקדש אחד מיניהו - קנינין חשובין בעניו לקרותם קנין לו כאדם שטורח לקנות דבר החביב לו:

שלש גזירות - יזרעאל דהיינו גולה ולא עמי ולא רוחמה:

קיפח - קבר האריך ימים מהם על ידי שמתנשאים ברבנות הם מתים:

זכה לימנות - כדיליף לקמיה:

בימי עוזיהו יותם - סיפיה דקרא ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל:

כהן בית אל - כומר לעכו"ם:

זוכר את הרחמים - גרסינן:

כי לא אוסיף עוד ארחם - אע"ג דפורענותא הוא אידכורי הוא מידכר שם רחמים:

כי נשא אשא להם - לשון סליחה ואתמוהי מתמה ומיהו סליחה קא מידכר וסיפיה דקרא דלעיל הוא:

רבי יוחנן אמר מהכא ורחמתי וגו' ואמרתי ללא עמי עמי אתה - אותם שלא היו מעמי ידבקו בהם ויהיו לי לעם:

אפילו דור - רשעים שאביהן יקללו אל תלשינם:

מהושע - שנתפס על שהלשין את ישראל ואף על פי שחטאו:

צדקה עשה שפיזרן - שלא היו יכולין לכלותם יחד:

יטפל לך תלמיד א' - להשיבך תשובה:

גפא דרומאי - נשבע בע"ז:

בהא נחתינן ובהא סלקינן - במחשבה זו אנן עסוקים תמיד:
הגלה אותן לבבל - שאין כשדים אכזרים כשאר אומות:
שעמוקה כשאול - ויפדם משם מהר כמו שהבטיחם מיד שאול אפדם:
שקרוב לשונם ללשון תורה - ולא תשתכח תורה מהן מהר:
לבית אמן - אברהם מאור כשדים יצא:
כסף מצרים - שבזזו ישראל בצאתם ממצרים כדכתיב (שמות י״ב:ל״ו) וינצלו את מצרים ובימי רחבעם עלה שישק מלך מצרים ונטל את כל האוצרות:
לעיניכם - כלומר דבר פלא ראיתם שם שהעין פונה להסתכל בו:

דף פח.

תמרים - יש בבבל הרבה:
טירינא - סל:
כמה כי הני בזוזא - כמה מאלו בזוז אחד:
הר המוריה ושדה דיצחק ובית אל דיעקב כולם בהר הבית התפללו:
שקראו בית - מקום מיושב:
יום יזרעאל - יום כנישיהון מתרגמינן וקרי ליה יום כיצירת בראשית:
יש ברירה - שהוברר שבזה נתרצה בשעת שחיטה אילו הודיעוהו:
שה לבית - איש בעל הבית יקחנו לכל בני ביתו ואין צריך דעתן:
על ידי - בשביל שבנו ובתו הקטנים עליו לחנכן הלכך בין מדעתן דהיינו בסתמא כדמוקי לקמן בין שלא מדעתן דאמרי לא אין יכולין למחות וכן עבדו ושפחתו הכנענים על כרחם ימשכו אחריו דסמוכין עליו אבל שפחתו העברית אף על גב דלא משכחת לה אלא בקטנה דהא יוצאה בסימנין כיון דאין עליו לחנכה יכולה למחות:
ה"ג תניא אידך לא ישחוט אדם לא על ידי בנו ובתו הגדולים ולא על ידי עבדו ושפחתו העברים ולא על יד אשתו אלא מדעתן אבל שוחט הוא כו' חוץ מן האשה שיוצאת בשל עצמה מפני שמחאתה מחאה דקיי"ל (גיטין דף עז:) יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונית משלך ואיני עושה לצורכך:
ה"ג מאי שנא אשה - כלומר מאי שנא איהי מעבדו ושפחתו העברים ובנו ובתו הגדולים:
ומשני אמר רבא אשה וכל דדמי לה - דהיינו כל הני:
שיכולים למחות - משמע שמחאה שלהם מחאה אלמא טעמא דמחאי הא סתמא יוצאה בשל בעלה:
ה"ג לאפוקי היכא דאמור לא - אין אנו רוצין דהיינו מחאה:

בדקפדי אהדדי - שני הבעלים ואין רוצין ליהנות זה מזה הלכך אפילו נתרצה האחד שיאכל העבד משלו אין חבירו רוצה שיהנה חלקו משל חבירו:
כמשנה ראשונה - קודם שחזרו ב"ה לא יאכל משל עצמו מפני שאין חלק עבדו' נמשך אחר דעתו:
כמשנה אחרונה - הואיל ובידינו לשחררו הרי הוא כבן חורין ואוכל משל עצמו:

דף פח:

תקנתם את רבו - שאינו מפסיד כלום מן הראוי לו:
ואת עצמו לא תקנתם - מה תהא עליו:
לישא שפחה אינו יכול - דצד חירות אסור בה דכתיב (דברים כ"ג:י"ח) לא יהיה קדש לא יסב איתתא אמה:
מתני' שחט גדי יאכל - רבו ממנו ואע"ג דרגיל בטלה דכיון דלא פריש ליה עליה סמך:
יאכל מן הראשון - והשני ישרף:
שכח מה אמר לו רבו - שפירש לו גדי או טלה וזה שכח:
וטלה שלי - ובגמרא פריך מה שקנה עבד קנה רבו ומנא ליה לדידיה:
שכח רבו מה אמר לו - וזה כבר שחט השנים:
שניהם יצאו לבית השריפה - דלא ידיע הי דהאי והי דהאי ואין פסח נאכל אלא למנויו:
ופטורין מפסח שני - דשחיטה וזריקה מעלייתא היא חדא אהאי וחדא אדהאי וקמי שמיא גליא:
גמ' והתניא אין נמנין על שני פסחים כאחד - לאכול בשעת אכילה מא' מהם שירצה דאין ברירה וכי בעי למיכל דילמא בשעת שחיטה לא הוה דעתיה עליה הלכך לא אכיל וזה שהמנה את רבו על שני פסחים ורבו סמך עליו היאך יאכל מן הראשון:
במלך ומלכה - שתלויין על עבדיהן ואין מקפידין על סעודתן אם גדיים אם טלאים הלכך אין כאן דין ברירה דתרווייהו ניחא ליה לפיכך יאכל מן הראשון דכיון דליכא קפידא יצא בראשון ידי חובתו ואידך בכדי נשחט:
ה"ג והתניא אין נמנין על שני פסחים כאחד ומעשה במלך ומלכה כו':
שני פסחים - גדי וטלה:
לכו ושאלו את המלכה - בקיאה וחכמה היתה:
שדעתן קלה - כדאמרן שאין מקפידין אם גדי אם טלה:
אנו לא נאכל - אם היה אחד ממנו שנשחטו עליו גדי וטלה לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני דכיון דקפיד לא ידיע בהי ניחא ליה:

הלטאה - אחד משמנה שרצים המטמאין במגען וביקשו לטמא שהיו סבורים שמתה:
בית המטבחים רותח או צונן - כלומר נמצאת ברותחין או בצונן:
וריחשה - ופירכסה וגבי טומאה במותם כתיב:
בתקנתא דרביה - שאין לו תקנה אחרת דהא לא מצי למימר גדי שלי וטלה שלמים ואם טלה אמר לי רבי טלה שלי וגדי שלמים כדמפרש לקמן (שממעט באכילתו דקא אכיל לתרווייהו באותו הלילה משום ספק פסח וחד מינייהו שלמים הוא):
לא שנו - דנפטרו מפסח שני אלא ששכח רבו לאחר זריקת שני הדמים מה אמר לו אבל בשעת זריקה עדיין הוא זכור והיה אפשר לברר איזה של רב ואיזה של עבד דכי איזדריק דם לשם אכילה איזדריק דהא ידיעי מנוייו דידיה:
[**חייבין** - דכי איזדריק לא לאכילת בשר איזדריק דהא לא ידיעי מנוייו דידיה]:
יבלת - מום לפסול:
באחד מהם - באחד העורות ואין ידוע מאיזה פסח היה עור זה ואותו הפסח פסול הוא:
ופטורין מפסח שני - ולקמן פריך והא איכא חד דלא נפק:
אמר אביי לא שנו - דפטורין:
הוי חזי - ארבעה הכשירין לאכילה הלכך הארבעה יצאו והחמישי פטור משום דלא ידיע מנו דלייתי ולא אפשר לאיתויי חולין לעזרה כדלקמיה:
ה"ג אמר מר פטורין מלעשות פסח שני כו' - ואברייתא קאי:
קא מייתי חולין לעזרה - הארבעה שכבר יצאו:
שלא למנויו - שאלו שכבר יצאו אין מנינם כלום:

דף פט.

משום דאיכא חזה ושוק - דשלמים שצריך לינתן לכהן וא"א לתת דהא כל חד וחד שמא האי הוי פסח ונמצא מאכילו לכהן שלא נמנה עליו:
וניתי כל חד וחד - מינייהו חד כהן ונמנה אפסחו:
ה"ג וניתי כולהו חמשה חד כהן דלא עבד פסח ונמניה בהדי כל חד וחד - דממה נפשך איכא חד דקא נפיק ביה ויאכל חזה ושוק של כולם:
דקא ממעט באכילה דשלמים - בזמן אכילתו שאוכל את כולם ליום ולילה ושורף את הנותר ואם שלמים הוא עדיין אינו נותר ונמצא שורף קדשים כשרים:
וניתי במותר הפסח - מתחלתו יתנה עליו אם שלי תם היה זה יהיה מותר הפסח שהוא קרב שלמים והוא כפסח שנאכל ליום ולילה והכי תניא בתוספתא דזבחים בפ' (הפסח

שנתערב) ומשני אין מפרישין קרבן מתחלה לשם נותר שהיאך יכול להיות מותר הפסח והרי שם פסח לא חל עליו מעולם שהרי זה כבר יצא:

ונטרחו ונייתי במותר הפסח - יבקשו אנשים שנתותרו להם פסח חי או מעות פסח ויקחו מהן בהמות ויתנה כל אחד על שלו אם שלי בעל מום היה הרי זה פסח ואם לאו הרי הוא כמות שהוא מותר הפסח לשלמים ונאכל ליום ולילה:

בעי סמיכה - וא"א לסמוך על זה שמא פסח הוא וקא עביד עבודה בקדשים:

קרבן נשים - לא בעי סמיכה:

פסח בשפיכה - בנחת מן המזרק לקיר המזבח כנגד היסוד דנפקא לן מתן דם דפסח מודם זבחיך ישפך במסכת זבחים בפ' ב"ש (זבחים דף לז:) ובשלמים כתיבא זריקה שזורק למרחוק מן המזרק למזבח ואין מתן אצבע אלא בחטאת דכתיב בה באצבעו אבל בכל שאר קרבנות וזרקו כתיב וזורק כנגד הקרן עד שהדם ניתן לקיר מערבי וקיר דרומי:

לכתחלה נמי - בתמיה:

מתני' על מי שיעלה - משמע שאינו ממנה עליו אלא הראשון:

ומזכה את אחיו עמו - בגמרא מפרש היכי מתמני ומתרץ דאמנינהו אבוהון מעיקרא וכדי לזרזן קאמר שיזדרז כל אחד להיות ראשון ויהיה הוא ראש לאחיו שיזכו על ידו וכך הודיעם:

גמ' ש"מ יש ברירה - קס"ד דלא אימנו אלא חד:

כדי לזרזן - וכולן אימנו עליו בין ראשון בין אחרון:

תניא נמי הכי - דמשום זריזות נקט:

מתני' נמנין - הרוצה לימנות:

ונמשכין - הרוצה לימשך:

עד שישחט - אבל משנשחט אין נמנין עליו ואין מושכין הימנו אפי' לר"ש דפליג ואמר עד שיזרק הא מוקים דלימשך הוא דפליג אבל בלימנות מודה:

גמ' דאף על גב דנמנין עליו חבורה [**זו חוזרין ונמנין עליו חבורה**] **אחרת** - כל חבורה שלימה שנימנו על פסח אחד ימשכו כולן ידיהן הימנו ודלא כר' יהודה דאמר לקמן בפ' מי שהיה טמא (דף צט.) ובלבד שיהיה א' מבני חבורה ראשונה קיים עליו:

מחלוקת לימשך - בההיא קאמר ר"ש עד שיזרק:

אם ימעט הבית - אם באו לימעט ולימשך מהיות משה בעוד היותו לשה יתמעטו:

מחיותיה - בעודו בחיים:

מהווייתיה - קודם גמר עבודותיו:

דף פט:

מתני' הממנה אחרים על פסחו - א' מבני חבורה שהמנה אחרים עמו על חלקו בלא דעת חבורה:

רשאין - לומר לו טול חלקך וצא ואכול אתה וחבורתך את חלקך דאית ליה להאי תנא פסח נאכל בב' חבורות:

גמ' ידיו יפות - לישנא מעליא ממהר לאכול הרבה:

קבילתון - קבלתוני עליכם לאכול בכל כחי בדמים הללו:

לתקוני זביחה - שלא יהא נותר ושיערנוך למאכל שאר בני אדם:

לאו משום דהוה ליה כו' - שיהו עמו אוכלין:

דעות שאני - אין בני חבורה מרוצין להיות כל אלו הדעות בחבורתם שמא יעכבו עליהם הסעודה ולא משום אכילה יתירתא אלא אפילו לא אכלי כולהו אלא כחד גברא מצו מעכבי עליה:

ממלא כריסו ממנו - כדאמרי' בכיצד צולין (לעיל דף פו.) שאין האוכל אוכל בשתי מקומות:

לא רצו לא - אלמא משום טירחא הדרי ביה הכא נמי משום פסידא הדרי ביה לאטרחינן לדידך לא קבלינך. אבל ידיו יפות מדלא בדקו אחריו ש"מ בכל מאכלו קיבלו עליהן:

לאטרחינן לדידך לא קבלינך - אבל ידיו יפות מדלא בדקו אחריו ש"מ בכל מאכלו קיבלו עליהן:

סיבולת - תערובת סעודה של כל ימות השנה:

מאי ולא עוד - מאי אולמיה הא מהא:

לתקוני זביחה - כמדת איש אחד:

דלצוותא - ואיכא למימר משום צוותא קבליה עליה בכל מאכלו:

רשאין ליחלק - לחלק פסח ביניהן לכל א' חלק המגיעו:

או אין רשאין לחלק - אלא אוכלין כאחד ונותנין המנות לפניהם כשאר סעודות:

ש"מ - אין רשאין ליחלק:

כל הני תיובתא - הממנה אחרים והשמש:

איתיביה בני חבורה - מרישיה דקתני טול חלקך ושני ליה בההיא משום דלתקוני זביחה קבליה וכמדת איש אחד אבל אנא צוותא קבילת עלך וניחא עלך צוותי לקבולי עלך בכל סעודתי:

ועל חגיגתו - חגיגת י"ד שאף היא באה לכל המנויין:

מעות שבידו - שלקח מן הנמנין הללו:
חולין - כדמפרש טעמא לקמיה שאף על פי שהנמנה כבר הקדיש מעותיו לכך והממנה כבר הקדיש פסחו מתחללין המעות על הפסח וטעמא מפרש:
המוכר עולתו - להתכפר בה אחר לא עשה כלום ואין העולה קריבה אלא לשם בעלים הראשונים:
ומעות כל שהן - כל מה שקיבל מן העולה והשלמים ואפילו יותר על כדי דמיהן יפלו המעות לנדבת ציבור לשופרות שהיו במקדש שהיו מקריבין מהן עולות לקיץ המזבח ולקמיה פריך מאחר דלא עשה ולא כלום אמאי יפלו דמיהן לנדבה:
אמר רבא קנסא - קנסו רבנן לקונה דלא ליקני זימנא אחריתי עולה ושלמים דאחר ואיהו הוא דאפסיד אנפשיה דלא הוה ליה למיקני כפרת אחרים וכי האי גוונא נמי אמרי אינשי לאו עכברא גנב אלא חורא גנב כלומר המוכר לא פשע אלא הקונה הלכך מעותיו נדבה:
אף על גב דשויא ארבעה ויהבו ליה ה' - לא אמר אישתכח דמתנה בעלמא הוא דיהב ליה ולא ליקנסיה:
אפשר ידעין כו' - והלואי שיהו יודעין טעם זה ויודיענו:
היאך - מעות הקדש חל על טלה הקדש אחר לצאת הקדש של מעות לחולין מי הוציאן למעות (של חולין) אילו היה נותנן בבהמת חולין היתה נתפסת בקדושת המעות והן יצאו לחולין אבל עכשיו מה נתפס תחתיהם שיצאו הם לחולין והא ליכא למימר במעות שלא הוקדשו עסקינן דאם כן מאי למימרא:

דף צ.

אמר אביי אי לאו דאוקמא ר' אושעיא - להא דתנן לקמן דאתנן חל על המוקדשים בממנה לזונה על פסחו באתננה ואע"ג דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הכא אמרינן דאתנן חל עליו:
ורבי היא - דאית ליה פסח ממון בעלים הוא דאמר לקמן אף מכדי מקח שאם ימעטו לו מעות לבעל הפסח ליקח חלוק וטלית ממנה אחרים עמו על פסחו ונוטל מהן מעות ועושה צרכיו אלמא שלו הוא ויכול לאוסרו אי לאו דאוקמא רבי אושעיא במסכת תמורה להההיא כדפרישית אנא הייתי מוקי לה ההיא דאתנן בקדשים קלים שנתן לה שלמים באתננה ויש בידו לאוסרן ורבי יוסי הגלילי היא דאמר בפרק קמא דב"ק (דף יב:) קדשים קלים ממון בעלים הם והאי מתניתא דלעיל דקתני מעות חולין הוה מוקמינא כרבי והוה אמינא דהא דשרי רבי לעשות צרכיו במעות לאו משום דפסח אית ביה שיור בקדושתו

ליתפס קדושת המעות בחולין שבו אלא משום דזה שמפריש המעות שייר בקדושתו לתתם מתת חולין לבעל הפסח והא ליכא לאוקמי כר' יוסי דהא קתני בשלמים לא עשה כלום וההיא דאתנן כר' ובפסח לא הייתי מוקי לה דלא הוה סלקא דעתאי דפסח לרבי ממון בעלים הוא שיהא בידו לאוסרו:

דלא משייר איניש - בקדושת הגוף דבהמה וטעמא דרבי דאמר אף מכדי מקח משום דבמעות משייר איניש לתתם מתת חולין בחזקת חולין ומעיקרא אדעתא דהכי אפרשינהו ומשום הכי חולין הם דזה שהפריש לפסחו ואחר כך הימנה אחרים עמו מתנה בעלמא הוא דיהיב להו והנך יהבו ליה ממעות חולין מתנה והממנה זונה מתנה הוא שאין בידו למוכרו ואין אתנן חל עליו:

והשתא דאוקמא ר' אושעיא להההוא בממנה זונה על פסחו - אלמא קא סבר ר' אושעיא פסח גופיה לר' ממון בעלים ושמעינן מינה דאפי' בפסח משייר איניש כל שכן מעות וכ"ש דמצינן לאוקמא להך דקתני מעות שבידו חולין כרבי דהא פסח חולין הוא ויכול למוכרו ומעות של אותן אחרים חולין הוה וליכא לאקשויי היאך הקדש חל על הקדש לצאת לחולין:

הרי אלו מותרין - כדיליף לקמן:

עופות - תורים ובני יונה שאינן מוקדשין:

שהמום פוסל בהם - אף משהוקדשו אין אתנן חל עליהם כדיליף לקמן:

עופות - חולין שמום אין פוסל בהן מלהקדישם דלא נאמר תמות וזכרות בעופות אינו דין כו':

קל וחומר למוקדשין מעתה - שיחול אתנן עליהן:

אלא טעמא כו' - פירכא הוא:

ואם ימעט הבית וגו' - אם יהיו מעות מועטין לבעל הפסח מהיות משה שאין לו במה לקנות לצורכי הפסח ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו יקח מעות משכנו וימננו על פסחו ויקח מן המעות מה שהוא צריך לפסח:

מכדי אכילה - אם יחסר לו מעות שאין לו במה ליקח צורכי אכילת הפסח כגון עצים לצלותו רשאי הוא למוכרו:

ולא מכדי מקח - שאם אין לו מעות לסחורה אינו רשאי למכור פסחו לכך:

כו"ע לא פליגי - דיכול להימנות אחרים ליקח במעות עצים:

החייהו לשה - עשה צורכי הפסח מן המעות:

ולאביי דאמר - לעיל אליבא דרבי בפסח לא משייר איניש הא קתני שעל מנת כו' אלמא פסח גופיה ממון בעלים הוא:

אימא מעות פסחיהן - זה שנתמנה עמו לפסחו ונתן לו מעותיו חולין היו ונתן לו במתנה ומשום הכי יכול ליקח בהן טלית ונותן לו חלק של פסחו במתנה ומעותיו חולין הן שעל מנת כן הקדישן שאם רצה ליתנם במתנה יתנם:

מתני' זב שראה שתי ראיות - שטומאתו טומאת שבעה ואינו טעון קרבן:

שוחטין עליו בשביעי - ואע"פ שלא העריב שמשו דהא חזי למיכל לאורתא:

ראה שלש - דלא חזי למיכל עד דמייתי כפרה:

שוחטין עליו - אם חל שמיני שלו בערב הפסח ואפילו לא הביא כפרתו ומביאה לאחר מיכן דמחוסר כפורים דחי עשה דהשלמה כדאמרן בתמיד נשחט (דף נט.):

שומרת יום כנגד יום - הרואה יום אחד בתוך אחד עשר ימים שבין נדה לנדה דבעיא לספור יום המחרת שוחטין עליה ביום ספירה דכיון שספרה מקצת היום מותרת לטבול ואף על פי שמחוסרת הערב שמש שוחטין עליה:

והזבה - שראתה שלשה רצופים בתוך אחד עשר יום וצריכה לספור שבעה נקיים ולהביא קרבן שוחטין עליה בשמיני ותביא כפרתה קודם שתחשך ותאכל:

דף צ:

ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ - ואע"פ שבידו לטבול היום וטעמא מפרש לקמיה:

מחוסרי כפרה - זב וזבה ומצורעת ויולדת:

פשע - ולא טביל:

משם - מן העזרה:

שבשופרות - שופר היה שם שכתוב עליו קינין ואשה שיש עליה לידה וכן כל מחוסרי כפרה מביאין מעות ונותנין לתוכו ודמי הקינין קצובין היו ואוכלים בקדש לערב וסומכין על חזקת בית דין של כהנים שאין עומדין משם עד שיכלו כל מעות אותו שופר כדי שלא יאכלו מחוסרי כפרה בקדשים:

ופרכינן ורב דאמר - שמא פשע אלמא מדאורייתא מיחזא חזי טמא שרץ לשחוט עליו ומשום דילמא פשע גזרו ביה רבנן:

והאמר רב - בכיצד צולין היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין מטמאים אחד מהן בשרץ להכריע רוב ציבור לטומאה ואי מדאורייתא חזי היאך הוא מכריעם לטומאה דהיינו טמא שרץ דחזי למטבל:

וממאי דהכי - דילמא מדכתיב טמא לנפש ולא כתיב טמא שרץ שמע מינה טמא מת שאינו ראוי לערב קאמר:

סבר לה כרבי יצחק דאמר - בספרי אותן אנשים שבפסח מדבר שהיו טמאין לנפש אדם טמאי מת מצוה היו שחל שביעי כו':
מאי לאו דלא טביל - וקשיא לרב:
הא קא משמע לן דאף על גב דמחוסר הערב שמש דשימשא ממילא ערבא - ולא הוי כמחוסר מעשה:
הכי נמי מסתברא - דאטבול קאי מדאצטריך למיתנא סיפא דשוחטין על מחוסר כפורים אי אמרת בשלמא רישא לא אשמעי' [אלא] טבול יום איצטריך למיתנא סיפא לאשמעי' דשוחטין על מחוסר כפורים ס"ד אמינא האי מחוסר מעשה חשיב ליה קא משמע לן דשרי ובמסרו לב"ד של כהנים כדאמרן:
אלא אי אמרת כו' יש בידו לתקן - לטבול אבל מחוסר כפרה אין בידו לתקן אלא ביד כהן:
זבה טבילתה ביום שביעי - דכתיב (ויקרא ט"ו:כ"ח) וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר אחר מעשה תטהר כיון דסיימה לה ספירה תטהר ובתחלת היום עבדה לה ספירה אבל נדה דאורייתא שאינה סופרת נקיים אלא שבעה עם ימי ראייתה אינה טובלת עד לאחר שקיעת החמה של שביעי והערב שמש בדידה לא הוי עד למחר:
בשביעי לא - משום דלא חזיא לאורתא משום הערב שמש:
תהיה - יתירה דריש:
ויולדת איתקש לנדה - דכתיב (שם יב) כימי נדת דותה תטמא:
מתני' האונן - שמתו מוטל לפניו כדאמרי' בשחיטת קדשים בפרק טבול יום (זבחים דף ק:) איזהו אונן כל זמן שלא נקבר:

דף צא.

והמפקח את הגל - מעל אדם ואין ידוע אם ימצאנו חי או מת:
שוחטין עליו - דמכ"מ עודנו בחזקת טהרה ואונן נמי לאורתא חזי כדאמרינן בגמרא דאנינות לילה ליתא מדאורייתא אלא אנינות יום כדכתיב (ויקרא י':י"ט) הן היום הקריבו יום אסור לילה מותר בשחיטת קדשים וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת:
שוחטין עליהן - בחבורת אחרים:
שמא יביאוהו לידי פסול - שמא יטמא אונן למתו ומפקח גל ימצאנו מת ונמצא שהאהיל על הטומאה והחבוש שמא לא יצא וחולה וזקן שמא יכבד חוליו ולא יוכל לאכול כזית:
לפיכך - הואיל ובשעת שחיטה ראויין היו ונזרק הדם עליהן אם אירע בהן פסול כמו שפירשתי פטורין מלעשות פסח שני:
חוץ מן המפקח את הגל - ונמצא המת תחתיו שחייב לעשות פסח שני:

שהוא טמא מתחלתו - קודם שחיטה שהרי האהיל על הטומאה משעה שהתחיל לפקח ובגמרא מוקי לה בגל עגול שמתחלה האהיל את כולו:

גמ' לא שנו - דאין שוחטין על החבוש בפני עצמו:

בית האסורין של ישראל - כגון לכופו להוציא אשה פסולה או לשלם ממון אי נמי כדתניא (כתובות דף לג:) אם יקום והתהלך בחוץ כו' וכי תעלה על דעתך זה מהלך בשוק וזה נהרג אלא מלמד שחובשין אותו עד שנראה מה תהא עליו:

בית פאגי - מקום חיצון בירושלים:

דמעיילי ליה - מן הפסח בתוך בית האסורין לאכול דהא לפנים מירושלים הוא:

ל"ש - דמפקח גל חייב לעשות פסח שני אלא גל עגול דמתחלתו האהיל עליו אבל גל ארוך שמא בשעת שחיטה עדיין לא האהיל כנגד הטומאה וכיון דספק יצא ספק לא יצא פטור משום דלא אפשר כדאמרן לעיל (דף פח:) גבי חמשה שנתערבו עורות פסחיהן:

מתני' על היחיד - טעמא יליף בגמרא:

ואפילו חבורה של מאה - רבי יוסי קאמר לה כלומר לא תליא מילתא דפסח אלא באכילה יחיד ויכול לאכול כזית שוחטין עליו מאה ואין יכולין לאכול כזית בין כולם אין שוחטין עליהן:

ואין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים - טעמא מפרש בגמרא:

גמ' לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך - ודריש באחד באנפיה נפשיה על היחיד:

ואין יכולים לאוכלו - כזית ממנו:

מנין לזובח פסחו בבמת יחיד - במה קטנה שהיא בלא תעשה להכי נקט במת יחיד ולא במת ציבור דבמת ציבור בשעת איסור הבמות ליכא דשעת איסור הבמות לאחר שנבחר משכן שילה ומשחרב היה להם היתר עד שנבנה בית עולמים ומשנבנה חזרו לאיסורם ושוב לא היה להם היתר:

שהיא בלא תעשה - אבל כרת דשחוטי חוץ ליכא ובשחיטת קדשים בפרק בתרא (זבחים דף קיד:) מוקי לה בקודם חצות דמחוסר זמן הוא להתקבל בפנים דכתיב אשר ישחט מחוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו הראוי לפתח אהל מועד חייב עליו ושאינו ראוי לאהל מועד אינו חייב עליו ויליף מהכא דמחוסר זמן בחוץ אע"פ שאינו בכרת בלא תעשה מיהא הוי הואיל וראוי לבא לאחר זמן:

יכול אף בשעת היתר הבמות כן - יהא בלא תעשה זה דהא לא הותרה במת יחיד אלא לדבר הנידר ונידב ולהוי האי לגביה כשעת איסור:

ת"ל כו' - דהאי לאו דהכא לא משתעי אלא בשעת איסור הבמות והכי שמעינן ליה לקרא לא תוכל לזבוח את הפסח בבמת יחיד בזמן שכל ישראל נכנסין בשער אחד כו' כי אם אל המקום אשר יבחר שם תזבחנו:

ופרכינן לר' יוסי ממאי דקרא לכדר' שמעון כו' - ולאו פירכא כולי האי דאיכא למימר מר דריש ליה הכי ומר דריש ליה הכי אלא טעמא דר' יוסי מהדר לפרושי מאיש לפי אכלו:

לא ס"ד - דלאסור פסח על היחיד אתא דכתיב איש לפי אכלו תכוסו על איש אחד תשחטו ובלבד שיראה לאכילה:

מפרישנא - שם מקום:

אשה בראשון - חובה ובשני רשות ולקמיה יליף טעמייהו:

טפילה - חיבור:

קתני מיהת בפני עצמה - לשון יחיד:

ה"ג לא נשים ועבדים וקטנים:

תפלות - עבירה:

דף צא:

עבדים וקטנים משום פריצותא - דמשכב זכור:

אין שוחטין עליה כל עיקר - ואפי' טפילה דלא שייכא ביה מידי ואי אכלה ביה הוה פסח נאכל שלא למנויו וה"ה לעבדים דאין אוכלין בו וכי אכלי עבדים ונשים בראשון שהן רשות בו אבל בשני לא דאפי' מרשות אימעוט כדלקמן:

במכסת נפשות - מדלא כתב אנשים אפי' אשה במשמע:

כתיב בשני חטאו ישא האיש ההוא - והכי משמע ליה קרא והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ראשון ונכרת כי קרבן ה' כו' כי לשון שימוש אי כשקרבן ה' לא הקריב במועדו בשני חטאו ישא והכי דריש בפרק מי שהיה טמא (לקמן צג.) אליבא דר"י א"נ קרבן ה' לא הקריב במועדו בשני חטאו ישא:

וכתיב בשני ונכרתה הנפש ההיא - דאע"ג דאראשון קאי מיהו כי קרבן ה' אשני קאי וכדמפרשינן וגמרינן בה כרת לקמן (שם) האי חטאו ישא מונשא חטאו דמברך את השם דכתיב ביה את ה' הוא מגדף ונכרת וגו' והוי כמאן דכתיב נפש בגופיה:

ואלא האיש - דגבי פסח מאי עביד ליה ליכתוב חטאו ישא ותו לא:

כתיב בראשון איש - לקמן בעי מאי איש כתיב בראשון:

איש זוכה - לאחרים בלקיחתו אם לקח מקח לצורך אחרים או קיבל מתנה לשם אחרים כדכתיב ויקחו איש שה לבית אבות ואין קטן זוכה דאין נעשה שליח:

אלא מאיש לפי אכלו - דריש ליה למעוטי אשה:
והא מדר' יוסי סבר לה כר"ש - דאין שוחטין פסח בבמת יחיד מולא תוכל לזבוח:
ר"ש נמי סבר לה כר' יוסי - דילף מאיש לפי אכלו ששוחט פסח על היחיד דאי לא ס"ל כוותיה ממאי דהאי באחד לדרשא דידיה אתא הא טפי משמע שפיר כר"י דאין שוחטין על היחיד:
לפי אכלו - בלאו איש נמי נפקא לן מלשון יחיד דשוחטין פסח על היחיד ואיש דרשינן ליה למעוטי אשה:
רשות ודוחה את השבת - בתמיה:
ידקדקו בו - משום שאינן בני תורה יחמירו עליו לדקדק ויפסילוהו על חנם:
הכי גרסינן תנו רבנן פסח מצה ומרור בראשון חובה כו' - בראשון לילה הראשון:
אהייא קאי - מכאן ואילך רשות דתנא קמא אי נימא אפסח פסח כל שבעה מי איכא:
ואלא אמצה ומרור - ועלה מהדר ר"ש אף בראשון דקאמרת חובה באנשים הוא דהויא אבל בנשים רשות:
לית ליה לר"ש - והא ליכא למימר דליהדר אמרור לחודיה דסתמא מצה ומרור בהדי הדדי כתיב על מצות ומרורים וכשם שנשים באכילת מצה חובה הכי נמי במרור:
הואיל וישנן בבל תאכל חמץ - דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה דכתיב (במדבר ה':ו') איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו':
אלא - הכי קאמר פסח מצה ומרור בראשון חובה מכאן ואילך רשות וקאי האי מכאן ואילך אמצה ומרור ור"ש פליג אפסח דקאמרת בראשון חובה באנשים הוא דהוה חובה אבל בנשים רשות ורבי שמעון לטעמיה:
מתני' אונן טובל ואוכל את פסחו לערב - ואף על פי שעדיין לא נקבר דאין אנינות מן התורה אלא ביום שנאמר (ויקרא י':י"ט) הן היום הקריבו ואני אונן ואכלתי חטאת היום יום אסור לילה מותר וטבילה בעי וזו אחת מאחת עשרה מעלות דחומר בקודש (חגיגה דף כא.) האונן והמחוסר כפורים צריכין טבילה לקודש מתוך שנאסרו עד עכשיו בקדשים אצרכינהו רבנן טבילה ואף על פי שמחוסר כפורים טבל אתמול אבל לא יאכל אונן לערב בשאר קדשים דאסור אנינות לילה מדרבנן ולגבי פסח לא העמידו דבריהן במקום כרת:
השומע על מתו - יום שמועה הוי אונן דרבנן:

דף צב.

וכן מי שליקטו לו עצמות - אביו ואמו אמרי' במועד קטן (דף ח.) מתאבל עליהן כל היום כולו ולערב אין מתאבל עליהן:

טובל ואוכל בקדשים - לערב דאפילו יום גופיה מדרבנן הוא הלכך בלילה ליכא אנינות:

כפורש מן הקבר - וצריך הזאה שלישי ושביעי:

גמ' לא העמידו דבריהם - לאוסרו באכילת פסחו מפני אנינות דדבריהם דהא פסח כרת הוא אבל אכילת קדשים עשה בעלמא הוא ואכלו אותם אשר כפר בהם (שמות כ"ט:ל"ג):

מלקט - משמע הוא עצמו ליקטן:

מחלוקת בערל נכרי - שאינו מקבל טומאה בנכריותו דב"ה סברי גזירה שמא יטמא במת לשנה הבאה עה"פ ויאמר אשתקד לא טהרתי מכל טומא' עד יום ע"פ שנתגיירתי וטבלתי ואכלתי והשתא נמי אטבול ואיכול ולא ידע דאשתקד נכרי הוה ולא קיבל טומאה בנכריותו אבל עכשיו הוא טמא הלכך כשמתגייר ממתין שבעה שאין לך טומאה שעברה עליו שלא טהר ממנה ואע"ג דמשום זיבה בעי שמנה משום כפרה כיון דאי אפשר דלייתי כפרה דהא לא קבל טומאה בנכריותו אי אמרת נגזר לא מייתי לעולם פסח וכולי האי לא גזרו:

אבל ערל ישראל - שאם יש לו עכשיו טומאה הוא נזהר בה שאף בערילתו מקבל טומאה כשאר בני אדם ליכא למיגזר ביה משום שנה הבאה:

ערל הזאה ואיזמל - סימני הלכות הם:

הא דאמרן - דחזי לאורתא ומשום גזירה דשנה הבאה דחיוה ב"ה:

ואינה דוחה שבת - בפ' אלו דברים ולא עביד פסח ושבות דרבנן הוא:

אין מביאין אותו - איזמל למילה:

דרך חצרות - אף על גב דרשויות דרבנן נינהו וידחה פסחו שאם יש לו זכר למול מעכבו דתניא מילת זכריו ועבדיו מעכבין את הפסח וליכא למימר משום כרת דערל זכר אשר לא ימול וגו' דמילה דדחיא שבת בזמנה וקטן לאו בר כרת הוא:

אונן - אנינות לילה מדרבנן דאמרן לעיל אוכל פסחו לערב:

מצורע - שטבל והעריב שמשו בשביעי נכנס בשמיני למחנה לויה לשער נקנור שלא נתקדש בקדושת עזרה כדכתיב בקרא (ויקרא י"ד:י"א) והעמיד הכהן המטהר את האיש המיטהר ואותם לפני ה' וגו' ובעזרה עצמה לא היה נכנס אלא מכניס ידיו לבוהנות לפי

שאין מחוסר כפורים נכנס לה כדאמרי' [במכות] (דף ח:) טמא יהיה לרבות טבול יום עוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים שאם נכנסו למקדש חייבין כרת:

וראה קרי בו ביום - ונדחה ממחנה לויה כדאמרי' באלו דברים (דף סז:) דבעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות וטובל לקרוייו דלצרעתו טבל מאתמול אף על פי שטבול יום אחר דקרי אינו נכנס דכתיב (דברים כ"ג:י"ב) כי יהיה בך איש וגו' וכבא השמש יבא אל תוך המחנה זה נכנס להר הבית להכניס ידיו לבוהנות כדי שיאכל פסחו לערב:

יבא עשה - דפסח שיש בו כרת וידחה עשה דטבול יום בהר הבית שאין בו כרת אלא בעזרה ואי משום דמכניס ידיו לעזרה הא אמרינן בשחיטת קדשים בפ"ג (דף לב:) איכא למ"ד ביאה במקצת לאו שמה ביאה ואיכא למאן דאמר הואיל והותרה לו אותה ביאה מקצת לצרעתו אע"פ שענוש כרת משום מחוסר כפורים והתירו הכתוב דכתיב לפני ה' הותרה לו אף לקרוייו:

וא"ר יוחנן - עשה שאין בו כרת דקאמר תנא דברייתא לאו דוקא דאפילו עשה אין בו בטבול יום במחנה לויה אלא דרבנן הוא וקרא דכבא השמש במחנה שכינה קאמר:

חצר החדשה - הר הבית וקרי לה חדשה מפני חידוש שחידשו והוסיפו על קדושתו בו ביום ואמרו טבול יום לא יכנס לה והכי גמיר ר' יוחנן מרביה דדבר זה חידוש וגבי פסח לא העמידו דבריהם לאיסור (דמצורע) [דבעל קרי] מלבוא אלא התירוהו ליכנס ולטהר שלא ידחה מפסח:

דף צב:

שבודקין - מהלכין בבית הפרס ע"י בדיקה לעשות פסח אם אין לו דרך אחרת:

ואין בודקין לאוכלי תרומה - אלא ימתין ויקיף או יום או יומים עד שמגיע אל תרומתו ואוכלה:

ה"ג מאי בודקין - היאך יבדוק:

מנפח בית הפרס - הוא שדה שנחרש בה קבר כדתנן (אהלות פי"ז מ"א) החורש בית הקבר הרי זה עושה בית הפרס מלא מענה מאה אמה וגזור רבנן שמא כיתתה מחרישה את העצמות ופיזרתן באורך המענה ויש כאן עצם כשעורה ויעבור ויסיטנו ועצם כשעורה מטמאה במגע ובמשא דהיינו היסט הלכך מנפחו בפיו ואם יש עצם גדול יראנו ועצם כשעורה נדחה בנפיחתו ואהל אין מטמאו דהא אין טומאת אהל בעצמות אלא רוב בנין ורוב מנין:

שנידש - ברגל טהור שדריסת הרגלים העבירתן והבא לעשות פסחו יבדוק אם נידש ויעבור אבל לאכילת תרומה לא סמכי' עלה שיכול להמתין ובית הפרס מדבריהם ולא העמידום במקום כרת דפסח:

מתני' מי שהיה טמא: א"כ למה נאמר טמא - בגמ' פריך הא איצטריך דאי בעי למיעבד בראשון לא מצי עביד אלא אדרך רחוקה קאי דאנוס הוי דלא מצי עביד וה"נ אמרינן בגמרא ואי בעי למיעבד ע"י שלוחו עביד כמ"ד בגמרא הורצה והלכך הואיל ושאר אונסין אידחו לשני אונס דדרך רחוקה ל"ל דאידכר רחמנא טפי מאונס אחרינא הא דרך רחוקה אנוס הוא שאינו יכול ליכנס כל שעת שחיטה כדאמרינן בגמ' ולאשמעינן דאי בעי למיעבד לא מצי עביד לא מצינו למימר דהא ודאי מצי עביד כמ"ד הורצה:

שאלו פטורין מן ההכרת - טמא ודרך רחוקה ושגג ונאנס ואלו חייבין מפרש בגמרא:

גמ' שחטו וזרקו עליו - ולערב יבא ומ"מ בדרך רחוקה הוא שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה דהיינו כל שש שעות עד שקיעת החמה:

הורצה - ופטור מן השני:

כטמא - ולא עשה כלום וזקוק לשני:

מדקתני ולא עשה מכלל דאי בעי מצי עביד - ואטמא ליכא לאוקמא ועל כרחיך אדרך רחוקה קא מהדר:

וליטעמיך סיפא גבי שגג ונאנס דתנא תו זימנא אחריתי ולא עשה אהי מוקמת לה הלא שגג ולא ידע שהיום פסח הרי שגג ונאנס ומאי אי בעי איכא למימר הכא אלא מאי אית לך למימר בלא עשה דסיפא מזיד קתני בהדייהו ועלה קאי ולא עשה דאי בעי הוה עביד:

ה"נ - גבי לא עשה דרישא אונן קתני בהדייהו ועלה קאי ולא עשה דאי בעי עביד כדאמרי' בפ' האשה (דף צא.) האונן והמפקח הגל כו' שוחטין עליהן:

מתני' נמי דיקא - דמזיד ואונן קתני בה:

אהייא - קתני חייבין בהכרת:

ור' נחמן - דאמר לא תנן אוננין ברישא ולא עשה אדרך רחוקה קאי אמר לך סיפא ודאי מזיד מחסרא בה ועלה קאי ולא עשה דסיפא וחייבין בהכרת נמי עליה קאי והא דתני חייבין לשון רבים איידי דתנא פטורין תנא נמי חייבין (אמר המגיה בקצת פי' רש"י זה אינו) ותימה לי אמאי לא אמר ר"נ מנא אמינא לה דקתני א"כ למה נאמר דרך רחוקה שאלו פטורין כו' מדקאמר למה נאמר ש"מ דאי בעי למיעבד עביד כר"נ דאי כרב ששת איצטריך דאי בעי למיעבד דלא ליעבד (עד כאן):

דף צג.

מה טמא שיש ספק בידו לעשות - אי לאו דדחייה רחמנא דהא קמן קאי:

ואינו עושה - דקא אסר ליה רחמנא לעשות:

אף דרך רחוקה שספק בידו לעשות - שהיה לו שלוחים לשלח וקאמר רחמנא דאינו עושה דמדחה דחייה:

ר"ע סבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ - ואע"ג דחזי לאורתא והאי ספק דקאמר ה"ק מה טמא שספק בידו לעשות דחזי למיכל לאורתא ואפילו הכי אין שוחטין וזורקין עליו ואנן ס"ל שוחטין וזורקין הלכך האי נמי דיכול ליכנס בשעת אכילה שוחטין וזורקין עליו:

ובועלי נדות - שכל אלו טומאה ארוכה:

וטמא - לנפש:

וא"כ - דאף אלו עושים את השני:

למה נאמר טמא - בתמיה:

אלא למה נאמר דרך רחוקה - אי משום דאי בעי למיעבד לא תעביד הא בדרך רחוקה הוא וא"ת שלא ישלח פסחו וכדרב ששת האי תנא לית ליה אלא כרב נחמן סבירא ליה דאמר הורצה דאי כרב ששת איצטריך דרך רחוקה למימר דאי בעי לא ליעביד:

מי מחייבא - דקתני נדות ויולדות:

יכול לא יהו כו' - ולא קתני זבות ויולדות:

הא רבי יוסי - דאמר בפירקין דלעיל (דף צא:) נשים בשני שוחטין עליהן בפני עצמן:

הא ר"י ור"ש - דאמרי רשות:

חייב כרת על הראשון וחייב כרת על השני - חיוב כרת יש על זה ועל זה ובחד גברא לא משכחת לה דתרי קטלי בחד גברא ליכא ואם לענין דאם שגג בשניהן יתחייב שתי חטאות ליכא למימר הכי דכרת דפסח אין חייבין על שגגתו חטאת דתנן בכריתות (דף ב.) הפסח והמילה מצות עשה היא ואין חטאת באה אלא על שגגת כרת של לאו דכתיב (ויקרא ד) אשר לא תעשינה אלא נפקא מינה דאם שגג בא' מהן והזיד בחבירו חייב אי נמי לגר שנתגייר בין שני פסחים:

ופטור על השני - ואם שגג בראשון והזיד בשני פטור:

אף על הראשון - אם הזיד אינו חייב כרת עד שיזיד אף בשני אבל אם עשה את השני או שגג בו פטור לגמרי דשני תשלומים דראשון ותקנתא דראשון הוא ומזיד שלו הוא גמרו של כרת דראשון הלכך באיזה מהן ששגג פטור:

ואזדו לטעמייהו - רבי ורבי נתן:

שהגדיל - צמחו בו שערות:
חייבין לעשות את השני - דקסבר רגל בפני עצמו הוא ואית ליה חיובא באנפי נפשיה ואפי' למאן דלא איחזי בראשון:
תשלומין דראשון - ומאן דלא איחזי בראשון לא מיחייב אשני ומיהו תקוני לראשון מכרת אם הזיד בראשון לא מתקן ליה הלכך חייב כרת על הראשון ואפילו עשה את השני ופטור על השני אם שגג בראשון והזיד בשני דהא לית ליה חיובא באנפי נפשיה ובראשון הרי שגג:
תקנתא דראשון - מכרת דיליה דאפילו הזיד בראשון השני פוטרו מן הכרת:
אי נמי קרבן ה' לא הקריב וגו' - דכי משמש בארבע לשונות וזה בלשון אי דרשינן ליה ולא קאי אדלעיל מיניה לפרושי טעמא למילתא קמייתא כמו לשון דהא אלא מילתא אחריתי היא כמו כי יקרא (דברים כב) כי תכלה לעשר (שם כו) כי תפגע (שמות כג):

דף צג:

קסבר מגדף - דכתיב ביה כרת היינו מברך את השם וכיון דיש כרת במברך את השם יליף האי מיניה נשיאות חטא נשיאות חטא לגזירה שוה:
ורבי נתן - מוקי ליה להאי כי בלשון דהא וקאי אדלעיל מיניה למיתב טעמא למילתיה ונכרת בראשון משום דהא קרבן ה' לא הקריב במועדו בראשון:
לאו היינו מברך את השם - אלא מזמר ומשורר לע"ז דאיכא דסבירא ליה הכי בכריתות (דף ז:) ולית לן כרת במברך אי לאו מהכא גמירי לה:
ורבי חנניא - נמי דריש האי כי לשון אי כר' אלא קסבר לאו מילתא אחריתי היא אלא כרת דקמא תלא ביה ונכרת במזיד דראשון אם קרבן ה' לא יקריב בשני:
כדאמרן - לאגמורי כרת למברך:
דברי הכל חייב - חד כרת:
לר' ור' נתן חייב - דלא סבירא להו דשני תקנתא דראשון:
שגג בראשון והזיד בשני לרבי חייב - דאית ליה כרת בשני באנפי נפשיה:
לר' נתן ור' חנניא פטור - דהא לא כתיב כרת אלא אראשון והרי שגג בו:
מתני' מודיעים - שם העיר:
נקוד על ה' - שברחוקה וכל ניקוד למעט הדבר בא דמשמע סמיוה להא תיבה מהכא:
גמ' חמשה עשר מילין - מדקרי ליה תנא דידן דרך רחוקה לגבי פסח וסבירא ליה לעולא דרך רחוקה כל שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה כל שעת שחיטה מהלך ואינו מגיע ושעת שחיטה מחצות היום ואילך דבין הערבים כתיב ביה כתמיד ותמיד אע"פ

שנשחט בשש ומחצה זמנו מן התורה מתחלת שבע ואילך שמתחלת החמה להתעקם כלפי מערב קצת ומשחרי כותלי דהכי אמרינן ביומא בפ' שלישי (דף כח:) צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי והיינו מחצות היום ולהלן ופרכינן עלה מהא דתנן תמיד נשחט בשש ומחצה ומשני שאני כותלי בית המקדש דלא מכווני רחבם מתחתיהן ולא משחרי בעיקום פורתא עד חצי שבע ומיהו זמן שחיטה מתחלת שבע ואילך ונמשך עד שתשקע החמה ומשתשקע החמה לא דדם נפסל בשקיעת החמה באיזהו מקומן (זבחים דף נו.) ומחצות ועד שקיעת החמה מהלך חמשה עשר מילין כי הא דר' יוחנן:

סבר לה - עולא:

כמה מהלך אדם - בינוני וביום בינוני דתקופת ניסן ותשרי שהימים והלילות שוין:

עשרה פרסאות - ארבעים מילין:

מעלות השחר עד הנץ החמה חמשה מיל - כך שהיית החמה לצאת בעוביו של רקיע וכנגדה שוהה בשקיעתה ליכנס דהיינו משקיעתה ועד צאת הכוכבים:

פשו תלתין - מהנצה ועד שקיעתה:

לאורתא - לשקיעת החמה דשוב אין זמן שחיטה דדם קדשים נפסל בשקיעת החמה כדאמרינן באיזהו מקומן בשחיטת קדשים:

בשעת אכילה - כל שעת אכילה שרחוק מחצות היום כל כך שאינו יכול ליכנס כל הלילה אכילת הפסח כל הלילה ורבנן עבוד הרחקה ואמור עד חצות לר"ע ולר"א דאורייתא עד חצות בפרק בתרא (דף קכ:) ובברכות בפ"ק (דף ט.):

ולרב יהודה קשיא - דאמר כל שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה הוא דפטור הא איחזי למיכל לאורתא חייב:

והא טמא שרץ כו' - ופלוגתייהו בפרק האשה (לעיל דף צ:):

לדידי לא קשיא - דאף על גב דדרך רחוקה פטרנא להאי דחזי לאורתא ומיחייבנא ליה גבי טמא שרץ היינו טעמא דדרך רחוקה תלא רחמנא פטורא דטהור והיינו דרך רחוקה שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה דגבי עשייה כתיב ואף על גב דיכול ליכנס בשעת אכילה רחמנא פטריה אבל לטמא לא תלה רחמנא פטורא דידיה בדרך רחוקה אלא בטומאה וטעמא דטומאה משום אכילה היא ולאו משום עשיה דהא יכול לשלח קרבנותיו ועוד מדכתב טמא נפש ולא כתב בעל קרי או טמא שרץ שמעינן מיניה לא פטרי אלא בטומאה אריכתא דלא חזי לאורתא:

דף צד.

ולרב יהודה לא קשיא - דקסבר טמא לנפש סתמא כתיב ואפילו שביעי שלו במשמע כדאוקימנא באידך פירקין (דף צ:) דסבר לה כמאן דאמר טמאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהן בערב הפסח:

בסוסים ובפרדים - במרוצה:

יכול יהא חייב - כרת אם לא הגיע לעזרה בשעת שחיטה:

והלה היה - דחוץ למודיעין דרך רחוקה הוא:

מפני גמלים וקרונות - והוא היה מביא בניו ובני ביתו עליהן:

חייב - שאין זה אונס שיש לו להשמט ולילך יחידי ולשחוט:

שיתא אלפי פרסי הוה עלמא - היקף הילוך החמה בתוך החלל ממזרח למערב:

וסומכא דרקיעא - עוביו של רקיע:

חדא גמרא - שיתא אלפי פרסי דעלמא גמרא הוה מרביה והא דאלפא פרסי סומכא דרקיע הוה סבר לה מדעתי' מההיא דשית אלפי פרסי דגמרא:

עוביו של רקיע אחד מששה ביום - מהנצה ועד שקיעתה שהרי אדם מהלך שלשים מילין מהנצה ועד שקיעתה ובתוך מהלך שלשים מילין לאדם היא מהלכת את כל העולם שהוא ששת אלפים פרסי וכדי מהלך חמשה מילין הוי אחד ששה בשלשים מילין אלמא סומכא דרקיעא אלפא פרסי שבכל מהלך חמשה מיל לאדם החמה מהלכת אלף פרסאות וי"מ שיתא אלפי פרסי היינו לאורך או לרוחב ולא נהירא לן כלל שהרי אין החמה מהלכת לאורכו של עולם אלא מקיפתו:

ת"ש ר"י אומר כו' אחד מי' ביום - ר"י קא חשיב לכוליה יומא מעלות השחר ועד צאת הכוכבים מיהו בהא מותבינן לרבא דקתני הכא מעלות השחר ועד הנץ החמה ארבעה מילין דהיינו עובי הרקיע וכן משקיעתה ועד צאת הכוכבים ארבע' מילין פשו להו ל"ב מילין מהנץ החמה ועד שקיעה ותיובתא דרבא ודעולא דאמרי שלשים מילין:

נימא תיהוי תיובתיה דר"י - כלומר נימא דהא דאמרי' לעיל בדרבה בר בר חנה מעלות השחר ועד הנץ החמה חמשה מילין כולה רבה בר בר חנה אמר לה ומשמיה דר' יוחנן ותיהוי הך נמי תיובתיה:

כי אמינא אנא ביממא אמרי - אני כללתי של כל היום מעלות היום עד צאת הכוכבים עשרה פרסאות ולא פירשתי כמה קודם הנץ החמה ואחר שקיעתה ורבנן עולא ורבא שפירשו הדבר טעו בקדמא וחשוכא שרוב בני אדם מהלכין חמשה מילין קודם הנץ

החמה ע"י שמשכימין קודם עלות השחר וכן אחר שקיעתה על ידי שמחשכין ליכנס אחר צאת הכוכבים:

תיובתיה דרבי חנינא - דאמר מסדום ועד צוער חמשה מילין והתם בהדיא מפרש קרא מעלות השחר עד הנץ החמה דכתיב (בראשית י"ט:כ"ג) וכמו השחר עלה וגו' וכתיב (שם) השמש יצא על הארץ:

וכוש הוי אחד מששים בעולם - אלמא עולם טפי משיתא אלפי פרסי:

כיסוי קדירה - דבר מועט:

כל הישוב כולו - של בני אדם:

תחת כוכב אחד עומד - וכמה כוכבים יש ברקיע לאין מספר וכיון דכוכב אחד מחזיק את כל הישוב ורואין אנו שהישוב יותר מאלף פרסה הרי כמה כוכבים שברקיע ישוב אחד לכל כוכב בימים ובנהרות ומדברות ואילו אין ברקיע אלא ששה כוכבים הרי כאן ששת אלפים פרסי לעלמא וכ"ש שיש כוכבים יותר מו' אלפים כוכב לכל פרסה:

הולך למזרח - לסוף העולם לקץ שנים הרבה יראה אל אותו מקום שהיה רואהו כשהיה עומד במערב ואילו לא היה מחזיק כל הישוב כשהוא עומד במערב ורואהו על ראשו כשהוא למזרח לא היה רואהו על ראשו אלא מן הצד באלכסון כפי מה שעבר ונמשך מתחתיו:

עגלה - אותן כוכבים העשוים כעגלה והוא מזל שור:

בין עגלה לעקרב - ולא שמחזיק כל אויר שביניהם שהרי כמה כוכבים יש ביניהם וכל אחד כדי ישוב אלא ישוב בין שניהם עומד שהרי כל אדם רואה בצפונו עגלה ובדרומו עקרב:

ובכל הישוב - אינה מהלכת החמה אלא שעה אחת ביום חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם רואה החמה על ראשו והיינו אותה שעה שהחמה מהלכת ברקיע נגד היישוב:

תיובתא - דרבא דקתני דמדברות וימים ונהרות מחזיקות אחד עשר שיעורי ישוב וקא חזינן דישוב גדול מאד ונמצא עולה עולם לכמה אלפים תיובתא דרבא:

לאותו רשע - נבוכדנצר:

דף צד:

בן בנו של נמרוד - לאו דוקא בן בנו אלא כלומר מזרע נמרוד:

שהמריד - השיא עצה לאנשי דור הפלגה לבנות מגדל להלחם בצבא השמים שהוא היה מלך בבבל כדכתיב (בראשית י':י') ותהי ראשית ממלכתו בבל:

וכן בין רקיע לרקיע - לאורכו של עולם כמדת גובהו כדכתיב אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים וגו' במסכת חגיגה (דף יב.) דריש ליה הכי אלמא עולם מהלך חמש מאות שנה צא וחשוב עשר פרסאות ליום נמצא עולה לכמה אלפים ותיובתא דרבא:

גלגל - כמין אופן ברקיע שהמזלות נתונים בו גלגל קבוע ואינו מגלגל אלא כעין אופן עגלה המונח בקרקע אבל המזלות מהלכים סביב הילוך מועט ואין מקיפין את הגלגל אלא כל מזל משמש את החמה נד ממקומו ומוליכו עד חבירו וחוזר למקומו לפיכך אין עגלה נראית בדרום ולא עקרב בצפון שהרי אין מקיפין אלא מהלכין הילוך מועט וחוזרין:

לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון - ואי ס"ד גלגל חוזר ומזלות קבועין נמצא גלגל מוליך ומגלגל המזלות לכל ד' הרוחות כשם שהוא מגלגל והיינו כמין אופן ונתון ברקיע חציו למטה מן הרקיע וחציו למעלה מן הרקיע וכשעולה צדו זה שוקע צדו אחר לפי דברי חכמי אומות העולם שאומרים גלגל חוזר ולפי דברי חכמי ישראל שאומרים גלגל קבוע אין לפרש שוקע ועולה אלא במזלות:

דילמא כי בוצינא דריחיא - כברזל התחוב בנקב רחב שברחים שהשוכב עומד במקומו והברזל חוזר ואם באת לגלגל השוכב מתגלגל סביב הברזל והברזל עומד במקומו:

אי נמי כי צינורא דדשא - שהדלת סובבת בחור המפתן העליון והמפתן במקומו עומד ואם באת לגלגל המשקוף הוא מתגלגל סביב הציר והדלת עומד במקומו וכך הגלגל מתגלגל בפני עצמו ומוליך החמה והמזלות קבועים בגלגל אחר בתוכו ואותו הגלגל אינו זז ממקומו אלא גלגל חיצון מוליך חמה על פני כל המזלות אי נמי גלגל חמה מבפנים וגלגל המזלות מבחוץ:

למטה מן הרקיע - זורחת על הארץ כאשר אנו רואין ובלילה למעלה מן הרקיע זורחת ואינה נראית למטה:

ה"ג וחכמי או"ה אומרים ביום למטה מן הרקיע ובלילה למטה מן הקרקע:

מעינות צוננין - אין לך מים נובעין שאינו צונן ביום יותר מבלילה ואע"פ שמי נהרות חמין הן ביום בחום הקיץ הוא זה מפני שרחקו ממקום נביעתן ונתחממו בחום העולם אבל תכף נביעתן הן צונן ביום לפי שהחמה גבוהה מהן:

ובלילה מעינות רותחין - שהחמה מחממתן תחת הקרקע תדע שבעלות השחר אתה רואה עשן על הנהרות:

בשפולו של רקיע - סמוך לקרקע בשולי הכיפה:

לפיכך כל העולם צונן - שאינה מהלכת אלא בצדי העולם:

ומעינות רותחים - דהיינו אצל המים מצדי העולם שהמעינות באות מהם:
בארבע שבילין - מהלכת גבורתה של חמה:
ולא אמרינן ליה קום עייל - ואי לא עיילת מיחייבת כרת:
ענוש כרת - משום פסח אלמא אמרינן ליה קום מהול:
דרך רחוקה - פטרה את הטהור והרי הוא בדרך רחוקה דחוץ לעזרה דרך רחוקה מיקרי דילפינן מריחוק מקום דמעשר מה להלן חוץ למקום הכשירו אף כאן חוץ למקום הכשירו והכשירו דפסח בעזרה היא הלכך לא אמרינן ליה קום עייל אבל אין דרך רחוקה בטמא דלאו משום טעמא דריחוק איפטר טמא אלא משום דלא מצי אכיל לאורתא והכי נמי אין דרך רחוקה לערל והאי דנקט טמא משום דלעיל (דף צג:) אמרו להאי שינויא גבי טמא וכיון דערל מצי לתקוני נפשיה מיחייב דלא פטריה רחמנא לטמא אלא משום דלא מצי למיכל באורתא והאי מצי למיכל והכי נמי ערל:
נאמר ריחוק מקום בפסח - או בדרך רחוקה לכם (במדבר ט':י') ריחוק מקום במעשר כי ירחק ממך המקום (דברים י"ד:כ"ד) חוץ לחומת ירושלים אפילו פסיעה אחת דכתיב כי לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה במס' מכות (דף יט:):
חוץ לאכילתו - חומת ירושלים אבל חוץ לעשייתו דהיינו חומת עזרה לא דאמרינן קום עול:
חוץ לעשייתו - דגמרינן מריחוק דמעשר הכי מה להלן חוץ להכשירו והכשירו דפסח בעזרה אלמא איכא תנאי דפליגי בדר' אליעזר ותנא דערל שלא מל פליג ואמר דלא פטר ר' אליעזר אלא בעומד חוץ למודיעים דלא מצינו למימר ליה קום עול:
הלך אחר רוב העומדים בעזרה - אם רובן טמאין אע"פ שבחוץ ישראל טהורין הרבה יעשה בטומאה דדרך רחוקה היא לאותן העומדין מבחוץ ואינן חשובין בעושי פסח ובתר הני [שבעזרה] אזלינן:
ה"ג בתוספתא ר' יוסי הגלילי אומר דרך רחוקה שומע אני מהלך שנים ושלשה ימים כשהוא אומר ובדרך לא היה מגיד שמאסקופת עזרה ולחוץ קרוי דרך ובספרים היא משובשת:

דף צה.

מתני' מצה וחמץ יש לו בבית - בגמ' יליף לה לטעמא דכולה מתניתין:
גמ' ככל חוקת הפסח וגו' - בפסח שני כתיב:
אותו - משמע גופו:

במצות שבגופו הכתוב מדבר - לא ריבה את השני לדין ראשון אלא במצות שבגופו כגון סדר עבודותיו ואכילת צלי אבל לא למצות שאינן בגופו כגון השבתת שאור:
מצות שעל גופו מנין - כגון מצה ומרור שהן דברים אחרים ובאין חובה לו:
יכול אף מצות שלא על גופו - כגון השבתת שאור ולקמיה פריך מנא תיתי והאמרת אותו משמע מצות שבגופו:
מה שבירת העצם מיוחדת - לקמן יליף לה בפרט וכלל דפרטי כתיבי ברישא והדר כלל על מצות ומרורים יאכלוהו וכן לא ישאירו ממנו עד בקר ועצם לא ישברו בו פרטי ככל חוקת הפסח יעשו אותו כלל ולקמיה מפרש לה:
איסי בן יהודה אומר - אינו צריך לא ישברו לכך אלא ללימוד אחר כדלקמן דאותו מצות שבגופו משמע:
הא אמרת אותו במצות שבגופו גרסינן:
ה"ק - השתא דכתיב מצות ומרורים ואיתרבי מצוה שאינה גופו אלמא אותו לאו דוקא:
והוה ליה פרט וכלל - דפרטי כתיבי ברישא:
ואימא נעשה כלל מוסיף על הפרט - ואיתרבי כל מילי אפילו השבתת שאור שאינה על גופו:
קמ"ל - ועצם לא ישברו דלא תדרוש כלל מוסיף על הפרט לרבויי כל מילי אפי' השבתת שאור דאם כן כל הני פרטי למה לי אלא להכי כתבינהו לכולהו למידרש תוספתא דכללא אכל חד וחד ומרבי דומיא דפרטי ותו לא וכולהו פרטי הוו דגופו ודעל גופו והיינו דקאמר תנא דפרטי ועצם לא ישברו ממעט מצות שלא על גופו כגון לא תשחט על חמץ כדלקמן ולקמן בברייתא מפרשי מאי מרבי כללא דכל חד וחד ומאי ממעט פרטא:
מאי עביד ליה - מכלל חוקת הפסח נפקא ליה דהא לדידיה אותו דוקא וממעט שלא על גופו וממילא מתרבה שבירת עצם דהא מצוה שבגופו היא ותמיהא לי אמאי לא בעי נמי לא ישאירו לאיסי מאי עביד ליה דהא מצוה שבגופו היא:
מיבעי ליה אחד עצם כו' - דהכי דרשינן בכיצד צולין (לעיל דף פה.) כשהוא אומר ועצם לא ישברו בפסח שני שאין ת"ל הוי אחד עצם כו':
ורבנן - דאמרי אותו לאו דוקא למאי איכתב:
שאין שוחטין - פסח שני על היחיד שנדחה לו להכי כתב יעשו לשון רבים דכמה דאפשר לאהדורי אחר טמא חבירו להמנותו עמו מהדרינן כגון לטמא אחד בשרץ ואיידי דכתיב יעשו כתיב אותו דאע"ג דכתיב ברישא יעשו אותו אי לא כתביה זימנא אחריתי הוה אמינא אורחיה דקרא הוא:

ת"ל על מצות ומרורים וגו' - והדר כתיב כללא עליה לרבויי דומיא דידיה וכל מילי לא אמרינן דנירבי דא"כ כל הני פרטי למה לי ופרטא ממעט דכוותיה כדמפרש לקמן דכללא דכל חוקת הפסח מהדרינן אכולהו פרטא לרבויי בכל פרטא דומיא דידיה ולמעוטי מפרט' נמי דומיא דידיה ומחד מפרטיה ממעטינן בל יראה ובל ימצא לקמן ובריית רמוזי מרמזא ואזלא כללי מאי מרבו ופרטי מאי ממעטי ודכוותיה מרבו וממעטי:

ואין לי - שיהא כלל מוסיף אלא על הפרט של עשה מצות ומרורים דכוותיה צלי אש שהוא מ"ע ופרט נמי ממעט דכוותיה השבתת שאור:

ל"ת מנין - שירבה הכלל וכן הפרט ימעט ל"ת ת"ל לא ישאירו ממנו עד בקר וכתיב כללא לאהדורי עליה לרבויי דכוותיה לאו הניתק לעשה ולמעט בפרטיה לא יראה ולא ימצא דלאו שניתק לעשה נינהו כדמפרש במסקנא:

ואין לי אלא כו' ל"ת גמורה מנין - שירבה [הכלל] וימעט פרט ת"ל לא ישברו וכתב כללא לאהדורי עליה לרבויי דכוותיה בכללא ולמעוטי דכוותיה בפרטא כדלקמן:

בפרטיה מאי קא ממעט - דכל פרטא משמע מיעוטא דכוותיה דהכי משמע האי ולא מידי אחרינא השבתת שאור דהויא נמי כמצות עשה:

ל"ת דמותיר לאו הניתק לעשה הוא דכתיב גבי ראשון והנותר ממנו וגו':

לא תוציא - לאו הניתק לעשה הוא דכתיב בבית אחד יאכל לא תוציא וגו' ומשמע לא תוציא לאוכלו אלא בבית אחד יאכל בעמוד והחזר קאי אם הוציאו ולית ליה להאי תנא הא דתני בכיצד צולין (שם) האוכלו הרי זה בל"ת דובשר בשדה טרפה (שמות כ"ב:ל') אלא מותר להחזירו ולאוכלו:

ולא יראה - ואם נראה תשביתוהו לעולם הוא בעמוד והשבת כל ימות המועד:

בכלליה דעצם לא ישברו בו - דמרבי לא תעשה גמור:

דף צה:

מאי קא מרבי אל תאכלו ממנו נא - דחייב בפסח שני:

לא תשחט על חמץ - דמותר לשוחטו על חמץ כדתנן מצה וחמץ עמו בבית אע"ג דכבר מיעט ליה מהשבתת שאור ומבל יראה הוה אמינא הני מילי שלא בשעת שחיטה אבל בשעת שחיטה לא להכי איצטריך למעוטי מלא תשחט:

השיר יהיה לכם - ביום שתגאלו מן הגלות:

כליל התקדש חג - כמו שאתם נוהגים לשורר בליל התקדש חג ואין לך לילי חג להטעין שירה חוץ מלילי פסחים על אכילתו:

לילה המקודש לחג - כגון פסח ראשון:

שאין מקודש לחג - כגון ליל אכילת פסח שני שאינו י"ט:
לילה - דפסח שני מיעט אבל יום שהוא זמן עשייתו לא מיעט והרי הוא כפסח ראשון שטעון הלל בשעת שחיטתו כדאמרן בתמיד נשחט (לעיל דף סד.) ולקמן (דף קיז.) אמרינן נביאים שביניהן תקנו להם שיהו אומרים על כל פרק ופרק וכל דבר חידוש:
אפשר כו' - דכיון דדבר מצוה הוא טעון הלל:
נוטלין את לולביהן - אגרא נסבא דברייתא היא הכי בפרק בתרא (שם):
צלי - דאיתרבי מכלליה דמצות ומרורים:
דוחה את השבת - דבשני כתיב ביה במועדו למ"ד קרבן ה' לא הקריב במועדו בשני (לעיל דף צג.):
יחזור ויעשה בטומאה - בתמיה אלא מוטב ידחה לגמרי:
טעון לינה - לילה הראשון ילין בירושלים מיכן ואילך רשאי לדור חוץ לחומה בתוך התחום והיינו לאהליך לאהל שחוץ לחומה ולא לביתו ממש דהא י"ט הוא ועוד דקא בעי לאיתויי עולת ראייה:
הנאכל לששה - שאוכלין עליו מצות ששה ימים ולישנא דקרא נקט וקרא לדרשה אתא ללמד על ימות הפסח שהן רשות באכילת מצה חוץ מלילה הראשון בפרק בתרא (דף קכ.):
טעון לינה - לילה אחד בתוך העיר:
מתני' לא יאכלו ממנו זבין - דגבי טמא לנפש כתיב איש איש נדחה ואין ציבור נידחין אבל גבי זיבה אף ציבור נדחין בפרק אלו דברים (לעיל דף סז.):
ואם אכלו פטורין מכרת - דאוכל קדשים בטומאה כדיליף בברייתא בגמרא אבל מביאת מקדש לא פטרינהו רחמנא:
ורבי אליעזר פוטר - אף מכרת דביאת מקדש וטעמא יליף בגמרא:
גמ' וישלחו מן המחנה כו' - ות"ק לא דריש להכי דכולהו איצטריכו כדאמרינן באלו דברים (שם) לחלקם למחנותיהם:
ונכנסו להיכל - מקום שלא הותרו שם דאין שם צרכי פסח ואלו כהנים אסורין ליכנס לשם אלא לצורך משום דכתיב אל יבא בכל עת וזה שנכנס בטומאה יכול יתחייב על ביאת מקדש בטומאה:
אפילו מקצת מחנה - אע"פ שאין משתלחין מכל מחנה שכינה שהרי מותרין בעזרה טמאי מתים בפסח הבא בטומאה משתלחין מיהא ממקצתו מן ההיכל:
איכא דאמרי כו' - ורבא לקולא פשט דאין חייבין על ביאת מקדש דהיכל:
אל מחוץ למחנה תשלחום - היינו היכל כדסמיך ליה אשר אני שוכן בתוכם:

וישלחו מן המחנה - עזרה כך קבל רבי ונ"ל דאיפכא גרסי' לה כל היכא דקרינא אל מחוץ למחנה שצריך להוציאם לגמרי אף מן העזרה קרינא ביה מן המחנה היכל וכל היכא דלא קרינא ביה אל מחוץ לא קרינא ביה וישלחו מקצת מחנה:

אימורי פסח - כגון כליות ויותרת הכבד:

דף צו.

מהו - מי מחייבי משום אוכלי קדשים בטומאה אי לא:

אישתרי נמי טומאת אימורין - דלא מיחייב בהו משום טומאה ואע"ג דאסירי משום זרות וכל זר לא יאכל קדש (ויקרא כב):

מכדי - אוכל אימורין בטומאה מהיכא אתרבי לחיובא:

מטומאת בשר - דכתיב גבי אוכל בשר בטומאת הגוף אשר לה' לרבות את האימורין והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה':

היכא אקטרינהו - שלא הוזכר בו מזבח:

שויסקי - בשר צלי בשפוד:

ג' מזבחות - להזאת הדם אבל להקטרת אימורין לא היה שם מזבח:

מתני' מקחו מבעשור - אומר זה לשם פסח דכתיב בעשור לחדש הזה וגו' (שמות י"ב:ג'):

וטעון הזאה באגודת אזוב גרסי':

לילה אחד - מפרש בגמרא:

גמ' למשמרת - ביקור שלא יהא בו מום מבקרין אותו כל ארבעה וכתיב הזה ה"נ דממעטי [פסח דורות וכל] שאר קרבנות:

מה להלן כו' - וכי היכי דלדורות בתמיד בעי ביקור ה"ה ודאי לפסח דורות:

ופסח דורות נמי כו' - בניחותא:

שיהו כל עבודות של חדש הזה כזה - כל פסחי דורות הוקשו זה לזה ומיהו לענין מקחו מבעשור אמעיט מהזה והאי הזה דגבי ביקור דריש ליה למלתא אחריתא כדמפרש ואזיל:

אלא הזה - דגבי ביקור למה לי:

למעוטי פסח שני - מביקור ארבעה ימים:

דכוותיה - דהוי יום אחד כמו פסח מצרים וכי קא ממעט דכוותה ממעט והזה דגבי מקחו מבעשור על כרחיך למעוטי פסח דורות אתא דאילו למעוטי שני לא איצטריך דהא אימעיט מהאי הזה דגבי ביקור ומימעיט מביקור ארבעה ימים וממקח עשור דתרוייהו משתמעי מההוא קרא דלמשמרת משמע ביקור ומקח ואידך הזה ממעט פסח דורות

ממקח בעשור אבל מביקור ארבעה ימים לא ממעט ליה אם לא הפרישו מבעשור יבקר שנים ושלשה טלאים מבעשור ובשעת שחיטה יקח א' מהן:
לכדר' אליעזר בן עזריה ורבי עקיבא - בפ"ק דברכות נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה כו':
ערל - שמתו אחיו מחמת מילה:
בן נכר - שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים נראה בעיני דלא גרסינן גבי הדדי כל ערל וגו' כל בן נכר וגו' הכי נמי כו' אלא הכי גרסי' כל ערל לא יאכל בו הכי כו' אמר קרא ועבדת אלא בו למה לי בו המרת דת פוסלת ואין המרת דת פוסלת בתרומה ואיצטריך למיכתב ערל כו' ולא גרסי' אלא מעתה תושב ושכיר כו' דהא תושב ושכיר כולי' קרא יתירא הוא דתושב ושכיר אוכל בפסח דתושב זה קנוי כסף קנין עולם ונרצע ושכיר זה עבד עברי הקנוי קנין שנים ותרוייהו ישראל מעליא נינהו ואכלי בפסח כדאמרינן ביבמות בהערל (יבמות דף ע.) וקרא יתירא הוא ומופנה לגזירה שוה נאמר תושב ושכיר בפסח ונאמר תושב ושכיר בתרומה כדמפרש ליה התם ואיידי דכתביה כתב בו דידיה וללשון הספרים לא ידענא מאי שינויא דקא משני בו המרת דת פוסלת מאי שייך המרת דת גבי תושב ושכיר הא ישראל מעליא נינהו ועוד הא דרשה מבו דגבי בן נכר דרשינן לה בהערל (שם:) ומלתה אותו אז הבעלים יאכל בו ואי לא מל את עבדו לא יאכל איהו דמילת זכריו ועבדיו מעכבת בפסח אם יש לו בן העומד למול או עבד אינו אוכל פסח עד שימול אותם דכתיב המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו:
כדרבה א"ר יצחק - בפ' הערל (יבמות דף עד.) נאמר ממנו בפסח ונאמר ממנו במעשר מה להלן ערל אסור בפסח אף כאן ערל אסור במעשר:
בחפזון - במהירות:

דף צו:

ואלא אחמץ - דאיסור חימוצו נוהג כל שבעה מכלל דלילה אחד דקתני מתני' בפסח מצרים אחמץ קאי וה"ק ואין חימוצו נוהג אלא לילה אחד ופסח דורות נוהג כל שבעה:
יום א' - משמע כל היום:
לא יאכל חמץ היום - וסמיך ליה היום אתם יוצאים:
אלא - הכי משמע ונאכל בחפזון בלילה אחד וה"ה דפסח דורות נמי לילה אחד ופסח מצרים חימוצו נוהג כל היום ופסח דורות כל שבעה:
מתני' שמעתי - מרבותי:
שתמורת הפסח קריבה - שלמים אחר הפסח:

ותמורת הפסח אינה קריבה - ויש תמורת פסח שאינה קריבה היא עצמה שלמים אלא רועה עד שיסתאב במום ותמכר ויביא בדמיה שלמים דמותר הפסח קרב שלמים:
ואין לי לפרש - שכחתי על איזה שמעתי תקרב ועל איזה שמעתי תרעה:
הפסח - שאבד והפריש אחר תחתיו ונמצא הראשון קודם שחיטת השני דהיה עומד לפנינו בשעת שחיטה הרי קבעתו שעת שחיטה בשם פסח וזה שלא הקריבו דחהו בידים לא יקרב עוד הוא עצמו שלמים דאין זה מותר הפסח אלא פסח [דחוי]:
וכן תמורתו - אם המיר הוא בו בהמת חולין אחרי כן הרי הוא כמוהו אין קרב הוא עצמו שלמים אלא דמיו ואם לאחר שחיטת השני נמצא הרי לא קבעתו שעת שחיטה בשם פסח ולא נדחה בידים ויביא שלמים ויקרב הוא עצמו שלמים וה"ה דמצי למיתני רבי יהושע אומר פסח קרב ופסח אינו קרב ובגמרא פריך לה:
גמ' דאיכא תמורת הפסח דלא קרבה - ולא אמרינן מתחלה שלמים היא ואפילו המיר קודם שחיטה לא קבעתה זמן השחיטה בשם פסח ואין בה דחוי אלא אף היא נקבעת בפסח ונדחת:
קודם שחיטה ואחר שחיטה - דוקא שנינו במשנתנו ולא שנינו בה זמן שחיטה דהיינו חצות ואשמעינן דאפילו היה אבוד בשעת חצות אם נמצא קודם שחיטת השני הוא נקבע ונדחה הואיל ונדחה להקריבו לפסח:
קודם חצות שנינו - שעת חצות היא הקובעתו בפסח אם נמצא קודם חצות קבעתיה חצות שהרי נראה וכי לא אקרביה דחייה אבל נמצא אחר חצות אפי' נמצא קודם שחיטה אין כאן קביעות ולא דחוי:
קודם שחיטה - של שני:
קודם חצות - ונתכפר באחר ירעה:
אחר חצות - ונתכפר באחר:
יקרב זה שלמים - ואע"פ שבשעת שחיטת השני הרי הוא עומד בפנינו:
לא שנו - דתמורה קרבה אלא שנמצא אחר שחיטה שאפי' הפסח לא נדחה אבל נמצא קודם שחיטה שהוא עצמו נדחה אע"פ שתמורתו לא נדחית בידים אינה קריבה שהרי מכח קדושה דחויה באה:
אם כשב - הוא מקריב גבי שלמים כתיב אם יתירא הוא דמצי למיכתב כשב הוא מקריב א"נ כשב קדריש דהא כתיב לעיל מיניה אם מן הצאן קרבנו ובפרשה תחתונה אמור ואם עז קרבנו מכלל דעד השתא בכשב איירי דאין לך עוד בצאן אלא כשב:

למה לי קרא - הא מותר הפסח הוא ונפקא לן מוזבחת פסח דמותר הפסח אחר חצות קרב שלמים כדאמרן באלו דברים (לעיל דף ע:) ותמורתו כ"ש דקריבה דלא עדיפא מיניה:
והמיר בו אחר שחיטה - ואשמעינן דאע"ג דאיהו לא קרב תמורתו קריבה הואיל ולא הוקדשה קודם שחיטה:
כשב - קרא יתירא כדפרישית מדכתיב בתריה ואם עז מכלל דעד השתא בכשב איירי:
לאליה - דבכל קרבנות כשב אליה כתיבא עם האימורין בשלמים חלבו האליה (ויקרא ג) ובאשם כתיב (שם ז) את כל חלבו ירים ממנו את האליה וגו' וחטאת כאשם אבל פסח אימורין גופייהו לא כתיבי בהדיא אלא כדנפקא לן (לעיל דף סד:) מאת דמם תזרוק ואת חלבם תקטיר הלכך אלייתו צריכה להתרבות בקרבנות שבשור לא הוזכרה אליה באימוריו:
ושלמים הבאין מחמת פסח - מותר פסח כגון תמורתו ופסח שנתכפרו בעליו באחר כך שמעתי:
לכל מצות - מצות שלמים גרסינן שיהא דין כל חומר שלמים עליהן לשון אחר הבאין מחמת פסח חגיגת ארבעה עשר וזו שמעתי [וכך קבל רבי]:
ואם - הפסק הוא להפסיק בין כשב לעז שבכשב נתפרשה אליה כדכתיב האליה תמימה לעומת העצה ממקום שהכליות יועצות ובא הכתוב והפסיק ולמד על העז שאינה טעונה אליה להקריב אליה שלה למזבח יש מפרשין עז אין לו אליה וטעות הוא בידם שהרי ממקום שהכליות יועצות היא ניטלית ועוד מה לימד הכתוב הואיל ואין לו:
איכא דמתני - להאי לא שנו דרבה:
לא שנו - שאף תמורתו דחויה אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה דכי שחטיה דחינהו לתרוייהו הני שהיו ראויין ועומדים לפסח ונקבעו:
אבל המיר בו אחר שחיטה - אע"פ שהפסח רועה התמורה קריבה שהרי לא נדחית:
מידי דלא חזי ליה - שעדיין לא הוקדש:

דף צז.

יכול אף לפני הפסח כן - תמורת הפסח שנמצא לפני פסח (שני) תהא קריבה שלמים:
תלמוד לומר הוא - פסח הוא הפסח כשר קרב ואין תמורתו קריבה לאו תמורת ההוא דקרב קא ממעט אלא הכי קאמר יש תמורת פסח שאינה קריבה:
פשיטא - דלא קרבה דהא הוקבעה ונדחה בפסח ואע"ג דלעיל אמר מתני' הא קא משמע לן דאיכא תמורת פסח דלא קרבה קרא מיהא לא איצטריך לאשמעינן הכי:

ה"ג אמר שמואל כל שבחטאת מתה כו' ור' יוחנן אמר אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה אבל קודם שחיטה לא - כל שבחטאת מתה חמש חטאות מתות הלכה למשה מסיני כונסן לכיפה והן מתות ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה וחטאת שנתכפרו בעליה על ידי האחרת שאבדה זאת ואחר כך נמצאת ושעברה שנתה ונקט שמואל גבי פסח סימנא ביה ואמר כל שבחטאת מתה אי מיתרע הכי בפסח קרב שלמים וקא סלקא דעתך דאכולהו מתות דחטאת דאשתכחן גבי פסח קרב שלמים דהיינו תמורת פסח ופסח שמתו בעליו ושכיפרו בעליו ושעברה שנתו קריבין שלמים:

וכל שבחטאת רועה - לקמן מפרש מאי היא ומיתה ורעיה לאו קולא וחומרא איכא בחדא מאידך והאי דנקט גבי מיתה דחטאת בפסח קרב וגבי רעיה דחטאת בפסח רעיה לאו טעמא קא יהיב ביה דמשום דהכא מתה הכא קרב אלא סימנא בעלמא הוא:

וכללא הוא - דכל שבחטאת רועה בפסח רועה:

דריש לקיש - במס' תמורה בפרק ולד חטאת (תמורה דף כב.) והתם מותיב לה ממתניתין דהתם דקתני ושעברה שנתה כו' ומתרץ לה דהכי קתני שעברה שנתה ואבדה [או אבדה] ונמצאת בעלת מום:

כאילו עומדת בבית הקברות - כל מקום שהיא רואין כאילו היא בבית הקברות שאין כהן נכנס שם לשוחטה ורועה עד שתסתאב ותימכר ויפלו דמיה נדבה לשופרות שכתוב עליהן נדבה ומקייצים בה את המזבח זה מדרשו של יהוידע הכהן במסכת תמורה (דף כג:) שכל מותר חטאת ואשם לקיץ המזבח חוץ מחטאות מתות שהן הלכה למשה מסיני:

כשב לרבו' כו' - קתני מיהת פסח שעברה שנתו קרב:

ה"ג כי קאמר שמואל באבודין בדחויין לא אמר ובאבודין מי משכחת לה כו' - כי אמר שמואל כל שבחטאת מתה לאו אכולהו קאי אלא אכיפרו בעליה לחודא שהיא על ידי איבוד ואמתו בעליה לא קאי דלא משכחת ביה רועה אלא אכיפרו בעליה לחוד קא משכחת ליה לרועה כדלקמן וגבי פסח נמי אכיפרו בעליו קאי וכללא הוא דכל פסח שכיפרו בעליו באחר רועה אם כיוצא בו בחטאת רועה וקרב שלמים אם כיוצא בו בחטאת מתה אבל אם חטאת דחויה כגון עברה שנתה שעומדת בפנינו והרי היא דחויה מהקריב לא אמר:

והרי אבודה בשעת הפרשה - חטאת שאבדה עד שהפריש אחרת תחתיה ונמצאת קודם הקרבת השניה לרבנן דפליגי עליה דרבי במס' תמורה (דף כב:) ואמרי דלרעיה אזלא דתנן המפריש חטאת כו':

אין חטאת מתה - משום כיפרו בעליה אלא האבודה בשעת כפרה ונמצאת אחר שנתכפרו הבעלים הא נמצאת קודם כפרה כיון דאמרי רבנן לא מתה הויא לה מותר חטאת ורועה ודמיה לשופרות:

ואילו בפסח - כי האי גוונא אבד בשעת הפרשה ונמצא קודם שחיטה אחר חצות:

קרב שלמים - כר' זירא דאמר קודם חצות ואחר חצות שנינו אלמא פסח שהיה לפנינו בשעת כפרה ובלבד שיהא אבוד בחצות קרב שלמים:

שמואל כר' סבירא ליה - ורועה בחטאת דקאמר שמואל לקמיה מפרש והוא הדין דמצי לתרוצי שמואל כרבה סבירא ליה דאמר קודם שחיטה שנינו ובפסח נמי אבוד בשעת הפרשה רועה ולקמן מפרש לה בלישנא אחרינא הכי:

נמצא קודם חצות - אפילו לר' זירא רועה דקבעתיה חצות:

קודם חצות - שהיא שעה שאינה ראויה לו להקרבה:

לאו אבוד הוא - ואפילו הפריש אחר תחתיו קודם שנמצא לאו (מיתה) אבוד חשיב ליה:

דאמר רבא - גבי חטאת אבידת לילה והפריש אחרת תחתיה בלילה ונמצאת (תחתיה) לאור הבוקר אפילו לרבי לאו למיתה אזלא אלא לרעיה הואיל ולילה לאו שעת הקרבה היא:

אלא רועה לרבי - באבודין היכי משכחת לה דתיקום כל שבחטאת רועה דשמואל:

דף צז:

לאחריות - שאם תאבד האחת יביא חבירתה והכא איכא לאקשויי הא לאו אבודה היא אלא דקא מותיב ליה קושיא אחריתי:

ה"ג והא אלו בפסח כי האי גוונא קרב שלמים - דהיינו מותר הפסח גמור שהרי לכך הופרש ואין כאן דחוי:

אלא - לא תיבעי רועה בחטאת היכא משכחת לה דשמואל כר"ש ס"ל דאמר במסכת תמורה חמש חטאות מתות הנזכרות למיתה מתות הן בכל ענינים שאתה מוצא וחטא' שכיפרו בעליה מתה בכל שהיא בין שנמצאת קודם כפרה בין שנמצאת לאחר כפרה בין שהפרישה לאחריות מתה הנותרת:

והא רועה לר' שמעון לית ליה - ומאי היא דקאמר שמואל כל שבחטאת רועה:

שמואל נמי חדא קאמר כל שבחטאת מתה - דהיינו כיפרו בעליה מ"מ בפסח קרב שלמים ותו לא אמר מידי ועל כרחין כיון דכל אבודין בפסח קריבין שלמים ושמואל חדא קאמר מוקמי' לה כר"ש דאי כר' או כרבנן דאית להו רועה בחטאת מאי סימנא קא נקיט שמואל למימר חדא כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים הלא אף הרועה

בחטאת קריבה שלמים בפסח אבל השתא דס"ל כר"ש הוי סימן שלם דאין לך אבוד בחטאת שאינו מת ואין לך אבוד בפסח שאינו קרב:

ומאי קא משמע לן - שמואל כיון דכל אבודין בחטאת מתין ואתא שמואל למימר כל אבודין בפסח קריבין שלמים מתניתין היא הפסח שנמצא אחר שחיטה ומתרצינן לה לעיל אחר זמן שחיטה יקרב אלמא קסבר האבוד בחצות יקרב:

לאפוקי מדרבי יוחנן - דפליג עליה ואמר אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה:

אבל נמצא קודם שחיטה - ואע"ג דאבוד היה בחצות רועה דשחיטת השניה קבעה ליה לקמא בדחוי:

קא משמע לן - שמואל דאמר כל שבחטאת מתה וכר' שמעון דאמר אבודה בשעת הפרשה מתה ואשמעינן שמואל אבוד בשעת הפרשה ובחצות שהוא נקרא אבוד אפי' נמצא קודם שחיטה קרב שלמים דחצות הוא דקבעיה בדחוי והשתא אע"ג דאוקימנא לשמואל חדא קאמר ליכא לאוקומא כל שבחטאת מתה אמתו לה בעליה דהא כל מתו בעליה מתות ואלו פסח מתו בעליו אחר חצות רועה וקבעתיה חצות וליכא למימר דסביר' ליה שמואל חצות לא קבעה דהא ר' יוחנן בר פלוגתיה הא סברא אית ליה הלכך על כרחיך באבודין מוקמינן ליה ועוד דר' יוחנן בר פלוגתיה באבודין פליג דקאמר נמצא:

הכי גרסינן לישנא אחרינא ואלו בפסח היכא דאבד ונמצא אחר חצות קודם שחיטה קרב שלמים - ולעיל קא מיהדר והרי אבודה בשעת הפרשה לרבנן וכו' ואלו בפסח האבוד בחצות והפריש אחר תחתיו ונמצא זה אחר חצות קרב שלמים כר' זירא ואע"ג דאבוד היה בשעת הפרשה:

ומשני בלישנא אחרינא שמואל כרבה סבירא ליה דאמר קודם שחיטה שנינו שהנמצא קודם שחיטה רועה בפסח כרבנן בחטאת:

ופרכינן והא מדאמר ר' יוחנן עלה אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה - מכלל דשמואל אמר אפילו נמצא קודם שחיטה קרב שלמים דלאו שחיטה קבעה אלא חצות קבעה וזה כיון דבחצות אבוד היה קרב שלמים אלמא לשמואל אבוד בשעת הפרשה אע"פ שהיה בשעת כפרה קרב שלמים:

אלא שמואל כר' סבירא ליה - כדלעיל עד קא משמע לן חצות קבע:

מתני' או זכר בן שתי שנים - דאינו ראוי לפסח:

ירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו שלמים - דקבעתיה הפרשה אע"פ שמעיקרו דחוי הוא הרי הוא כקבוע שנדחה שאין הוא עצמו קרב שלמים אלא דמיו:

דף צח.

המפריש פסחו ומת - לקמיה מפרש אימת מית:
לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח - דהוה ליה פסח שמתו בעליו ואין כאן מנויין:
גמ' שמע מינה בעלי חיים נדחין - בהמה שנדחית בחיים דחויה דיחוי גמור שאף לכשנראית למה שהיתה ראויה אינה קריבה אלא רועה דהא דתנן תרעה ולא קרבה שלמים היא גופה שזו היא ראייתה כמתחלה שכל מותר פסח קרב שלמים ודלא כר"ש דאמר בעלי חיים אין נדחין בפרק שני שעירי (יומא דף סג:) דגמרינן מבעל מום שנדחה ולכשעבר מומו נראה ומרישא נמי שמעינן לה אלא משום דמהא שמעינן תלת נקט לה הכא:
ושמע מינה דחוי מעיקרא הוי דחוי - דהא נקבה או זכר בן שתי שנים מתחלתו לא נראה למה שהוקדש וקאמר ירעה ולא יקרב שלמים הוא עצמו ואיכא למאן דאמר במסכת סוכה (דף לג:) דאין דחוי אלא הנראה ונדחה:
ושמע מינה יש דחוי בדמים - כדפרישית בכמה מקומות בגמ' מצינו לשון זה גבי הא דאמר רבי יוחנן בהמה של שני שותפין הקדיש חציה וחזר ולקח חציה קדושה ואינה קריבה שמע מינה תלת כו' כי הכא ובמסכת קדושין (דף ז:) ובזבחים (דף יב.) ולמדתי פירושה ממסכת כריתות (דף כז.) דגרס התם בלשון הזה ש"מ קדושת דמים נדחה כלומר שמע מינה אפילו דבר שלא קדש תחלה להקרבת גופו אלא לדמיו כגון הקדיש חציה וחציה השני חולין דחוי ליקרב לגופו בתחלת הקדישו אינו קרב עוד לעולם דהואיל ונדחה ידחה ולא תימא אין דחוי בקדשים אלא הקדיש לגופו ונדחה מהקריב אבל קדושת דמים לא אלימא למימר ביה תורת דחוי ואי אתיא לה שעת הכשר הקרבה כגון הכא דחזר ולקח חציה תקרב והכא נמי הכי פרישנא לה יש דחוי בדמים כגון נקיבה לפסח לא חזיא גופה לפסח אלא כי אקדשה לדמים אקדשה ואידי דדחויה דלא חזיא לאקרובי גופה לדבר שהוקדשה לה אמרינן תדחה לעולם אפילו לאחר הפסח דכל מותר הפסח הוי שלמים ונקיבה לשלמים מחזא חזיא דקתני מתני' דמי שלמים אבל גופה לא אלמא אלימא קדושת דמים לומר בה תורת דחוי ולא אשכחן דפליגי תנאי בהא מילתא מיהו טובא אשמעינן תשובת רבנו ע"כ ותמיהא לי אמאי גרע ממותר הפסח שראוי לפסח כדאמרינן בהאשה (לעיל דף פט:) ונטרחו ונייתי במותר:

בנו נמנה עמו - אם היה בנו נמנה עמו ועדיין יש לו בעלים:
אי נימא דמית קודם חצות - ובו ביום הא חל אנינות עליה ברישא ותו לא חיילא עליה חיובא דפסח להביאו בפני עצמן כדתנן (לעיל דף צא.) וכולן אין שוחטין עליהן בפני עצמן ומתני' קתני יביאנו דמשמע הוא עצמו:
אלא דמת אחר חצות - דכיון דחיילא עליה דין פסח ברישא שוחט לעצמו ולא חיישינן שמא יביאוהו לבית הפסול דמזהר זהיר משום חובת פסח דחייל עליה מעיקרא אבל כי חיילא אנינות ברישא לא זהיר ובמת יום או יומים קודם לא מצי לאוקמא אלא סתמא דמילתא בו ביום היו מפרישין פסחיהן:
הא קבעתו חצות - לפסח ואידחי משלמים דהא תנן (לעיל דף צו:) הפסח העומד בחצות ולא הקריבו ירעה:
לשם פסח שני - אם לא עשה את הראשון מפני אנינותו:
לצדדין קתני - מת אחר חצות דחיילא עליה זמן חיובא דפסח ברישא ובנו נמנה עמו ונשארו לו בעלים יביאנו לשם פסח אין בנו נמנה עמו לא מיירי בה מידי וממתני' שמעינן ירעה דהא קבעתי' חצות:
מת קודם חצות ואין בנו נמנה עמו יביאנו לשם שלמים - דלא קבעתיה חצות ואם בנו נמנה עמו לא איצטריך לאורויי בה מידי דודאי מיקרב לפסח שני ואשמעינן מינה דהיכא דחל עליה חיובא דפסח ברישא שוחטין עליו. ל"א הא חל עליה אנינות ברישא ותו לא חיילא עליה חיובא דפסח והא דתנן (לעיל דף צ:) שוחטין על האונן ה"מ היכא דחיילא חובת פסח עליה ברישא והדר חל עליה אנינות:
שהיה אביו גוסס בחצות - ומת לאחר חצות בנו נמנה עמו יביאנו לשם פסח דהא חל עליה חיובא דפסח ברישא אין בנו נמנה עמו יביאנו לשם שלמים דכיון דבחצות היה גוסס ורוב גוססין למיתה לא קבעתיה חצות:
לעולם דמית אחר חצות - ודקשיא לך היאך יקרב שלמים הא קבעתיה חצות ואידחי ר' שמעון היא דאמר בסדר יומא בפ' ב' שעירי (יומא סג:) בעלי חיים אין נדחין אלא מחמת מום או אתנן ומחיר שאינן ראויין אבל למה שהוא ראוי יקרב והאי חזי לשלמים:
ה"ג רבינא אמר כגון שהפרישו אחר חצות ומתו בעליו אחר חצות - בנו נמנה עמו יביאנו לשם פסח דחיובא דפסח חיילא ברישא אין בנו נמנה עמו יביאנו לשלמים דכיון דבחצות עדיין לא הופרש אין כאן קבע לדחות וקסבר תנא דידן חצות קבע ולא כל שאר זמן שחיטה:

מתני' הפסח שנתערב בזבחים - שלשה טלאים א' של פסח וא' של אשם וא' של עולה ונתערב הפסח ביניהן כולם ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי היפה שבהן עולה דשמא היפה עולה היה ובדמי היפה שבהן אשם שמא היפה אשם היה ובדמי היפה שבהן פסח אם קודם הפסח [נסתאבו] ואם לאחר הפסח נסתאבו יביאנו שלמים דשמא היפה פסח היה ואותו מותר שהוא צריך להוסיף על השנים עד שיגיעו לדמי היפה שבהן יפסיד מביתו משלו וא"ת הרי הוא מחליף שמביא שלמים בדמי האשם או בדמי העולה והרי קדושת הבהמה חלתה על מעות דמיה ואין משנין מקדושה לקדושה כשבא לחללן להבהמות כך הוא עושה אם יפה שבהן שוה סלע מביא ג' סלעים מביתו ונוטל הסלע האחת ואומר כל מקום שהיא העולה הרי מחוללת על הסלע זו ויביא ממנו עולה ונוטל סלע השנית ואומר כל מקום שהוא האשם הרי הוא מחולל על סלע זו ומביא בו אשם וכן לשלמים:

נתערב בבכורות - שמתן דמן ומתן דם הפסח שוה ואין טעונין תנופת חזה ושוק ולא סמיכה ונסכים:

ר"ש אומר - אם כל החבורה כולה כהנים היו יאכלו את כולם בו בלילה ויקרב פסח לשם פסח כל מקום שהוא והבכורות לשם בכור בכל מקום שהן:

דף צח:

גמ' והא קא מייתי קדשים לבית הפסול - לר"ש קא פריך דממעט בזמן אכילת הבשר ושורפו לנותר עד בקר שלא כדין משום ספק פסח והל"ל ירעו שדין הבכור לשני ימים ולילה אחד:

מביאין קדשים לבית הפסול - למעט בזמן אכילתן מוטב מלנתקן לרעייה:

ישחטו בצפון - כחומר אשם ולא כשלמים בכל מקום ויאכלו כחומר שבהן כתורת האשם לזכרי כהונה ליום ולילה לפנים מן הקלעים:

לבית הפסול - שממעט בזמן אכילת השלמים אלא ירעו:

ורבנן - דאמרי אין מביאין היכי עבדינן לפסח שנתערב בבכורות בשלמא גבי אשם שנתערב בשלמים או פסח שנתערב בעולה ואשם איכא למימר ירעו וימכרו ויביא בדמיהן אותן קרבנות כדאמרן לעיל אבל בכור נאמר בו לא תפדה ואין לו פדיון ואינו תופס את דמיו ואינו יוצא מקדושתו לחול על המעות אלא נאכל במומו לכהן ופסח בר פדיון הוא ואינו נאכל בלא פדיון:

ממתין עד שיוממו ויביא בהמה שמינה - ביפה שבהן:

ונימא כל היכא דאיתיה לפסח תיחול - קדושתיה אהנך מעות ומייתי בהנך מעות שלמים כדין מותר הפסח:

ואכיל להו - לכל התערובת:

בתורת בכור בעל מום - ואיזו היא תורתו אין נשחט באטליז ואין נמכר באטליז ואין נשקל בליטרא ואם היה מכיר בפסח שנפדה היה שוחטו ומוכרו באטליז אם ירצה:

מתני' צא ובקש - את האבוד ושחוט עלינו:

אם שלו נשחט ראשון - הואיל והם אמרו לו שחוט עלינו על שלו הם נמנין ושוב אין יכולין להימנות על שלהן ושלהן ישרף דפסח בלא בעלים הוא ואוכלין כולן משלו:

ואם שלהן נשחט ראשון הוא אוכל משלו - שהרי לא נמנה על שלהן והם אוכלין משלהן שהרי חזרו בהן מן האבוד ומשכו ידיהן ממנו:

והן אינן אוכלין עמו - שמא שלהן נשחט ראשון ונמשכו מזה:

ושלהן יצא לבית השריפה - שמא שלו נשחט ראשון ואין נמנים על השני:

ופטורין מפסח שני - דממה נפשך בראשון נימנו ואכילה לא מעכבא:

אמר להם אם איחרתי שחטו עלי - יחיד שהלך לבקשו ואמר לבני חבורה אם איחרתי שחטו עלי והמנוני עמכם והן לא אמרו שחוט עלינו:

הוא אוכל עמהן - ושלו ישרף דכיון שהמנוהו על שלהן הרי נמשך מן הראשון וחזר בו משליחותו:

ושלו יצא לבית השריפה - שמא שלהן נשחט ראשון ונמשך משלו שהרי עשאן שלוחין:

ופטור מפסח שני - ממה נפשך בראשון יצא:

אמר להם - שחטו עלי אם איחרתי ואמרו לו בקש ושחוט עלינו יאכלו כולן מן הראשון דהם שלוחיו והוא שלוחם:

ואם אין ידוע איזהו נשחט ראשון - ישרפו שניהם ופטורין מפסח שני:

אינן אחראין זה לזה - אין אחריות וטענה זה על זה ואין זה וזה חוששין איזו נשחט ראשון אלא הן אוכלים משלהם והוא אוכל משלו:

אלו מושכין להם אחד - מן הפסחים ואלו מושכין אחד:

אחד - מבני חבורה זו בא לו אצל חבורה זו ואחד מזו בא לו אצל זו:

וכן הם אומרים - לאותו יחיד הבא אצלן:

אם שלנו הוא פסח זה - שמשכנו אלינו ויפה ביררנו את שלנו משוך ידיך משלך והימנה עמנו על שלנו ואם שלך הוא פסח זה הרי אתה עליו וידינו משוכות משלנו ויהא לבני חבורה האחרת ונמנינו על זה שלך נמצא אם החליפו הרי זה הומשכו כל חבורה וחבורה משלהן ונמנו על אותו שביררו וכן בני חבורה השניה אומרים ליחיד הבא אצלן ועל

כרחינו צריך אחד מאלו לבוא אצל אלו ולימנות עמהן ולא אמרינן ימשכו אלו משלהן בכל מקום שהוא ואלו משלהן ויחזרו וימנו אלו על האחד ואלו על האחד משום דאמרינן בברייתא בגמ' בין לרבי יהודה בין לר' יוסי אסור לימשך כל בני חבורה מן הפסח להניחו בלא בעלים ועכשיו כשהאחד מבני החבורה זו בא אצל החבורה האחרת ממה נפשך אין כאן פסח בלא בעלים אם יפה ביררו הרי כל חבורתו עליו חוץ מן האחד שפירש מהן ומשך ידו ואם הם החליפו הרי הלך אחד מהם עם חבורה האחרת וכשמשכו הנותרים את ידיהן ממנו נשאר הוא עליו:

וכן חמש חבורות של חמש חמש - בני אדם שנתערבו פסחיהם כל חבורה וחבורה מושכים להם א' מן הפסחים וחמש אנשים שבכל חבורה וחבורה מתחלקין לחמשה פסחים שאם החליפו לא יהא כאן פסח שלא יהא אחד מבעליו הראשונים עליו:

וכן הם אומרים - כשנעשו עתה חבורות חדשים אומרים הארבעה לאחד אם שלך הוא פסח זה ידי ארבעתינו משוכין מארבעה פסחינו בכל מקום שהן ונימנינו עמך וכך הן חוזרין ואומרים לשני וכן הארבעה לכל א' שבחבורה וכן כל חבורה וחבורה:

שנתערבו פסחיהן - ראובן ושמעון שנתערבו פסחיהן ראובן מושך לו אחד ושמעון מושך לו אחד ראובן הולך וממנה עמו את לוי מן השוק ואומר כל מקום שהוא פסח שלי הרי אתה נמנה עליו שמעון ממנה עמו את יהודה מן השוק דעכשיו יהו שנים על כל אחד כל מקום שהוא:

זה בא אצל זה - ראובן בא לו אצל פסח שמשך לו שמעון ושמעון בא לו אצל פסח שמשך לו ראובן וכן אומר ראובן ליהודה הנשאר על פסח שבירר לו שמעון אם שלך הוא פסח זה שיפה בירר לו שמעון תחלה הרי ידי משוכות משלי והריני נמנה עמך על זה ואם שלי הוא פסח זה שלא כיוונו לברר תחלה יפה ואין זה פסח שנימנית עליו עם שמעון הרי ידיך משוכות משלך והמנה על זה ולכך הוצרך כל אחד להמנות אחד מן השוק שאם באו להתנות כשהן יחידין ולומר אם שלי הוא פסח זה ושלך שלך הרי יפה ביררנו ואם לאו הריני מושך משלי ונמנה על שלך נמצא כשהוא נמשך משלו הרי הוא מניח פסחו כמות שהוא כלומר בלא בעלים שעדיין לא נמנה אחר עליו ואפי' לר' יוסי ליית ליה והא ליכא למימר שימנה כל א' על של חבירו קודם שימשך משלו דהנמנה על שני פסחים אין זה מנין:

דף צט.

גמ' מכאן אמרו - מפני דבר כזה אמרו יפה שתיקה כו' שאילו אמר ואמרו השני אין לו תקנה לא אמר ולא אמרו שניהן ראויין זה אוכל משלו כו':

לימא מתני' - דקתני שנים שנתערבו פסחיהן כו':

דלא כר' יהודה - דבעי שיהא א' מבני חבורה הראשונה קיים עליו דהא ודאי אותן שנים שהביאו מן השוק אינן חשובין מבני חבורה הואיל ולא היו בשעת לקיחתן ועל כרחיך רבי יהודה אבני שעת לקיחתו קפיד דאי אמנויין בתר הכי סגי מאי איכא בין דידיה לרבי יוסי ונמצא שאם הוחלפו בשעת שחיטה על ידי התנאי והמשכה אין אחד מן הראשונים קיים עליו ורישא דקתני דבעינן שהוחלפו מכל חבורה לכל הפסח טעמא משום דבעי אתנויי ומימר אם שלך הוא הפסח הזה ידינו משוכות משלנו ונמנינו על שלך ואם לאו דאיכא חד מבעליו התם מאן קא ממני ליה והיאך יכולין לומר ונמנינו על זה בלא רשות בעליו:

ואם ימעט - משמע אם רצו מתמעטין ונמשכין ובלבד שיהא אחד מבני החבורה קיים דאם ימעט משמע שיש שיור:

כמות שהוא - בלא בעלים ואם רצו כולן לימשך ימנו עליו אחרים תחלה אבל לבני חבורה ראשונה לא קפיד קרא:

כיון דאמר ר' יהודה - בפרקין דלעיל (דף צא.) מעיקרא לאימנויי אחרינא עליה קאי ואפילו אין שם תערובת הלכך זה הבא מן השוק ונמנה עליו בכל מקום שהוא הוה ליה אחד מבני חבורה ראשונה:

מתני' נמי דייקא - דר' יהודה היא:

חמשה וארבעה לא - חמש חבורות שיש בהן אחת של ארבעה אנשים ואין בה כדי לתת חלק אחד לכל פסח ופסח לא שרי מתניתין:

מ"ט לאו משום דלא פש אחד מבני חבורה גביה - שאם נתחלפו פסחן של אלו לאותה חבורה שנתחדשה אחרי כן שיש ארבעה מארבע חבורות ומאותה של ארבעה לא הי' בה דלרבי יוסי טעמא משום דצריך אחד מבעליו שימנה בו את האחרון אבל אחבורה ראשונה דשעת לקיחה לא קפיד אפילו איכא בהו חבורה של ד' נמי איכא תקנתא שימנו מן השוק אחד עמהן בכל מקום שהוא פסחן ונמצאו עליו חמשה אנשים כדי לחלק אחד לכל פסח ופסח אלא שמעת מינה אבני חבורה קפיד:

דף צט:

מתני' ערב פסחים סמוך למנחה - קודם למנחה מעט:
לא יאכל - כדי שיאכל מצה של מצוה לתיאבון משום הידור מצוה:
ואפילו עני שבישראל לא יאכל - בלילי פסחים עד שיסב כדרך בני חורין זכר לחירות במטה ועל השלחן:
ארבע כוסות - כנגד ארבעה לשוני גאולה האמורים בגלות מצרים והוצאתי אתכם והצלתי אתכם וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם בפרשת וארא:
ואפי' - מתפרנס מתמחוי של צדקה דהיינו עני שבעניים דתנן במסכת פאה (פ"ח מ"ז) מי שיש לו מזון ב' סעודות לא יטול מן התמחוי:
גמ' כשהוא תאוה - ולא תבא סעודת שבת על השובע:
לא צריכא - דקתני ערב פסחים לא יאכל עד שתחשך אלא לרבי יוסי דאמר הולך ואוכל עד שתחשך:
אפילו תימא - מתני' נמי רבי יהודה היא ובדין הוא דליתני ערבי פסחים לרבויי סמוך למנחה:
מתשע שעות - היינו סמוך למנחה:

דף ק.

משבשתא היא - והכי איבעי ליה למיתני מט' שעות ומחצה ואילך:
וקא תנא קמיה - להך מתניתא הכי מט' שעות ולמעלה אלמא מתרצתא היא:
אלא מחוורתא כרב הונא - ומן המנחה דקתני מתניתא קמייתא סמוך למנחה קאמר:
הלכה מכלל דפליגי להפסקה - הא דא"ר ירמיה הלכ' כר' יהודה בערב הפסח דמשמע דפליג נמי רבי יוסי בערב הפסח להפסקה הוא דפליג דאם התחיל לאכול אף בערב הפסח אינו מפסיק אבל להתחיל מודה ר' יוסי דאסור ומתניתין בהתחלה לרבי יוסי איצטריך דקמשמע לן דמודה רבי יוסי בערב הפסח דאין מתחילין:
דתניא - דבהפסקה נמי פליגי:
אין הלכה כרבי יהודה - דאמר מפסיקין דמשמע עקירת שולחן:
ולא כרבי יוסי - דאמר אין מפסיקין כלל:
אלא פורס מפה - על השולחן ומקדש היום וחוזר ואוכל:

דף ק:

כך מפסיקין להבדלה - אם היו מסובין בשבת עד הלילה מפסיקין אכילתן ומבדילין:
איקלע לבי ריש גלותא - והיו מסובין על השולחן בערב שבת וקידש עליהן היום ופרס מפה וקידש:
אין מביאין את השולחן - לאכול משקדש היום אא"כ קידש:
ואם הביא - קודם לכן אי נמי אין מביאין את השולחן בערב הפסח אפילו מבעוד יום אא"כ קידש כדאמרן דאפי' רבי יוסי מודה בערב הפסח:
ידי יין לא יצאו - שאם יש להם יין לשתות בביתם חייבין לברך בורא פרי הגפן שאינם פטורין בברכת הכוס (על שתיית) יין בלא ברכה מאחר שעקרו ממקומן:

דף קא.

אין קידוש אלא במקום סעודה - ואם קידש ולא סעד לא יצא ידי קידוש:
ממקום למקום - מבית לעליה לא צריך לחזור ולקדש אם קידש שבת בבית והלך לאכול בעליה:
דילמא מיתעקרא לכו שרגא - ולא תאכלו ואפי' אתם הולכים לישן בלא אכילה בקידושא דהכא לא נפקיתו ידי קידוש (היום) דאין קדוש כו':
כל מילי דמר - רבה:
כחומרו דרב הוה עביד - בר מהני תלת דעביד לקולא כשמואל:
כקולי דרב - כגון קידוש לא עביד:
ה"ג ורבי יוחנן אמר אף ידי יין נמי יצאו:
אחד שינוי יין - שהביאו לו יין מחבית אחרת:

דף קא:

א"צ לברך - שניה על היין:
ממקום למקום - מבית לעליה:
בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם - כגון מים או פירות שאין טעונים ברכה חשובה בפני עצמן כגון (שבעת המינים) דודאי כיון דעמד והלך למקום אחר עמידתו זו היא גמר סעודתו והך סעודה אחריתי היא וצריך לברך בתחלה:

אבל דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומן - כלומר ברכה חשובה בפני עצמן כגון שבעת המינין הואיל ולא בירך אחריהן ועמד לילך למקום אחר לסעוד על קביעות הראשון הלך לברך אחריהם ברכה אחת על שתיהן ולפניהם נמי אין צריך לחזור ולברך:

לקיבעיה קמא הדר - כלומר על דעת סעודה הראשונה הוא אוכל עכשיו לסיים סעודתו:

אחד זה ואחד זה - בין שטעונין ברכה לאחריהן במקומן בין שאינן צריכין:

כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע - כלומר לברך ברכה של אחריהן הואיל ועתידין לחזור:

ה"ג בד"א כו' - ולא גרס בהא ר' יהודה:

מדקתני עקרו מכלל דבדברים הטעונין כו' - דעקירות משמע משום מהירות חתן וכלה הן נעקרין אבל אם לא כן עדיין היו צריכין לעמוד ולברך ברכה שלאחריהם:

דף קב.

מאן תנא - להך ברייתא דקתני אע"ג דדברים הטעונין ברכה לאחריהן צריך לברך רבי יהודה היא:

חברים שהיו מסובין ועקרו כו' - ולא גרסינן לשתות יין:

ומקשינן אלא טעמא דבדברים הטעונין ברכה לאחריהם - משום הכי פליגי רבנן עליה דר' יהודה:

הא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן - אפילו רבנן מודו דצריך לברך פעם אחרת בתחלה:

לימא תיהוי תיובתא דרבי יוחנן - דאמר לעיל שינוי מקום אין צריך לברך ולא מפליג בין דברים הטעונין לדברים שאינן טעונין:

לאו אותביניה חדא זימנא - לעיל:

ה"ג תניא כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין כו' - והיינו כרב חסדא דאמר דברים שטעונין ברכה לאחריהן אין צריך לברך והא בהדיא מסייעא לרב חסדא מדקתני יין אבל בההיא דלעיל לא תנא יין בהדי':

ואומר עליו קידוש היום - באמצע סעודתו:

ושני - מיד אומר עליו ברהמ"ז ומפסיק כדאמר ר' יהודה לעיל ומיהו הואיל והגיע עונת קידוש צריך לקדש תחלה לא גרסינן ראשון אומר עליו ברכת המזון שני אומר עליו קדושת היום:

דף קב:

גמרו - סעודתן:
אומר עליו כו' - ר' יוסי קאמר לה:
משלשלן - עד לאחר המזון אלמא אמרי' שתי ברכות על כוס אחד הבדלה וברהמ"ז:
ואמר רב יקנ"ה - כדמפרש בשביעי עסקינן ובשביעי ליכא זמן ומכל מקום שמעינן מינה קידוש והבדלה על כוס אחד:
ומשנינן מדלא קאמר זמן - בשביעי של פסח עסקי' דשמא עני הוא ואין לו אלא כוס א':
והא יום ראשון דאית ליה - דאפי' עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות:
קידוש והבדלה חדא מלתא היא - דתרוייהו משום קדושת יו"ט נינהו ובהבדלה עצמו הוא מזכיר קדוש' יו"ט דהמבדיל בין קדש לקדש קא מברך:

דף קג.

הכי גרסינן שאמר משום רבי יהושע בן חנניה נהי"ק:
ה"ג משל דרבי יהושע כו':
והלכתא כרבא - דקדושא והדר אבדלתא דכי מבדיל ברישא מיחזי עליה קדושת שבת כמשאוי:
נר ומזון בשמים והבדלה - היכא דאין לו אלא כוס א':
על המזון שהוא בתחלה - כיון דגמר סעודתו בההוא איחייב ברישא ואין מעבירים על המצות:
אכסא קמא - כשמתחיל לשתות על המזון שבתחלה:
והדר בריך - בפה"ג אכסא דברכת המזון כמו שאנו עושין בכל סעודה וסעודה ובשאר סעודות עסקינן דלאו במוצאי שבת: לא הוי ידעיתו אי משקו לכו בתר כסא קמא אי לא ומשום הכי בעיתו למיהדר וברוכי:

דף קג:

קאי עלייהו - משמש עלייהו:
הב וניבריך - ברכת המזון והדר אמליכו ואמרו הב ברישא ונישתי:
כיון דאמריתו הב וניבריך - ברכת המזון אסחיתו דעתייכו משתיה ואסור למישתי עד לאחר ברכת המזון אלמא ברכת המזון אסוחי דעתא הוא וצריך לחזור ולברך:

ואמר רב יקנ"ה - ולא בעי לברוכי ברכת היין תרי זימני חדא אקידוש וחדא אהבדלה וה"ה לתרי כסי דקידוש היום וברכת המזון:
כי מטא - רבא לאבדולי במוצאי שבת ולעיל קאי אלא אגב גררא אייתינהו להנך תרתי עובדי ועובדא ראשונה בשבת הוה:
קא מתלי נורא בשרגא - מדליק אבוקה בנר:
א"ל - רב יעקב בר אבא למה ליה למר כולי האי הא איכא שרגא:
אדעתיה דנפשיה - כלומר מעצמו אשר לא צויתיו:
על שבע - מפרש להו לקמיה:

דף קד.

והא מר לא שלש אמר - [כולן] ארבע:
מעין חתימה - ולא ממנינא הוא:
ה"ג י"ט שחל להיות אחר השבת - דבעי למחתם המבדיל בין קודש לקודש:
ה"ג מ"ד מעין חתימתן סמוך לחתימתן בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב כו':
האמורות בתורה - כמו הנך דלקמן:
סדר הבדלות - היינו שבע הבדלות ואף על גב דאיכא תמני בין [יום] השביעי לא קא חשיב דמעין חתימה:
ובין כהנים ללוים כו' - מפרש להו לקמן אבל הבדלה דשבת לא כתיבא דמעין חתימה קא חשיב ליה לקמן ולאו ממנינא:
וחותם בסדר בראשית - ברוך סודר בראשית וכולהו הנך כתיבי ולהבדיל בין הקודש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור (ויקרא י':י') ויבדל אלהים בין האור ובין החשך (בראשית א':ד') ויבדל בין המים (שם):
מעין חתימה היא - דקאמר וחותם בסדר בראשית והויא ליה בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה ובצרי להו משבע:

דף קד:

המבדיל בין קודש לחול - ותו לא אמר בה שאר הבדלות ולא חתם בה:
היא גרמא ליה למר - שלא הלכת אתה בעצמך:
וברכת המצות - כגון להתעטף בציצית ועל נטילת לולב:
וברכה הסמוכה לחברתה - כגון אותם של שמונה עשרה:

וברכה אחרונה שבקרית שמע - אע"פ שאין ברכה אחרת למעלה הימנה שהתחיל בה בברוך:

יש מהן - מאלו שהזכרנו שפותח בהן בברוך ואינו חותם בברוך כגון ברכת פירות ומצות:

ויש מהן שחותם ואינו פותח - כגון ברכה הסמוכה לחבירתה שהרי פוטרתה ראשונה שנפתחה בברוך:

הטוב והמטיב - אף על גב דסמוכה לחבירתה שהרי התחיל בברכת המזון בברוך משום דברכה באנפי נפשה איתקן משום הרוגי ביתר וכולה הודאה כברכת הפירות ומצות:

דף קה.

קשיא לעולא - שפתח בברוך ולא חתם:

הודאה היא - ואין בה הפסק דבר אחר לא הפסק תחנה ולא הפסק ריצוי הלכך בפתיחתן סגי ולא דמו לברכת קידוש שצריך לספר בשבח שבת וברכת יוצר אור שיש בה הפסק תחנה כגון ברחמיך הרבים וברכת אבות יש בה רצוי לפיכך צריך לפתוח ולסיים בשבחו של מקום:

הוו יתבי בסעודתא - בערב שבת והאריכו בה עד שחשיכה:

ונפסיק - בעקירת השלחן:

ונקבעה - לסעודתינו:

לשבתא - לשם שבת:

לא צריכיתו - להפסיק בעקירת שלחן כדי להבדיל בין סעודת חול לסעודת שבת:

שבת היא קבעתה - מעצמה היא חשובה סעודת שבת ונבדלת מסעודת חול ודי לכם בפריסת מפה וקידוש:

כשם שקובעת למעשר - אפילו אכילת עראי דשבת חשובה קבע למעשר במסכת ביצה (ד' לד:):

כך קובעת לקידוש - שאסור לטעום עד שיקדש אלמא משחשיכה היא חשובה סעודת שבת מאליה:

כך - יציאתה קובעת להבדלה שאם יושבים על השלחן וחשיכה במוצאי שבת אסורין לאכול עד שיבדילו:

והני מילי - דלהבדלה אינה קובעת לאפסוקי סעודתא אבל אתחולי לא מתחלינן משחשיכה עד שיבדילו:

הני מילי - דאין מפסיקין לאכילה אבל לשתיה לאו דבר חשוב הוא ומפסקי:

ולא אמרן - דלא מתחלי אלא בחמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה:

הזכרה בברכת המזון - של שבת רצה והחליצנו וביום טוב יעלה ויבא:
כבוד יום וכבוד לילה - אם (יש) לו יין הרבה לסעודה אחת או מיני מגדים יניחם עד היום:

דף קה:

ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה - דלא מבדיל מקמי סעודתא דהוי שעת הבדלה:
לא חכימא אנא - דלא אמינא ליה אנא מדעתאי להא דחביבה מצוה בשעתה:
ולא חווזאה אנא - מגיד:
ולא אמינא ליה משמיה דגברא יחידאה:
אלא גמרנא אנא - כך שמעתי בישיבה:
וסדרנא אנא - מסדר שמועות לפני רבותי תמיד:
עיולי יומא - מחבבינא ליה ועבדינן קידוש מאורתא כי היכי דלנקטיה עילוון הייא:
אפוקי יומא - כגון אבדלתא:
מאחרינן ליה - היכא דאין לו אלא כוס אחד עד לאחר המזון:
שמע מינה המבדיל בתפלה כו' - דקתני הנכנס לביתו במוצאי שבת מבדיל אף על גב דסתם בני אדם מבדילין בתפלה:
וש"מ ברכה טעונה כוס - ברכת המזון:
ושמע מינה - (ברכת המזון) [כוס] של ברכ' צריך שיעור דאי לא צריך שיעור ליחלקיה לתרי:
ושמע מינה צריך המברך שיטעום - דאי לא טעים ליה ליבריך עליה תרי זימני:
ושמע מינה טעמו פגמו - כבר מברכת המזון:

דף קו.

[**ואליבא דר' יהודה** - דאמר מאור ואח"כ בשמים:
משום דכוס של ברכה טעון שיעור - אבל אי הוה ביה טפי מכשיעור טעמו לא פגמו]:
קפיד - לקידוש והבדלה וברכת המזון אבל אם בא לשתות מכוס פגום מברך עליו ברכת היין:
לקדשו - משמע משעה שמתקדש היום:
אין לי אלא ביום - לקמן פריך אדרבה עיקר קדושא בלילה הוא דכניסתו היא קדושתו:
קידושא רבא - בורא פרי הגפן ואהכי קרי ליה קידושא רבה דאכולהו קידושי אמרי לה:
ואגיד ביה - האריך בו:
עד רביעי בשבת - אבל מרביעי ולהלן גבי שבת הבא מתחשב:

לענין גיטין - אמר לה ה"ז גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז אחר השבת או שאמר קודם השבת תתני לי:

אבל לא על האור - אם לא בירך בורא מאורי האש במוצאי שבת שוב אינו מברך:

דף קו:

נטל ידיו לא יקדש - דקידושא מפסיק בין נטילה לאכילה והוי כהיסח הדעת ובעי נטילה אחריתי בתר קידושא:

דחביבא ליה ריפתא - שהיה רעב מקדש אריפתא אלמא לא בעי נטילה אחריתי אלא מעיקרא משי ואכיל נהמא דקידושא:

דחביבא ליה חמרא - שהיה צמא:

טעם - אם אכל שוב אינו מקדש כל הלילה:

אישתלי - רב ירמיה:

אמרה ליה דביתהו - דרב אסי לרב אסי:

והא מר לא עביד הכי - דאמר רב אסי טעם אינו מבדיל:

כרביה - כרב דרב הונא משמיה דרב הוה אמר שמעתתיה:

דף קז.

כל השבת - כדאמרן לעיל עד יום רביעי:

פירזומא - שכר שעורים בלשון לעז ברוי"ש (בריי"ש: שְׂכַר שְׂעוֹרִים (מין בירה)) :

ותאיני - שכר תאנים:

ואסני - שכר תותים:

שיכרא - שכר תמרים:

בר תליסר מגני - שנתנו מים על התמרים ואחר שזבו נתן על תמרים אחרים וכן הביא תמרים עד י"ג פעמים:

מייסרן ומפייס - מצערין ובשעת שתיה מפייסין הן כלומר טובים הן וראוי לומר עליהן קידוש והבדלה:

אדור ברבים - נדר שאין לו הפרה:

מי זוריון - מי משרת הפשתן:

שרי ליה אבא - התחלת לעשות שכר ולהשתכר בו מערב לכך הוא יפה בעיניך ומקדש אתה עליו:

כוס של ברכה - ברהמ"ז:

מטעמת יין בכל הוא - אותה טעימה שאמרו המברך צריך שיטעום בכל שהוא:
מנחה גדולה - (משבע) שעות ומחצה ולמעלה זמן הקרבת תמיד כשאתה בא להקדימו:
ומשום פסח - שמא ישב בסעודה וימנע ויפשע מעשות פסח:

דף קז:

או דילמא סמוך למנחה קטנה - בתשע שעות כשהוא מאוחר בפרק תמיד (לעיל דף נט.):
ומשום מצה - שיכנס לה כשהוא תאוה:
אגריפס המלך - לא היה אוכל עד תשע שעות:
אי אמרת בשלמא סמוך למנחה קטנה היינו רבותיה - דאע"ג דעדיין לא אכל וזמן איסוריה אכתי לא מטא בשעה תשיעית עד לאחר תשע אפ"ה לא יאכל משום דמשיך ליה עד זמן איסורא יתענה ולא יאכל:
אלא אי אמרת - ממנחה גדולה ואילך אסור מאי רבותיה דאגריפס והא כבר חל זמן איסוריה משש שעות ואילך וצריכא למימר דאסור בתמיה דאטו משום דלא אכל בעי למיעבד איסורא ונשרי למיכל מתחלת תשע:
אבל - יכול אדם לטבול ולאכול מיני תרגימא פירות והאי דנקט מטביל לפי שמאכלם על ידי טיבול:
בירקי - היה אוכל ירק מן המנחה ולמעלה לפי שאין משביע:
בבני מעים - הואיל ועסוק בסעודה יכול הוא לאכול בבני מעים מה שדרך השמש לאכול רשאי הוא לעשות כן מן המנחה ולמעלה דהואיל והוא עסוק בהן מצער ליה אי לא אכיל ואי אכיל לא משבעו ליה:
נירו לכם ניר - כשאתם טורחים תטרחו בדבר שאתם יכולין ליהנות ממנו ושמש זה שעוסק בסעודה ובית המטבחים אם אינו נהנה מצער ליה:

דף קח.

בין הכוסות הללו - בין הראשון לשני:
נימא קא סבר רב ששת סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסח - וקסבר כרבי יהודה בן בתירא דאמר כולי יומא זמן שחיטה הוא ומאי בין הערבים ערב דאתמול משכלה ערב דאתמול דהיינו משעלה עמוד השחר לערב דהאידנא משום הכי מתענה כולי יומא ואע"פ שלא היה פסח בימיו הואיל ומיתסרא בכך:
לא רב ששת איסתניס - מעונג היה ואי הוה טעים מצפרא לא מצי למיטעם מצה לתיאבון לאורתא:

עד שיסב - הסיבה על צד שמאל:
מצה צריכה הסיבה - כבני חורין שהוא זכר לגאולה:
מרור אין צריך הסיבה - שהוא זכר לעבדות:
שמא יקדים - אפרקדן קאי שמתוך שצוארו שוחה לאחריו שיפוי כובע הסותם את פי הקנה נפתח ומתקפל למעלה והקנה פושט למעלה והמאכל נכנס לתוכו ונחנק:
הוה זגינן אבירכי דהדדי - נשענין כל אחד על ברכי חבירו:
בשוליא דנגרי - תלמידו של נגר המלמדו אומנות:
ארבע כוסות - שלשה כנגד ג' כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידי וגומר ורביעי ברכת המזון:

דף קח:

שאף הן היו באותו הנס - כדאמרינן (סוטה דף יא:) בשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו וכן גבי מקרא מגילה נמי אמרינן הכי דמשום דע"י אסתר נגאלו וכן גבי נר חנוכה במסכת שבת (ד' כג.):
[**כדי מזיגת כוס יפה** - שיעורו רובע] רביעית כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית לוג דחמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא וקא סלקא דעתך דבין כולם קאמר שמואל דליהוי רובע רביעית יין:
שתאן חי - שלא מזגו במים:
בבת אחת - עירה ארבעתן לתוך כוס אחד:
ידי יין יצא - ששתה ד' כוסות:
ידי חירות לא יצא - כלומר אין זו מצוה שלימה:
כדי רביעית - בין כולן קשיא לשמואל דאמר רובע רביעית דהיינו כוס יפה:
ה"ג מאי כוס יפה דקאמר שמואל לכל חד וחד דהוו להו כולהו רביעית:
אל תרא יין כי יתאדם - אלמא יין מראה בעי:

דף קט.

קליות - קלי מחטים ישנים:
חוטפין מצה - מגביהין את הקערה בשביל תינוקות שישאלו ואית דמפרש חוטפין מצה אוכלין מהר וזה הלשון עיקר מדמייתי הא דר"ע בהדה:
חוץ מערבי פסחים - כדי שישנו התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה:
קסתא דמורייסא - מדה שמוכרין בה את המורייס:

תמנתא קדמייתא - מדה שהיתה בה כבר בטבריא:
הות יתירה - על תמנתא דהשתא רביעית:
ובה משערין רביעית לפסח - שהיו ממלאין אותה ומנערין אותה לתוך אותה של עכשיו עד שהיא מליאה ומים הנשארים בתמנתא הן הן רביעית:
ברום אצבעים - וברום חצי אצבע ורום חומש אצבע:
ברברבתא - בגודל שיש בטפח ארבע אצבעים מהן:

דף קט:

אמה על אמה ברום שלש אמות - מחזיקין ארבעים סאה חלקהו תחלה כולו ברומו שלש אמות יש בהן שמונה עשר טפחים חלקם לי"ו חלקים ותמצא לכל חלק וחלק טפח וחצי אצבע ומחזיק אחד מי"ו במ' סאה כמה הן ב' סאין וחצי סאה טפח וחצי אצבע כמה חומשי אצבעות הן עשרים ושנים וחצי חומש הטפח כ' חומשים חצי אצבע ב' חומשין וחצי חלוק כ"ב חומשים וחצי לחמשה חלקים תמצא בכל חלק ד' חומשין וחצי חלוק ב' סאין וחצי סאה לחמשה חלקים תמצא בכל חלק חצי סאה נמצא דארבע' חומשין וחצי חומש מחזיק חצי סאה ועוד ד' חומשין וחצי חומש מחזיק חצי סאה [ועוד ד' חומשין וחצי חומש מחזיק חצי סאה] נמצא כל אמה על אמה ברום י"ג חומשין וחצי חומש מחזיק סאה וחצי סאה חשוב סאה וחצי סאה ללוגין תמצא ל"ו לוגין כיצד סאה וחצי סאה תשעה קבין ששה קבים לסאה והקב ד' לוגין הרי ל"ו לוגין בכלי אמה על אמה ברום י"ג חומשים וחצי חומש חלוק הכלי באורך ורוחב לטפחים תמצא האמה על אמה ל"ו טפחים בטפח על טפח שהאמה ו' טפחים וכשתחלקנו לאורכו ברצועות שהן רחבות טפח תמצא בו ו' רצועות כל אחת ואחת רחבה טפח וארכה ששה חלוק כל רצועה לארכה לשש תמצא בשש רצועות ל"ו טפחים בטפח על טפח ומחזיק ל"ו לוגין נמצא כלי שהוא טפח על טפח ברום י"ג חומשים וחצי חומש מחזיק לוג וטפח ארבע אצבעות חלוק ארבע אצבעות על ד' אצבעות שתי וערב לד' נמצא כל רביעית אצבעים על אצבעים נמצא כל אצבעים על אצבעים ברום י"ג חומשים וחצי חומש מחזיק רביעית הלוג חשוב י"ג חומשים וחצי ותמצא בהן אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע:
של פרקים הוה - שיכולין לפרוק רחבו לשנים:
דאי סלקא דעתך הדוקי מיהדק - שאין יכולין לפרוק רחבו:
היכי מצי מטבלי ליה - הואיל ורחבו אמה בכלי שהוא אמה על אמה:
תרי - זוגות:

ולא יעשה אדם צרכיו - תשמיש:
כוס של ברכת המזון - שהוא (רביעי):
לרעה אין מצטרף - אבל בעלמא מצטרף כגון אם שתה שני כוסות והוא שלישי ולרעה אין מצטרף כגון אם שתה שלש והוא רביעי:

דף קי.

מצוה באנפי נפשה היא - ואין מצטרפין זה לזה:
אמאי נמלך הוא - ואין מצטרפין לזוגות הכי קאמר לא יאכל תרי ויעשה צרכיו אפילו פעם אחת או אם שתה לא ישמש:
דילמא חליש - מחמת תשמיש איידי דבזוגות קאי מיתרע:
שלא ראה פני השוק - בין כוס לכוס:
ולא אמרן - דמרעי ליה זוגות אלא לצאת לדרך אחר הזוגות אבל לעמוד בביתו לית לן בה:
מני כשורי - כששותה כוס זה מסתכל בקורה זו וכשהוא שותה שני מסתכל בשאצלה ולפי חשבון הקורות מזדהר בזוגות:
כי הוה שתי חד כסא מנקטא תרי כסי - דהוו להו תלתא:
אדם חשוב שאני - דמסרי שדים נפשייהו לאזוקי:
עשרה כוסות דבית האבל - מפרש טעמא בכתובות בפ"ק (דף ח:):
שלום - תיבה שביעית לישא ה' פניו אליך וגו':
לטובה מצטרף - אם שתה שבעה וחזר ושתה את השמיני אין שמיני מצטרף עמהן:
אפקינהו לרבנן בארבעה - פעמים הרבה כשהיו נפטרים ממנו היה משקן ויש פעמים שלא היה משקן אלא ד' פעמים ונפטרין:
דאותבן בפרקא הוה - שהיה רגיל להקשות בשעת הדרשה:
לא אתקרי מזיק - ולא חיישינן לזוגות:
בתרי - כסי קטלינא ליה משום זוגות:
איקרי ונפיק - בזוגות מאי תקנתיה:
זקפא - אגודל:
ואי שמע קלא - ואפילו קול אדם או אשה דאמר ארבעה נימא איהו חמשה:
רישתינהי דנשים כשפניות - השולטות עליהם אמרה לי דבר זה:
חרי חמימי בדיקולי בזייא - צואה חמה בסלים נקובים וקרועים לפומייכו:
נשי חרשייתא - יזדמנו לפיכם נשים כשפניות:
קרח קרחייכי - יהי רצון שימרטו אותן שערות שלכם שאתן מכשפות בהן:

פרח פרחייכי - ישא הרוח אותן פירורי לחם שאתן מכשפות בהן:

דף קי:

איבדור תבלונייכי - יהו מפוזרים תבלין שלכם:
פרחיה זיקא למוריקא חדתא דנקטיתו - ישא הרוח אותו כרכום חדש שאתן אוחזות בידכן לכשף בו:
אדחנני ואחגנכי לא אתי לגו - כל זמן שחסו עלי מן השמים ואני חסתי על עצמי ואתם חסתם על ביאתי לא באתי ביניכם:
והשתא דאתיתי לגו קרחנני וחגנכי - הואיל ובאתי ביניכם יודע אני שנתקררו רחמיכן מעלי וגם רחמי נתקררו שלא חסתי על עצמי:
קפיד ארושמא דחביתא - כשמוכרין יין חוקקין פגימות הרבה בחבית למספר האיפות וקפיד עלייהו רב דימי שלא יניחום בזוגות ויצאו:
וד"א - יש פרי אחד שמקפידין בזוגותיו:
והא דאמרן לעיל עשרה תמניא כו' אין בהן משום זוגות - ה"מ היכא דליכא כשפים נשים כשפניות:
גס ביה - פגע בו:
ה"ג פקע הוא וצווח דקלא - יבש הדקל מכח כשפים:
קערות - אם אכלה שתי קערות:
חנות אין בה משום זוגות - אם שתה בשתי חנויות לא אמרינן כשתי כוסות דמי לשון אחר חנות השותה בה זוגות לא קפדי מזיקין עלה דלאו קביעותא היא וההוא עובדא דלעיל כשפים שאני:
איספרגוס - משקין לשתות קודם אכילתו בבוקר:
זוגי לחומרא - אם אינו יודע אם שתה זוגות אם לאו ישתה דאם שתה זוגות הואיל ודעתו לצרפן מצטרפין לטובה ואם לא שתה זוגות נמלך הוא ואין מצטרפות לרעה:
ואמרי לה זוגי לקולא - שלא ישתה דכיון דשתי גלי דעתיה דקפיד אזוגות ואי מעיקרא לאו בזוגות קאי והשתא שתי הוה מצטרפי להו וקפדי להו בהדיה:
כל המחובר לו - גבי טומאות קאי דתנן (כלים פכ"ז מ"ב) מפץ חמשה על חמשה מחצלת ששה על ששה והכי קאמר אם יש מחצלת חמשה ואינו מקבל טומאה וטפח מפץ מחובר לו הואיל וחמור הימנו מצטרף לו ומקבל טומאה אבל אם מפץ ארבעה וטפח מחצלת מחובר לו הואיל וקל הוא ממנו אין מצטרף לו:

ה"ג אמר רב נחמן תרי מקמי תכא וחדא אתכא מצטרפי חד מקמי תכא ותרתי אתכא לא מצטרפי - הואיל ושתי אתכא זוגות לא מהני ליה צירוף:

ודכ"ע - אפילו רב משרשיא תרתי אתכא וחד בתר תכא לא מצטרפי:

משום מעשה דרבה בר נחמני - דאצרכינהו לאהדורי תכא קמיה בב"מ בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פו.):

כל המזוג - אם שתה יין מזוג ואח"כ שתה משקה אחר המזון מצטרף בין לטובה בין לרעה:

דף קיא.

חוץ ממים - מזוגים כגון קרירי בחמימי וחמימי בקרירי דמיא לא מזיגא היא ואם היה שותה בתחלה יין אין אלו מצטרפות לו:

ולא אמרן - מים מזוגין אין מצטרפין ליין מזוג:

ארבעה דברים - כולן משום רוח רעה:

אלא דלא הוי ד' אמות - דלא שביק רווחא [לשידא] לעבור בין דקל לכותל משום הכי מזקא ליה:

אלא דליכא דירכא אחרינא - שתהא שידא יכולה להלך בו דעכשיו זה בא בגבולה והפסיד דרכה ואהכי מזקא ליה:

דלא אפסקינהו בעפרא - שלא פיזר עליהן עפר:

גמוד מסאני - נתכווץ המנעלין:

וצוו כרעיה - ויבשו רגליו:

אין ממצעין - לא יעברו בין שני אנשים:

ואין מתמצעין - לא יעבור איש אחד בין ב' כלבים בין שתי נשים בין שתי דקלים:

נפתח באל ונסיים באל - אל מוציאם ממצרים (במדבר כ"ג:כ"ב) כי לא נחש ביעקב וגו' עד מה פעל אל:

נפתח בלא ונסיים בלא - לא איש אל עד לא יקימנו (שם):

הורגת אחד מהן - שמזקתן במה שעברה ביניהן:

אגרא אזלת אוסייא בלוסייא - אותן שדים שאתם מתעסקות בהן:

מתקטלי בחיק קבל - כבר הן הרוגים בחיצים:

חיק קבל - אר"ק בלישטר"א כמו ומחי קבלו יתן [בחומותיך] (בחרבותיו) (יחזקאל כ"ו:ט') מפי המורה הגמ' ומקרא אשר שמע מפי רבו:

דקל יחידי - שאין דקל אחר סמוך לו אבל כשיש דקל אחר מסתלקת השידא לדקל האחר ואינה מזיקתו:
בחצר - שהמקום צר ואין לה דרך לנטות ימין ושמאל ושורה עליו ומזיקתו:

דף קיא:

האי מאן דמפני אגרדא דדיקלא:
האי מאן דמפני אגירדא דדיקלא אחדא ליה רוח פלגא - פלשדי"ן (פליישי"ן: שיתוק) בלע"ז:
צרדא - כאב חצי הראש:
אי מיקטל קטיל - אם נקצץ האילן נהרג האיש ואם נעקר האילן האיש מת:
ה"ג הני מילי היכא דלא מנח כרעיה עילויה כו':
חמשה טולי הוו - שרוח רעה שורה תחתיהם:
טולא דכנדא - שם האילן:
טולא דפרחא - צלף קרפי"ף בלע"ז:
זרדתא - שונדכיי"ר:
טולא דארבא - ספינה:
טולא דערבתא - צל אילן ערבה:
דקשה סילויה - עצו:
דבי פרחא רוחי - כך הוא שמם:
דבי זרדתא - שדים שמן:
דבי איגרי - המצויין בגגות רשפי שמם:
ונפקא מינה - לכתוב קמיעא בשם אילן כגון אם הוזק תחת בי פרחא יכתוב לו קמיעא בשם רוחי:
למאי נפקא מינה לגזויי לה - לברוח מפניה לפי שאין לה עינים ואינה רודפתו:
גזייה - ברח מפניה:
כי אזלא נפקא אדיקלא - כשהלכה אחריו נתקלה ונפלה על עיקר אילן:
ה"ג פקעה היא וצווח דיקלא - יבש הדקל:
בר קשא - שומר העיר:
ה"ג סודרא דמר דומה כי צורבא מרבנן:
בדקנוה למר לא ידע ליה למימר ברוך - שאינו יודע לברך על הסודר ברוך עוטר ישראל:
בחשא - כף הקדירה:

והדר בכדא דכמכא - מתגלגל בתוך כד של כותח:
ומשתכח בטולא דחצבא - חצב שתיחם יהושע בו לישראל את הארץ:
דלא חצב גרמידא - שלא גדל אמה:
ארבונא - עיורון:
אדמתנא כרעיה - בעוד שרגליו לחים ממי הרחיצה:
תליא בביתא - התולה פתו באויר בתוך סל אחד:
תלא לסילתיה - לסלו ופת בתוכו:
נישוורא - פירורין:
איסרא דמזוני - מלאך הממונה לזמן מזונות:
נקוד שמיה - לשון נקידו כמו מנקד חצירו לפיכך אינו רוצה שיהו פרורים נשלכים לידרס ברגל:
איסרא דעניותא נבל שמיה - ושמא נכנס לבית שהוא רואה שאינן נוהגים מנהג נקיות בפת:
לברוקתי - כליון עינים:
מפחד - ואינו יודע למה:

דף קיב.

דמסוכר - מקיז דם מן הכתפיים לשון סיכורי:
ידא אאוסיא - שרגיל להניח ידו אצל נחיריו על שפתיו:
דרגא לפחדא - דרך הוא להביא לו פחד רוח רעה:
לול שפן אניגרון אנירדפי - לחש הוא:
בי בליעי ושמיני - הנה סביבותי אנשים כחושים ושמנים ותניחוני:
ונימא ליה - צחינא מיא:
הוי עז - התחזק במצוה יותר משיכולת בידך:
אל תשב בגובהה של עיר ותשנה - מקום שבני העיר עוברים ושבין שמא כשהן עוברין ושבין יבטלוך ויפסיקוך ממשנתך:
ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים - דטרוד בגרסיה ולא במילי דציבורא:
לא למיזבן מיניה ולא לזבוני ליה - דאיידי דעדיף מזליה נצח וזכי ליה להאי:
אמר ליה ר"ש בן יוחי ומי בסכנה - והלא העגל בסכנה ומה לך בכך:
אם בקשת ליחנק - לומר דבר שיהיה נשמע לבריות ויקבלו ממך:
היתלה באילן גדול - אמור בשם אדם גדול:

בחדתא - כשהתינוק למד בחדש כשהוא מתחיל ללמוד:

דף קיב:

שאין כל האצבעות שוות - אבר תשמיש שלא יהא תשמיש זה טוב לה כראשון ותזלזל בו:

מצוה וגוף גדול - אם תרצה לעשות מצוה וגם תשתכר בה שיגדל ממונך:

אוכל פירות ולא שכר - הלוה חבירך מעות על הקרקע לאכול פירות בנכייתא בזול שתנכה לו דבר מועט מן הדמים והיינו ריוח גדול וגם מצוה היא שיש ללוה שכר ריוח שצריך למעות ולסחורה:

דלא תיגני בלא ק"ש - שזה מנהג הארמאין:

איכא דאמרי אל תשב במטה ארמית ממש משום מעשה דרב פפא - שהיתה ארמית אחת חייבת לו מעות ונכנס מדי יום יום בביתה לגבות הימנה יום אחד חנקה את בנה ונתנתו על המטה וכשנכנס רב פפא אמרה לו שב עד שאביא מעותיך וכן עשה כשבאתה אמרה המתה את בני וברח מן המדינה:

וביומי ניסן - שהצמחים עולין וגס לבו בהן ונוגח:

בדיקולא - בטרסקל שהוא אוכל בו:

ניזהא דתורא - לחש על השור שלא ינגחנו:

אמשכא דצלא - הישן על עור בבית העבדנין קודם שתגמר מלאכתו:

חמימי דחמימי דשדא עילויה - אם רגיל לשפוך עליו מים חמים יותר מדאי על בשרו:מאן דמחוור לבושי' - ולביש להו מקמי ח' יומי דאכתי לא מטי ח' יומי דאשלחינהו הנהו כנים הדרי ואכתי איכא בהו חיותא ואכלי ליה וקשין לדבר אחר:

בהדי תלתא - דהוה חד בעל דינך ותרי ליהוי סהדך:

ובנדה דאורייתא - קודם שהחמירו על עצמן לישב ז' נקיים וטובלת ביום שפסק המעין אל תזקק באותו לילה הואיל והיום ראתה והוחזק מעין פתוח דילמא שפעה זיבה:

שמא תפחת - ותחתיה חלל מלא מים:

דף קיג.

גזייתא - כשמהלכים במבואות שבילי כרמים וסוסיהן משתמטין מכאן ובורחין ביישוב אתו ודברי להו:

שראשה אסיא - רופא ואמרי לה ת"ח ותרוייהו חד טעמא:

סוסיא - משום דהוא נטירותא בקרתא מאויבים ומגנבים:

ולא תינסב תרי - נשים שמא תתיעצנה עליך רעה:
נסיב תלת - שאם תתיעצנה השלישית מגלה לך:
פשוט נבילתא - הפשט עורה:
סלקת לאיגרא שירותך בהדך - כשתצא לדרך אפי' קרובה צא ומזונותיך עמך:
מאה קרי בזוזי תותי כנפיך להוו - אפילו המזונות בזול אעפ"כ הוציאם עמך:
לא תשתי סמא - לא תלמד לשתות סמים מפני שתקבע להון ווסת ויהא לבך שואלך ותפזר מעות. ל"א לא תהא רגיל לשתות סממנים כדאמר (לעיל מב:): (כולהו שקייני) דמעלי להאי קשה להאי:
לא תשוור ניגרא - פסיעה גסה שנוטלת מאור עינים:
ולא תעקר ככא - שן ממש משום חולי:
דמלכותייהו אחורי אודנייהו קיימי - כלומר עתידין לגדל ותגדל אימתן וינקמו ממך:
אדחלא על כרעך זבינך זבין - בעוד שהחול על רגליך כשבאת מן הדרך מכור מה שהבאת כדי שתחזור ותקנה ותביא:
שרי כיסך ופתח שקך - כלומר תקבל תחלה המעות ותנם בכיסך ואח"כ פתח השק ותן התבואה ללוקחים:
קבא מארעא ולא כורא מאיגרא - כלומר טוב לילך למקום קרוב ולהשתכר מעט מלהשתכר הרבה במדינת הים:
תמרי בחלוזך לבי סודנא רהוט - אם יש לך תמרים באותו כלי שנותנים בו תמרים רוץ מיד לבית עושה שכר לעשות מהן שכר שאם תמתין תאכלם בין כך ובין כך ותפסיד:
מאי סודנא - למה נקרא שם השכר סודנא:
סוד נאה - עצה טובה שהרי מתעשרין הימנה:
וגמילות חסדים - יכול לתת מתנה לעניים ולעשות צדקה וחסד:
כל אגב גביא בעיא - כל דבר שצריך לכתוב שטר עליו כגון מלוה ואמנה בעייא גביא כלומר עדיין עומד הוא לגבות ויש לו טורח בו:
מעות רעות - דפרע להו נהלייהו זוזא זוזא:
צא באחרונה - שאם תנוס תכנס לביתך בראשונה:
אל תרבה בגנות - כלומר אל תהא רגיל לעשות בית בפרהסיא במקום מגולה:
משום מעשה שהיה - בדוד ובת שבע:
משום ממון - שמבזבזת לו ממונך:
רווק - פנוי:

דף קיג:

תני תנא - להך מתניתא שלשה מכריז הקב"ה עליהן לשבח בכל יום:
מותר לשנוא אותו - הרואה דבר ערוה בחבירו יחידי אע"פ שאינו רשאי להעיד מותר לשנאתו:
אין הדעת סובלתן - אפילו הן עצמן מתחרטין לאחר זמן ונבזין הן בפני עצמן:
בכלדיים - בעלי אוב:
היושבת על דם - אף על פי שפסק המעין שלא ראתה:
עונה - יום ולילה צריכין להמתין:

דף קיד.

רבי יצחק ב"ר אחא דשמעתא - רבי יצחק סתם האמור באגדתא ר' יצחק בן פנחס הוא:
שמעו נא אחיי - דשמעתא בן אחא:
ולבך רודף עליך - מתאוה לאכול כל שעה שהורגלת:
קקולי - ירקות:
אקיקלי דמתא - על אשפות העיר מקום ששאר בני העיר יושבין הואיל ואין תובעין לו כלום:
מתני' מברך על היין - וה"ה למקדש על הפת:
גמ' שהיין גורם לקידוש שתיאמר - שאם אין לו יין או פת אינו מקדש:
מתני' הביאו לפניו - ירקות:
מטבל בחזרת - זהו לשון הגמרא כדתניא לעיל (דף קז:) השמש מטבל בבני מעים לפי שכל מאכלם ע"י טיבול:
מטבל בחזרת - כלומר אם אין שם ירק אחר מטבל החזרת בחרוסת ואוכל:
עד שמגיע לפרפרת הפת - קודם שיגיע לאותה חזרת שהוא אוכל אחר המצה שהוא מברך עליה על אכילת מרור וטיבול ראשון כדי שיכיר תינוק וישאל לפי שאין רגילין בני אדם לאכול ירק קודם סעודה:
הביאו לפניו - אחר אותו טיבול:
מצה מרור וחרוסת ושני תבשילין ואף על פי שאין החרוסת מצוה - ולקמיה פריך הואיל ולאו מצוה אמאי מייתי לה:

דף קיד:

גמ' זאת אומרת מצות צריכות כונה - משום הכי בעי תרי טיבולי שמא לא נתכוון לשם מרור הואיל ובירך בורא פרי האדמה כשאר ירקות דעלמא:

דילמא הא קמשמע לן דבעינן תרי טיבולי - משום תינוקות שישאלו ועבדינן היכירא טובא:

אכלו לחצאין - חצי זית בפעם ראשונה וחצי זית בפעם שניה ובמרור קא איירי:

תנאי היא - דהאי תנא לית ליה צריכות כוונה ור' יוסי אית ליה צריכות כוונה:

ש"מ - מדקאמר רב הונא דמבשלין אורז בפסח ולא חייש לחימוץ לית דחש לה לדרבי יוחנן:

אפילו דג וביצה שעליו - שהיו רגילין להטיח את הדג בביצים:

ואחד זכר - לחגיגת ארבעה עשר:

גרמא ובישולא - חתיכת בשר ומן המרק:

פשיטא היכא דאיכא שאר ירקי - מברך מעיקרא אירקי בורא פרי האדמה דאסור ליהנות מן העולם בלא ברכה וכיון דיש לו שאר ירקות הכי שפיר טפי שיברך בפה"א על הירקות תחלה דהיינו ברכה הראויה להם ויפטור את המרור הבא אחריו מברכת בפה"א ואח"כ יברך על החזרת על אכילת מרור:

דף קטו.

ולבסוף אכיל - בלא ברכה משום דבעינן תרי טבולין:

ומבטל ליה - לטעם מצה דאורייתא:

שהיה כורכן בבת אחת - פסח מצה ומרור:

זכר למקדש כהלל - זכר למה שהיה עושה הלל בזמן שבהמ"ק קיים שהיו אוכלים פסחיהם:

צריך נטילת ידים - משום המשקין שהידים שניות וכל הפוסל בתרומה מטמא משקין וכו':

דף קטו:

צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא - ארס שבחזרת שהשרף שבחזרת יש בו ארס כדרך הבצלים:

הא לא נגע - ידו במשקה:

הא בעלמא איתמר - בשאר טיבולין שאינן קבע צריך שיטול ידיו לטיבול דכשנטל ידיו לראשון לא היה יודע שסוף שני לבוא:
דאי ס"ד הכא - גבי מרור איתמר אמאי הא משי ליה חדא זמנא בטיבול ראשון:
אסחיה לדעתיה ונגע - בבשרו:
בלע מצה - ולא לעסה יצא:
בלע מרור (לא) יצא - אפשר שלא טעם בו טעם מרור:
בלע מצה ומרור - יחד ולא אכל עדיין לא מזה ולא מזה יצא ידי מצה שאינה צריכה טעם אבל ידי מרור לא יצא הואיל ולא לעסו ואוכל מצה עמו אין לו שום טעם:
כרכן - שניהם יחד בסיב הדקל לא יצא שהרי לא היה ממש בפיו לא זה ולא זה:
ואין עוקרין את השלחן - א"צ להגביה קערה כשמתחיל הגדה אלא מלפני הגדול שבהן שעושה הסדר ואומר ההגדה:

דף קטז.

אף כאן בפרוסה - לברך על אכילת מצה ושתי שלימות מייתי משום ברכת המוציא דלא גרע משאר ימים טובים שצריך לבצוע על שתי ככרות שלימות ובוצע מאחת מהשלימות:
אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה - כדי שלא תחמיץ:
משום קפא - שרף החזרת קשה ויש בו ארס:
קפא דחסא חמא - מי שאכל חזרת וחלה בשביל הקפא יאכל צנון וירפא:
קפא דחמא כרתי - מי שאכל צנון וקשה לו יאכל כרתי:
חמימי - ישתה מים חמין:
קפא דכולהו חמימי - ארס של כל ירקות חמין רפואה להן:
זכר לתפוח - שהיו יולדות בניהן שם בלא עצב שלא יכירו בהן מצריים דכתיב תחת התפוח עוררתיך (שיר השירים ח':ה'):
לסמוכיה - להטיל ולכתוש בו הרבה כדי שיהיה עב וצריך לקהוייה להטיל בו תפוחים ויין ומילתא דאית בו קיוהא:
צריך לקהוייה - זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטיט:
תבלין - ירקות שמטילין בחרוסת זכר לתבן וחרוסת שכותשים בו הדק זכר לטיט:
תגרי חרך - חנוונים היושבים אצל חלונותיהם ומוכרין כמו מציץ מן החרכים (שם ב):
מתני' וכאן הבן שואל אביו - כאן במזיגת כוס שני הבן שואל את אביו מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה:

דף קטז:

גמ' צריך להגביה - כשהוא אומר מצה זו שאנו אוכלין:
בשר אין מגביה - כשהוא אומר פסח שהיו אבותינו (במצרים) אוכלים לא יגביה הבשר שהוא זכר לפסח:
ה"ג בשר אינו צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה כמקדיש כו':
אין צריך להגביה - דהא לא מצי למימר פסח זה:
רב יוסף ורב ששת - מאורי עינים היו:
הא הוא דאמר - בסופא דהאי פירקא (דף קכ.) אחד זה ואחד זה דרבנן:

דף קיז.

אחת היא - כלומר תיבה אחת היא ואין התיבה נחלקת לשנים:
הללו בהך גיסא - בסוף שיטה ויה בתחלת שיטה האחרת:
שיר שבתורה - אז ישיר משה:
ועל כל צרה שלא תבא עליהם - לישנא מעליא הוא דנקט כלומר שאם חס ושלום תבוא צרה עליהן ויושעו ממנה אומרים אותו על גאולתן כגון חנוכה:
כל תפלות - כל מזמורים הפותחים בתפלה כגון תפלה לעני כי יעטוף (תהילים ק"ב:א'):
אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן - מיציאת מצרים ועד דוד לא אמרו עליו הלל:
ד"א פסלו של מיכה עומד - בימי דוד בבכי באותו מקום וישראל אומרים הלל שכתוב בו כמוהם יהיו עושיהם וגו' אלא ודאי על הים נאמר תחלה ושוב לא פסק:
ניצוח וניגון לעתיד לבא - מקום שנאמר למנצח בנגינות מלעתיד הוא מדבר:
ע"י מתורגמן - הוא אומר ואחר מפרש:
יהושע וכל ישראל אמרוהו - כלומר אף יהושע וכל ישראל אמרוהו:
הללויה - כולהו דבספר תהלים:
קראי מוסיפין - בעלי מקרא מוסיפין אף אלו:

דף קיז:

קסבר עד ועד בכלל - ואי אמינא עד בצאת סברי עלמא דאף בצאת בכלל משום הכי אמר עד אם הבנים שמחה ותו לא:
[**עד ולא עד בכלל**] - ואי הוה אמינא עד אם הבנים הוה משמע עד אם הבנים ולא אם הבנים בכלל:
ה"ג כתיב הכא למען תזכור את יום צאתך וגו' וכתיב התם זכור את יום השבת לקדשו:

כשם הגדולים - כאברהם כיצחק ויעקב:
דברבים איתא - משום כבוד רבים אומר מקדש ישראל:

דף קיח.

ה"ג רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו הלל הגדול:
שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם כו' - דכתיב הודו לאל השמים נותן לחם לכל בשר והיינו דבר גדול:
עשיר בשורו - מפסידו ממון [ומכפר] על גופו:
קשין נקביו של אדם - כשהוא עצור כיום המיתה:

דף קיח:

ואקדיח מבחוץ - לשרוף את הזורקים אותן לתוך האור דכתיב (דניאל ג) גובריא אילך די הסיקו לשדרך מישך ועבד נגו קטיל הימון שביבא דנורא:
ואמת ה' לעולם - שקיים לי דברו ושמר לי הבטחתו שהבטיחני להציל מבני בניו של אברהם:
שנתן לו רבו מתנה - פרנסה לדגים:
ה"ג כיון דנחיתו כוכבי שמיא עלייהו נחיתו לאקורי נפשייהו בנחל קישון:
ואמת ה' לעולם - ששילם לנו מתנותינו מחיל פרעה להתפרנס ממנו:
שמוני בניך - מרוב חטאותם בגלות:
כחולדה זו שדרה בעיקרי בתים - והיינו עקרת הבית:
אומות העולם מאי עבידתייהו - לשבוחי משום דגבר עלינו חסדו הא עלן לשבוחי:
אגבורות ונפלאות - דחזיתו שעשה לי:
וקנה - עדת ישראל בין הקנים ביער:
חזיר מיער - זה אדום שכתוב בה (שם ז) אכלה ומדקה ושארא ברגלה רפסה וזה דרכו של חזיר:
שכל מעשיה נכתבים בקולמוס אחד - כלו' פה אחד להם להרע:
מתרפס - מתיר פס פושט יד:
ברצי - כלומר מתנים עם ישראל לעשות רצונם בשוחד שהם מקבלים ואין מקיימין דבריהם:

דף קיט.

זה המכיר מקום חבירו בישיבה - שיודע לומר זה מקום מיושב לפלוני וזה של פלוני דהואיל ומכיר הוא מקום כולם רגיל הוא לישב שם תמיד:

סתרי תורה - מעשה מרכבה ומעשה בראשית:

למנצח - מדלא כתיב לנצח משמע שנותן כח לבריות לנצחו:

לולי משה בחירו - אלמא משתבח ביה קרא במשה וקרי ליה בחירו משום דהשיב חמתו מהשחית אלמא שמח הוא בכך:

מפני מדת הדין - שמקטרגת ואומרת לא תקבלם והוא מקבלם בסתר:

כמצודה זו - שפורסים לעופות לצוד ואין בה דגן ואין עוף נפנה אליה:

מלחמתו של זרח במצרים גמרא אבל מלחמת זרח באסא קראי:

ושיגרו להדרימון - מלך ארם לעזור לו על בעשא מלך ישראל וקראי נינהו ומלחמת יהושפט בעמונים קראי ודרך הראשונים להביא גנזיהם עמהם במלחמתם כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יברחו:

שמעמידו על רגליו - שמשמח לבו:

אקלידי - מפתחות:

וקולפי - פותחות שקורין בלעז שרדור"א (שירידור"א: מנעול) :

דגלדי - של מרצופים של עור שנושאים על סוסים וחמורים וגמלים:

אבן מאסו הבונים - כלומר דוד שמימיו רועה צאן היה ונעשה ראש ונפלאת בעינינו לשון רבים אמרו אחיו:

זה היום עשה ה' - שמואל היה מתנבא עליהם שסופן לגיל ולשמוח שיושיעם מיד אויביהם:

הושיעה נא אמרו אחיו - כלומר על ידי דוד ודוד אמר הצליחה נא שיצליח במלכותו:

אסרו חג בעבותים - הביאו זבחים ושלמים הרבה לשמוח:

ברכנוכם אמר שמואל - שיברך כולם כלומר מברכין אנו אתכם:

לנו - לשון רבים:

אסרו חג בעבותים - הביאו זבחים ושלמים הרבה לשמוח:

דף קיט:

לכפול - כל ההלל:

מתני' מפטירין - לשון הנפטר מחבירו כשנפטרין מן הסעודה מביאין מיני המתיקה:

גמ' ארדילאי לי כגון אני שרגיל לאכול כמהין ופטריות לאחר סעודתי:

כופל דברים - מעט היה כופל כגון מברוך הבא ולמטה:
נון בנו וגו' - ממשפחת אפרים בן יוסף חשיב ואזיל עד יהושע ולא משכח ברא ליהושע:
מתני' מפטירין - לשון הנפטר מחבירו כשנפטרין מן הסעודה מביאין מיני המתיקה:
גמ' ארדילאי לי כגון אני שרגיל לאכול כמהין ופטריות לאחר סעודתי:
וגוזליא לאבא - לרב שהיה רגיל לאכול גוזלים לאחר סעודתו ולשון אפיקומן הוציאו והביאו מיני מתיקה:
אין מפטירין אחר מצה אפיקומן - שצריך לאכול מצה בגמר הסעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח וזו היא מצה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובת מצה אותה שלאחר אכילה ועל כרחינו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה (הואיל ו) [אע"פ שאינה] באה לשם חובה כדאמר רב חסדא לעיל (דף קטו.) גבי מרור דלאחר שמילא כריסו הימנו היאך חוזר ומברך עליו הכי נמי גבי מצה הלכך תרוייהו מברך ברישא והדר אכיל מצה באחרונה בלא ברכה אבל לא מרור דלאו חובה הוא:

דף קכ.

בראשונה לא - דאין אדם רשאי לאכול כלום אחר מצת חובה:
מה שביעי רשות - דכתיב וביום השביעי עצרת דלא כתיב תאכלו מצות שהרי הוציאו מן הכלל אף ששת ימים רשות שאם רוצה יכול לאכול בשר בלא לחם או להתענות:
מתני' כולם לא יאכלו - אם התחילו לאכול פסחם וישנו ועדיין לא אכלו כל פסחם לא יאכלו דנראין כאוכלי פסחם בשתי חבורות או בזמן הזה שאין פסח אם ישנו כולם:

דף קכ:

גמ' עד שעת חפזון - שנבהלו לצאת והיינו עד הבקר:
ויום אחד - ט"ו המפסיק בין הלילות דלא ליהוי נותר עד ט"ז:
הא אפקיה קרא מהיקישא - דפסח דכתיב (שמות יב) (בערב תאכלו מצות) [ששת ימים כו'] ואקשיה בהיקישא דעל מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר ט':י"א):
קמ"ל דכי אהדריה קרא - (שבעת ימים תאכל מצות) [בערב כו'] (שמות יג) למילתיה קמייתא אהדריה לעמוד במקום הפסח ולאכול עד חצות:

דף קכא.

חד תני אפיגול וחד תני אנותר - חד מפרש טעמא דמתניתין מאי טעמא מטמא פיגול את הידים וחד מפרש טעמא דנותר מאי טעמא נותר מטמא את הידים:

משום חשדי כהונה - גזרו עליו טומאה שלא יפגלוהו ברצון להפסיד את הבעלים ועוד דשלמים הן ואין לכהן בהן אלא חזה ושוק וישחטם במזיד לשם חטאת כדי לאוכלן כולם ומשום הכי גזרו טומאה:

משום עצלי כהונה - שלא יתעצלו באכילתן:

חד אמר כזית - מהן מטמא את הידים וח"א בכביצה:

מתני' ברכת הפסח - על אכילת פסחים על של זבח חגיגת ארבעה עשר ומברכין על אכילת שלמים:

שירי דם בזריקה מרחוק דלא איכפת ליה אם נופלים שיריים על היסוד או לא שירי דם הפסח בשפיכה בנחת כדי שיפלו על היסוד:

לא שפיכה בכלל זריקה - כלומר שאם נותן פסח בזריקה ושלמים בשפיכה לא עשה כלום וכיון דאין דומין זה לזה במתן דמים אין ברכת האחד פוטרת האחר:

הכי גרסינן במתניתין בירך על הזבח לא פטר את הפסח על הפסח פטר את של זבח דברי ר' ישמעאל והכא גרסינן לדברי ר' ישמעאל זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה ופירוש אם נתן פסח בזריקה לא עשה כלום אבל אם נתן שלמים בשפיכה יצא לפיכך ברכת הפסח פוטרת את של שלמים ששלמים בכלל פסח במתן דמים ושל שלמים אינה פוטרת את של פסח לפי שאין פסח במתן דמו בכלל שלמים: